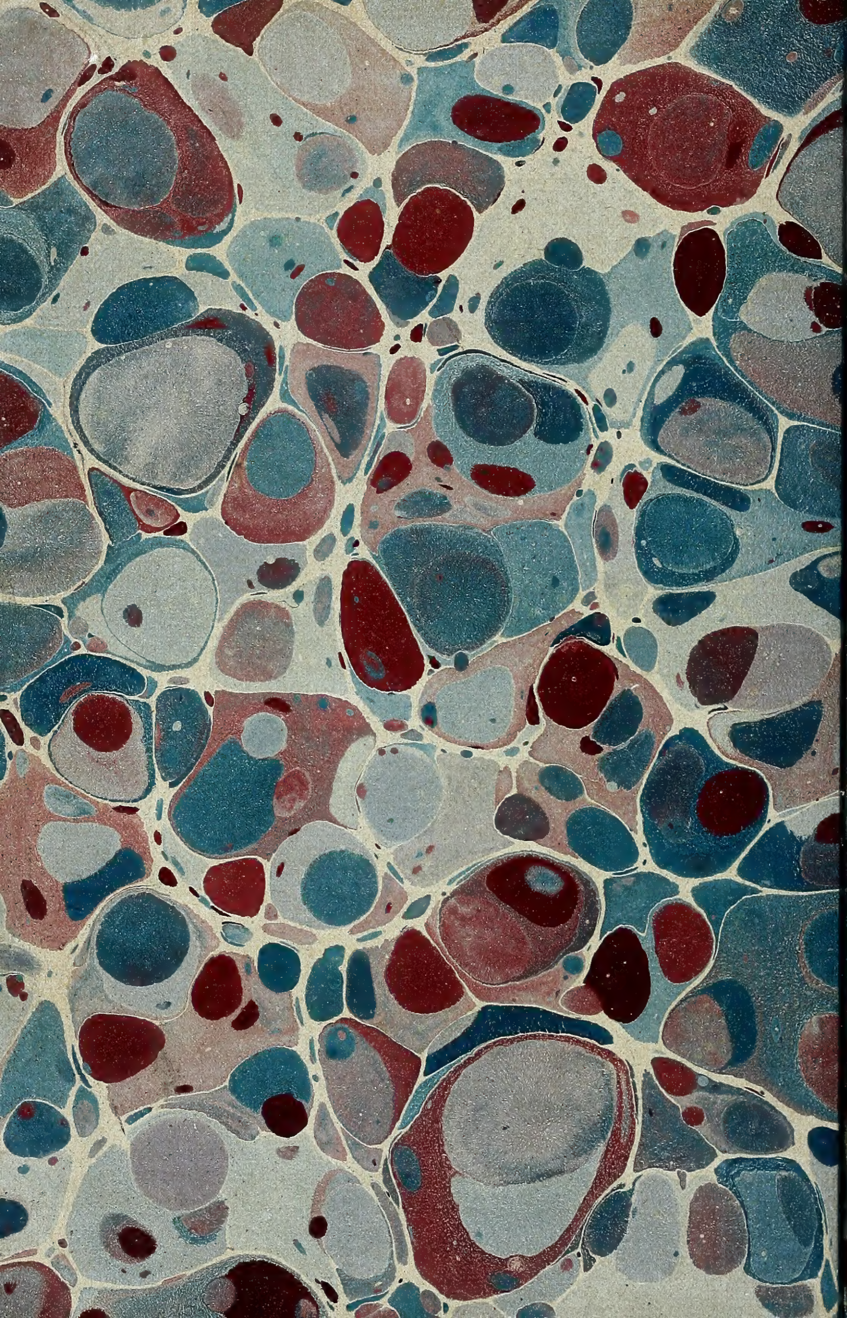
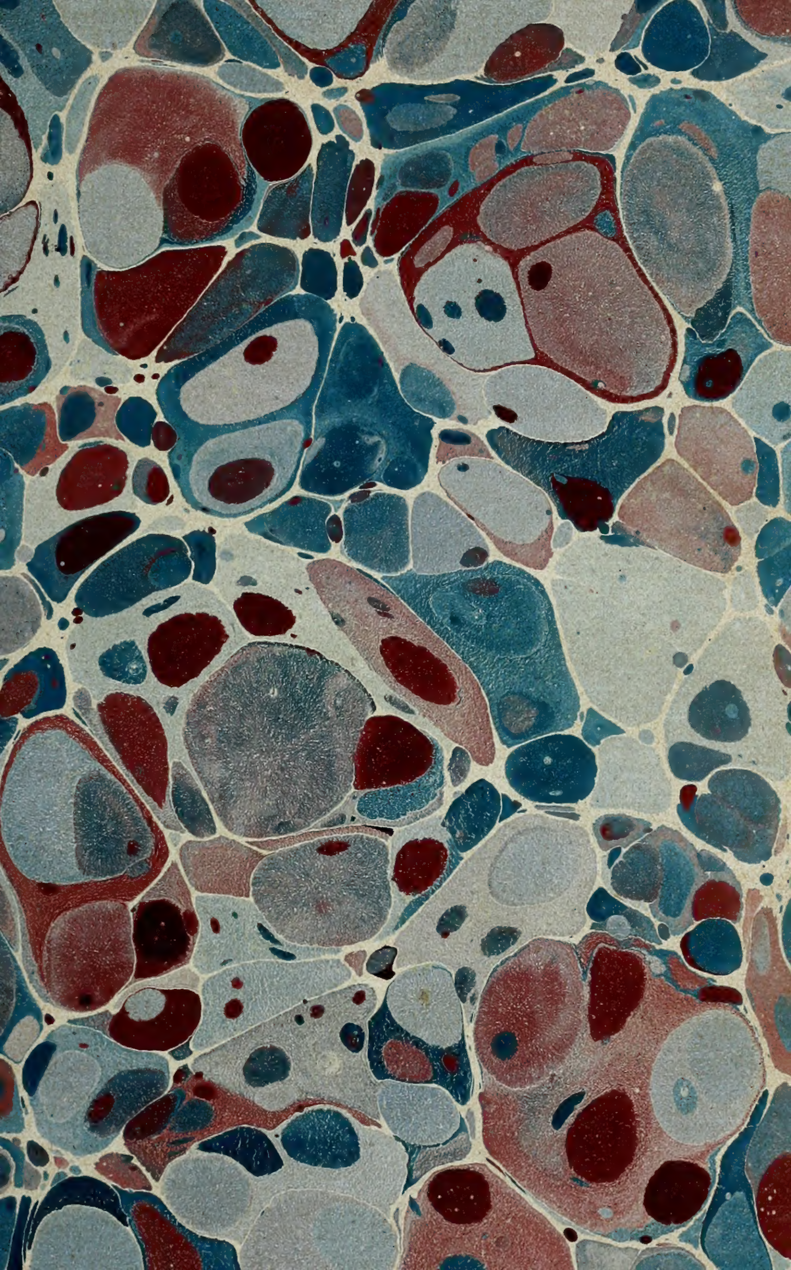

3 1761 07810173 0

K. G. OSSIAN-NILSSON

BARBARSKOGEN

BARBARSKOGEN

EN BERÄTTELSE I KLASSKAMPENS TECKEN

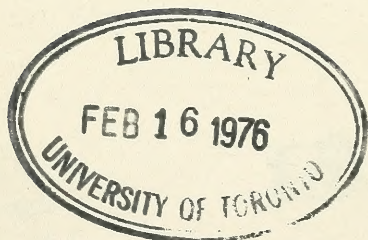
AV

K. G. OSSIAN-NILSSON

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1908

FÖRETAL.

För åtskilliga år sedan uppmanade mig några vänner att skriva en social roman. En del arbetardikter, jag tid efter annan offentliggjort, pekade — menade de — hän på en sådan uppgift. Intrsässet fattades mig visst inte, men utom det, att den korta värsdiktens teknik är en helt annan än den vidlyftigare prosadiktens, så funnos för mig vissa personliga och politiska hänsyn, som jag inte i onödan ville såra. Ty det syntes mig oeftergivligt: en social roman fick inte bli någon partibok, någon agitationsskrift, lämplig att använda i valtider. Och å andra sidan kunde en sådan uppgift omöjligt undgå att uppröra och ägga polemikern i mig.

Förhållanden, för vilka det här är onödigt att redogöra, ha under det senaste året kommit mig att erfara en sällspord lättnad från hänsyn, som hittills prässat mig. En viss älskvärd uppriktighet har på senare tiden präglat umgängelsen med forna stridskamrater. I viss mån nya erfarenheter ha

skänkt nya synpunkter. Mitt partipolitiska ord begäres för ögonblicket inte, jag har då full frihet att säga mitt individuella, mitt litterära. Och f. d. politiska kamrater skola säkert inte ha något emot att här — där förf. inte behöver störa enigheten inom partiet — förnimma en och annan kritisk invändning, riktad mot ett kritiserande parti.

Detta endast i förbigående. Ty mitt patos i denna bok är inte politiskt, endast litterärt — om man vill, också filosofiskt. Jag har framförallt eftersträvat objektivitet, de åtskilliga synpunkterna ha fått sina åtskilliga talesmän — varvid jag gärna erkänner, att synpunkterna kunnat och bort vara flera. Med min strävan till opartiskhet följer, att jag själv inte vill förblandas med någon av de skildrade, även om drag och åsikter här och där motsvara mina egna. Beträffande skildringens detaljer, kan jag endast försäkra, att de äro livets och erfarenhetens, att jag alltså varken förfulat eller förskönat. Jag är fullt förberedd på, att man skall säga motsatsen, och det inte bara de, som eventuellt spegla sig. Liksom jag sett solnedgångar, dem kanske ingen målares publik ville erkänna för sannolika, så är det en allmän iakttagelse, att direkt teckning efter naturen mindre ofta träffar tilltro än rena fantasier. Därmed vill jag inte säga, att jag tömt hela det galleri av minnesbilder, som här kunnat komma i fråga.

Berättelsen — eller skildringen, om man så hällre betitlar den — skisserades ner redan vårvintern 1906, och ett par kapitel förekommo samma års sommar som prov i Svenska Dagbladet. I år — sommaren 1908 — har skissen emellertid så gott som helt och hållet skiftat gestalt och omfång. Det är egentligen dessa årtal, som gett anledning till detta annars kanske onödiga företal.

Hälsingborg i september 1908.

K. G. Ossian-Nilsson.

I.

Kandidat Hall, lärare i Münterska samskolan och recensent i Dagbladet, var på sträjkmöte i Folkets Hus. Det var Örtengren, medarbetaren i socialisttidningen, som knackat upp honom ur hans studerkammare och fått honom med sig ut i höststormen, vilken spelade på gatmynningarna som på en rad mäktiga orgelpipor. Ute i fria luften hade den unge bokvurmen andat sig rusig av storm och stormtankar, och till sist fann han sig halvt förundrad i trapporna till Folkets Hus. Besöket syntes honom föga allvarligare än ett studentupptåg, och det syreäggade blodet bar nog större skuld än det sociala inträsset. Men efter han i alla fall slunkit med i Örtengrens sällskap, så — —.

Det var en hög, vit, vidsträckt sal, oprydd och sträng som en metodistkyrka, och även publikens stämning ledde tanken i den riktningen. Prosceniet bakom tribunen gjorde det allmänna intrycket gladare eller åtminstone banalare, tack vare annonsridån med dess anskrämliga bryggerireklam, en jättelik ölflaska. Golvet hade alla bänkar fullsatta med kantiga, breda, muskulösa mansgestalter, medan från dörrarna alltjämt en vaggande ström sipprade

in i gångarna. Av sorlet och trampet över sitt huvud dömde Hall, att även läktaren var fylld eller småningom höll på att fyllas. Det hade sig svårt att i den tätnande trängseln bevara sin plats orubbad, och den unge mannens satta, knutna gestalt nödgade honom att hålla sig i främsta ledet, omedelbart bakom de sittande.

Under sig och framför sig genom hela salen ända fram mot ordförandetribunen ägde han ett frenologiskt studiefält av mer än vanligt intrasse: över ett tusental uppåtvända hjässor — hjässor av alla former och storlekar — breda, nästan fyrkantiga hjässor — långsmala, äggformiga — hjässor med höga, spetsiga nackar eller med låga, trubbiga — hjässor med lurvigt, ovårdat, brunt hår — med svart, benat och välkammat — med gråsprängt — med rött — med hampgult hår — hjässor med månar i alla faser, ända från den speglande, fullrundade till den begynnande halvmånen längst fram i pannan eller den av molnstrimmor avundsjukt dolda längst bak i nacken. I det yttre — och så här bakifrån — mötte alltså för ingen del någon jämnstrukenhet, och svarade blott ansiktena och det inre däremot, kunde man gärna avstå från att så där vårdslöst tala om »massan». Ett sällskap fina herrar skulle inte värkat individer på långt när i samma grad.

Också räknade denna folksamling många olika yrkesslag, ty om än strejken var stuvarnas, hade denna sammankomst fått karaktären av sympatimöte för så gott som hela arbetarkommunen. Emellertid var det långt ifrån lätt att av gestalter och

huvuden sluta sig till yrkena. Andra och lika mäktiga krafter tycktes ha bestämt axelsnitt och anletsdrag. Ej häller var allas uppträdande så likformigt, som man av deras jämnstrukna eller jämnsvaga skoluppfostran kunnat förmoda. Medan somliga redan hördes tämligen högröstade, sutto andra tysta som bildstoder, ensliga och käppraka och utan att stort bekymra sig om, vem som blev deras granne, eller vad grannarnas samspråk gällde. Det föreföll inte alltid troligt, att den högljudde nyss kommit från krogen eller den fåmälte från en ensam kammare. Det dugde inte alltid att skylla på ålder och ungdom. Jämte dessa olikheter syntes bestämda lynnesmotsatser göra sig gällande. Här lika litet som bland annat folk kunde det avgöras, varför den hälsofulle unge mannen i bruten krage och snygg, svart dräkt ruvade dyster och allena, medan den tandlöse, vildskäggige gubben gömde huvudet mellan skuldrorna i förnöjelse över sina egna kvickheter.

Dessa reflektioner föddes hos Hall som ett slags protester mot det intryck av syskonlikhet, enformighet, samstämdhet, som trots allt trängde sig på honom i denna församling, och som växte, ju längre han iakttog den.

En dov, tung stämning bredde sig mer och mer över salen, nästan som under ett stormmoln eller ett ogenomträngligt lövvalv. Luften var het av utandningar och av en människornas inre upphetsning, som ännu inte färgade anletena, men då och då glimtade i ett öga. På Hall, som ännu var röd i ansiktet efter kampen med stormen och hade

kläderna fulla med frisk luft, värkade salens varma dunster i förstone kväljande — kvävande, som om någon med våld täppte igen hans näsborrar. Så småningom vande sig hans lungor, och han sjönk in under stämningen som en nykter man i ett sällskap spritrörda. Han började förstå gliset i ögonen och det trumpna vecket över mångas ögonbryn. Han lade märke till skälvningen i stämbanden, när de alldagligaste vändningar växlades. Det kvava orosmolnet, vars uppkomstgrund han blott dunkelt anade, men benämnde med det slitna ordet strejk, sänkte sig över honom, laddade hans närver och fyllde hjärtat med ängslig, spännande förväntan. Ljuslågorna i kronorna ökade oset och hettan, värmeledningsluckorna stodo på vid gavel, mot taket steg luften i dallringar, och sorlet ur salen påminte om flugsurret en stekhet middagsstund om sommaren.

Förhandlingarna begynte. Som i en dvala hörde Hall en gnällig stämma förklara sammankomsten öppnad och hälsa de närvarande välkomna. Mötet utsåg ordförande och sekreterare, en lång, blek, skallig man med pincenez intog platsen på tribunen med vattenglaset och klubban vid var sin armbåge, Örtengren slog sig ned vid skrivbordet — det väntade dramat var alltså i full gång.

Det hade börjat så omärkligt och med en så släpig inledning, att den unge läraren redan kände sig besviken. Han torkade sig med näsduken i pannan, såg sig förstrött omkring och vägde från det ena benet till det andra. Spänningen löste sig i en känsla av upphettning och trötthet. I diskus-

sionen om sträjker och lockouter hade Hall ständigt upprört sina kollegers klassmedvetenhet genom sin värme för arbetarnas sak. Men det detaljerade förloppet av den sociala kampen hade han hittills följt på det för hans klass vanliga avstandet. Hans föreställningar hade över sig det okändas och det traditionellas skimmer. Litterära skildringar av franska revolutionen smögo sig mellan honom och värkligheten av i dag. Det snabba, dramatiskt fyndiga replikskiftet från jakobinernas klubbaftnar, de sydländska tungornas retoriska glöd och de underligt formade legendgestalterna från det kultiverade tredje ståndets omvälvning voro en bakgrund, mot vilken arbetarmötets sävliga, formlösa, hackiga meningsbyte tog sig ut likt den gråa färgen mot den röda.

Talare uppträdde efter talare. Det var inte möjligt att betvivla deras ärlighet, stundom inte häller deras ärelystnad. Men de nog så kloka argumenten tröttade genom sin upprepning så i ord som sak. Den skenbara individualismen somnade hän i dåsande enformighet. Frånvaron av idéer och bristerna i framförande och ordklädnad kommo det hela att ta sig ut ointrässantare än en bolagsstämma. Innehållet föreföll Hall så välbekant från tidningarna, att han förvånade sig över Örtengrens synbara nit vid referentbordet. Detta mötesreferat hade kunnat skrivas hemma — som en teaterrecension.

För ett kort ögonblick fängslade en av de uppträdande Halls uppmärksamhet, mindre genom sitt tal, som var oskolat och hjälplöst, än genom sina atbörder och sin huvudskålsform. På en kort, senig hals reste sig ett knotigt, skäggigt, kubformigt huvud,

som energiskt knyckte till, var gång mannen ville riktigt inpränta något i sin publik. Av publikens relativa tystnad var det tydligt, att dessa huvud- och armrörelser ägde sin egen särskilda vältalighet. Måhända var det också mannens ansikte — vid en hastig sidovändning iakttog Hall ett par buskiga, hängande bryn och en genomträngande, nästan stelnad och ändå halvt osynlig blick bakom dem. Det bodde säkert en mäktig vilja i det huvudet.

Diskussionen hade redan pågått en god stund, och under blickens tankspridda strövtåg salen runt upptäckte kandidaten, att hans trötthet förmodligen delades av församlingens flertal. Mitt under ett anförande förnams stundom ett ganska högröstat småprat i hörnen, ordföranden syntes halvsova över sin pulpet, och stormstämningen föreföll att ha hunnit ett stadium av hopplöst kvalm inför en urladdning, som aldrig blev av. I denna känsla höll även Hall på att invagga sig, då han med ens väcktes av en ovanlig, plötsligt inträdd stillhet över dessa tusentals huvuden. Munnarnas tystnad och hjässornas orörlighet, så motsatt de föregående minuternas oro, värkade starkare på hans fantasi än ett kraftord eller ett knytnävslag i talarstolen antagligen skulle förmått. Han såg sig omkring för att utforska orsaken.

Det var någon de lyssnade till — en talare, som äntligen tilltvungit sig fullständig uppmärksamhet. Han tillhörde nog varken ledarna — hans tal mumlade lågmält, nästan blygt — eller förledarna, ty varken innehåll eller framförande förekom den unge läraren nytt eller vidare överraskande. Dock

— det var något nytt. Den mening, vars talesman han var, hade ingen på detta möte slagit ett slag för.

Det var en stor, stark, skägglös karl, till sitt yttre snarare enfaldig än klyftig och för ögonblicket otroligt uppjagad eller uppskrämd. Måhända var han inte häller fullt nykter. Man förstod, att hans talförhet endast var tillfällig, och att kuraget kanske härrörde av sin motsats. Man hörde, att hustru och barn sutto honom i strupen, det låg en ångestens övertygelse i ord och åthävor. Mannen såg farorna med sina små, uppspärrade ögon livslevande framför sig: konsulernas vrede, lockouten, strejkbrytarna, den långa arbetslösheten, kringdrivandet på gatorna, hungern i hemmet, den annalkande vintern, kapitalets övermakt. Att trotsa allt detta för rätten till en organisation, som platt ingenting betydde, den dag de som nu fingo bra betalt och hade goda förtjänster, det, det — —. Rösten stockade sig, strupen svalde upprepade gånger, innan den i brutna satser fick fram slutklämmen: underhandling, underhandling — eftergivenhet.

Kandidat Hall hann inte så noga eftertänka, vad meningen innebar, ty han var lika fången i ordens bakgrund av tystnad, tung, kvävande tystnad som i själva anförandet. Men när talaren satt sig ned och Hall märkte, att de sedvanliga applåderna uteblevo, men att tystnaden, dödsstillheten ännu varade, då klack det till i honom. Då förstod han, att något måste komma.

Det kom också. Ovädret, som dolskt och ruvande legat och lurat över salen, sänkte sig och slog med vingarna. Själva taket tycktes darra,

tycktes sänka och häva sig i stormböljande skuggor och dagrar likt en mäktigt lövvalv. En orolig rörelse ilade över ytan av huvuden. Ögonens vitor tindrade till likt de blixtrande löven under en rägnskur, munnarna öppnade sig giriga och flämtande, och medan massan bröts sönder i klungor och flockar av uppväxande ansikten, fick den väldiga salen en stämma, sorlet vaknade, samlades, växte, steg från missnöjesmummel till ett ursinnigt, skakande brus av vrede. Ej en och en, men i dussin- och tjogtal reste sig männen för att ge svar på tal. I kompakt dån rullade rösterna mellan väggarna, fåfängt sökte ordföranden, genom att i tur och ordning — men naturligen en smula på måfå — uppropa talarna, få larmet att tystna. Klubban knackade utan uppehåll, men ingen kom till orda, ingen hörde på, alla skrålade i munnen på varandra. De yngre sprungo upp på bänkarna och hojtade av alla krafter, de äldre svängde med armarna och stampade med de bastanta skodonen.

Tillmälen korsade luften, de kommo som vindkast från östan och västan, de flögo från man till man som stänk ifrån gren till gren. De sutto mången i strupen, så att de hotade kväva honom. Men de allra yngsta i församlingen stucko två fingrar mellan läpparna och visslade. De visslade, så att det skar i öronen, pinande skar och skärrade, likt en storms värsta missljud — från grändernas och portgångarnas tjut till gnället i dörr- och fönsterspringor. Plötsligt ropade en stark stämma ett ord, många röster upprepade det, allt flera stämde in — nu stormade, nu vrålade, nu tjöt hela församlingen

som med en enda jättelik hals — det förfärliga ordet, skräckordet, dödsordet — *strejkbrytare* — —. Ordförandeklubban hördes inte längre.

Hall stod som en orörlig, men omärklig punkt i all denna rörelse, som en orubblig, men imponerad vandrare, som häjdats inför detta elementens utbrott. Han var den ende åskådaren i detta kaos av handling. Det hastiga omslaget i massans stämning, den nästan ögonblickliga övergången från ytterlighet till ytterlighet värkade i förstone som en bedövande överraskning. De sävliga, tröga människornas uppbrusning motsvarade så föga hans kännedom om nordisk ras, att han i början alldeles överväldigades. Men småningom, sedan ögon och öron vant sig vid det oerhörda, kände han sig ryckas med av lidelsen. Det rent elementära i detta lössläppta lynnesutbrott grep honom som ett naturskådespel eller en naturalistiskt spelad bataljscen.

Allt svårare blev honom rollen av åskådare. Det, som agerades, syntes honom alltför påtaglig värklighet, handlingen trängde sig samman omkring honom, fångade honom, drog honom med sig. Allt tycktes vackla och gunga, allt vrålade och väsnades. Ibland föreföll han sig ombord på ett skeppsdäck i storm, ibland innesluten i en jättepuka, på vars skinn åtminstone tusen käppar dundrade, ibland stod han under en trädkrona i djupa skogen, medan en vild folkstam begick en offerceremoni åt orkanens andar. Hans örhinnor värkte, hans närver spändes, men allt omkring honom förenklades till ett enda olidligt larm och en enda svindlande virvel. Något inom honom ropade högt, han *måste* skilja sig ur allt

detta, lösa sig, slå sig fri, om han inte skulle bli galen. Han måste få lugn i sina öron, klarhet för sin blick, han måste bryta kaos inom sig eller utom sig.

Ännu en gång och högre ropade rösten inom honom, han måste svara, måste känna, att han existerade, att han inte redan försvunnit i denna lidelsernas brusande vildmark. Han måste —

Det blev en domning runt omkring honom, som om någon plötsligt stört en offerfäst, stillat en storm, och som om stormandarna nu jagade mot det dämpande fjärran. Larmet splittrades och tynade, tills det dog hän borta i vrårna, rörelsen avtog, åthävorna blevo måttfullare, en efter en sjönko männen ned på sina bänkar, somliga så djupt ned, att det såg ut som om de skämdes. Ovädersstämningen var bruten, nu kom reaktionen. Väl plirade några blickar där inifrån salen nedåt mot dörrplatserna, men lugnet var återställt, ett grubblande, nästan ruelsefullt lugn. Ordförandens lilla strafftal åhördes utan mummel eller protester, om också utan vidare uppmärksamhet. En och annan vågade sig till och med på ett stilla flin, när det komiska i den föregående situationen trängde sig fram i medvetandena. Förtrollningen var bruten, och den avklippta diskussionen fortsatte, som om ingenting märkligt passerat.

Halls hjärta började häftigt klappa, liksom först nu sammanhanget blivit honom klart. Men när han såg sig omkring, var det med ögon fulla av frågande undran. Det föreföll honom, att han sedan en stund varit medelpunkten i den allmänna upp-

märksamheten, och att ännu ett och annat ögonkast stal sig bort mot hans plats. Funderingarna hade börjat sysselsätta sig med, vem han var, vad han hade där att göra, och med vad rätt han var där. Det var likväl inte så mycket arbetarnas tankar om honom som fastmera hans egna, som nu sysselsatte honom. Han instämde med frågarna: med vad rätt?

Det blev honom med ens så kvavt inne i salen, Örtengrens blick hade flera gånger fixerat honom tvärs över alla huvuden, och uttrycket hade synts honom så egendomligt. När han försvann genom utgångsdörren, tycktes emellertid blott få lägga märke till det. Kanske var det hans överretning inför ett ovanligt skådespel, som fått honom att i inbillningen utföra en av dess roller. På tribunen tronade ju redaktören i socialistbladet, och tre, fyra av ledarna sutto framme på fondens träbänkar.

Nere i trappan stod en poliskonstapel, antagligen lockad dit upp av oväsendet nyss. Som Hall passerade, gjorde konstapeln honnör, han tog kandidaten för en av ledarna. Den hälsade smålog, men i dörren åt gatan blev han tankfull stående.

Utanför rusade stormen tjutande förbi, men hans tankar hade återvänt till arbetarkommunens möte. Elementen däruppe intrösserade honom mera, ehuru ovädret i naturen var deras avlägsne släkting. Fränderna talade för hans öron bägge ett lika oartikulerat eller ännu lika okänt tungomål. Det trängde sig på honom som en skamkänsla. Hur långt måste icke samhälle och studier ha fört honom från liv och natur, när hans medmänniskor arbetarna

kunde överraska honom som något främmande, som ett annat folkslag, ja som en blott naturkraft såsom stormen eller elektriciteten! Vad voro egentligen dessa varelser, hans klasslikar, att de gått miste om just det elementära, kraften att harmas, att bryta ut —! Dessa slappa ansikten med sin kyliga ironi och sin matta ovilja! Han kände i detta ögonblick något liknande förakt för sig själv. Han kände, att han måste rycka sig ur sin hittillsvarande omgivning, liksom han nyss ur kvalmet måst söka sig ut till stormen. Likt gatluften, som redan duschade honom om öronen, skulle samlivet med dem däruppe ränsa hans hjärna från konvention och andligt tryck. Det mänskliga hos dem skulle slita den spindelväv, den stora gråa samhällsandan sakta, men säkert spunne omkring honom. Var hälsad, storm!

En naturkraft måste kunna tämjas, koncentreras till allmängagn, driva stora företag såsom ångan och överföras på väldiga avstånd som elektriciteten. Utan att dämpa eller avleda dess mäktighet måste man kunna hindra den att krossa sin egen maskin. Dessa barn, dessa skogsvildar måste kunna uppfostras.

Hall stannade mitt på gatan, slagen av en tanke. Någon däruppe hade kuvat ovädret, lidelserna. Någon — hade ropat t y s t —! Någon —

II.

Stormen höll i sig ännu en andra dag, som så ofta i november, men Hall förmådde inte försaka sin vanliga kvällspromenad utåt hamnen. Hela eftermiddagen hos kriaböckerna hade han egentligen längtat ut i detta oväder, som rullade fram över storstadstaken med farten och bullret av ett kurirtåg. Vinden hade sopat gatorna folktomma, ej ens utanför guldkrogarna hängde de sedvanliga grupperna av tveksamma eller avskedstagande. Violinkvittret inifrån hann knappast utom jätterutorna, och cymballarmet tog sig ut som svaga, tickande knäppningar! Tomma och tysta gledo spårvagnarna gatmynningen förbi, jämmern ur gränderna och snälltågsvisslingarna över taken dövade både klockpinglet och den gnolande sångskalan i de elektriska trådarna.

Båglamporna gnällde på sina hakar, deras ljus släcktes stundom på halvt; endast i centrum glödde en röd, okuvlig gnista, kring vilken det mjölkfärgade skenet plötsligt åter flammade ut. Här ute på kajgatan varsnades inte en människa. Vid sjömanskrogen var tom trottoar; de arbetslösa, som annars med händerna i byxfickorna och öronen i rock-

kragen gapade utanför, hade undstuckit sig annorstädes, måhända i en vrå av krogrummet. Skutorna i kanalen gnagde och gnisslade och klagade sin nöd för kättingar och trossar, besättningarna voro bortblåsta, tullmän och bärare undantrollade. Inte en människa sågs till — jo, en polis, som räknade minuterna bakom ett magasinshörn, hjälplös och betryckt inför omöjligheten att införpassa den ende bråkmakaren stormen.

Här ven det friskt om näsan, Hall måste med vågrät överkropp borra sig genom det fösande och knuffande motståndet. Täta, månlysta skyar seglade i väg som för livet, under dem smällde och fladdrade det som under en rad bukiga, jättesömmade segel. Det klingade som av sönderbrustna skärvor under kajernas träpålning. Hamnen var full av frustande och spottande våghuvuden, som smulades mot varandra, medan i hamnmynningen snörräta skumkolonner tågade inåt till undsättning eller till anfall.

Hall stod nu uppe på mittelpirens utsiktsbrygga. Det rev och slet i kläderna, som om blåsten tänkt kläda av honom inpå bara kroppen. Det pep och kved ur gränderna, skrek och vrålade ur de öppna gatorna, gnisslade som med tänder kring bryggor och lyftkranar, rullade och dånade i rymderna som av kanonlavetter över ett stampande örlogsdäck eller som av jättenävar, hamrande på molnens järnport. I magasinsknutarna knakade det, som om taken voro på god väg att uppge kampen och taga till flykten. Skeppsmasterna beskrevo vida pändelrörelser, spårvagnsstolpar, fabriksskorstenar och fyrtorn tycktes skälva som spön. Vattenhuden revs

upp i långa, vitfradgande sår, och skyarna sletos och slängdes som mellan en vanvettings händer. För den unge lärarens gripna fantasi syntes det hela en virvel av kringkastade element, misshandlade av en vrede, som ryckte och riste, gnisslade och fräste, gnällde och snyftade, flammade och dundrade.

Det var lätt att kalla detta raseri oförnuftigt, meningslöst, men lydde inte människohjärnans element samma lagar som himmel och hav? Och låg det inte i naturens som i människornas masseruptioner något gripande, något sympatiskt för alla sunda hjärtan? Samhällslugnet och lugnet i naturen med dimmor och smygande baciller, hur mycket sjukligare och fattigare tog det sig inte ut mot ovädrets kraftspänning och vilda, starka glädje?

Hall överraskade sig redan med en jämförelse mellan detta skådespel och gårdagsaftonens. Men vid detta minne fick han en underlig oro i kroppen. Han kravlade sig i brottning med vinden nedför trapporna för att vända tillbaka hemåt längs motsatta kajen. Blåsten föste på bakifrån, lyfte gestalten framför sig, nästan sparkade honom framåt och bredde ut rockskörten som vingar. Det var ofta krångligt att vika undan för landningsbryggorna eller raderna av tomlådor, fat och säckar eller järnvägsvagnarna på hamnspåren.

Han hade hunnit till en remsa av kajen, där packhusen lämnade nödtorvtigt skydd åt en kedjad och förtöjd laståangare. Dels för att få lä, dels av nyfikenhet närmade sig Hall. Tända lantärnor gungade av och an över lastrummet, och i hissblocken dinglade t. o. m. ännu en nyss uppfirad säck, antagligen en

mjölsäck. Ingen människa syntes till, det var alldeles stilla på däcket, och ändå var det tydligt, både att arbetet helt nyligen varit i gång, och att arbetarna ännu funnos ombord. Landgången låg ute mellan relingen och land, och det var otänkbart, att man lämnat ångaren utan bevakning med lantärnorna doppande och flämtande på sina linor och den fyllda mjölsäcken skakad av vinden.

Ångaren darrade som i frossbrytningar under stormens anlopp, och ibland krängde den häftigt inåt land. I sådant väder måtte detta slags arbete ha sin allvarliga risk. Han såg karlarna i andanom för sig med deras spetsiga, bruna säckar likt kapuschonger över nacke och axlar, som de lutade sig fram över rummet och djärvt fångade den tunga mjölsäcken, när den steg i höjden under vindspelet.

— Strejkbrytarearbete, ropade en röst tätt bakom den unge läraren. Denne hade ej förrän nu lagt märke till, att han inte var ensam på kajen. Där var han emellertid med sina pepparbruna, yrvakna ögon bakom binokelbågarna och med slokhatten på det svarta, knollriga håret, Örtengren i socialisttidningen. — Är ute på vaktrond, förklarade Örtengren med värdighet.

Med en menande gest visade han på en lång rad säckar, som stodo avlastade i lä av magasinet.

— Det är frasliberalen konsul Ström, tillade han.

— Konsul Ström är min umgängesvän, svarade Hall, men flyttade sig i plötslig förlägenhet några steg närmare landgången. Han erinrade sig stuvarnas möte i går och raseriet mot strejkbrytarna.

Således var farbror Ström nu arbetarnas fiende och han själv —.

Han upptäckte i detsamma en liten gosse om sex, sju år, som med ansiktet i armvinkeln lutade sig mot landgångsräcket. Vid sina fötter hade han ställt ifrån sig en literflaska mjölk samt ett stenkrus med en överbunden tallrik. Trots stormen uppfattade Hall, att pojken stod och grät. Det rörde sig i lärarehjärtat, det var i alla fall ett barn.

— Varför gråter du, gosse — varför gråter du, frågade han med höjd röst.

Först efter en stund lyfte pysen sitt lilla smutsiga ansikte.

— Far — huhu — far — huhu —

— Är han därnere, sporde Hall.

— Ja uhuhuhuhu — han har slatt sej — u —. Pojken snyftade av alla krafter.

Hall hörde Örtengrens röst tätt vid sitt öra.

— Låt ni gulingarna vara, kandidat — någon av de andra vakterna kunde få se er.

Vakterna? Alltså t. o. m. härute, i en storm som denna, rasade det sociala ovädret. Kanhända vaknade någonting liknande trots i den unge överklassarens bröst. Emellertid var det väl, som Örtengren sedan förklarade, »lärarehjärtat» som fick Hall att besluta sig.

Han vände tidningsmannen ryggen, skred hastigt över landningsbryggan och kastade en blick ner i rummet. En grupp skäggiga, grova ansikten i arbetsuniform lutade sig över en livlös kropp, som vilade utsträckt på bottnen. Den fallne — en arbetare liksom de andra — låg på rygg, och en

lykta lyste honom i ansiktet, som av en improviserad kudde hölls något upplyft. Säcken hade han lindad kring hjässan, blodfärgad tycktes det, och ögonen voro slutna. Hall hade nu hunnit nedför trappan och närmade sig gruppen.

— Är herrn doktor, för Larsson har slatt sig? Frågan seglade fram helt troskyldigt under ett par rödbruna, borstiga hängmustascher.

— Hur är det med mannen, föll han där uppifrån?

— Skutefan krängde så han fick en överhalning ve spelet och damp med detsamma, upplyste en av säckhuvorna.

Läraren böjde sig fram över den medvetslöse, men reste sig hastigt och såg sig omkring på arbetarna.

— Han kom i middes, svarade mannen med de röda mustascherna. Se, jag är stuvaren, tillade han en smula förläget.

Kandidaten betraktade ännu en gång den förolyckade. Trots sitt tillstånd var han inte svår att känna igen för den, som sett honom i den stora salens skarpa ljus. Det var samma blonda hårtestar och ögonbryn, samma svaga, obestämda haka och näsan, som liknade en potatisknopp — samma smala axlar och den blå tatueringen på handen. Ansiktet, skägglöst och bleknat, tycktes ännu i dvalan förråda sin oro från mötet i går. Hustru och barn sutto honom visst ännu i strupen, och den inre blicken vidgades mot faror, som redan jagat honom i olyckan. — Hall såg upp.

— Vi måste ha en droska, sade han.

Det blev en paus.

— Vem ska betala droskan, sporde en butter röst.

— Jag känner konsuln. Här är pängar. När droskan kommer, så låt köra er kamrat raka vägen till lasarettet. Men låt det gå fort.

Stuvaren lovade besörja det hela, och Hall steg dröjande åter upp på kajen. Det föreföll honom, som om den pipande och larmande stormen omkring honom återuppförde gårdagens konsert. För ett ögonblick såg han hela uppträdet framför sig, de fäktande armarna, de stampande fötterna, de upphettade ansiktena, blickarna — han hörde visslingarna, tjuten — strejkbrytare — strejkbry —

Kandidatens blick föll på den lille trasvargen vid räcket, vilken ännu troget stod kvar vid sin mjölkflaska och sitt överbundna stenkrus.

— Din far blir snart bra igen, sade han. Var bor du?

Han måste klappa parveln på huvudet, han kunde inte hjälpa det, fast han såg Örtengrens brunögda blick fästad rakt på sig. Medarbetaren i Framåt kom långsamt fram till landgången.

— Jag undrar, hur kandidaten föreställer sig strejkbrytarna, frågade han.

— Ungefär som kollegiekrypare och rektorsgunstlingar, svarade Hall godmodigt.

— Och ändå hjälper —?

— Man hjälper ju också fiender, sedan de äro besegrade. Och vem för krig mot barnen? — Kom, fortfor han och tog den lilles hand i sin.

Mjölkflaskan stoppade han obesvärat i sin överrocksficka.

Örtengren bemödade sig att se sträng ut.

— Det är för kandidatens egen skull — för anseendet bland de organiserade arbetarna.

— Ni förtalar dem, herr Örtengren, sade den unge läraren, när han satte sig i rörelse.

Han gick med sänkt huvud, dels för blåsten, dels för sina funderingar, ty kvällens äventyr hade givit honom en mängd nya spörsmål att grubbla över. I närheten av en lykta stötte han något ovarligt samman med en arbetsklädd äldre man, vilken trots hans ursäkter fortsatte att förfölja honom med ögonen.

Hall tittade nyfiket tillbaka över sin axel och höll i häpenheten på att snava. Detta kubformiga huvud hade han sett en gång förut — likaså den stela blicken och de hängande buskbrynen.

Han vände sig hastigt om i det svarta, brusande mörkret, allvarlig och nästan spökrädd och glad, att en blek liten pojkvasker larvade vid hans sida.

III.

Vägen förde Hall och hans skyddsling in i gamlestadens ödemark av gränder, vilken för den unge läraren var ett stort, obefaret land.

Jättekasärnernas bärglandskap sänkte sig här till ojämna, buktande lågplatåer av tre- två- och envåningskvarter, här och där hoplappade med gråa eller rödstrukna plank och behärskade av fabriksskorstenarnas jättepopplar. Gatorna trängdes samman, blevo till oregelbundna dalklyftor och trånga, uttorkade raviner. Sjönko husen, så stego i stället gatbottnarna. Borgarkvarterens stränga skillnad mellan högt och lågt gällde inte längre här, där portar och dörrar stundom tvungo besökaren att buga sig djupt, medan gatmitten sköt sin knottriga broläggning i vädret likt den taggiga ryggen av en sovande krokodil. Det var något fuktigt, mosslupet, övergräsat och gyttrigt i denna stadsdel, vilket kom en att tänka på en sammangrodd sumpskog, ett snårigt och stinkande träsk, som långt ifrån att begränsas och kvävas av förnuftig dränering, tvärtom befann sig på långsam, men ohäjdad erövring åt alla håll.

Gaslyktorna, som flämtade i pustarna från öpp-

nare stadsdelar, balanserade på nyckfulla gat- eller trottoarsläntor och kikade stundom ner i en kvalmig vindsglugg och stundom kanske ner i en osotad skorsten. De lyste på nerrullade tygsjalusier, som prålade med målningar av jägare, hundar, hjortar och lummig högskog — motiv, som kanske symboliserade minnen, kanske aldrig i värkligheten skådats vare sig av invånarna eller av målaren. Stundom voro sjalusierna ersatta med någon gammal tidning, stundom böljade endast mörkrets svarta skynke tomt och hemlighetsfullt mellan trådgardinerna.

I alltför trånga gränder vågade sig gaslyktorna inte ens in, deras tapprare och anspråkslösare fränder, fotogenstolparna, vikarierade. De voro ljusets yttersta, glåmiga förposter mot det stora, hopplösa människomörkret. Där lyste de nu med matta små lågor likt eldarna över en sumpmark, medan tjocka, böljande dunster inringade deras blåaktiga ljusrund.

Hall, som liksom i skräck för de dystra, mögliga murarna ständigt höll sig mitt på gatan, undrade, hur pojken egentligen förmådde hitta i detta virrvarr. Ibland stannade en vinglig fyllbult för att stirra och slunga skällsord efter dem. Ibland slogs en gatdörr upp, som i ljusskenet uppenbarade en halvnaken kvinna eller ett par högröstade nattsuddare. Den lille skyndade småsnyftande framåt. I sick-sack som en jakthund letade han sig väg genom smala gator till ännu smalare, tills han ledde sin beskyddare in i en skum återvändsgränd, där förfallna envåningskåkar lutade sig omkring trånga och smutsiga gårdar. I en mörk och illa stensatt

portgång stego de till höger uppför en rankig trätrappa, som slutade i en svart förstuga.

De voro framme. En dörr öppnades till ett lågt litet kök, upplyst av en bläcklampa och inpyrt med en obeskrivlig, äcklig stank. Golvtiljorna, som buro märken av ävjiga skodon och inbitna, tättsållade spottblakor, hade börjat murkna sönder kring breda, dragiga springor. Det grånade papptaket pryddes av ägg-gula fuktringar och väggarna med sin här och där sönderplockade rappning saknade tapeter. I möbelväg funnos tre knarriga trästolar med urfällda sitsar, ett snett, väggfast skåp, ett bord med en sten under ena benet och två sängar liknande likkistor utan lock.

På köksugnen stod en bläckpanna med surt dricka till kokning. Dels för att njuta doften av denna läckerhet, dels för den dyrbara eldbrandens skull kröpo de innevarande: modern med den lilla minsta på knät och två pojkar om tre och fem år på var sin stol samman kring spiselhärden.

En blick på plaggen runt väggarna och på bordet, som barrikaderade en tillbommad dörr, övertygade besökaren, att köket var hela våningen. Men hur trångt familjen bodde, prässade dem vintern ännu trängre samman. Ugnsvärmen betydde livet för dessa blodfattiga, undernärda människoskuggor. Rummet hölls avundsjukt tilltäppt och ombonat och hade säkert inte på hela dagen släppt in en frisk fläkt. Den förskämda luften, som ständigt mottog tillskott från otvättade kroppar och klädtrasor, slog redan i dörröppningen emot kandidat Hall med en

mäktighet, så att den hämmade andningen och beredde honom en nästan outhärdlig pina.

Hustrun, blekblå och tanig, tog emot den fine herrn, som följt hennes gosse, med förvånad och förskrämd hövlighet. Hon snöt sig som hastigast i sitt smutsiga förkläde, varmed hon strax efteråt gnodde över en av stolsitsarna — kanske i tanke att sålunda få stolen ren. Så reste hon sig med en närvös rörelse och bligade, väntande och liksom fastspikad, bort emot nykomlingarna. Kanske tog hon den allvarlige främlingen för en indrivare eller en detektiv eller en utsändning från hyresvärden — den fattige har alltid dåligt samvete och alltid ouppgjorda affärer.

Halls mission var ju pinsam nog. Han skulle nu gärna velat bespara både sig själv och de andra den. Det elände han här såg framför sig, var tungt nog i sig själv — nu måste han med sina ord lasta bördan ännu tyngre. Hälst ville han gjort helt om och sprungit ifrån alltsammans. Men den lille vid hans sida hade ensam fått en så mycket svårare stund, och simpel feghet skulle gjort det besynnerliga strövtåget ändamålslöst.

Luften började emellertid skaffa Hall kväljningar, och han kunde omöjligen förmå sig att sitta ner i denna stank. Han måste göra slag i saken, om inte för annat, så för att snarast få slippa härifrån.

Så skonsamt han förstod, redogjorde han för den inträffade olyckan, lugnade med försäkringar, att mannen snart skulle komma tillbaka från sjuk-

huset och samlade och inflickade alla de tröstegrunder han i hastigheten råkade få tag i.

När kvinnan fått sammanhanget klart för sig, satte hon naturligtvis till med att gråta, gnälligt och överljutt. Och barnen sjöngo omkvädet med en kraft och en uthållighet, som kom alldeles oväntad för den, som annars såg de smås glåmiga utsvultenhet. Ungarna tycktes färdiga att äta upp vad som hälst. I brist på annat höllo de tillgodo med bidrag från näsan, och den strömmande gråten ökade fruktansvärt resurserna.

Hall nästan överväldigades av den plötsligt och ihärdigt frambrusande jämmern och förde redan fingrarna halvvägs mot sina öron. För att göra slut på oväsendet och få komma ut ur denna fängelsehåla, framrabblade han med tämligen högröstad vältalighet de frikostigaste och mäst prunkande löften. »Konsuln skulle visst inte lämna sina arbetare i sticket. Han kände konsuln och visste, att han inte var någon smulgråt. Inom några dagar, kanske redan följande dag skulle hjälpen komma som från skyn. Konsuln skulle sörja för dem, tills pappa komme tillbaka. Konsuln — ja, konsuln» — rösten ljöd så trosviss, att den unge läraren till sist var bärgsäker på vart ord han lovade. Till bekräftelse och avslutning plockade han fram en femma och stack i handen på kvinnan — varvid tårarna märkvärdigt hastigt torkade. I deras ställe flödade nu bibelspråk och salmvärser — virriga och överdrivna tacksägelser — Hall tog till flykten och vågade inte se sig tillbaka, förrän han lyckligt och väl befann sig ute i gränden.

Han ryste åt den friskare luften, drog ett djupt, ränsande andetag och stirrade omkring sig på de små, skumma rucklen, där de lågo hopkrupna och andades med sjuka, dunstfyllda lungor. Det var således dessa träskångor, som åkallade stormen från Folkets Hus!

Där högt, högt uppe låg nu rymden rensopad, stjärnorna blixtrade klart, och ovädrets heliga vrede åskade i fjärran.

Men härnere — ack, här krävdes mycken vrede och många stormar, innan jorden blev, om inte en himmel, så åtminstone en beboelig jord.

Och dock — han måste tala med Ström i morgon, tala rent ut, och Ström måste ta reson, annars —.

IV.

Kandidat Hall borstade sitt gensträviga nackhår omsorgsfullare än någonsin, där han stod framför tamburspegeln i konsul Ströms våning. Husjungfrun hade svarat, att konsuln för tillfället var upptagen, men att fröken Elsebet var hemma, om kandidaten ville vänta, tills konsuln — — —

Hall undrade vid sig själv, vem han gjort toalett för — för sin forna elev Elsebet Ström, för tant eller för farbror — för dessa rättframma människor han gått ut och in hos som barn i huset? Bonjour — skjortbröst — svart rosett — han hade sträckt upp sig, som om det gällt en presentation — som om han inte hundra gånger kilat upp för deras trappor i skolkavajen.

Han undrade över, att han först i dag lagt märke till lyxen i konsulns trappa och tambur. Lampfigurerna vid spegeln överraskade honom med ett obehagligt, cyniskt grin över sina bronsansikten. När han trampade den tjocka schaggmattan, kände han sig, som om han gått omkring med smutsiga stövlar i ett mattmagasin. Illuminationsugnen hettade, så att hans panna fuktades — helt säkert förbrukade den en orimlig massa antracit. Han fann

tanken löjlig, men tyckte sig en stund senare ha gjort ett överslag över priset på farbror Ströms päls.

Kandidaten var inte på långt när färdig med sin frisyr, då någon bakom honom ropade hans namn.

— Hur länge skall en ung dam vänta på sin kavaljer? — Åh, ni är fin tillräckligt — kom nu och drick te!

Han hälsade med ovan förlägenhet och steg in under portiären, som hon slagit åt sidan.

Aldrig förrän i dag hade han känt sig betryckt inför rummets dyrbara och rika komfort. Allt detta hade tillsammans bildat ett hems glädje och trevnad. I dag syntes honom helheten spillrad, sönderplockad i sina banala smådelar som på en auktion, varje sak var ett pänningvärde — ett pänningvärde som på en auktion, och han själv eller hans fantasi var auktionsförrättaren. När han slog sig ned i kanapén, hon bjöd honom, visste han med ens, att den betydde tredjedelen av hans månadslön, och att den persiska mattan under hans fötter var betald med många människors slit. Det tyska skåpet från femtonhundratalet med konstlåsar av koppar och med dörrarnas reliefer av Syndafallet och Uppståndelsen, som han beundrat ännu för en vecka sedan, syntes honom i dag smuggelgods, och det skymtade som blod på handtagen. Till och med de knubbiga holländska korna på Paul Potter-originalet tycktes honom en anklagelse för pängar, som onyttigt runnit ur landet.

Tebordet med silverskivan stod framför honom,

och över spritköket vickade en blågul låga. Han sökte övertyga sig, att det var samma bord, där han tagit emot så många koppar te, och att hon, som nu räckte honom den kinesiska koppen, var samma lilla flicka, han satt bockar åt i det tyska temat och erkännsamma ab-n eller a-n efter det svenska. Denna unga dam med det mörka håret à la Cléo kring ett outgrundligt och ändå öppet ansikte, där ögonen lågo som två svarta, svagt tindrande skogsmossar, medan den rörliga, röda munnen pratade och skrattade som ett litet vattenfall — denna mun, som ibland kunde tiga så länge och vältaligt? Denna unga dam i den klarröda reformdräkten och med de nyss undanlagda kompendierna och examensböckerna hon burit hem från högskolan? När hon räckte honom teet, klirrade guldarmbandet mot hans tefat med en förhatlig, erinrande klang.

Vad han svarade på hennes småprat, hörde han egentligen inte själv, men han lyddes ibland till sitt tonfall och fann det falskt, ostämt som en nedskruvad violins. Han satt och längtade efter att snart få träffa konsuln.

Som ett sista halmstrå grep han efter hennes kompendier och började fråga om studier, professorer, kurser och studiekamrater. Det var ett naturligt reträttämne och visst inte nytt. Den forna eleven och hennes lärare hade förhandlat det så ofta, att det så småningom börjat värka patience.

Något i tonen i hennes svar kom honom att se upp. Måhända hade hans nedstämdhet smittat ifrån sig. Han visste, att hon var känslig, och en

smula elevrespekt satt ännu kvar. Han såg, hur hennes pupiller vidgades vid hans förhör. Det kom något i ansiktsuttrycket, som fran gamla dagar, när hon var eleven och han läraren, som från katedern vänlig, men myndig kastade en fråga till henne. Det var i hennes röst också, tyckte han, fast hon nu varken stammade eller tog om. Utan att han visste hur, grep honom illusionen, så att han själv slog in på den anvisade stråten. Han vägde hennes ord och kritiserade hennes uppgifter. Han höll t. o. m. små föredrag. Det var nästan som en lektion på skoltiden.

Medan han talade till henne, såg han på henne och mer oavvänt, ju längre han såg. Så kom det sig, att han återigen skiftade ton, och att han inte kunde fasthålla sin lärareskepelse. Den lilla skolflickan framför honom var nämligen ingen liten skolflicka, det blev mer och mer tydligt. Det var egentligen nonsens att hålla föredrag för henne, ty även till trots för dem skulle hon vara det hon helt plötsligt visade sig vara: en mogen, färdig varelse. Det fanns inte längre något överordningsförhållande dem emellan, Hall insåg det nu, den ene var inte längre lärare, den andra inte längre elev, den ene var helt enkelt man och den andra helt enkelt kvinna. Varpå denna ögonblickliga förvandling berodde, var inte gott att säga. Men kandidat Hall fann det högst besynnerligt, att han just i dag skulle upptäcka, att Elsebet Ström blivit vacker.

Han tillskrev den ena som den andra av dessa överraskningar sin irriterade sinnesstämning denna eftermiddag. Han var säker om, att han misstagit

sig i åtskilliga sina iakttagelser — fröken Ström hade med ens åter glidit in i sin vanliga muntra och gäckande ton. Det enda, som med säkerhet inte var ett misstag, var, att hon var vacker, och denna egenskap var i alla händelser nog att hålla intrasset vid liv.

Han förvånade sig över sig själv, som ingenting sett, ty i denna belysning syntes hon honom en skönhet, som måste väcka uppmärksamhet var som hälst. Han kom nu också ihåg, hur firad hon varit på baler och tillställningar. Han tadlade sig för att ha tillskrivit hennes fars ställning ens en bråkdel av det som helt och hållet berodde på hennes egna egenskaper.

Det klack till i honom, när han i detsamma erinrade sig sitt ärende. Han sporde sig med oro, vad hon skulle säga, när hon fick höra — — de hade förr någon gång talat om socialism, och han kom väl ihåg hennes smalöje åt »filistrarna». Även om allt avlopp väl, hade han dock blandat sig i »filistrarnas» sak, hade förtjänat hennes — undran, sjunkit i hennes respekt — måhända skulle det goda förhållandet vara stört för alltid.

Var det då också nödvändigt att blanda sig i — andras affärer? Fanns det inte nog och övernog av agitatorer, åt vilka han kunde lämna denna sak? Flere av hans umgängesvänner sympatiserade med socialisterna, berömde och beundrade dem, utan att sympatien åstadkommit något mera än beröm och beundran. Vore det inte bättre att avvakta sin tid och tills vidare hålla god min?

Ju mer han såg på henne, desto säkrare blev

han, att hon var det största konstvärket i konsulns salong. Hennes guldarmband — vad i all världen hade det med sträjkbrytare att skaffa? En ädelsten — var hon inte en ädelsten med sådana skiftande, agatgnistrande ögon, med en så ädelt gjuten skuldra, med en så rödvitglimmande mun — en ädelsten måste dock ha sin infattning! Och när han tänkte på, att denna mun kunde krökas kring en sarkasm! Kanske skulle hon helt enkelt inte mera visa sig i hans sällskap, sedan han tagit fiendens parti.

Det var också det olyckliga, att det här var fråga om fiender, om partier. Det rent mänskliga hade längesedan skymts undan av symboler och slagord. De stridande varsnade inte längre, att blod flöt, att hunger tärde, och att köld härjade.

Hennes röst hade med sig en känsla av sommar och skogsfriskhet, hon var ett stycke natur mitt i alla konstlade och sönderslitna tankekomplex. Det var sådan han alltid tänkt sig kvinnan, länken mellan naturen och den förkonstling, mannen representerade. En kvinna var ett naturbarn, levande ett liv oberoende av hypoteser, sanningar, tanke formler och stridsparoller; kvinnan i varje klass, varje parti, varje strid var främst kvinna och sist kvinna. Därför värkade alltför mycket idéer och strävanden såsom något henne påklistrat, okvinnligt. Kvinnan var Moder Jorden för mannens kämpande tankar, hon var vilan, från vilken han reste sig dubbelt stark.

Måhända hade hans beundran blivit för skönjbar, en röd sky drog just över Elsebet Ströms

ansikte. Det fick ett litet spefullt uttryck, som han dock inte hann närmare reflektera över, ty i detsamma gled den gamla vänliga husjungfrun in i salongen.

— Konsuln tar emot, sade hon.

Dessa ord värkade som en snölavin över det nyss så leende landskapet. Kandidatens min mörknade, han blev i en hast helt allvarlig till sinnes. Det avgörande ögonblicket hade kommit, ögonblicket, som skulle bestämma, om denna gyllene fred framgent skulle få råda, eller om — kriget skulle förstöra den. Det måste legat något erinrande i hans högtidliga min, där han bugande stod framför sin stol.

— Det var rätt — gå nu in och tala med pappa, sade en klingande röst.

Hall såg upp, hon var försvunnen, men han hörde hennes skratt, ännu sedan dörren till konsulns arbetsrum slutit sig bakom honom.

— God dag, min käre kandidat, sitt ner och säg mig, vad du har på ditt unga hjärta.

Det var strax en påminnelse om hans ungdom. En blick på den lilla knubbiga gestalten, det rödlätta, rakade ansiktet och det kortklippta håret sade honom, vilken svårighet, som skulle bli den största. En gammal rutinerad affärsman talar inte gärna affärer med en ung teoretiker, en fil. kand. utan provår, en ung lärare i en elementarskola för flickor. Att en man studerat, är ofta ett minus inför den praktiska värksamhetens män. Och så en ungdom på tjugufem — nej, det skulle knappast gå. Hall kände, hur hans hjärta bultade, han tor-

kade svetten ur sin panna, men — han måste väl fram med det. Det skulle inte lämna honom någon ro eljest.

— Hör, farbror, sade han plötsligt, och hans ord fingo en närvös fart, det har hänt en olycka i stormen i går.

Den lille knubbige skrattade torrt och tittade åt fönstret.

— Olycka — hm — få väl först se, vad telegram och tidningar säga. I en storm händer alltid olyckor. Men med undantag av Fredrika, som går på Ostindien, vet jag ingen av mina, som — —

Hall rynkade ögonbrynen och tog ny sats.

— Den olycka jag menar, har hänt här i hamnen, på ett av dina fartyg, farbror, det är en stuvare, som störtat ner i rummet och skadat sig. De sade på sjukhuset, att ena armen är bruten och ena höften skadad, så att han kanske blir halt för all framtid, och så har han ett krossår i huvudet.

Konsuln blev en smula allvarligare. Hans små blå fuktiga ögon betraktade kandidaten med välvillig nyfikenhet.

— Var har du fått reda på det? frågade han.

— Jag blev själv åsyna vittne till det — på en promenad i går kväll. Jag skaffade en droska och lät köra mannen till sjukhuset.

— Såå?

— Sedan följde jag den lille gossen — det stod nämligen en liten gosse på kajen, och han visade sig vara den förolyckades barn — följde honom hem och såg, hur de hade det. Stackars människor

kan farbror tänka sig: sex personer bodde i ett kök i ett gammalt, smutsigt, nästan bofälligt —

— Saa — naja, vad smutsen beträffar, så var väl den deras egen sak.

Konsuln skrattade torrt.

— Nåväl, jag vet ju, hur snäll och välgörande farbror är — och här är det ju dessutom farbrors eget folk. Naturligtvis tänker farbror —

— Jag skall skicka ner ett par tior, sade konsuln.

Hall flyttade sig på stolen. Han tyckte, att hans meddelande hade så litet som möjligt med »affär» eller »erfarenhet» att skaffa, och ända smalog farbror ett stelt, egendomligt leende.

— Ett par tior, sade han saktmodigt, det räcker väl litet att börja med, men en familj med fyra barn, och familjeförsörjaren på sjukhuset —

— Så finns det fattigvård, min käre kandidat, svarade farbror Ström fortfarande leende.

Det blev en liten paus.

Hall kände för första gången något liknande ovilja mot farbror Ström. Han upptäckte, att dessa fingrar, som sakta trummade på bordet, voro feta och rödprickiga. Han tyckte också med ens, att pannan var för låg.

— Farbror tar naturligtvis inte illa opp, att jag blandar mig i dessa ting, men mannen lär vara strejkbrytare.

Konsuln ryckte till.

— Vem har sagt dig det?

— Hr Örtengren i Framåt.

— Hm — hm — du har vänt dig till den rätte —

farbror Ströms sidoblick var nästan ovänlig. — Men om du inte blivit socialist själv, vet du väl, att vad dessa tidningar och fackföreningar söka åstadkomma, är handelns och industrins ruin, totala ruin, absoluta ruin. Ingen kan vara arbetsgivare, om man skall dansa efter deras pipa. Det är totalt, absolut omöjligt, orimligt. Jag vill inte förivra mig, ty jag vet ju, att du, min käre vän och kandidat, menar väl, men så snart man nämner dessa socialister, börjar det koka i min gamla gryta. Seså, seså, inga ursäkter — en ung man — gamla vänner måtte väl kunna — diskussion, ja visst, diskussion är en nyttig sak — jag skall, som sagt, skicka den förolyckades familj tjugu kronor, och så får det vara slut. Jag kan väl inte vara hela världens sjukkassa häller.

Hall förstod, att slaget var förlorat, och bara för en stund sedan skulle han i så fall strukit flagg. Men påminnelsen om hans ungdom retade hans självkänsla. Lyxen i konsulns skrivrum retade honom. Guldkedjan på den trinda magen retade honom. De tjugu kronorna retade honom.

— Om farbror sett deras nöd, skulle farbror själv förstå, hur länge tjugu kronor kunna räcka. Och när man betänker, att om mannen tillhört sin fackförening, hade han nu haft sin sjukhjälp från den.

— Fackförening — fackförening — har du börjat slå dig på kannstöperi, och studera de sådant vid högskolan?

Hall höjde huvudet med en trotsig gest.

— För den sakens skull behöver man inte vara kannstöpare, sade han. Fackföreningarnas olägen-

heter för herrar arbetsgivare känner jag inte till. Jag vet bara, att för arbetarna äro de en välsignelse och ett stöd. Farbror säger, att farbror inte kan vara sjukkassa åt alla, men därför har man just fackföreningarna.

— Det är osanning, svarade konsuln med höjd röst, det är för att skapa uppstudsighet bland folket, tyrannisera arbetsgivarna, ruinera handeln och industrin.

— Farbror får förlåta mig, började Hall, och även han höjde stämman, det kan aldrig vara dessa stackars människors mening. Mat vilja de ha, och det vilja vi andra också, husrum vilja de ha, kläder vilja de ha — och att vilja någonting mer kunna de med sina nuvarande löner omöjligt ha råd till.

— Sådant begriper du inte, min unge vän!

— Sådant begripa både unga och gamla, men vad jag inte begriper, det är, hur farbror kan ha hjärta att överge den stackars familjen, sedan farbror först gjort mannen till strejkbrytare.

— Vad för slag?

— Farbror hatar socialisterna eller fackföreningarna, rättare sagt, ty det är väl dem farbror menar; men farbror har kanske aldrig satt sig in i, vad det vill säga att heta sträjkbrytare, vad det vill säga att vara utsatt för sin egen klass' hat och förakt, att avskys som en pästsmittad, att undvikas som en brottsling, att bojkottas som en förrädare. Inte nog med, att den stackars familjen inte får någon hjälp från klassbröderna, men den kommer att behandlas som uppenbara fiender. Kredit vill ingen ge dem, knappast för pängar vill man sälja

dem något. I smyg få de skaffa sig det nödvändigaste. De få leva ohulpna och dö osörjda. Ingen, som ej är arbetare, vet vad namnet strejkbrytare betyder. Men jag har sett på Folkets Hus —

Konsul Ström sprang upp från stolen.

— Nu, min käre Hall, kan det vara nog med det här samtalet. Jag tror ingen av oss förstår den andre på detta område. Jag är affärsman, gammal, rutinerad affärsman, och du, ja, förlåt, jag säger det öppet som en gammal vän, du är en teoretiker, en skolfux, en ung spoling, som av affärer ingenting — nej, ingenting begriper.

Halls ögon blixtrade.

— Men det här är inte affärer, farbror, medmänniskors liv och lemmar är inga affärsföremål. Har jag förlett en man att förråda sina klassbröder, att ställa sig utom deras krets och solidarisk med deras fiender, så är jag av mitt samvete, av min heder förbunden att sörja för hans framtid — och om han stupar i min tjänst —

— Hall — vi äro gamla vänner, men —

Konsulns rödblommiga ansikte var nästan blåfärgat.

— Det gör detsamma, herr konsul, svarade kandidaten i behärskad lidelse, sanningen är sanningen, och jag har ingenting att taga tillbaka. Att överge strejkbrytarens familj, sedan man först skapat strejkbrytaren, det vore mer än skamligt, det vore ohed —

— Försvinn, där är dörren — ditt huvud behöver tydligen svalkas —

— Herr konsul —

— Ut —

Hall lydde lugnt tillsägelsen, men han var likblek, och han darrade, där han stod ute i tamburen.

I detsamma ringde tamburklockan. Hall tog som i en dvala på sig rock och hatt. Husjungfrun öppnade för den, som ringt. Konsulinnan Ströms raka, majestätiska skepnad seglade in. Hennes vänliga, svarta ögon fixerade flyktigt den unge mannen, och medan hon moderligt räckte honom sin behandskade hand, vände hon sig till husjungfrun med frågan:

— Har någon varit här från Välgörenhetens Vänner? — Inte? Det är en gammal kvinna, som skall in på stiftelsen — åh, vad man blir trött — stig in, kandidat, och drick te — redan gå? — Mår inte väl — ser litet blek ut — går väl över — går väl över — välkommen igen!

Konsuln öppnade sin dörr.

— Stå inte där och persvadera en drummel — jag har redan bett honom dra åt —

Kontorsdörren smällde igen. Konsulinnan och husjungfrun stodo med uppspärrade munnar. Borta framför salongsdörren skymtade Elsebet Ström orörlig som en bildstod. Kandidat Hall öppnade konstlåset och lyfte en smula vårdslöst på hatten. Som en rasande sprang han nerför trapporna, och ännu ute i friska luften skalv han av sinnesrörelse.

Hela staden låg grå och stämningslös, allting var tomt, tomt inom och utom honom. Till råga på allt tyckte han sig som i en dröm höra den fattiga strejkbrytarhustrun till tack rabbla sina salmer och bibelspråk, bibelspråk och salmer — —.

I ett gathörn mötte han Örtengren.

— Jag kommer upp med en artikel till er i morgon, sade han.

— Välkommen, svarade Örtengren utan ringaste förvåning, välkommen, jag har länge väntat på debuten — välkommen!

V.

Artikeln väckte storartat uppseende, och tidningen Framåt gjorde goda affärer de dagar den stod inne. Vartenda exemplar strök med, och Örtengren gick omkring och svor över redaktioner, som inte förstodo sitt eget bästa. Dubbla, tredubbla upplagan skulle gått åt, ty människorna voro alldeles tokiga efter numren. Unga och gamla, fattiga och rika, alla kön, stånd, åldrar, åsikter, alla måste läsa den unge lärarens ljungande anklagelse. Expeditionen var som belägrad, och bokhållarna cyklade från kiosk till kiosk för principalernas räkning för att överallt mötas av samma bleka nej. Men inte ett exemplar trycktes extra, huvudredaktören hörde inte på det örat. Han lät staden slåss och cykla, pressarna skulle inte överansträngas för en volontärs lärospån.

Hela staden läste emellertid, läste och tjuvläste på kontor, kaféer, klubbrum, t. o. m. i skolsalarna den unge lärarens djärva och sanna ord. Somliga läste med nöje, andra med tandagnisslan, men alla med undertryckt eller erkänd beundran. Var två eller tre voro församlade, där kom artikeln på tal,

diskuterades, citerades, tolkades, kommenterades, framkallade bravorop eller förbannelser.

Vad som överraskade och grep alla, var mäst det upplevda, hjärtekända i det sagda, friheten från utnyttjade slagord, det rent mänskliga greppet på en sak, som alltid varit en affärssak eller en partisak. Inte ett ord föreföll beställt, inte en sats smakade parti, men varje stavelse var slående sanning och var anklagelse ett slag i ansiktet. Skrivsättet var så olikt det man blivit van vid i Framåt — och i de andra tidningarna med för rästen. Det var varken tidningssvenska eller revolveramerikanska, inga krystade otidigheter, ingen mesig undfallenhet åt vänster, inga nedriga tendenslögner åt höger. Det stod en personlighet bakom pilskuren, en fruktansvärd, men ridderlig fiende, som kämpade med stål och inte med smuts. Harmen förvanskade inga fakta, men den darrade mellan raderna, den sjöd och sjöng i orden, den bar och lyfte artikeln upp till ett plan, dit en tidningsuppsats väl sällan hunnit. Ett konstvärk, sade skönandarna. En predikan, sade de religiösa. Ett ord i sinom tid, sade de frisinnade. En skandal, sade de makthavande.

Man vet, hur det brukar gå en ämbetsman eller officer, som gjort skandal. I all stillhet förflyttas han till annan stad eller till annat regemente och tröstas om några år med en löneförhöjning eller en orden. Kandidat Hall var varken civil eller militär ämbetsman, men en förflyttning blev naturligtvis i alla fall nödvändig. Den anordnades så, att han helt barskt och mitt under brinnande tärmin avskedades från sin plats i flickskolan. Om han

stannat kvar, hade minst två tredjedelar av eleverna ögonblickligen tagits ur skolan. Någon ersättning längre fram var dock i detta fall näppeligen att förvänta. Skandalen i den form Hall åstadkommit den, var också av helt annan och betänkligare beskaffenhet än ett grepp i en offentlig kassa eller ett intrång i en överordnads äkta bädd. Hall hade släppt sanningen lös, och sanningen är ett rovdjur, ett rytande läjon, som går omkring och söker, vem det uppsluka må. Sanningen kan tolereras i en väl bommad och gallrad menageribur, men slipper den ut bland folket på gatorna, kan den lätt göra ände på samfärdseln i ett välordnat samhälle.

Kandidat Hall var en ung man och hade som sådan försummat beräkna följderna för honom själv, men hans exempel var också i denna stad och i mannaminne utan egentligt motstycke. Sanningarna hade länge gått omkring tama och kedjade i det ena eller det andra partiets säkra och taggiga ledhalsband. Den unge skribenten var nu ställd på bar backe, isynnerhet sedan Dagbladet i ett kortbrev meddelat honom, att redaktören t. v. själv tänkt övertaga litteraturrecensionerna. Det enda Hall egentligen väntat sig, var visitkortet från konsul Ström, vilket mycket riktigt inträffade morgonen efter det artikelslutet stått inne. Meddelandet lydde kort och gott: »Otacksamma åsna!» Det gjorde tvivelsutan avsett intryck, då Hall på sätt och vis måste medge dess riktighet: han hade ju så lång tid kallat konsul Ström för farbror.

Desto gladare överraskad blev han, då han knappt en vecka efter dessa händelser fick besök

av Örtengren, som å tidningen Framåts vägnar erbjöd honom plats som fast medarbetare. Han fick ännu inte veta — vad han längre fram erfor — — att tidningsstyrelsen knuffat honom in trots huvudredaktörens motstånd. Det meddelades honom endast, att han från och med morgondagen åter ägde anställning, lön och arbete. Och i denna glädje blandade sig det allt mer vaknande medvetandet om hans rätta kallelse. Det förekom honom, som om Fortuna själv anordnat hela denna lilla komedi för att kunna placera honom i hans rätta omgivning och värkningskrets. Han hade varit en nitisk och intrÄsserad lärare, och med värklig sorg hade han skilts från sina elever. Men den beröring han redan fått med tidens stora rörelse drog honom med magnetisk makt mot denna vidsträcktare uppgift och friare ställning. Från och med morgondagen alltså skulle han få tänka, säga och skriva, vad hans hjärta ingav honom; från och med i morgon skulle hans post vara i främsta ledet i framåthären. Hans röst skulle ha andra lyssnare än i en trång skollokal, hans handlingar större räckvidd än kollegieledamotens, hans inflytande skulle vara bredare och djupare än litteraturanmälarens i Dagbladet. Hans samvete, som upprörts av erfarenheterna bakom samhällets granna kulisser, skulle få ro i energiskt arbete för hänsynslösa och behövliga reformer.

Utan djupare kännedom om partitärmer eller de föregivna målen för den sociala kampen hade hans hjärta anvisat honom hans väg och hans parti. Det hat och förakt han komme att ådraga sig som

en arbetare för ett bättre samhälle, ville han gärna underkasta sig. Sådana människors aktning som konsul Ström och redaktören i Dagbladet kände han sig kunna med lugn undvara. Inte häller saknade han den societet, som representerades av flickskolan. Han var redan i viss mån en utstött, och han närmade sig följdriktigt de utstöttes parti. De män, som ledde dess arbete, vore, när allt kom omkring, den enda värkliga societeten, en societet, åstadkommen genom strängare gallring än någon annan och sammanhållen av andra förpliktelser än nöjeslivets och andra intrËssen än det ömsesidiga riktandets.

Inom denna societet kände han visserligen endast Örtengren och denne blott helt flyktigt, men den unge journalisten föreföll som en oegennyttig och entusiastisk natur. Redaktören var Hall ännu fullständigt obekant, men om hans företrädare visste han, att han redan blivit ett klasshälgon, en stor man i det partis minne, vars skapare han var. Med sympati erinrade han sig legenderna i tal och tryck om den store dödes hänförelse och värksamhetsdrift. Ur intet hade han skapat en redan aktningsvärd samhällsfaktor; under försakelser och övermänskliga ansträngningar hade han fått till stånd en arbetarkommun och ett tidningstryckeri. Mer än en gång hade han vandrat i fängelse för sin övertygelse och för de modiga uttryck, i vilka han vågat hävda den mot kortsynta statsmakter. Hade han inte fått bevittna segern, så hade han dött i förvissningen om en löftesrik framtid, och över hans

stoft välvde sig hela partiets innerliga och rörande kärlek.

Åt en värksamhet liknande hans, om ock i blygsammare mått, ville Hall ägna sitt arbete och sin kraft. I detta hänförelsens ögonblick syntes honom intet offer för stort. Offret av hans ekonomiska och sociala framtid vägde ringa i den vågskål, som skulle uppväga pänningens förtryck och massornas elände. Det sociala anseendets lycka kunde dessutom inte vara stor, när den vilade på en av alla i tysthet erkänd lögn. Han såg i detta ögonblick framför sig konsul Ströms runda, vardagliga fysionomi och feta, trummande fingrar, och han var nära att skratta högt. I detsamma dök ur ett dimmigt fjärran en annan gestalt med ett ansikte, vars uttryck gjorde Hall helt allvarlig. Just sådan mindes han sig ha sett henne mot tamburens dörrdraperi i slutscenen däruppe hos Ströms. Han kände ett ögonblick som ett sting gå sig genom bröstet, och svetten steg upp i pannan.

Det var, som om han med våld måst prässa något tillbaka i sin strupe, men denna känsla var helt kortvarig. Hans nya uppgift fyllde honom med en helig, allt förtärande eld, hans tacksamma rörelse blev hans tunga övermäktig. Han förmådde endast svara Örtengren med en handtryckning, så jublade det inom honom: I morgon, i morgon!

VI.

Redaktionslokalen i andra våningen av det tämligen nybyggda Folkets Hus bestod av fyra rum, skilda i två och två genom en avlång tamburkorridor. En stängd dörr utmärktes genom en namnplåt som Huvudredaktörens. En annan likaledes stängd dörr tycktes leda till ett oanvänt resärvrum. De bägge ständigt begagnade rummen, ett på vardera sidan om korridoren, voro inte synnerligen stora, men ljusa och höga.

Vartdera hade ett skrivbord avsett för två, ett bokskåp, några trästolar, en väggkarta, en telefonapparat, en papperskorg, en gaslampa, en järnugn och ett par porträtt av partipersonligheter. Marx, Lassalle och Bebel hängde sida vid sida med landets egna banbrytare. Rummet åt gatan ägde tämligen fläckfria tapeter av det brunrosiga slaget samt ökade sin lyx med ett väggur i mahogni och en stoppad soffa, försedd med rödblommigt övertyg. I fönsterkarmarna och på skrivbordet lagrade sig manuskript och tidningsurklipp, en del så dammiga och gulnade, att säkert blott något slags pietet dag från dag räddat dem från den nedanför gapande papperskorgen.

Gårdsrummet hade i viss mån ett mera måleriskt utseende. Väggarna prydde sin enformiga rosengård med porträtt och karrikatyrer, klippta ur dagsprässen eller nedkastade av någon dilettant. Ett helt galleri hade sålunda skapats, omfattande stadens mer eller mindre herostratiska ryktbarheter, somliga med bifogade tänkespråk eller symboler av grymmaste slag. Den offentliga oppositionen ägde här sin bakgrund i ett den privata oviljans Inferno. De känslor, som inte vågade sig in i spalterna, hade här skapat sin för alla begripliga biblia pauperum.

Denna personliga omgivning fullständigades av matbordet, inrymt i bokskåpets tränne nedersta, öppna hyllor. »Matbordet»» uppbar ett dubbelt led tomma ölbuteljer, fyra ölglas, tre, fyra brännvinglas med eller utan fot, tre ljusbitar, en cigarrlåda samt två halvätna smörgåsar.

Regulatorn hade för en kvart sedan slagit åtta, men ännu var Hall ensam herre på täppan. Där han valt sin plats, hade han mitt emot sig det stora inramade porträttet av tidningens grundläggare och förste redaktör. Det vakna, målmedvetna uttrycket i detta ansikte överraskade som en helt ny ton i småtingens symfoni omkring i lokalen. Porträttet föreföll honom söndagsaktigt mot denna gråa vardagsstämning. Det var väl också som alla porträtt fångat i en den lugna samlingens stund, när trycksvärtan tvättats av händerna och småbekymren drunknat i rörelsens stora bottenlidelse. Och en stor mans miljö speglar inte alltid mannens storhet.

Här alltså i dessa två rum hade proletärprofeten levat och värkat. I dessa rum, där själva väggarna tycktes småflina, höjdes hans inspirerade askstämma. Bland dessa prov på smått agg och betydelselös lokalsatir trivdes hans revolutionärt storstilade vrede. Men dessa försinkade manuskripthögar kunde — trots sin ålder — inte härröra från hans tid; hans björnram hade säkert sopat all makulatur i papperskorgen. Skrivbordens oreda, cigarrstumpar, slarv och damm sämjdes illa med föreställningen om o r g a n i s a t i o n. Och papperskniven smasluga Mefistohuvud kunde aldrig ha vilat i hans käcka, manliga hand. Porträttet där, som blickade emot en med så öppna, ärliga drag... Antingen hade de ansenligt förskönats i fotografens eller legendens förstoringsateljé, eller hade andan i dessa rum, som en gång varit hans, förvandlats, förkrympt, sedan de inte längre voro hans.

Hall kom med ens att tänka på det ständiga klandret mot tidningen Framåt under den nya regimen. Han hade alltid tillskrivit anklagelserna simpla bevekelsegrunder, och när ärliga, radikala röster framställt dem, skyllt på missförstånd o. d. Men framför honom på bordet låg ett tidningsexemplar, gårdagsnumret — ett sannskyldigt notisnummer: ledaren var skriven av en person utom redaktionen — ett trespaltigt klipp upptog en halv sida — redaktörens bidrag var en kort, intetsägande teaterrecension, redaktionssekreterarens — en halvspalt om cirkus. Hall vek mekaniskt samman tidningen.

Partiheroerna tycktes blicka ner från sina ramar

med en aning av ogillande i sina skarpa, lågande ögon. Dammet och de gulnade arken gåvo det hela en prägel av bortglömdhet och slummer, som osökt framkallade konturerna av en gammal saga: häxan, som stuckit honom däruppe till döds, hade hon med honom sänkt hela hans tankeslott i dvala? Ugnarna knastrade enformigt, uret tickade, obestämda ljud trängde in från gatan, men annars låg ännu allt tyst, ensamt, livlöst i revolutionens centralhärd.

Just som uret slog halv nio, tog någon i tamburlåset. Det var Örtengren, som steg in till morgonarbetet.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Klockan var nio, och redaktionen befann sig i full värksamhet. Det var hög tid, sättarpojken hade flera gånger varit inne och vänt sig på tröskeln. Örtengren skarvade till en ledare med grova klipp ur Vorwärts, och Hall översatte i sitt anletes svett notiser ur den utländska prässen. Welinder, skalden, klådde oupphörligt sitt blonda, skalliga huvud och försökte få svenska i sitt polisreferat.

— Referat, se det är min force, försäkrade han med en imponerande sidoblick på Hall. Sedan gnuggade han sina alltid frusna händer och såg efter, hur vädret artade sig.

Inifrån rummet åt gatan hördes då och då redaktionssekreterarens överdrivet energiska röst, som han gav order åt sätteriet.

— Kommer du nu ihåg annonsen, gosse — tryckt som täxt, förstår du och utan nummer —

seså, vänta, vänta — hallå, gosse, var fan flög — gosse, gosse! Nå, då får det vara. Jag hade annars tänkt skriva en bit om miss Lola. Förbannat söt unge!

Under tiden hade han dykt in i gårdsrummet för att berätta en historia för Örtengren, men Hall förstod, att den berättades lika mycket för nykomlingen. Det var ett sätt att inleda närmare bekantskap.

Redaktionssekreterarens uppträdande var i hög grad energiskt. Redan hans hälsning krävde ansenliga kroppskrafter. Halsen skakade, så att blodet steg upp i det bleka, slätrakade skådespelaransiktet. Handen klämde till, så att det kändes som skrivkramp en god stund efteråt, och ögonen naglade som stora svarta spikar sitt föremål fast vid stolen. Hr Winterblad utvecklade också som bondkomiker, anekdotberättare och kuplettsångare en i hög grad energisk värksamhet på Folkets Hus.

— Stopp, stopp, Hall lille, du översätter som en maskin — vi få inte plats.

Det var Örtengren, som talade.

— Annat var det den tiden du översatte, skald, ropade han tvärs över bordet, där den blonde beskedlige gnuggade sina blåa händer.

— Det var en notis om dagen, på sin höjd!

— Prat, översätta, det är min force, svarade Welinder med en skygg blinkning åt Hall.

Hall hade mekaniskt latit blicken glida över till Örtengrens bordända. Örtengren höll just pa att förvandla ett par klippnotiser till privattelegram. »Enskilt till Framåt» lydde underrubriken.

En uniformerad pojke skyndade in.

— Där — — Örtengren räckte Hall en packe silkepapper — sätt rubriker på telegrammen — men rafflande! Hade vi ett fönster, skulle de sättas upp.

— »Kärlek är ett barn av stunden», sjöng Winterblad, medan hans blick fastspikade skalden Welinder, »är ett äkta stundens barn» — kandidaten får väl skriva ledaren — »är du fri, så är jag bunden» — vete fan, var vi annars ska få något ifrån. »Är du bunden — akta dig.» Ämnena är så uttröskade nu för tiden.

Redaktionssekreteraren återvände sjungande till sitt och redaktörens högkvarter.

— Seså, nu vila vi oss, förmanade Örtengren, det andra kan fyllas med klipp ur Soc. D. och skämttidningarna.

Hall såg upp en smula förvånad:

— Men ledaren?

Örtengren ryckte på axlarna.

— Det är knappt en vecka sedan du hade din artikel. H a n tycker inte om, att vi överanstränga oss. — Gosse, spring ner efter öl — tag fyra!

— Jag dricker inte öl.

— Dricker du inte öl, frågade Örtengren med dystert allvar.

Skalden Welinder hade sysslat borta vid matbordet. Han harklade sig och smackade och kom sedan åter fram i dagern.

— Dricker inte kandidaten öl? Hm — det är min — hm, jag kan inte lida goodtemplare.

Redaktionssekreterarens röst ljöd sträng och varnande inifrån andra rummet.

— Öl? Vem är det som inte dricker öl?

— Kandidat Hall!

— Inte — hm — jasa — det får kandidaten lära sig, det hör nästan — till par — par — partiprogrammet kan man säga.

Winterblad hade i ivern tittat ut i gårdsrummet, och stamningen kom sig av ett ironiskt ögonkast från nykomlingen.

— Kandidaten föredrar kanske sockerdricka så här dags?

— Uppriktigt sagt, svarade den tillfrågade torrt, föredrar jag ingenting alls. Den lilla nytta jag hittills gjort, har inte gett mig någon rätt att vara törstig.

— Tidningsarbete är torrt, kandidat, det lär ni nog finna — jaså, jag ser redaktören — Winterblad återtågade till sin plats.

Örtengren låtsade sig läsa i en skämttidning, i stället fixerade han Hall över pappersranden och tycktes begrunda hans senaste replik.

Skalden Welinder fortsatte med sina smörgåsar. Redaktör Nylén och sekreteraren förde ett halvhögt samtal i rummet åt gatan. Nylén hade gått förbi ute i korridoren utan att titta in och utan att hälsa.

Hall kände redan, att han misstrivdes. Det arbetsamma och ständigt upptagna liv, han dittills fört, stämde illa med detta sysslolösa dåsande över en stol. Sedan han en stund hopplöst betraktat brandmuren mitt emot sig, vände han sig

tvärt till Örtengren. Han irriterades av det ständiga ölklunkandet.

— Blir det då ingenting mer att göra på hela dagen?

— Bevars, sade Örtengren, klockan är bara 1/2 12, tidningen skall just gå i präss. Kan du hinna med något till ett, så inte mig emot. Annars skall du ju ändå hänga här mellan fyra och sju igen. Börja på en artikel —

Hall lagade sig genast i ordning för en uppsats om Prostitutionen, en fråga, som länge intrösserat honom. Men han måste avbryta, ty han stördes av pratet och skratten omkring honom och i angränsande rum. Redaktionssekreteraren kom esomoftast in för att föredraga en historia, och dessemellan berättade redaktören inne i andra rummet studentanekdoter. Han var en lycklig berättare, men organet var vräkigt och pojkaktigt och skar sig oharmoniskt in i den skrivandes tankegång. Hall lade uttråkad ned pännan.

Tamburlåset gnällde oupphörligt, än var det en sättare med korrektur, än en notismeddelare. Underifrån förnams ett surrande buller nästan som från en ångbåts maskinrum. Sättarpojkarna flögo fram och åter som jagade. Redaktören själv var ett slag nere i tryckeriet, ty det hade strömmat annonser till, och en del manuskript måste strykas.

Hall fann bullret och springet väl intensivt för några översatta och klippta notisers skull. För att förströ sig skrev han då och då en sats på sin artikel.

Nylén hade åter hunnit upp och fortsatte en

avbruten anekdot. Även Welinder måste in och höra på. Skrattsalvorna överröstade ibland maskindånet nere från tryckeriet. Örtengren satt stum och tankfull och sneglade stundom förstulet åt den ovane medarbetaren.

Någon måste ha stigit in därute, ty ytterdörren stängdes, och fotsteg knarrade i korridoren. Hall tyckte sig t. o. m. ha uppfattat en skygg hälsning, men han var inte alldeles säker på sin sak, ty skrattsalvorna smattrade fortfarande som jämn eld. Slutligen blev det någorlunda tyst.

En sävlig, litet blyg röst framställde tydligen något förslag.

— Ja, när vi fått se prov — om det visar sig, att ni överhuvud kan skriva!

Det var Nyléns tunna, skarpa röst. Örtengren hade lyssnat med uppmärksamhet, nu rynkade han ögonbrynen och mumlade något för sig själv.

Den besökande måste ha gått sin väg, ty turen kom åter till de muntra anekdoterna. Hall hade nu i viss mån vant sig vid stojet, och pännan flög raskt undan. Den ena matsedeln fylldes efter den andra.

— Du är arbetsam, sade Örtengren plötsligt, klockan är strax ett.

— Jag är också strax färdig. Så där, nu går jag in till redaktören.

— Gör du? Nej? Nej, gör inte det!

— Jo, jag måste väl också presentera mig.

Och f. d. läraren steg upp med pappersremsorna i handen.

— Vänta! Uppskjut det!

— Varför det?

— Han som gick nyss — var — sst — det var Modin, en av partiets bästa pännor. Han är inte vid lynne, du förstår —

Hall såg Örtengren tämligen skarpt i ansiktet.

— Det innrässerar mig ganska litet. Jag har skrivit en artikel, som jag ämnar underställa min redaktör.

— Hall — du förstår inte — Hall.

Men Hall stod redan i yttre rummet. I en karmstol satt redaktör Nylén, en blek, blankskallig man med ett regelbundet, slätrakat ansikte. Han berättade allt fortfarande, och under tiden lekte han med papperskniven. Något slappt, trögt, lättjefullt låg över hela fysionomien, vilket underligt stack av mot ett hätskt drag kring hakan och något närvöst, retligt kring ögonen. Endast när redaktionssekreteraren skrattade, fläbbade Nylén till och hängde med underläppen, medan han tacksamt betraktade Winterblad.

Hall ansåg det nödvändigt att påminna om sin närvaro.

— Herr redaktör!

Nylén hörde ingenting, utan fortfor att berätta. Anekdoten tog äntligen slut.

— Herr redaktör!

Redaktören hörde ingenting, han tänkte redan börja på med en ny.

— Förlåt, herr redaktör, men klockan är ett, och det är middagsrast. Mitt namn är Hall, nyantagen medarbetare. Jag har ett manuskript, som jag ville —

Det blev en paus. Uret knäppte tungt över de tre männens huvud. Nylén lekte med papperskniven och såg inte upp. Han lät uppsatsen ligga utan att ägna den en blick.

— Jaså, klockan är ett, var så god och gå då! För rästen ha vi en sådan stab extra medarbetare, att vi sällan behöva redaktionsuppsatser.

— Men vad har jag då egentligen här att göra?

— Ja, inte vet jag? Fråga Johansson i tidningsstyrelsen! Kan kandidaten några historier, så ro fram med dem, och gå sedan med gott samvete och ät middag!

Hall kände sig obehaglig till mods, och det undertryckta fnittret omkring honom gjorde honom inte gladare. Men den blick, med vilken han mötte Nyléns, kom den blankskallige ironikern att sänka sin. Det blev underligt tyst i rummet.

— God middag, sade den nye medarbetaren kort och steg ut i trappan. Örtengren gjorde honom med stor iver sällskap.

VII.

Ett tämligen jämnt skrål påminte om, att den egentliga krogen befann sig omedelbart utanför. Genom skrålet förnams utan många sekunders mellanrum gnisslet och smällarna av korkmaskinen. Det var fredag, avlöningsdag och alltså många törstiga strupar samlade på Folkets Hus' ölkrog.

Därute var det handens arbetare, härinne, i »bakfickan», »pamparnas» rum, var det andens arbetare. Det var Winterblad, som senast omtuggat detta gamla ordstäv. Att ordspelet redan före hans tid blivit ett slagord, som luktade mögel, kunde redaktionssekreteraren som vanligt inte hjälpa. Men ingen undvek av instinkt omsorgsfullare än han alla förstahandsuttalanden.

Det var redan sjunde säjdeln, och Winterblads röst klang mera överdrivet energisk än någonsin. Hans mun nästan nitades samman efter vartannat ord, och ögonen riktigt skruvade lektor Lunde fast vid soffan. Men lektorn lät inte skruva sig fast, han kände sin vän Winterblad och visste, att bakom det hela varken fanns mäjsel eller hammare. Tillräckliga för en lektor åtminstone, när hans skruvar råkat bli så pass lösa som i kväll.

Lektor Lunde bände sig alltså upp från soffan för att hålla sitt och aftonens tredje tal. Därvid sköt han ofrivilligt dryckesbordet ett stycke in i magen på sin vän Matsson, kassören, »världens mäst jordbundna människa,» som lektorn brukade säga. Denna kraftutveckling berodde på en motsvarande svaghet i Lundes knäveck, vilken lätt kunnat bli ödesdiger för bordet, om vännen Matsson inte haft mage att stå emot med.

Ingen vidare skada skedde, ty redaktionsmedlemmarna hade haft den framsyntheten att fatta sina glas, i samma ögonblick lektorns fingrar trevade efter soffstödet. Endast vännen Matsson fick sitt ölglas ut över kläderna. Men dit skulle det ju förr eller senare, menade den gemytlige lärovärksläraren med hänsyftning på en Matssonsk ovana bortåt småtimmarna.

Alla de närvarande skrattade hjärtligt, de flästa åt vännen Matsson, och bland de flästa befann sig som vanligt den lille trinde Matsson själv.

Även skalden Welinder fann driften med den ogine kassören vällyckad. Oskyldigt skämt var just Welinders force. Han hade så uppriktigt roligt, att han inte lade märke till rägndroppet från ölglaset, som lektorn något virtuosmässigt jonglerade med. Upptäckten skedde först längre fram, men då var Welinders gamla bonjour redan fördärvad.

Lunde såg sig om i kretsen med en sökande blick. Hans tunna, härjade ansikte låg slappt och själlöst kring det i kväll orediga innehållet. Hans eljest uddvassa ögonkast voro stela och glåmiga. Det pigga infallskompaniet ville inte paradera, det

hade gjort myteri eller anteciperade redan den rusiges sömn.

Lektorn tålte mindre än vanligt på senaste tiden, och tankarna voro stundom till den grad spridda, att huvudet kändes alldeles obebott.

Det gällde att få en eller annan samlingspunkt, dit man kunde släpa flyktingarna, så att säga, vid håret.

Till höger satt vännen Welinder, men hur mycket lektorn lutade sig och sitt ölglas mot hans sida, var det omöjligt att upptäcka några tankar åt det hållet.

Till vänster tronade brodern redaktören i olympisk och lättjefull ro. I hans hjässa kunde man nästan spegla sin infallna, rödfnasiga ansiktshud. Men en anknytning åt det hållet kunde bli ödesdiger för de framtida artikelhonoraren.

Snett över till vänster mötte Örtengrens vakna och intelligenta halvjudefysionomi, som för kort tid sedan kunde levererat det tacksammaste gyckelmaterial. Men — i anledning av vissa det praktiska livets komplikationer — hade lektorn för kort tid sedan överskridit antisemitismens stadium.

Mitt emot höll Matsson på att ta sig en pris, sedan han fryntligt hängt sin genomblötta näsduk till torkning. Men Matsson var för gammalt fästföremål. Alla hans egenheter voro vederbörligen omkåserade.

Snett över till höger sågs vännen Winterblad, vars energi redan för länge sedan fått sitt erkännande och helt visst inte längtade efter mer av samma sort.

Men ändå längre åt höger och i bredd med redaktionssekreteraren tittade Hall, den nye, skrivklädige medarbetaren, tankfull upp mot ett av bakfickans oljetryck.

Hall hade överhuvud varit en mindre uppmärksam beundrare av lektorns roligheter än den vanliga kretsen av undersåter. Det vinlynne, för vilket den mångsidige lärovärksläraren, astronomen och volontären i Framåt blivit så berömd, hade nästan alldeles förfelat att göra värkan på den bredaxlade unge mannen med det stora, kantiga huvudet och den breda pannan. Dessutom var han ny ombord och hade ännu inte passerat linjen. Det ena lagt till det andra, så var han värd sitt tal, och talet skulle bli honom värdigt.

— Yngling — började lektorn efter en oförsiktig bugning fram över bordet, vilken måhända gällde den nye medarbetaren, men i stället kom skalden Welinder till godo. — Tillåt, att jag med detta ord — hälsar dig i detta lag — jag såsom den redan fårade översteprästen — i dessa — my-mysterier. Du — du är ännu inte invigd — ännu inte omskuren, skulle jag vilja säga —

Nylén fnittrade lystet — men hans munterhet hade en avsiktlig underton av skadeglädje. De övriga instämde, till en del kanske av självbevarelseinstinkt. Hall förändrade inte en min, han var den ende i laget, som inte genast anade, vem talet åsyftade.

— Yngling — du är ännu en adept — fortsatte Lunde — i spaltfyllets som i fy-fyllets konst — jag ser det redan av ditt naiva glas sockerdricka.

Du ligger ännu vid din moders spenar — hon är förhända den enda kvinna du känt — och kvinnorna är det som gör oss till mä-män.

Lunde gjorde en paus för en klunk, som under den följande kvarten långsamt droppade från hans väst. Örtengren kastade en hastig, varnande blick tvärs över bordet, men Hall satt alldeles oberörd, antagligen försänkt i sina egna tankar.

— Yngling, fortfor talaren — jag har läst en fåvisk kria — av din hand — — för rästen var din artikel mot sträjkbrytarna också idel tankeskit och indignationssmörja —

Redaktören fick ohäjdat roligt. Han skrattade gällt och närvöst, och naturligtvis följde hela redaktionen föredömet. Skalden Welinder t. o. m. utan att veta, varför. Han var nämligen fullt upptagen med sin nersölade rock.

— Som sagt — det var idel tankeskit och känslofjärtar.

Hela rummet brakade av ohäjdat skratt.

— Bravo, skrek Nylén i darrande falsätt.

— Bravo, uppmuntrade Welinder, som just mottog en färsk ölskvätt på rockkragen.

— Bravo, tjöt hela redaktionen.

Halls förundrade köld höll på att få talmaskinen ur gängorna. För att rädda sig gav lektorn västen ännu en klunk.

— Hm — hm — harklade han, din andra dårskap är ännu i min barm — i min och din chefredaktörs — bed djävlarna, att den där må förbliva! — Sockerdricka — vad är det för osedlighet? Socialdemokrat och vill spela goodtemplare — vatten,

fy fan — hämta in öl, så ynglingen får något att stärka intelligensen med. I kväll är jag kritisk och svår. Hämta in öl — ynglingen skall dricka, säger jag, här gäller inget krus i glasens lag. Öl, säger jag, öl! — Här skall statu-statueras ett exempel.

Welinder flyttade sig utom periferien för ölglasets svängningar.

— Prost-sjonen, stammade lektorn, men nickade redan betänkligt — pro-sti-tu-sjo-nen — det ämnet — härligt ämne för en gradualavhandling — det ämnet behandlar ingen novisch — med sakkännedom. Prost-sjo-nen — det är mitt myst-mysterium — allra he-heligaste — du — du saknar kompetens — i din mun blir det antingen sockerdricka eller blanksvärta. Ingen kan skriva kompetent om prost-sjonen, som inte har sy-sy —

Åter fnittrade redaktören.

— Och som har — stil-stil, det saknar — sa-aknar du fullständigt. Vet du, yngling, vad du förefaller en äldre man? Ing-ingalunda som en ås-åsna, ty på dig — rider — ingen Kristus till Jerusalem — men — som en åsninnas få-fåle.

Nylén gnäggade av beundran, men den här gången fick han blott Winterblad med sig. De övriga sneglade nyfiket åt sin nye kamrat. Den unge mannen hade stuckit händerna i byxfickorna och betraktade stum och ironisk den rusige.

Lektorn hade väntat sig bravorop vid denna slutkläm, men då de uteblevo, sjönk han utmattad tillbaka i soffan. Vännen Matsson räddade ännu en gång dryckesbordet. Men den druckn es envishet

fordrade upprättelse. Den unge mannen snett emot måste bringas på knä på ett eller annat sätt. Unga män voro som rör i lektorns hand. Det var just hans force, som Welinder skulle uttryckt sig.

Ett sorlande samspråk hade hastigt avlöst uppmärksamheten, men Lunde fortfor att enträget och hätskt kisa mot Halls sida. Sedan ropade han med ansträngd och sluddrig röst:

— Fröken — hallå — fröken —!

Serveringsflickan visade sig på tröskeln.

— Ett duss-dussin — pilsner, rekvirerade han — och ett ölglas — fröken — fort —

Denna enkla fras åstadkom den åstundade skrattsyksén.

Det var för sent. Lektorns slöa blick släppte inte »novischen». Uttrycket i dessa små grumliga ögon uppfattades dess bättre inte av föremålet. Lundes känsloliv var med ett hyggligt ord en smula sammansatt. Äntligen stod det begärda på bordet. Ölet fradgade och jäste naturligtvis över i glaset under lektorns famlande hand. Med en stum åtbörd räckte han så glaset åt föremålet för sin hyllning. Hall låtsade inte om hans gest.

— Yngling, tag ett glas — och var en man! I dag inträder du i vår — akademi — och innan du lämnar oss, skall du höra blodskamsvisan — skål — drick — drick, säger jag—

Redaktören fnissade. Redaktionssekreteraren fnissade eko.

— Yngling, tag detta glas, tag det — eller — jag stjälper det över din habit — på dig eller i dig!

— Herr lektor, sade Hall rödblossande, ert till-

stånd får väl försvara ert beteende — men låt det nu vara nog för i kväll!

— Yngling, tag detta glas — du skall passera linjen i denna kväll — redaktör —

Nylén höjde sin bägare mot Hall, varpå denne lyfte sitt kolsyreglas. I samma ögonblick sköljdes »novischens» hand av en över bordet slungad skvätt öl. Lundes säjdel skramlade sönderslagen mot golvet.

— Lektor Lunde, sade Hall något högröstat, i det han steg upp och med näsduken avtorkade vänligheten — har väl så mycket skolbildning, att ni vet, hur man ber om ursäkt —

Tonen i Halls yttrande åstadkom en plötslig tystnad. Örtengren tittade en smula förlägen under lugg, Winterblad hade svårt att under inflytande av tionde säjdeln bevara sin energiska min. Naturligtvis småfnittrade redaktören.

— Är novischen i hög hatt — lallade lektorn — stuka'n — här ursäkta vi ingenting — här är vi alla — klassmedvetna proletärer —

F. d. läraren stirrade och torkade svetten ur pannan. De andra liksom skyggade.

Men nu började lektorn sjunga, och den förlägna förtrollningen löste sig. Ölet värkade på alla sällskapets deltagare, och var och en stämde in i sin tonart och på sin melodi. Det blev ett oharmoniskt, alltjämt växande skrål, som totalt överröstade larmet från krogen utanför, där handens arbetare förströdde sig. Även Nylén, som var fullständigt utan sångröst, gnolade med och nickade halvrusig takten.

Hall hämtade rock och hatt från hängaren. Han hade redan fått upp ytterdörren för att utan avsked lämna sällskapet, då Lunde fick syn på honom.

— Se — se — se — ämnar ynglingen smita — oinvigd — nej, hör nu, Matsson — jordbundne vän — håll fast åsnefålen, tills han fått höra höga visan — håll —

I detsamma stucko arbetarhuvuden in genom gatdörren. Bullret och nyfikenheten hade lockat dem, och även från köksdörren stirrade häpna och troskyldiga ansikten på uppträdet.

Lektor Lunde halvlåg i soffan och sjöng med sin spruckna stämma någonting, vars fräna cynism kom till och med den lyssnande flocken av handens arbetare att stelt öppna munnarna. Och omkring hädaren flinade och beundrade dessa andens arbetare, som en gång åtagit sig att leda deras väg mot det nya Kanaan.

Hall slängde dörren igen bakom sig. Därute i porten på andra sidan tröskeln kände han lust att förbanna den kväll, då han första gången trädde över den. Men inte ett ord kom över hans tunga. Det satt någonting och hindrade uppe i strupen.

VIII.

Örtengren hade sökt upp Hall för en middagspromenad. Han var i dagen-efter-stämning och kände ett abnormt behov att prata. Han prövade alla möjliga samtalsämnen, men fick endast enstaviga svar. Kamraten var grubblande och missmodig, och hans lynne smittade till sist också Örtengren. Fåordiga och i sakta mak släntrade de förstadsgatan utför.

En äcklig kaffedoft trängde ut från ett i kvarteret befintligt rosteri. Längre bort ångade lukten av bark och hudar. Den kom från en hög, svart byggnad, som stod i en ständig, duggande imma. Det var Gyllichs garveri. Pantlånare, skomakare, »skredare», hökare, »nyckterhetscaffe» o. s. v. lästes på de små låga husens skyltar eller på pappskivor i fönstren. Var gång en dörr öppnades, sögs ett ljumt, kvävande luftdrag vandrarna till mötes. Fönstren till de unkna små kyffena voro gudilov lufttätt tillhaspade, bomullsstoppade och pappersklistrade. Därigenom räddades gatluften från fullständig förskämning. Det var en arbetar- och hantvärkarstadsdel, och alldeles i grannskapet låg Folkets Hus.

En kal och väldig gavelmur upptogs av en

jättelik bryggeriannons. Därunder klibbade sig annonsplakat och hängde anslagstavlor, de senare tillhöriga stadens liberala och konservativa organ.

Hall stannade och läste anslagen och fortsatte sedan sin väg. Hans vän följde honom under tystnad. I en öppen portgång stod en frånspänd arbetsvagn, och bland räster av halm och hackelse fladdrade ett stycke tidningspapper, som klistrats fast i ävjan och lekfullt smekte sig uppåt ena hjulet. Örtengren steg tankspridd in i portvalvet, och kamraten gav honom en förströdd sidoblick.

Örtengren hade fått tag i tidningsfragmentet, som han petade i med käppen och höll ned mot stenläggningen för att kunna läsa.

— Tisdagen den 12 november, stavade han.

— Än sedan, frågade Hall och drog på munnen.

— Jag ville bara se efter, vad vi hade inne den dagen. Jag såg, att det var Framåt.

I Halls småleende låg en blandning av beundran och bitterhet.

— Det är i alla fall ett stycke tidningsman i dig, sade han — Nå, vad stod i numret?

— Låt mig se, funderade Örtengren och avbröt åter sin promenad, det var ju ditt debutnummer, Hall!

— Och nu ligger det och fladdrar i ett portvalv bland det andra kofodret.

— Det är en rekommendation för en tidning, förklarade Örtengren ivrigt. Att komma bland soporna är så gott som en annons. Det är ett bevis på, att man är läst. Din artikel har blivit läst, och vad kan någon författare mera begära?

— Uppriktigt sagt, svarade Hall, är det enda gången jag träffat vår tidning bland gatsoporna, om vi nu behöva dem att hjälpa oss med spridningen.

De hade hunnit ett gatukors. I själva hörnet lyste en anslagstavla.

— Den liberala blackan, mumlade Örtengren.

— Men rubriköversikten ser lockande ut, svarade hans kamrat. Komma vi förbi en cigarrbod, så köper jag numret.

— Köp då lika gärna Framåt, rådde Örtengren. Där står ju detsamma som i Morgonbladet. Vad betyda några rubriker?

Tre steg längre bort vinkade en cigarrskylt. De båda tidningsmännen följdes åt in.

— Giv mig Morgonbladet, bad Hall.

— Var så god — tre öre!

— Giv mig också Framåt!

— Den ha vi inte.

— Varför det?

— Ingen frågar efter den.

Kamraterna växlade en blick och stego åter ut på gatan.

— Snett över finns ännu en bod, sade Hall, jag går in och försöker där.

Bodfröken letade bland tidningarna på disken.

— Jag tror inte sista veckan kommit än.

— Veckan? Framåt är ingen veckotidskrift. Det är en daglig tidning, som ges ut här i stan.

— Då ha vi den inte.

Hall hade med ens återfått sitt goda humör.

— Jag skall söka, tills jag finner.

Örtengren hade svårt att följa med. Halls iver rörde sig nästan i språngmarsch. I boden n:r 3 hade de haft Framåt — förr — men kunderna hade förbjudit dem hålla den — skulden var visst någon ärerörig artikel.

— Och det här i själva arbetarstadsdelen, hånskrattade Hall.

— Ja, vi ha våra egna utdelningsställen, dit bara arbetare gå.

— Slugt, slugt, slugt! Därför få ni också bara arbetare till publik. Därför finna ni i all evighet ingen förståelse för era strävanden. Därför få ni i all evighet inget inflytande. Därför bli ni i all evighet ett proletärparti.

Örtengren sänkte blicken, den hade nyss ett egendomligt uttryck, nästan som medlidande.

På ett av dessa egna ställen lyckades man äntligen få köpa tidningen. Den kostade naturligtvis dubbelt mot borgarorganet.

Hall tittade på ett ögonblick igenom numret.

— Det står ju ingenting i den, sade han harmset.

— Åh — visst — visst står —

— V a d står här annat än klipp och översättningar och förfalskade privattelegram och smädelser mot enskilda — vad och var? Morgonbladet håller sig med flera kulturartiklar — att inte tala om en synnerligen energisk ledare.

Örtengren mumlade någonting för sig själv.

— Häromdagen, sade han liksom uppvaknande, hade vi lektorns recension över Wides bok.

— Jag har läst både boken och recensionen.

— Jag läste bara recensionen, men den var dräpande.

— Ja, medgav Hall en smula ironiskt, nog är den boken dräpt inför arbetarpubliken alltid.

Örtengren kände sig osäker.

— Framåt måste ta vara på alla dräpande inlägg.

— Då har Framåts publik nu ett dräpande inlägg mindre. Wides bok var nämligen en arbetarbok av en arbetarförfattare, vilken alltså — som vanligt — var bestämd att dräpas av er arbetarrecensent. Den unga socialistiska litteraturen har ingen värre fiende än socialisttidningen Framåt. Lektorns hela ärelystnad går ut på att vara dräpande. Hans spalt är en tillflykt för alla ärekränkningar och smädelser, som inte få rum någon annanstans i tidningen.

Efter några oartikulerade invändningar från kamraten fortsatte Hall tämligen upphetsad.

— Framåt är ett vikingaskepp eller borde vara det. Alla ombord skulle fäkta och dräpa för den goda saken. Men vad skulle du säga om en karl, som slog ihjäl alla han mötte, alla utan undantag, utan urskillning, vän och fiende? Skulle du inte föreslå honom för en dårhusdirektion? Jag tror, att en tvångströja skulle passa honom. Vem dräper för nöjet att dräpa? För nöjet att se blod och smärta och död? Vem dräper sina meningsfränder? Nu förefaller det mig mången gång, som om er lektor själv skulle önskat säga, det han med så mycket ursinne dräper. Han dräper i förargelsen att se sig förekommen. Ofta är det kanske inte ens för-

fattaren han vill åt, men personen. Det är inte lektorns övertygelse, det är hans avund, som är så dräpande.

— Du tar det också så allvarligt, menade Örtengren. Vilken bok undgår att bli nerskälld?

— I Framåt — nästan ingen, tycks det!

— Lite skäll skadar ingen bok. Det är reklam. En nerskälld bok blir bara så mycket mer köpt och läst. För rästen veta arbetarna ingenting roligare, än när lektorn skäller ut någon av våra akademiker. Arbetarna vilja inte veta av något avguderi. Inte ens gentemot sina egna. En författare skall erinras om, att han är en människa. En recensent skall skälla.

Hall skrattade tvunget.

— Arbetarnas kultur står visst ännu på cirkusstadiet. I recensentspalten bjudas de på litterär cirkus. Författarclownen gör konster, kritikerclownen basar på honom, arbetarna applådera — eller vissla, och visslingar uttrycka ju deras högsta förtjusning. Hm — men tror du inte i alla fall, att er lektor blir er dyrbar i längden?

De hade åter uppnått den breda färdselled, där Hall hade sin bostad. Arbetarhustrur med korgar på armen, tjänstflickor från borgarhusen, arbetare, stadsbud, kontorister, ilade förbi. Sulor klappade, träbottnar smällde. Butiksdörrar skramlade, spårvagnar surrade. Rop och samtal sorlade. I hopen dök då och då upp ett ansikte, som tillhörde andra stadsdelar.

Hall tog här avsked av sin kamrat. Han var trött och ämnade slå bort tiden till klockan fem

med en bok. När Örtengren försvunnit i vimlet, tog Hall ut de få stegen fram mot sin trappa. Plötsligt ryckte han till, rätade på sig och tog av hatten. Tätt förbi honom passerade konsulinnan Ström med sin fröken dotter. Konsulinnan unnade honom en högdragen överklassblick, men återgäldade inte hälsningen. Elsebet rodnade lätt och log nästan blygt, när hon nickade tillbaka.

Den unge mannen vände sig på klacken och tittade efter de båda damerna. De voro redan borta, människomyllret hade slukat dem. Nej, där döko konsulinnans fjädrar upp ur böljeytan av huvuddukar och rundkulliga hattar. Så krökte gångbanan, och de kända gestalterna skymdes på allvar i främlingsfloden.

Hall hade blivit blek. Han tycktes överlägga, om han skulle bege sig upp på sitt rum eller följa efter de försvunna. Det såg ut, som om han valt det senare alternativet. Sakta lät han sig av virveln föras i den riktning, där han förlorat damerna ur sikte. Men vid en bigata tog han oförmodat av. Han hajade till. Framför anslagstaflan i hörnet dröjde kamraten, som nyss skilts från honom. Hall smet dock osedd förbi och påskyndade sin gång nedåt den trånga, nästan folktomma kullerstensgatan. Han klev in i en port och uppför en smal vindeltrappa. Trappbräderna, som voro skodda med järn, ömsom grånade och svartnade av smuts, atmosfären var en brygd av matos, instängd kammarluft och doften av orena kläder. På tredje våningens plattform stannade han och drog i en klocksträng. Inifrån hördes en entonig vaggvisa, och

stanken av vitkål trängde frän och kväljande ut i trappgången. Han ringde på nytt, nu en smula häftigt.

Innanför dörren närmade sig det bråda trampet av små barnskor i språngtempo, och en liten gosse, osnuten och med ett illa medfaret förkläde, kom ivrig och öppnade.

— Är far hemma?

— Ja, de' e' 'an.

— Säg honom, att Hall i Framåt gärna ville tala med honom.

Pysen flög i väg på sina små kippskodda fötter, och under tiden hann besökaren in i tamburen och drog igen dörren om sig.

— Stig på — jaså, det är Hall! Mor har inte fått städat, så här ser ut så dannt. Stig på, för all del!

Mannen, som hövligt pekade åt förmaksdörren, var en bredlagd, kraftig gestalt med ett benhårt, bistert ansikte, gulblekt av luften i fabriker och hyreshålor. Högra handen fick nöja sig med tre fingrar, de två hade väl slukats av någon maskin. Fötternas gråa yllestrumpor bredde sig myndigt i sina läderslövsor, ett par gamla pjäxor, som skurits itu till morgonskor. Doften av fotsvett stod tämligen stark omkring honom.

Gästen följde honom in i rummet — ett typiskt arbetarförmak, det vill säga lyxrummet hos den familj, som hade råd med hela tre rum. En rödbrokig förmaksmatta under divanbordet, på bordet en något söndrig lampa samt diverse böcker. Greven av Monte Cristo, Socialdemokratins århundrade, ett

vykort- och ett fotografialbum och slutligen ett nummer av Framåt. Bakom bordet en stoppad soffa. Vid dörrarna trasmattor. Vidare sex stoppade stolar med brokiga överdrag, en brunmålad chiffonier, en japansk eldskärm samt två anskrämliga förstoringsporträtt i breda, brokiga och utkrusade ramar. Naturligtvis fanns det också en spottlåda.

Hall fångade allt detta i en strövande glimt, men så stannade blicken på det ansikte han hade framför sig. Han hade föga förmått urskilja ute i den skumma tamburen. Dessa kantiga, hörnskurna käkar och tinningar, denna låga, men breda panna kände han tydligt igen. Denna skymt av två gråa ögon, stela och envisa, men outgrundliga i de hängande brynens dunkel, hade redan två gånger ställt honom grubblande som inför en gåta.

Samma uttryck som den kvällen nere vid hamnen, när kandidaten och strejkbrytarungen...

— Gott, tänkte Hall, han ser just ut, som om han vore glad att bli' av med mig. Det tycks vara ett misstag å ömse håll.

Högt sade han:

— Herr Bärg är ju ordförande i tidningsstyrelsen?

— Ja, svarade Bärg entonigt, jag är det.

Och därpå tillfogade han med ett nästan välvilligt smil:

— Har Hall allaredan tröttnat?

Hall sjönk förbluffad ner på en stol. Hur kunde den gamle stuveriarbetaren ana —?

Stuveriarbetaren såg i detta ögonblick sa illmarig ut, att man kunnat tro honom allvetande.

Inför den unge mannens tysta fråga lyste hans ansikte upp i ett slags barsk humor.

— Men var så go och sitt i soffan, bad han. Stolarna är inte till att lita på allesamman. Ja, inte är det farligt, men jag dratta själv baklänges i förgår. Sitt i soffan!

— Tack, herr Bärg, mitt ärende är snart uträttat.

Det ringde på tamburklockan. Därute trippade bytingen på små rappa ben förbi för att öppna.

— Herr Bärg har gissat rätt — jag har tröttnat, men inte på att arbeta, utan på att göra ingenting. Jag ber få avsäga mig min plats i tidningen.

Både repliken och tonfallen hade fått en skärpa, som var uttryck för en vaknande fiendekänsla. Halls öppna, frimodiga natur kände sig kränkt av det misstrogna, försåtliga dunklet under de buskiga arbetarbrynen.

Bärgs svar lät mera försmädligt än överraskat.

— Jaså! Jaha! Ja, styrelsen trodde ju, att Hall var helt på arbetarnas sida.

Innan Hall hann med sitt genmäle, öppnades dörren åt tamburen. Örtengren trädde hälsande in i rummet.

— Låt inte mig störa, bad han, är det något konfidentiellt, kan jag gå ut till de andra barnen i huset så länge. Pysarna och jag är gamla galanta. Annars såg jag just, att du stack hit upp, Hall, och det var värkligen av nyfikenhet som jag —

— Du får ju ändå veta det förr eller senare, sade Hall.

— Hall vill gå ifrån tidningen, upplyste Bärg i en ton, som om han varit sanndrömmare eller väderleksprofet.

Örtengren stelnade, där han stod.

— Kommer aldrig ifråga, försäkrade han.

— Jo bevars, föll Halls kyliga svar, den där tidningen skötes lika bra av två som av tio latmaskar.

— Åh — ja, drog stuveriarbetaren på det, är det så makligt på våra stolar, så kan Hall väl ändå stanna.

Undertonen i denna vädjan höll på att göra kål på den unge rebellens behärskning.

— Klippa kuponger, kom det bitande, brukar på arbetarhåll anses latmansgöra. Klippa notiser är minst lika enkelt, och så länge jag är ung, har jag varken tid eller fallenhet för någotdera. Mina föräldrar uppfostrade mig till arbete. Under min studietid har jag arbetat strängt — lika strängt som Bärg — under min läraretid likaså. Min lilla visit på Framåt betraktar jag närmast som en — förlåt min uppriktighet — ovanligt tråkig ferie.

Bärg syntes nu ta saken något allvarligare.

— Jag har förstås inte sett Halls namn i tidningen, se'n Hall blev antagen, sade han.

— Och inte hade h e r r Bärg fått se det häller, replikerade Hall med tonvikt på h e r r, inte pa Nyléns tid åtminstone. Redaktör Nylén ser hälst, att vi göra ingenting — antagligen för det han själv skall slippa göra någonting.

Bärg sköt in ett ord. Hans min var lika outforsklig.

— Sa inte Örtengren detsamma för ett år se'n?

— Jo, svarade den tillfrågade med en axelryckning, men nu har jag blivit förståndig.

Förståndig? Hall frågade sig förbittrad, om en människa blivit förståndig, när hon upphört att använda sin tid förnuftigt.

— Jag vet inte, vad arbetarna mena med förståndigt, sade han, men så förståndigt är då inte det nuvarande samhället, att en ung man behöver svälta, därför att han inte tycker om att lata sig. Er redaktion heter Framåt, tillade han, den borde rätteligen heta Bakut.

Örtengren snöt sig bullersamt. Han sände samtidigt arbetaren en sidoblick, lika hemlig som hatfull, tyckte Hall.

Bärg liknade just nu en välvillig far, som har framför sig två oresonliga barn. Eftersom han gärna ville se, hur långt de ämnade driva det, beslöt han att foga sig.

— Om vi kalla samman styrelsen, föreslog han med ett spörjande och halvt humoristiskt uttryck, som illa stämde med hans bistra ansikte, om vi göra det, är Hall då belåten? Så får Hall tala sin sak med hela styrelsen. Det ser lite bättre ut, än om Hall gick nu genast, slöt han övertygande.

Hall kände sig utmanad, nästan förolämpad av hans ton, men vad återstod egentligen att göra? Bärgs anbud förpliktade ju inte, och det skulle värkligen se bättre ut så. — — —

Vid gatmynningen skildes Hall och Örtengren.

— Vad än styrelsen föreslår, sade den äldre kamraten, så gör det, Hall! Det är tur för dig,

att Bärg och Nylén just blivit osams. För rästen är det inte så enkelt att vara arbetarredaktör, som du tror. Antonsson var proletärbarn, och de malde honom sönder ändå. Du och jag, vi — —. Nå du har Antonssons axelbredd. Du är hänsynslös och vågar ungefär vad som hälst. Ska bli roligt att se, vem som är starkast, du eller —

Det övriga försvann i den gode Örtengrens osynliga skägg. Men hans min, då han tryckte vännens hand, var krigisk.

IX.

Det var på Framåts redaktion. Klockan kröp mot middagsrasten.

Redaktör Nylén var vid dåligt lynne, något slappgaskig efter ett nattpalaver samman med lektor Lunde och den övriga taffelrunden. Han berättade inga historier i dag. Men lektorn och kandidat Almström hade redan spätt på nere i kaféet och sökte muntra upp »vännen Danton» med sina förenade sällskapstalanger.

Almström var en förolyckad ästet, som nyligen relegerats från Högskolan för ett ovanligt snuskigt dåd. Han var Nyléns intime vän och lämnade tidningen högtbetalta pseudofilosofiska kåserier.

Lunde, som just lyftat en femtilapp i förskott för en utlovad astronomisk studie, utvecklade en spendersamhet, som oupphörligt omsattes i öl. Tidningens springpojkar hade alltså en arbetsam dag. De voro på en gång träng och kanonservis. Deras batterier hunno knappast brösta av, förrän det skreks på ny ammunition, som i sin ordning krävde ny läskning. De flinka fötterna flögo trappa upp och trappa ner mellan krogen och redaktionen. Det var ett klirr av buteljer, ett smattrande av korkar, ett forsande och jäsande i säjdlar, ett spring, ett

flåsande och ett slammer med oregerliga dörrar, som naturligtvis förbjöd varje tanke på arbete vare sig i gatrummet eller i den mera fredade lokalen åt gården. I dag skulle det vara jämn eld, förkunnade den illustre lärde.

Winterblad var redan betydligt sluddrig, och trots ansiktsrynkningar och nackknyckar ville det inte lyckas honom att hålla tungan rätt i mun.

Skrålet och bierstanken slogo in i gårdsrummet, där skalden Welinder åt smörgås under djup förstämning. Han hade råkat förarga sin chef med en anhållan att få in en nekrolog över en avliden partiskribent — nekrologer voro just hans force. Han befann sig alltså i onåd och fick vara utan öl, eftersom hans kassa f. n. inte belopp sig till de nödiga åtta örena.

Örtengren våndades i ett tillstånd av olidlig spänning, som i sin mån bidrog att göra honom overksam. Han fick gång på gång upp sin fickspegel, strök sig med regelbundna mellantider genom det svartknollriga håret, skruvade sig oroligt på stolen, grep pännan, slängde den ifrån sig och fattade den ånyo med darrande fingrar.

Hall var den ende sysselsatte. Han höll på med att påteckna en packe manuskript, vilket under det rådande larmet var bästa möjliga surrogat för arbete. Då och då mumlade han en och annan välönskan mellan tänderna, när han skickade en blick ut i dörröppningen och krogsurret.

När han äntligen blivit färdig med sina anteckningar på boktryckarlatin, när han kratsat ner sitt sista »petit», »borgis» eller »korp. mell.», stoppade

han luntan under armen, reste sig och tog ett steg mot korridoren. Örtengren kände sig kallsvettas och måste ha upp sin näsduk. Ute i gatrummet voro de gudilov flitigt upptagna.

— God dag, omedvetne skämtare, hälsade en pipig falsätt. Hall såg sin väg stängd av lektorn, som halvrusig kom smygande på kattsulor. Över hans skuldra lurade Almströms våta fiskblick.

Lunde närmade sig som vanligt i en halvcirkel.

— Smit makulaturet i papperskorgen, stammade han, och kom och drick ett glas med gamla vänner! Öl stärker manbarheten.

Lektorns jämviktsläge hotades av en knuff, så pass kraftig, att den inte bara klarade utloppet till korridoren, men hart när fullbordat ett dubbelhaveri borta mot en vägg. Lunde och Almström, som med nöd höllo sig på rätt köl, bevittnade förbluffade novischens beslutsamma genombrott.

— Vad gick åt de fattigas beskyddare, undrade lektorn, medan han grubblade över Almströms nerkritade armbåge.

— Du, Nylén, du, som lovat vaka över hans oskuld, hur kan du lämna ynglingen så farliga leksaker som ett helt ris papper?

Det sista yttrades ute i gatrummet. Örtengren sprang upp och mätte sitt golv med långa oroliga steg. Han satte upp en min, som om han haft tandvärk.

Nere i tryckeriet strök faktorn just svärtan av sig på blusen och grep tag i ett hörn av ett handstämplat papper. Det hölls framför honom av en allvarlig ung man, som syntes gripen av stundens betydelse,

— Åh fan! Hur har vederbörande fått tag i det där?

— Hittat det! Tag alltså och sätt de här manuskripten för de följande dagarnas nummer. Jag har numrerat dem. De tryckas under alla omständigheter.

— Men om redaktör Nylén skulle opponera sig mot vederbörande!

— Det finns varken men eller om. Över alla står tidningsstyrelsen.

— Över styrelsen står stämman. Det vet vederbörande!

— Det vill säga arbetarkommunen. Men tills den yttrat sig —

Faktorn vred fundersam sina svarta hängmustascher.

— Nåja, inte mig emot, vederbörande! Seglar styrelsen ut på villande hav, så får väl gänget segla med!

Den gamle faktorn nickade gott och vankade bort att ge sina order åt sättarna.

Just som Hall kommit tillbaka ut i trappan, vilken han, ivrig, skulle man gissat, av framtidsplaner, börjat klänga uppför i stormmarsch, tyckte han sig ha hört en telefonringning från tryckeriet. Han stannade och lyddes i trappgången. Naturligtvis uppfattades nu inte ett ljud, vilket kanske betydde, att telefonerandet var i full gång.

Skulle faktorn ha förrått honom eller...? Då blev det alltså genast strid — välan, ju förr, ju hällre! Framåts redaktion skulle upphöra att vara en ölkrog. De gamla krogvärdarna skulle

rymma fältet. Ville de — ville Nylén och Lunde hjälpa till att i annan mening restaurera redaktionen, ombygga den till en kulturskans, till ett vårdtorn mot barbariet och förtrycket — så mycket bättre: alla armar, alla hjärnor, alla pännor välkomna! Men sätta sig på tvären, försvara öldisken, beskydda stillaståendet — nej!

Hall förbrukade överflödigt med kroppskrafter på att få upp korridordörren, som annars var den fogligaste bland dörrar. Förhoppningar, vyer, framtidsmål, utförbara eller ovissa, rusade åstad med hans unga blod och avtvungo honom hundra uttryck för hans arbetslust.

Nylén, som just lade ifrån sig telefonluren, kallade in kandidat Hall.

Den tilltalade mötte en grön, hatfull blick.

— Vad är det herrn tar sig till?

— Jag arbetar, svarade den unge mannen.

— Uppviglar mina sättare, ingriper i redaktionens ledning, placerar manuskript —

— Aha, gissade Hall i skämtsam ton, som om han först nu begrep, redaktören menar de där artiklarna, som blivit så strängt förbjudna?

— Gör sig inte grön! Hur understår herrn sig att utan min vetskap, utan min befallning —?

Nyléns röst darrade. Han kastade ifrån sig sin älskade leksak, papperskniven. Den långe, bleke mannen sträckte på sig i stolen, inte olik en yrvaken och litet skallig tupp.

Hall smålog retsamt, medveten om sitt tillfälliga övertag.

— Utan —? Ja, jag visste ju, att med redak-

törens vetskap och befallning skulle de aldrig kommit på tryckeriet.

— Visste herrn — och ändå, ändå —?

— Naturligtvis. Jag hör av en händelse inte till det slags folk, som nöjs med att lyfta sin lön och leka med — ett pännskaft utan att nånsin ge valuta med ett resultat. Så länge Framåt är stadens sämsta tidning, är det oförsvarligt att hindra redaktionsmedlemmarna att göra den bättre.

Nylén hånlog — ett hån, som var en blandning av hätskhet och medlidande.

— Jag har emellertid gett order att makulera kandidatens artiklar.

— I så fall får jag ödmjukast be redaktören återta sin order.

Nylén spände ut ögongloberna, så att de röda ådrorna kommo fram i det sjukligt gulvita. Ena ögat, som befann sig i skugga, blänkte metalliskt. Han blinkade ett tag, men såg strax upp igen.

— Jag har gjort mig besvär att se igenom en del undertryckta redaktionsuppsatser för de senaste månaderna, sade han inte utan värdighet. De ännu aktuella har jag skickat ner på tryckeriet. Det är ju, som vanligt, god plats i tidningen.

— Lektorns astronomiska studie skall in.

— Ännu, svarade Hall med ett småleende, tar den nog inte större plats än ett kvitto i kassalådan. Så vitt jag vet, är den inte levererad, bara honorerad. För rästen är det väl inte meningen att förvandla Framåt till en naturvetenskaplig tidskrift. Lektorns astronomi — förträfflig för all del — är abrakadabra för arbetarna.

Redaktören återtog sin papperskniv.

— Vad angår det herrn? Trivs herrn inte i våra rum, så kan dörren öppnas.

— Få artiklarna börja tryckas i övermorgon då?

— Nej!

— Nästa vecka?

— Nej!

— Få de överhuvud tryckas?

— Nej!

— Får jag be om ett skäl?

— Nej!

— Oåterkalleligt?

— Ja! Och drag nu åt hälvete!

Hall tittade sig omkring. Hans min var nästan road.

— Redaktionssekreteraren är alltså inte tillstädes. Örtengren och Welinder, får jag be er komma hit ut ett ögonblick.

Nyléns gula ansikte liknade en dimmig höstmåne. Det var nästan glödrött.

— Vad tusan är det här?

Welinder gnuggade sina beständigt blåfrusna fingrar och såg blondare och beskedligare ut än någonsin. Örtengren höll händerna på ryggen för att inte behöva visa, hur de skälvde.

— Vad är det frågan om! Gå för satan i våld!

— Ett ögonblick — höjde Hall dramatiskt sin hand, när de båda andra redan stodo på språng.

— Welinder, Örtengren, tillade han, ni äro mina vittnen. Redaktör Nylén vägrar ta befattning med mina och era artiklar, vägrar till och med ge skäl! Eller hur, redaktör?

— Herrn börjar roa mig? Tror han kanske, det här är en flickskoleexamen eller pojkrevansch på en misshaglig magister eller —?

— För en stund se'n trodde jag det var en ölsylta, men det hör — det borde inte höra hit! Ni vägrar alltså?

— Ja då, nästan skrek Nylén, och kan med detsamma meddela herr adjunkten, att ingen av hans krior kommer att stå i min tidning. Lektorn har sagt mig —

— Nåja, avbröt Hall, vill herrarna titta på den här papperslappen?

De båda medarbetarna böjde sig fram i sådan fart, att de nästan knuffades. Örtengren skiftade färg, och Welinder utställde ett par stora, dumma, vattniga, blåa ögon.

— Ni se stämpeln?

— Jaa — hm — ja —

— Var så god och se, redaktör!

Hall stack med en stram bugning dokumentet under Nyléns näsa.

Redaktören satt sammanhukad som en katt på språng. Hans kinder fingo nästan grön färg, och hans klosmala fingrar nappade i luften efter papperet — i luften, ty Hall var väl förberedd och ivrigt rapp i vändningarna. Nylén tittade från den ene till den andre i gruppen med någonting mellan ängslan och förakt i blicken.

Hall stoppade skrivelsen i sin plånbok. innan Nylén hunnit sluka den med annat än sina ögon.

— Jaså, gröngölingen konspirerar — fläsade han — med vad rätt, med vad rätt har herrn tagit

sig till det här? Om nu arbetarna skulle komma att fråga: med vad rätt?

— Då skulle jag svara arbetarna, sade Hall — med samma rätt som arbetarna angripa kotterisamhället. Framstegets och arbetarnas organ är för dyrbart att skänkas bort åt ett bohêmekotteri, som låter det tjäna sina privata små känslor och intrassen. Redaktör Antonssons djärva kamporgan har blivit Lundes och Almströms fadda skandalavisa.

— Åh hut —

Nylén tystnade. Varken han eller Hall hade tills nu lagt märke till, att lektorn — efter en titt nere på ölstugan — just tassat sig in över tröskeln. Lektorns oundvikliga skugga smög ivrigt lyssnande bakom honom.

Tystnaden bröts av lektorn.

— Är åsnefålen bångstyrig, pep han, så sätt kapson på honom, sätt kapson på honom?

Almström kvittrade, men Nylén glömde alldeles bort sig: han förblev mot vanan orubbligt allvarsam.

Hall vände sig långsamt om. Hämden förblir ljuv, så länge jorden bär människan.

— Med ert läte, lektor, sade han spotskt, skulle jag hälst undvika sådana idéassociationer. Men efter ni trängtar efter kapson, skall jag alltså bestå er den. Era bidrag komma hädanefter att underkastas censur — skandalartiklar komma nämligen inte vidare att ta upp utrymmet i Framåt.

Lunde metade med en sökande blick efter vännen Danton, som emellertid inte märkte betet.

»Danton» ruvade med sänkt huvud över sin papperskniv och gnisslade antagligen tänder, trodde Hall.

— Va — va — är detta — yngling?

— Som jag sagt er, återtog Hall. Men vi slösa med den dyrbara tiden. Numret är visserligen färdigt, men det blir en morgondag. Tillåt mig fråga, i vad ärende lektor Lunde gör redaktionen den äran? Apropos — herr Almströms kåserier äro hädanefter överflödiga — liksom herr Almström själv.

De bägge bohêmerna föreföllo nästan halvt tillnyktrade. Med sina skygga, irrande blickar liknade de ett par utvisade tiggare. Överrumplingen hade kommit för plötsligt.

— Va fan?

Lundes vältalighet var tillända med detta utrop. Vännen Almström kom honom till hjälp med en replik över lektorns axel.

— Hur vågar en sån som ni, sade han.

— Redaktör Nylén kan tala om det för er. Hans ledning av Framåt är nämligen suspenderad till nästa tidningsstämma. Till dess leder en sån som jag denna tidnings redaktion. Men om en sån som ni inte ögonblickligen befriar mig från sin åsyn, så —

Halls åtbörd var uttrycksfull, och f. d. studenten försvann genom ytterdörren. Lunde och Nylén följde långsamt hans exempel.

— Vi träffas vid Filippi, lät lektorn hotande till avsked.

— Gärna för mig, kom svaret ögonblickligen, bara jag slipper träffa er på redaktionen.

När dörren fallit i lås bakom det slagna kotteriet, skyndade Winterblad något ostadigt in från sitt försiktiga skymundan. Hans hals vickade så energiskt, att den säkert måste vila sig en längre stund efteråt. Även blick och handtryckning syntes tills vidare allvarligt menade.

— Gratulerar, framstötte han med en smula otydligt uttal.

Welinder kom skyggt framskridande.

— Jag hade en nekrolog —

— Den står inne i dag, kära du!

Skalden betvivlade sina örons vittnesbörd.

Örtengren var den allvarligaste i laget.

— Bara inte det här kommer surt efter?

— »Sörj ej den gryende dagen förut, njut av den flyende varje minut», sjöng redaktionssekreteraren med rullande tremolo.

— Din uppsats, Örtengren, den du fick refuserad förra månaden, skall in i morgon. Sträjkar Nylén, övertar Winterblad teatern.

En sättarpojke kom upp med de första exemplaren.

— Ett gott dagsarbete, erkände Winterblad.

— Örtengren, sade Hall, du som känner våra kolportörer, säg till, att de ögonblickligen ge sig i väg med annonsanslagen jag låtit trycka. De ska slås upp på alla tillåtna knutar och på alla Folkets-Hus' nöjestavlor! Det kvittar, om gubbarna gruffa.

— Bravo, ropade Winterblad med värme, och Örtengren lagade sig att gå.

— Vänta, häjdade honom den unge usurpatorn, låt tidningspojkarna lägga in gratisexemplar på så

många krogar, kaféer, cigarrbodar de bara hinna. Nu springer jag ner på tryckeriet och ordnar för morgondagen. — — —

— Vi ha fått en redaktör, sade redaktionssekreteraren i detta historiska ögonblick.

— Vi ha fått en karl — tillade Örtengren — och det är länge sedan de här små rummen hyste en sådan.

Skalden Welinder sade ingenting. Han fråssade världsfrånvarande i njutningen av sin nekrolog.

X.

Utan tvivel förmodade Örtengren, att han var motsatsen till en idealist. Han läste bara »modärn» litteratur, föredrog åtminstone givet sådan, som en smula blaserat hanterade könsfrågan, den av romantiska själar så kallade kärleken. Han ställde inga överdrivna krav på tillvaron eller dess varelser. Han förklarade sig officiellt fullt nöjd med en redaktör sådan som Nylén och en energi sådan som Winterblads. Han kände ett slags medlidande med Hall och lyckönskade sig till att ha bakom sig de erfarenheter, som ännu förestodo kamraten.

Optimism var hans lösen, sansad belåtenhet med partiet och framtiden, och i blandat sällskap, det vill säga sällskap, som hyste en eller flera icke-socialister, förde han gärna diskussionen in på socialpolitisk stråt. Dagens politiska köksgöra hade visst inte gett honom matleda. Han avsmakade om och om igen de rätter han varit med om att laga och fann allt ganska gott. Han var som ortodox socialist ett slags orakel, som visste besked om allt och förstod förklara allting till det bästa. Nyléns teateranmälan, Winterblads cirkusrecensioner och lektorns ekivoka jargon fingo, tack vare Örten-

gren, för utomstående en djup, om än något mystisk social betydelse. Den ende, som vid slika tillfällen fått honom svarslös, var, märkligt nog, oskulden Hall.

När man hörde Örtengren tala, fick man omotståndligt den föreställningen, att Framåt krävde och omhuldade det mäst rastlösa arbete. Själve Welinder omgavs med en gloria av slit och plikttrohet, så att det värkligen var synd, att han aldrig fick se den i spegeln. Och det märkligaste av allt var, att den skeptiske Örtengren — åtminstone medan han talade — blint trodde på vad han förkunnade.

Men fast han med största förbittring skulle dementerat varje osminkad värklighetsskildring av tillståndet på Framåt — och dementerat på god tro —, fanns det stunder, då han önskade sig makt och kraft att reformera. Det fanns stunder, då han såg avståndet mellan fras och resultat, då han mitt i polemiken mot det åldersskröpliga klassamhället fick en stinglik tanke på Framåts veteranredaktion. Stunder, då han fruktade, att den stora allvarliga samhällslögnen hade sin motsvarighet i en viss Mefistoflinande leksakslögn.

Kanske var det Örtengrens brådmogna typ, som förbjöd honom ta språnget mellan stillatigande kritik och öppen handling. Kanske var det endast den typiska motsägelse, som gör den socialdemokratiske revolutionären till den mäst lojala varelse — en varelse, som i enighetens namn överser med allt, som blott inte stör enigheten. Örtengren var en idealisk partikamrat, aktiv i tjänsten utan alla överdrifter och passiv utanför »distriktet». Det svart-

glänsande huvudet, som kunde spy eld och etter över högerparasiterna, blev ett litet knollrigt lamms, så snart det gällde parasiterna inom det egna partiet.

Kanske fanns det också andra skäl. Hall undrade över det tonfall, som färgat det lilla ordet »förståndig». Örtengren hade »nu blivit förståndig». Förståndig är ett överklassord, i alla händelser betyder det raka motsatsen till samhällsförbättrare. Var han trött, varför sade han inte upp sin plats? Ekonomin kunde inte hålla honom kvar — lönen var usel, och den unge mannen var ogift och examinerad, borde alltså vara en framtidsman. Hall skakade på huvudet åt denna blandning av opti- och pessimism.

Om han inte längre trodde på saken, varför locka en ung idealist i samma fördömelse? Om han ännu var troende, varför i åratal vara »förståndig» bland likgiltiga och odågor? Om han återigen inte trodde, varför knuffa Hall framför sig till handling?

Hall förstod honom inte, men förstod Hall sig själv? Han hade för en tidningsartikel brutit med vänner, ställning och framtid, och när han nått belöningen: den lugna platsen i Framåt, var han färdig kasta den ifrån sig efter en vecka. Han kände ingen lust att bli »förståndig», att njuta sin anställning som en sinekur, dricka öl med Winterblad och berätta anekdoter för Nylén.

Örtengren var född gammal. Fastän ung, hade han inga lidelser. Han var en mönstergill medarbetare åt vilken redaktör det skulle vara. Han

kunde arbeta som en maskin och lata sig med smak. Han fann sig i allt och stack aldrig av mot sin omgivning. Han var intet urvärk och intet levande samvete. Han tjöt inte med ulvarna, men av försiktighet låddes han, som han gjorde det.

Hall var den förkroppsligade ungdomen. Det var honom omöjligt att sitta på en stol utan att ta sig något till. Han hade den modärna sjukdomen: arbetsfebern. Hade vissa omständigheter aldrig inträffat, skulle han blivit universitetsman och bemärkt historiker i Mommsenstil. Historia var hans huvudämne, fast han likt mången historiker glömde, vad han lärt, när livet tycktes lära honom något annat. Historia lär en se väsentligheter, stora linjer. Stora linjer var just vad han väntat finna i den sociala kampen, samhällets novemberstorm. Hittills hade han endast funnit en prutande grosshandlare och en småflinande redaktör.

Men den underlige Örtengren hade hållit honom fast, just då han tänkte ge alltsammans på båten. Och så hade ett helt nytt element dykt upp: de intelligenta arbetarna, själva det friska skummet på arbetarrörelsens stormvåg. Eller om han ville likna redaktionen vid den skrivande handen, så hade nu plötsligt armarna, huvudet och barmen blivit synliga. Handen hade stött honom tillbaka, nu räcktes honom stora famnen.

Hall kände med förödmjukelse sin orättvist hastiga dom över en hel social rörelse. Att han velat lämna den, betydde ju från hans sida en dom. Det betydde, att han tvivlat om arbetarnas vilja och makt att kontrollera och behärska sina

organ, tvivlat om deras sunda ögon och friska, unga hjärta, tvivlat om deras ärlighet, framtidstro och kulturinträsse. Hall kände, att han var mycket ung.

Handen — det var alltså endast ett veterankotteri, som slappnat till bohêmeklick. Det var en flock radikaler, som så länge tummat på slagorden, tills dessa smulats mellan deras fingrar. Det var en samling inte längre unga män, vilkas generation förlorat livets mark. Det var en liga skeptiska ölfilosofer, vilkas fysik var lika undergrävd som deras idealism. Det var en årsklass pensionerade officerare, som alltför länge fått stå kvar i aktiv tjänst.

Famnen — det var den stora, breda arbetarpubliken. Det var dessa tusentals intelligenta kroppsarbetare, som voro rörelsens stomme, dess blodkälla, kraftcentrum. Famnen — det var rörelsen i sin helhet, samtliga arbetare, nej, samtiiga radikala samhällsmedlemmar, alla dessa människor, som funno det närvarande sjukt och hoppades på framtidens sundhet. Famnen — det var, krasst uttryckt, tidningen Framåts aktieägare, styrelse och publik (en kanske alltför enhetlig massa, som både behövde och kunde få tillskott från andra lager).

Handens lösa grepp hade lämnat honom i sticket. Halls unga, kraftiga fingrar gåvo det skrumpna skinnet rysningar av dödsfruktan. Famnen — famnen var gudilov ännu sund.

Ungefär sådana voro Halls funderingar efter det styrelsemöte, som med ens förvandlat hans ställning på Framåts redaktion.

Bärg, ordföranden, hade med prisvärd raskhet

trummat samman ledamöterna. Hall bar fram sina klagomål och motiverade sitt avsked. Men käranden kunde sparat sin vältalighet. De sju arbetarna tycktes på förhand veta, vad han hade att säga. De anlade sin välvilligaste min, skrattade bullersamt åt poängerna och gjorde dessemellan flitigt bruk av spottbackarna.

Hall fick obetingat medhåll. För Lunde hyste man en viss svaghet — som delvis föreföll bero på, att han var lektor — men med Nylén inte ens förbarmande. Den alltför enhälliga oviljan skulle gjort en äldre man än Hall misstänksam. Den instämmande kritiken var både hjärtlig och grovkornig.

— Om den djävla Nylén skötte sin tidning lika gladeligt som sitt jordbruk därute i trädgårdstäppan, så var han inte så klen till humöret, när man kom opp med en notis på redaktionen.

— Stolarna bränns visst oppe på Framåt, för han sitter då mäst på sin cykel.

— Aldrig ser man honom samman med arbetarna, bara med dom där universitetsknoddarna.

— Där ligger han ute på sitt lantställe och rotar i jorden och låter tidningen gå, som den kan, och inte, som den vill.

— Jag vet inte, vad det kan vara, för på Antonssons tid och senare med var han en helt annan karl. Han kunde hänga på en stol så länge som bara någon.

— Han har väl slitit opp sittvalkarna, hihihihihi.

— Ah, det är en förbannad akademiker — ja, förlåt, Hall, att vi säger, som det är, för vi har inte

lärt bättre — men det vill allt huvud till för att inte bli knollrig, när man har läst för tjocka böcker.

— Hade vi bara haft en annan —!

Det sista yttrandet gav uppslag till ett uttömmande meningsbyte, vars oförutsedda resultat var beslutet att »försöka med Hall»!

Hall baxnade — han fann förslaget fullkomligt orimligt. De hade ju Örtengren.

Nej, de hade en del att invända mot Örtengren. Det skulle vara en med ben i pannan, »och det har Hall», menade ordföranden med ett menande smil, »det har han visat med det här.» Örtengren var för gammal i gården, bror och vän med hela gänget, han kunde inte stå Nylén i näsan — vilket nog kom att behövas. Och det blev ju bara tillsvidare — sedan fick stämman välja eller vraka.

Bärg såg outgrundlig ut, och Hall tyckte, som vanligt, inte om hans utseende. Bärg hade bestämt något i bakhand. Det han sade, föreföll emellertid som hans mening — och hela styrelsens för rästen. Det var kanske inte värt att vara för blygsam. Detta var kanske sista utvägen. Den gamla redaktionen — Hall måste spotta, han också, bara han tänkte på den!

Han var ju visserligen en fullkomligt ny man. Helt nyss hade han satt sig in i tidningstekniken. Helt nyss hade han börjat studera socialdemokratisk teori. Marx' Kapital låg hemma på hans skrivbord jämte en del modärna specialarbeten, kongressredogörelser, partistadgar m. m. Ännu hade han inte hunnit med just något att skryta av, och

det han läst, tilltalade honom ingenting vidare. Men — det redde sig väl!

Dessa sju arbetare voro värkliga praktexemplar av sin klass, förtroendefulla och sympatiska. Det sunda folkets breda barm, dess evigt klappande unga hjärta! Nej, till de breda lagren vädjade en ärlig radikal aldrig förgäves. Naiva som barn, öppna och mottagliga voro de. Ropet efter bröd betydde för dem lika mycket ett rop efter kultur. Bland dessa enkla män var kunskapen ännu en makt, som inte behövde vika för protektion eller mutor. Hos dem kunde den rätte mannen ännu komma på sin rätta plats.

Hall blev så uppriktigt glad och stolt över anbudet, att han glömde fundera över Nyléns underliga öde. I tio år hade man haft överseende med honom och så — i ett navs —! Vilken ung man hade funderat länge över den saken? Här var tillfället, här bar vägen uppåt, följ med!

Hall steg upp och gav styrelsen handen på avtalet. Fullmakterna skrevos ut i en fart — och så var det undanstökat och en helt ung fil. kand. herre över Framåts alla veteraner.

Leve Framåt!

Den unge läraren kände sig buren av de gångna novemberdagarnas exaltation. Det brusade i hans bröst — tacksamhet, högstämdhet, lycka, segervisshet, syndasäkerhet, så hette böljorna i hans unga hav. Hänförelse för en stor sak — han visste inte så noga vilken, den nya kvastens fröjd att få sopa, den halvmedvetna drift, som gryr i en ung härskarsjäl — det var nya och åter nya böljeslag. Somliga

människor ha aldrig varit unga, och somliga blygas över att ha varit det. De, som värkligen varit unga — gudar ha de varit med jorden i sin gröpta hand och himlen under sina ögonbryn — —.

De sju männen kappades att hjälpa den nye redaktören på med överrocken. Han såg således inte deras minspel, men när han i utgåendet åter vände sig mot dem, hade de ett tämligen uppsluppet utseende, och Hall hörde ute i trappan Bärgs skrovliga röst inifrån rummet:

— Det här ska allt kännas som sjögång för den knävla magsure Nylén!

XI.

På dagen två veckor av den nya æran.

När Hall kastade en flyktig blick omkring sig, småmyste han — en redaktion i tyst, feberaktigt arbete, det var för honom en uppfylld lyckodröm. Det ivriga springet i dörrarna, de korta, enstaviga tillsägelserna, svetten på alla pannor, bläcket i alla pännor, telefonringningarna, saxens korta väsningar — det var en förvandling och en triumf så stora, att de syntes otroliga.

Han kände det sjuda och spränga i sitt bröst inför de andras flit. Hans hjärna myllrade av idéer, nya, oprövade, kanske outförbara, men värda sitt experiment. Själen som en spänd fjäder, hjärtat bebott av revoltens ande, kritikens, oppositionens, kulturens — allt annat förgätet. Han smålog och tårades, förstod i ett slags rus, att detta var ungdomen, och att den seger, han vunnit, var ungdomens eviga seger över de gamla.

Varje dag ett rus av arbete. Varje dag som en andens vinskördsfäst. Varje tidningsnummer som ett champagneglas, till brädden fyllt med ungdom, ungdom, ungdom ...

Halls tidning var nu den mäst lästa i staden,

den mäst aktade, den mäst kritiserade. Föga underligt: det var den originellaste, uppriktigaste, den enda, som skrevs med hjärteblod.

Hall var själv den morgontidigaste på redaktionen. Han satt där redan halv åtta i decembermörker och gasljus, klistrade igen brev, prasslade med manuskript, numrerade, strök, skrev till, skrev om, fyllde papperskorgen och fyllde skrivbordet, tömde hylla efter hylla, där mångåriga makulaturpackor, gula manus och gula tidningar sovo de bortglömdas sömn. Gasen susade, skimret darrade, en stråle lik en spindeltråd fläktade fram och åter längs en reffla i ett dammigt brännvinsglas borta på »matbordet». En karrikatyr stirrade borta på väggen. Ner med skräpet i papperskorgen!

Åh, vad här var mycket att göra!

Decembermörkrets svarta skynken i fönstren började fälla. De blevo gråare och tunnare. Den nya dagen nötte på dem, trådslet dem, tills de liknade dammiga spindelvävar, dagens vävar, fyllda med nattens damm; vävarna skakade av sig dammet, deras tunna trådar silvrades, fångade ett par förlupna gnistor, förtärdes, rämnade, upplöstes — in i rummet föll ett knippe blek decembersol, det var dag.

En liten gulröd glimt i bläckhusglaset fick den ensamme arbetaren att titta upp. Ett ansikte stirrade på honom. Åh, nyss hade det gömts i mörker där högt uppe, det doldes i den sneda skuggan, som lik en mantel böljade ut från murhörnet. Nu hade skuggmanteln fallit, den nya dagen hade upptagit den, och porträttet och Hall hälsade varandra

varje ny arbetets morgon. Antonsson såg ut att vara nöjd med sin efterträdare. Det sovande slottet sov inte längre.

Gatan därute på andra sidan korridoren brådskade förbi, det trummade av vagnshjul, paddrade av hovar, klappade av lädersulor. Nu gnällde en port, det rungade i hela huset, när den föll igen. Någon gick över gården, det sprang i trapporna, en dörr smällde. Örtengren. Nyter och arbetsfrisk. Och så kommo de en efter en, tills det var full redaktion, fullt arbete. Som nu.

Örtengrens pänna doppade ofta och regelbundet och med korta, hårda smällar. Han var en ovärderlig medarbetare. Hall gladdes och förundrades mera för varje dag. Var detta den Örtengren, som en gång sökt dämpa nykomlingens arbetsiver? Nu gav han Hall själv föga efter. Tätt efter i fjäten. Därute i gatrummet arbetade Nylén och Winterblad. Det vill säga Nylén arbetade väl mäst med papperskniven, men Winterblads pänna raspade, så det hördes ända ut i gårdsrummet. Winterblad tycktes ha ångrat och bättrat sig. Han undvek sitt forna lag och bemödade sig att stå väl med Hall. Häromdagen hade han inne en känslomättad och här och där uppretad artikel om Andens arbetare med tydliga hänsyftningar på Almströms och lektorns krogliv. Tyvärr var han inte så värst produktiv. Han var övervägande reporter och trivdes bäst i manegen och på varietéerna.

Gamle Welinders force var väl egentligen att ovanligt länge sitta på samma stol med händerna i byxfickorna. Det nya arbetsraseriet på Framåt

oroade honom. Han kunde stundom på en gång få något så bekymrat över sin rynkiga panna, att Hall kände sig rörd. Här var en gammal arbetare, som behövt vila. Vem hade hjärta att vara sträng? Welinders nekrolog hade väl gett honom hans lystmäte för en månad åtminstone. Men ett slags ångest tycktes driva honom att tävla med de andra. Han förhastade sig inte, han skrev sakta och väl. Långsamt som en trädgårdssnäcka gled hans betänksamma gamla pänna fram över matsedeln. Varje bokstav rundade han omsorgsfullt, varje prick måste ha sin sirliga släng. Welinder var inte för ro skull en skönande. Och pännan hade ändå god tid att vila sig och torka. Tankarna kommo trögt och obeslutsamt framseglande — med lämpliga mellanrum, som skyarna på en sommarhimmel. Det blev god tid till funderare med handen under hakan och blicken ute på den sotgråa brandmuren. Det skulle allt smakat med ett kallt glas öl nu. Smaka att få lägga det magra skaftet tillsides och omfatta det trinda, läskande ölglaset.

Men så kom Welinder att få ögonen på de arbetande ungdomarna. Deras pännor trippade i väg som jagade möss — tyckte han — nämligen om mössen haft klorna nerbläckade. Ångesten kom tillbaka i de gamla, slappa ögonen. Stackars Welinder, hans trädgårdssnäcka kände sig som jagad av trädgårdsmöss.

Hall smålog, ty ungdomen är obarmhärtig. Till och med Welinders tysta böner tolkade segern.

För öfrigt var den inte lättvunnen. Nästan dagligen hade Hall sin lilla dust med Örtengren

om lämpligheten i den eller den åtgärden, och mer än en alltför djärvt personlig artikel ville den svartknollrige kritikern stoppat i en väl låst skrivbordslåda.

— Du skriver, som om tidningen vore din, sade Örtengren, tänk på, att Framåt är en partitidning!

Men Hall höll på sin frihet. Samma som han unnade alla andra, han som öppnade sina spalter för alla möjliga genmälen. Skulle h a n då inte få skriva, vad han v ä r k l i g e n t ä n k t e?

I förgår hade det gällt den Gyllichska sträjken. Hos garvar Gyllichs — Hall kände mycket väl den fryntlige gamle Gyllich, hade sett honom hos Ströms — hos garvar Gyllichs hade nyligen undertecknats nytt avtal, med vilket bägge parter varit fullt nöjda. Så utbröt sträjk på skofabrikerna, vilka drogo garverierna med sig. Gyllichs arbetare tvekade, men så bröto de upp en vacker middag — sympatisträjk, kallades det. En högst osympatisk sträjk, tyckte Hall, och det skrev han också i Framåt, skrev en lång, varm artikel. Örtengren fasade, rev sig i håret, tog upp sin lilla fickspegel — som alltid, då han var orolig, och varnade Hall för Antonssons öde. Antonsson hade nämligen hållit på att stupa på något liknande. Hans exempel värkade naturligtvis endast sporrande på Hall. Artikeln stod inne i går, men ännu gruffade de båda vännerna alla raster om den och sträjken.

— Sträjken var en orättfärdighet, sade Hall.

— Sch, tala inte så högt, varnade Örtengren och pekade med pännskaftet — Nylén har naturligtvis långa öron.

I själva värket följde f. d. huvudredaktören uppmärksammare än någonsin allt, som försiggick på redaktionen. Då och då småfnittrade han belåtet, ett tecken, att Hall råkat i svårigheter. Hall hade varit väl rundhänt med manuskripthögarna de första åtta darna. Den veckan var det söndag hela veckan, sade Welinder — numren hade varit proppade som de stora tidningarnas söndagsnummer. Följden var, att förrådet sinat ut. Hall hade hoppats på hjälp från partipännor utanför redaktionen. Han hade skrivit och manat på till höger och vänster, han hade också sökt prässa sina bekantskaper vid universitetet.

— Begriper du, varför de inte svara, Örtengren, frågade Hall missmodig.

— Du själv har prövat Nyléns talang att jaga folk bort från tidningen. Han har stött sig med alla, som kunnat lämna bidrag. Dig känner ju ännu ingen, och styrelsen aktar sig nog att tala om, vad den gjort, förrän du hunnit skriva in dig hos publiken — eller ut ur redaktionen.

Det sista ledsagades av ett menande smil, som åter påminde Hall om den fördömda sträjken.

— Och därute sitter han och hindrar Winterblad att arbeta. Måtte fan ta honom!

Därmed störtade Hall ner på tryckeriet.

Nylén lät inte störa sig vare sig av imaginära eller värkliga personer. Där han, som vanligt, krumböjd hukade över skrivbordet, liknade han alls inte en flykting från Cannæ. Snarare en lättjefull fältherre, vilken av en motgång fått en ny stöt till värksamhet. Som han fundersam ritade i läsk-

papperet med knivens benägg, kunde han mycket väl antas dra upp konturerna till en anfallsplan. Mitt emot honom kämpade redaktionssekreteraren över den hart när omöjliga uppgiften att åstadkomma en artikel, som inte handlade om cirkus. Han knep ihop sina läderbruna läppar, rynkade ögonbrynen och raspade energiskt med pännan, när han ånyo måste stryka en eller annan rad. Nylén och han samspråkade emellanåt, men lågmält — antagligen för att inte störa arbetet i gårdsrummet.

— Du vill således inte, frågade Nylén och höll upp papperskniven mot hakan.

Winterblad skakade på huvudet.

— Törs inte för Hall?

Winterblad strök hänsynslöst tre hela rader och anlade en mordisk min.

— Törs, upprepade han föraktfullt. Efteråt tilllade han mindre utmanande:

— Familj! Hänsynslös djävul!

Nylén halvslöt ögonen och knackade med kniven mot framtänderna. Sedan ritade han en stund i läskpapperet och såg filosofisk ut.

— Edvins uppsats är bra — rent djävlig! Lämpar sig för ändamålet. Gosse, spring ner efter två halvor öl — raska på! Seså, Hall är inte inne!

— Ja, jag har läst den, mumlade redaktionssekreteraren och skrev för att ge intryck av flit de tre raderna om igen.

Nylén lät kniven slå volter mellan fingrarna och log belåtet mot det muntra knivhuvudet.

— Bara rubriken S p i o n e r i a r b e t a r r ö r e l-

sen är guld värd — och hänsyftningarna ä sådana, som förstås av vart barn. Just nu ovanpå strejkartikeln — kunde bli en bräcka!

— Hm, gnolade Winterblad, hm — hm — hm — å ena sidan hålla vi före, att — det nya konserthuset bra mycket liknar en cirkus — hm, cirkus — — ja, nog unnar jag honom — den arbetsdjävuln — vad han får, men kan du inte själv, redaktör?

F. d. redaktören slöt hastigt sin vanligtvis vidöppna mun och lät Mefisto brutalt sarga skrivbordsunderlägget.

— Det kunde komma ut, sade han bekymrad, tidningsstyrelsen är inte god på mig — den förbannade Bärg knäckte ju Antonsson — nu är visst turen kommen till mig. —

— Jag har hustru och barn, svarade Winterblad kort och doppade pännan, så den stänkte omkring sig.

— Det har jag me' — hallå, gosse, ställ glasen där!

Nylén serverade sig och sköt den andra flaskan över till bordskamraten.

— Ah — pustade han — kallt och bra! Att inte Lunde syns till nu för tiden! Nå, så får jag väl själv då. —

Nylén tittade fundersam ut genom fönstret, stoppade en bunt manuskript i fickan och försvann i korridoren. Tack vare hans frånvaro lyckades Winterblad skriva inte mindre än tio rader på sin artikel. Då och då styrkte han sig med en klunk öl och lyssnade inåt gårdsrummet. Men där rådde

fullkomlig tystnad, endast pännorna surrade, medan emellanåt en sax gnisslade till.

Nere på tryckeriet fann Hall samma arbetsiver som däruppe. Gården låg fullstaplad med brädspikade pappersbalar, som, den ena efter den andra, rullades in och försvunno i prässarna. Den unge redaktören kände sig nästan brottslig. Tryckeripersonalen såg kanske arbetsökningen från en annan synpunkt än han.

Han öppnade munnen för att göra faktorn en skämtsam fråga. Men när han inte blott träffade var man på hans post, utan iakttog ivern, upphetsningen i alla drag och hos alle man, när han hörde kastens rassel och maskinernas burrande, när han såg folket ila fram och tillbaka, som om det gällt personliga intrãssen, då glimmade det i hans ögon, och något satte sig tystande uppe i svalget.

De begärde ju — de begärde ju ingenting bättre än att få arbeta, arbeta, få befrielse åt sin unga, glada arbetsiver. —

Han smittades av febern, han måste uppför trapporna för att se, om något brev ankommit. —

I trappan mötte han Nylén, som — förklarligt nog — spratt till och skiftade färg. De båda voro naturliga fiender, de talade aldrig ett ord till varandra. Hall log, ty Nylén tycktes ha handen knuten i ena fickan.

På redaktionen råkade han författaren Wide, som just motades ut av Winterblad.

— Ja, den har förkommit, den har blivit förlagd, försäkrade Winterblad, tyvärr — jag tror, att Nylén eller — Hall —

— Mitt namn är Hall, för tillfället huvudredaktör, det fägnar mig att råka herr Wide, jag får alltså hoppas på något bidrag —

Winterblad satt redan på sin stol. Han var förtvivlat upptagen. Wide ville inte häller störa längre.

— Det var bara min dikt Antikrist, sade han. Jag hade naturligtvis duplett, så att nu skickar jag den till partitidningen uppe i nordväst. Den är fattig, men reel och djärv.

Det ville inte Hall höra talas om. Om en stund satt han vid sitt skrivbord och studerade dupletten, medan Wide underhöll sig ute hos Winterblad och Nylén, vilken just kommit tillbaka.

Ett och annat ord av samspråket därute klang in. Hall läste, men tittade då och då upp från papperet, som om han lyssnade. Örtengren fixerade honom ibland med en viss oro.

Nyléns röst lät snäsig.

— Arbetardeklamation — tyrannpoesi —

— Det är inte så lätt att vara tyrann, som ni föreställer er, hördes poetens genomträngande stämma — därtill fordras att vara laddad med en föresats från hjässan till fotabjället. Det kräver en andens hälsa, som nutidens små människor inte besitta. Men det är ju sant — ni tror inte på stora män, herr Nylén —

— Har aldrig råkat någon, gäspade Nylén — fantasifoster!

Wide kom, som vanligt, lätt i svallning.

— Stora män, sade han, äro fantasifoster, men inte andras, utan sina egna fantasifoster. Alla män-

niskor äro just så mäktiga som deras fantasi. Det är vi själva, som klippa våra vingar. Hade ni tillräckligt med fantasi, redaktör, så skulle ni också varit en stor man —

Samtalet avklipptes av en telefonringning. Det var Halls telefon och från tryckeriet. Örtengren förstod det av ringningen. Han tyckte att Hall redan efter de första replikerna såg ovanligt bister ut, men det var omöjligt att av hans svar gissa sig till anledningen. Det var de vanliga abrupta telefonsvaren.

— Nej! — Nej! — Nej! — Har ni plats, kan ni sätta det under skämtavdelningen med underrubrik — självporträtt — ja, självporträtt — ja — ja — sänd ingen pojke! Kommer själv strax ner. Ja, ja. Som jag sagt. Ja, ja, — var dag!

Efter avringningen sågs Hall ännu en gång genomläsa dikten, därpå i ett slags raseri förse den med påteckning och i en hast skriva ut en anvisning på kassören.

— Du Hall, sade Örtengren lågmält, den där dikten är bestämt åtalbar, och du vet, att Nylén är ansvaring. Jag hoppas, du vet, vad du gör!

Hall rynkade brynen och tittade ut genom fönstret. Han var fortfarande upprörd.

— Ja — jag vet, vad jag gör! Om alla andra visste, vad de gjorde — så vore det ingen fara med Framåt! Åh, den skurken, den — för rästen leder hädelseparagrafen numera aldrig till åtal. Och Framåt är ju en antiklerikal tidning — herr Wide!

Wide stod redan i galoscher och paraply framför Hall. Han var lika liten och blek som vanligt,

Winterblad brukade deltagande fråga honom efter hans hälsa, vilket — såsom avsett — regelbundet lyckades förarga poeten. Han hade sin vanliga gråa Raglan över sin vanliga svarta bonjour, den svartbågiga pincenezen och det vanliga ironiska leendet. Huvudet var för brett och för stort, skägget för vilt och axlarna för breda för hans korta gestalt. Hans diktning var emellertid för litet bohême för att tilltala Nyléns redaktion, och han berättade senare för Hall, att den nödtvungna vandringen till Framåt var en regelbunden Golgatavandring.

— Var god kvittera, sade Hall brådskande, hoppas på närmare bekantskap och många bidrag — snart. Nu måste jag ner på tryckeriet.

Därmed var Hall försvunnen.

— Det var värkligen personskifte, anmärkte Wide med en blick från kvittot till Örtengren.

Nylén tog på överrocken.

— Jag smiter, sade han till Winterblad. I eftermiddag får han rasa ensam över Edvins artikel. Den kommer i middagsupplagan. Den och några i den stilen — så sjunger grönsiskan på sista värsen. Apropos värs, hade den outtröttlige något nytt med sig i dag?

— Inte det jag vet. Han frågade efter den sista.

Nylén fnittrade belåtet.

— Vad var det den hette igen? Antikrist? Kunde skaffat oss ett litet åtal på halsen. Du förlade den väl på ett säkert ställe?

— På ett säkert ställe, nickade Winterblad.

— Papperskorgen?

F. d. redaktören skrattade road, när han buck-

lade till slokhatten och lämnade redaktionen at dess öde.

Hall var ännu en gång upp om — nu med återställt humör. När han för tredje gången sprang in på tryckeriet, stannade just alla hamrande maskiner, tidningspackorna slungades i famnen på en hel legion pojkar, medan samtidigt annonsplakaten utdelades åt affischörerna.

Middagsarbetet var slut, och personalen redde sig till rast. Hall betraktade alla de bleka eller rödglödande ansiktena omkring sig, iakttog den slappa trötthet, som började efterträda upphetsningen, och hans läpp darrade. Var inte Framåt en bild av hela samhällsmaskineriet? Vem uppskattade dessa blekgråa eller svettblossande mäns arbete, andel i den kultur, som var dag firades och prisades? Han kände sig ånyo på en gång hänförd och betryckt. Stum lämnade han faktorn de nya manuskripten, stum gick han från man till man och tackade. Hans bröst fylldes alltmer av stridiga, mäktiga känslor. Hänförelsen nästan kvävde honom, han skulle velat tala. Men tungan ville ingen vart, och ögonen sågo ingenting.

Arbetarna stodo tysta och liksom väntande. Det var en högtidsstämning i denna arbetets vrå som sällan i någon kyrka och knappast ens däruppe i Folkets egen högtidssal. Till sist blygdes Hall över sin rörelse. Han kunde inte minnas en dag som denna, så sprängande, kvävande fylld — han måste, måste säga något, måste tacka för detta handens och andens samarbete, denna —

— Kamrater — bröder — vän —

Det var allt, så skyndade han uppför trappan, upp på redaktionen.

Hall såg som genom en dimma, att en pojke höll på att utdela redaktionsexemplaren.

Winterblad ryckte till sig sin tidning och satte sig att läsa sitt med svett och möda sammanknogade mästervärk om det nya konserthuset. Plötsligt blev hans energiska ansikte till den grad energiskt, att skalden Welinder, som läsande kommit in i rummet, frågade vad som stod på.

Winterblad svarade inte, endast grep telefonveven. Våldsam ringning.

— 2002. — Hallå, är det Bakfickan? Är Nylén där för tillfället? Jaså — inte? Nyss gången. Ledsamt! Adjö!

Häftig avringning. Welinder förstod fortfarande ingenting, fast den energiske vännen ursinnigt prasslade med tidningen.

— Snyggt! Edvin Almströms artikel under Skämt och med — underrubriken — Självporträtt och — vad, vad — dikten — dikten — Örtengren, vem fan har satt in Antikrist? Det kan bli åtal — vem har —?

— Redaktör Hall, svarade en röst från gårdsrummet.

— Hänsynslöse djävul, skrek Winterblad alldeles utom sig. I detsamma undergick hans ansiktsspel en så hastig och grundlig förvandling, att den »hänsynslöse djävuln» måste le ett gott och förstående löje, där han just klev in över tröskeln med tidningsnumret i handen.

XII.

När Hall följande dag gick till sin middag, befann han sig i mera harmonisk, avdämpad stämning. Ett halvt dolt småleende över hans hårda ansikte förrådde, att han njöt sin och en ung mans säregna form för lycka: segern. I går och i dag hade äntligen de länge efterlängtade manuskripten ankommit. Ett par stodo inne i dag. Bland de väntande fanns till och med en speciell partiskribent — som inkommit sist, fast han tillskrivits först: till en läxa skulle han också få vänta till sist. Dessutom kunde den unge redaktören inte neka sig nöjet att paradera med de fina universitetsnamnen. Fina namn och fina uppsatser — en smula abstrakta kanske, men gedigna.

Wide hade fått en kontravisit redan i går kväll. Författare voro ena oberäkneliga gyckar. Wide hade varit mycket artig, gudbevars, och med om att lämna bidrag — men — kunde man tänka sig — inga i den genre, som skaffat honom arbetarpublik. Han skrev för närvarande inga arbetardikter, sade han — i en mycket lugn ton, men med en viss odöljbar glimt i blicken. Måhända hade lektorn i alla fall lyckats i sitt uppsåt att vara dräpande.

Men var inte en dikt ett stänk från en okuvlig källåder — hur kunde något så yttre, så ovanjordiskt som kritik få ådern att sina? Hade lektor Lunde rätt: var Wide ingen skald?

Apropos lektorn, så påstods han uppvakta sina vänner i partistyrelsen med klagovisor — utan att ännu någon gjort min av att återföra Jeremias ur landsflykten. Bohêmen var slagen — slagen med sina egna vapen. Stackars Nylén hade i dag haft en dyster förmiddag. Hans och vännen Edvins snille hade råkat smutskasta dem själva. Han satt visst ännu uppe på redaktionen och gapade över skämtrubriken. Winterblad, nu tjänstvilligare än vanligt, berättade, att Nylén alldeles fallit samman över den dubbla överraskningen: rubriken och dikten. Nylén saknade lyckligtvis mod att bli dynamitard — alltså fick väl Hall leva ännu en tid.

Halls småleende var kanske rent fysiskt. Arbete betydde för honom hälsa, och nu hade han gudilov fullt upp med arbete. Det försonade honom med hans onaturliga enslighet. Värst blev det med den stundande julen och att få den att gå.

Det var riktigt julväder i dag. Tak och gator hade ett tunt överdrag av nyfallen, blåaktig snö. De många galoscherna, som dämpade paddret av stegen, gjorde trafiken på långa sträckor ljudlös, overklig. Luften hade ett snöblått skimmer, som nästan värkade månsken. Det var som att gå fram i en julsaga. Så mycket gammalt och glömt kom ljudlöst emot en, gladde och oroade. Det klack till i honom: där gick Elsebet — Elsebet Ström.

Hon klädde sig utmanande: hallonröd prome-

naddräkt, den tog sig för rästen gott ut till den friska, mörka hyn och det svartbruna håret. Det glimtade till under de svagt skuggande ögonvalkarna, som hon hälsade tillbaka — hon passerade på motsatt gångbana — ögonblicket efter visste hon finurligt sänka hattbrättet i en riktning, så att det alldeles gömde ansiktet. Hall vände sig om och stirrade. Nu var hon ju dock ensam!

Det flammade med ens upp i honom en längtan att få höra hennes röst, den kära skolflickrösten från förr — som nu tillhörde en ung dam, dotter till en man han förolämpat. Att igen få tala samman om nytt och gammalt, mäst om gammalt, om sådant, som inte talades om på redaktionen, men som gärna sökte sig till läpparna vid jul.

Han tog ett steg för att skynda över gatan. Hon var redan borta, långt bakom honom — i motsatt riktning. Hennes röda dräkt lyste som en ensam sommarblomma i denna likbleka julvinter. Att han inte kommit sig före! Än var det kanske inte för sent att hinna upp henne — men knepet med hattbrättet förargade honom. Dum flickblyghet vid fyllda tjugu — eller delade hon rentav familjens, klassens fördom mot socialisten?

Han kisade med en lätt pannrynkning efter den bortgungande gestalten — hon hade en hänförande gång, lätt och ändå jordisk. Den röda gestalten krympte mer och mer, tills hon som en gnista slocknade någonstädes ute i det blåvita diset.

Halls leende var borta. Han gick och stirrade i marken. Strax i närheten av restauranten hade han så när knuffats i rännstenen av en för detta

lärarkamrat. Kamraten hade nog hälst slunkit osedd förbi. Med en pantomimisk ed lät han sig förstå, att det inte gick för sig. Hall och Reimers hade varit för goda vänner för att mötas utan att ens växla en sarkasm.

Så vankade då de gamla kamraterna sida vid sida. Men återseendets glädje var å ingendera sidan ohycklad. Hall gick och kände sig utstött — om inte i rännstenen, så ur kamratkretsen —, och stackars Reimers var ängslig att bli sedd och rapporterad. Han gjorde en mycket enkel figur, kastade skygga blickar omkring sig, stammade och harskade sig. Han föreslog, att de skulle smita inom på ett kafé — det var ett litet obemärkt ställe, där ingen skulle hitta på att leta efter doktor Reimers.

Hall, som nyss på ett fullständigt okroppsligt sätt knuffats ur stämningen, njöt skadeglad av den andres förlägenhet — sådana där var det alltså, som uppfostrade samhällets barn, hånlog han. Människor utan mod eller ens hållning! Ännu för en månad sedan hade de båda diskuterat sociala frågor utan hänsyn, Reimers hade låtit radikalare än Hall. Men en man, som offentligen vidgått sina värkliga åsikter, komprometterade, förstås, en av dessa gråsuggor, som gömde sitt jag under gamla stenar och murket trä — alias kyrkor och skolor. Samhället finge för all del inte tilltro doktor Reimers de radikala åsikter han privatim — hyste!

I stället för att genast slunga den ynkliga persedeln, såsom han först tänkt göra, beslöt Hall förlänga hans pina, lade envist handen på hans arm och ledde självmant diskussionen in på sin

värksamhet. Den andre såg sig förvirrad omkring och svarade undvikande. Efter en och annan snärt åt betalda yrkesagitatorer, samvetslösa uppviglare, ansvarslösa ledare o. s. v. bekände sig den förvirrade mannen till idealet: studenter och arbetare. Han längtade efter försoning mellan klasserna, fredslut i den sociala striden, utrotande av klasshatet medelst uppfostran o. s. v. Naturligtvis fanns det närmare mål än dessa, det medgav han — det allra närmaste och ivrigast åtrådda var tyvärr oräckbart, så länge den där agitatorn höll fast i hans arm.

Underligt, så olika samma åsikt klinga ur ens egen och ur andras mun! Hall hade ofta gentemot Örtengren förfäktat samma ståndpunkt. Det var ju samma mål, som dunkelt skymtade för hans egen värksamhet. I denne ångestfulle ögontjänares ordklädnad läto dessa tankar banala, halvtänkta, naiva, ohistoriska.

Hur skulle uppfostran förmå utrota ett klasshat, som svält, tillbakasatthet, kränkningar, tusen aldrig avbrutna erfarenheter fortforo att utså? Hur skulle sköna predikningar, statistiska upplysningar och dylikt få proletärbarnet att känna sig så värst mycket nöjdare, när det blekt, trasigt, halvmätt, mötte predikantens egna små skära människoblomster vid deras pappas sida på gatan? Klasshatet kunde naturligtvis endast utrotas i och med klasseländet. Att söka predika bort klasshatet var som att förbjuda en sjuk att skrika — i stället för att bota honom. Dessutom — fanns det inget klasshat uppifrån, ingen instinktiv vämjelse vid det snuskiga, dystra, vassögda samhällssamvete, som proletären betydde?

Reimers protesterade mot den sist uttryckta misstanken. Han kände ingen, alls ingen vämjelse, endast medlidande för den så kallade underklassen. Han hoppades, att uppfostran plus lagstiftning så småningom skulle lyckas avlägsna det onda. De högre klasserna visade dock ett dag för dag stegrat socialt inträsse. Men de båda hade ju så ofta förhandlat det ämnet samman, det skulle vara ett nöje, längre fram, vid lägligare — nu, tyvärr —

»Inträsse»? Hall härmade Reimers' tonfall utan att låtsa om hans slingringar. »Inträsse»? Ja, överklassen behövde värkligen få ett mycket »stegrat inträsse», ett riktigt bankinträsse, börsinträsse av att få »det onda avlägsnat». Annars blev rättnu »det onda» starkare än »inträsset».

Hall klämde f. d. vännens arm.

— Så vida inte det onda var ett gott! Såvida inte missnöjet borde bevattnas i stället för att utrotas — för att en gång bli så starkt, att det bar revolutionens röda blomma och det nyas mogna frukter?

Han höjde med avsikt rösten vid denna slutkläm, just som de befunno sig nedanför den trafikerade trappan till hans middagsrestaurant. Den andre skiftade färg, svettades och värjde från sig med den lediga handen. Hall skakade till avsked riktigt länge hans arm.

— Det är synd om kräket, tänkte han i detsamma och sprang vig och belåten uppför trappan. Doktor Reimers räddade sig pilsnabbt in i trängseln. Det var en fin restaurant i ett fint kvarter, där

Reimers själv var betydligt mera känd än hans radikalism. — — —

Efter middagen slog den unge redaktören vanligen i sig ett eller annat kapitel socialistisk vetenskap. Men när han i dag kom hem till Das Erfurter Programm von Karl Kautsky, kapitlet Die wirtschaftlichen Krisen, råkade han fast för ett brev, som följt med middagsposten. Det var undertecknat En arbeterska — eljest utan namn och avsändaradräss. Små brev, framförallt vykort från anonyma arbetare eller arbeterskor, äro vardagsmat för en socialistredaktör — i synnerhet om han är ung och ogift. Korta, personlösa — en välment och rörande tacksägelse, en kritik, knapp och grovkornig, ett gyckel med ungkarlen, bastant och öppenhjärtigt — sådana äro folkets vänbrev.

Det här brevet var en ny upplevelse. Handstilen en smula ojämn. En del slängar på slutkonsonanterna omotiverade. Likaså språk- och kommateringsfelen, när ändå själen, som — skyggt dold bakom yttre halvbildning — i alla fall skymtade, var så kvinnligt fin, så medfött kultiverad. Papperet billigt, men fritt från hundöron och cigarrlukt. Lokalfrimärke och stadens avsändningsstämpel.

Det var ingenting aktuellt, som fått brevskriverskan att fatta pännan. Hon hade varken bön eller tacksägelse att framföra. Hon hade satt sig ner till en pratstund med mannen, som redigerade Framåt. Hans artiklar hade väckt hennes reflektion. De hade varit som brev till henne personligen,

nu ville hon svara. Hon hade förstått, vad hon läst, och nu måste hon avbörda sig sin skuld i form av svar. Hon skrev, som hon tänkte, och hon tänkte märkvärdigt klart och sunt. Otympliga vändningar och uttryck här och där inskränkte inte på läsarens förvåning över denna inträssanta arbeterska.

Snarare frestades han att misstänka en mystifikation. Hur var det möjligt, att en oskolad folkets kvinna uttryckte sig så logiskt, besatt ett sådant ordförråd, en sådan inträssesfär? Örtengren hade förebrått honom, att han skrev för lärt, skrev för borgarklassen och inte för arbetarna. Här var nu — ifall brevskriverskan värkligen var, det hon utgav sig för — ett oomstötligt motbevis. Han skulle visa det här brevet för Örtengren.

Varför skulle det egentligen vara en förfalskning? Vilken medelklassdam skrev ett sådant brev — okonventionellt som det var och inte ett spår erotiskt. Medelklassfruntimmer skrevo och tiggde porträtt av aktörer, plitade på drift till frihetskära ungkarlar, diskuterade Strindberg med sin tillkommande. Bara en arbeterska kunde få den idén att diskutera idéer och diskutera dem med en socialistredaktör.

Vem kunde ha någon fördel eller förnöjelse av att i ett anonymt brev degradera sig till »arbeterska»? Vilken överklassfru eller -fröken unnade den kroppsarbetande kvinnan den triumfen att så ta sig ut till sin fördel? Vilken av dessa fina damer, som dagen lång sysslade med nonsens, kände arbetarklassen så intimt, var så driven psykolog, att hon stavade samman ett brev, där varje skiftning av de

speglade själsdragen kunde återfunnits i en kroppsarbeterskas huvud? Vilken av dem bevärdigade socialisten med något mera än Elsebet Ströms lätta böjning på halsen? Deras kläder var deras själ, tänkte han vid det bittra minnet från i middags.

Så skrev bara en arbeterska — en arbeterska av den nya, intelligenta typ, vilken han genom Örtengren visste vara under mognad. Ännu under det friska intrycket av hennes ord satte han sig ner och skrev en kort, entusiastisk halvspalt för Framåt. Brev till den nya arbetarkvinnan hade han först tänkt rubricera den. När artikeln var färdig, kallade han den helt enkelt Brev till en arbeterska. Den skulle stå inne i morgon. Utan att antyda något apropos skulle denna räcka reflektioner i brevform samtidigt utgöra svar till den obekanta och en apostrof till den nya kvinnan av En arbeterskas typ.

Uppe på Framåt — det blev just lagom att bege sig dit nu — satt Örtengren och brummade något i sitt osynliga skägg. Mellan satserna i sin artikel gjorde han flitigt bruk av sin fickspegel — det var alltså fara å färde, konstaterade hans redaktör med väl bibehållet allvar.

Efter redaktionstidens slut slunko de båda vännerna inom på Folkets Hus' ölkrog — Örtengren höll på, att man borde uppmuntra Folkets Hus, fast han, skam till sägandes, oftast uppmuntrade luxuösare lokaler. Bakfickan var proppfull. Yttre krogrummet var så här tidigt ännu så gott som tomt, och tidningsmännen valde sin plats i ett hörn vid

ett fönster. I motsatta hörnet, som var nerskumt, mumlade en grupp arbetare.

Kaffet kom, men ingen lade märke till den rostiga brickan, de tjockskaliga, naggade kopparna eller den tunna ångtråden ur bläckpipen.

Hall hade fastnat för ett av arbetaransiktena — magert, oregelbundet med veka, obestämda drag, en viss omedgörlig envishet, som tjurade i de rusiga pupillerna, något skyggt, jagat, som kom fram, var gång mannen vände sig mot dryckeskamraterna.

Den gråa, våta decemberdagern, de tomma dystra väggarna, disken med sina mörka hyllor bakom de kringspridda träborden med deras barkbruna, urfällda, fyrkantiga skivor, där varje tömd ölsäjdel lämnat en klibbig ring, de rankiga trästolarna, det gråa golvet med de igrodda spottfläckarna — i den omgivningen bjöd det emot att lägga fram ett visst brev. Örtengren var en gammal cyniker — trots sina unga fjun. Kanske han bara skulle bryta en vacker stämning.

— Hall, sade Örtengren, vad stirrar du på?

— Den där karlen i vrån påminner —

— F. d. strejkbrytarn hos Ströms, vet jag.

— Ja visst, nu minns jag — nå, vad hade du på hjärtat?

Örtengren rufsade sig ivrigt i håret — som inte tog så värst vid sig, efter det var knollrigt. Därefter grep han till fickspegeln.

— Nå? Va tusan?

Hall gjorde en vändning mot bordet, så att brickan skallrade.

— Åh, det är den Gyllichska artikeln — din

artikel om Gyllichska sträjken, framstötte Örtengren i en ton. som om han väntade stryk.

Hall kastade sig tillbaka mot stolsryggen.

— Börjar du bli flugfångare, Örtengren? Det är visst tionde gangen, det här —

Gyllichska sträjken började övergå till stående samtalsämne dem emellan.

— Ja. jag vet, jag vet, medgav kamraten urskuldande, du skall få höra. Ungdomsklubben har emellertid möte i kväll, och i morgon har du en protestresolution mot din metod att redigera Framåt. Tittade du för rästen på innehållet i Bakfickan? Nylén, Almström, Lunde och — Bärg. Där hålles krigsråd, förstår du.

— Krigsråd? Bohêmeklicken?

— Vänta — Bärg är ingen bohême, och att han och Nylén sitta omsams i soffan, betyder inte, att Herodes och Pilatus blivit vänner, men att de fått någon att hålla samman mot. Va tusan skulle du med den Gyllichska artikeln? Antonsson tog sig för något liknande, när de sträjkade vid Doffeln. Han tog disponentens parti, och —

— Nå, hur gick det med Antonsson, frågade Hall triumferande.

— Antonsson, svarade den andre, var en spjuver. Han tillgrep det knepet att kola vippen mitt under sträjken — vilket inbragte honom kransar från bägge partierna. Men hade han levat —

— Så hade han varit en död man, gäckades Hall.

— Atminstone för arbetarna, bekräftade Örtengren. Eller också — eller också hade han gjort

som Nylén, recenserat teater och hållit käft i sina återstående dagar.

— Skillnaden är inte stor.

Hall smålog misstroget.

— Men när nu strejken är orättfärdig — när jag tycker, att den är orättfärdig, så måtte jag väl få tala om det — när jag gör det i arbetarnas egen tidning, ärligt och rätt fram?

Örtengren vände fickspegeln mellan fingrarna.

— Först och främst tar du miste om arbetarnas tidning, käre redaktör, och sedan tar du miste om arbetarna. Framåt är inte till, för att du skall få tala om, vad du tycker.

Hall brusade upp.

— Vems meningar skall en hederlig karl uttrycka, om inte sina egna?

— Sitt partis, svarade Örtengren med en sidoblick bort åt arbetarvrån, där det nu var alldeles tyst — för rästen kan du tala lågmäldare. Folk hör dig!

— Det sista tycks i allmänhet vara mitt fel, muttrade Hall — folk hör mig, eller rättare: folk läser mig —

— Ja, men folk gillar dig inte, tillfogade kamraten. Han hade nu den professorliga min han brukade anlägga i oinvigt sällskap.

— Jag tror inte faran är överhängande. Det är bara första varningen. Men vore jag som du, ändrade jag front i affären Gyllich!

— Göra front mot min egen övertygelse, mot det jag anser rätt? Aldrig i livet! Samma dekadans överallt! Borgarbladen våga inte ha en åsikt,

som inte gillas av aktieägarna och publiken. Framåt. som skulle vara tankefrihetens värn. har alltså sjunkit till samma niva. Var skall detta sluta? Vem skall man längre tro pa hans tryckta ord? Aktier och maktspråk bakom varenda artikel! Vad gör ni av människorna? Är detta ert så kallade nit för människovärdet? Har den där Nylén lyckats till den grad fördärva arbetarna. att de inte tåla höra en mening. som avviker från deras egen?

— Inte håller ett parti en tidning, för att den skall bekämpa partiets åsikter. För rästen leva vi i parlamentarismens tidevarv. En redaktör är ingen enväldig regent.

— Jag har alltid uppfattat hans ställning som en lärares, sade Hall, om annars en tidnings uppgift är att sprida upplysning. Man upplyser inte genom att hålla med om uppenbara misstag. Man är skyldig att rätta —

Örtengren blev allt lågmäldare, ju högljuddare vännen motsade honom. Han såg ner på sina manschetter och nickade takten till sina ord.

— Därför att du tror, att du ännu sitter i en kateder. Därför att du tror. att arbetarna äro barn. Därför att du tror, att deras frammarsch bekymrar sig om sanning och rätt — om moral överhuvud. Den sociala striden är en strid och inte en skola, inte en gång en process. Den som allt annat är en bacillstrid, ingenting mera. Arbetarna hungra. Arbetarna finna det tråkigt att hungra. Arbetarna förena sig för att tillkämpa sig brödet, det vill säga produktionen. Arbetarnas kamp förefaller dig ju rättfärdig — inte sant? Nåväl, men när nu kampen

väl är i gång, när huggen hagla och brödbutikerna stormas, så tar fanken den, som går emellan och pratar om undantag. Än en gång: den sociala kampen är en kraftmätning, ingen ideell process. Den frågar inte efter former och billighet, utan efter makt och konjunkturer. Rättfärdig är varje strejk, som lyckas — det vill säga för fram mot arbetarnas rättfärdiga mål. Frågan är inte: har Gyllich eller ha de strejkande den moraliska rätten? Frågan är: är strejken taktiskt klok, är den begynt i rätta ögonblicket, har den utsikt att segra, eller går den igen som svinhugg?

— Med andra ord, sade Hall med gnistrande ögon, kapitalisterna äro rika rövare och arbetarna fattiga banditer.

— Vore du arbetare, svarade Örtengren och hällde ömsom på högra och på vänstra örat, eller hade lärt dig tänka som arbetarna, kallade du inte de fattiga banditer. Fattiga människor äro för arbetarna helt simpelt bestulna människor, och den som återtar sitt eget gods, är ingen bandit.

— Fullkomligt ohistoriskt, förklarade Hall, retad av vännens professorsmin. Från historisk synpunkt äro människorna ursprungligen bara hungriga vildar i djupa skogen, och när de togo för sig, vad de kommo åt, bestulo de ingen annan än modren jorden. När de sedan för bekvämlighetens skull skapade kommunen, familjen, stamhorden och staten, var det makt och slump, som fördelade håvorna — rätten var ännu inte uppfunnen. Men nu är den uppfunnen — lika väl som ångmaskinen — och den som inte tar hänsyn till rätt och billighet,

den som kämpar i stället för att processa, ställer sig utanför lagen, utanför staten, och vad värre är, utanför kulturmänniskornas sympati. Det är den sympatin, som jag —

— Som du vill tillföra arbetarrörelsen, menar du, avbröt Örtengren och stödde pekfingret på bordet. Jag har hört dig utfästa dig till det där förr. Du vill med hjälp av lagstiftning och uppfostran avveckla klass-striden —

»Lagstiftning och uppfostran,» mer hörde Hall inte på en stund av vännens svada. Det slog honom, att han själv hållit på att förfäkta samma mening som den ynklige Reimers i middags. Denna mening, som han delade med den radikala medelklassen, var hans innersta och värkliga. Men i stunder av uppjagad fantasi — såsom de bägge stormnätterna — eller av upprörd debatt med arbetarrörelsens motståndare — såsom med Reimers — kunde Hall omärkligt glida in i en annan tankegång. Det förfinade drunknade då i det elementära, maktmänniskan vaknade ur sin idésövda dvala, viljan böjde knä inför fatum, idealet för naturlagen. Han var i dessa stunder inte sig själv, utan en röst ur en trance, arbetarrörelsens stämma, inte personen, men representanten. Höll massmeningen på att sluka honom, förvandla honom?

Nu föll det som lock från örat, och han hörde igen Örtengrens röst.

— Som om inte också lagstiftningen vore ett maktmedel, som naturligtvis utnyttjas av den starkare? Tänk på Akarpslagarna till exempel! Och

som om inte uppfostran måste gå i en viss riktning, vara proletäruppfostran eller medelklassuppfostran?

— Jag struntar i både proletärer och medelklassare, sade Hall häftigt, mina ögon se endast människor. Jag kan inte med att indela folk efter deras ekonomi. Du förtalar dina proletärer, om du söker inbilla mig, att de inte tänka och känna som människor. Jag fick i dag ett brev —

Han häjdade sig. Örtengren föreföll inte upplagd att yttra sig om den sortens arbeterskor. Han var väl knappast rätte personen att förstå ett sådant brev — han med sin grovt-erotiska syn på varje förbindelse mellan könen.

Dessbättre märkte kamraten inte hans tvekan. Han var inne i en lång marxistisk utredning, som Hall kände igen, ord för ord, ur Das Kapital.

— Förlåt, att jag avbryter, sade han irriterad, men jag kan inte se, att ditt Marx-citat —

Han lade tonvikten på citat, vilket Örtengren upptog som en komplimang.

— Att ditt citat, fortfor Hall, i minsta mån förbjuder mig att redigera Framåt på en kulturtidning värdigt sätt. Lika litet skrämmer du mig med alliansen Bärg—Nylén—

— Därför att du inte vill skrämmas att se, sade Örtengren lugnt med en saktmodig vickning på sitt knollriga huvud. Annars kan jag tala om för dig, att Nyléns dekadans började på alldeles samma sätt.

— Nyléns?

— Ja, han började också med att ta Framåt för ett häfte paradoxer. Han var egentligen ästet

och nyss lössläppt ur Antonssons hårda nackgrepp. Antonsson var för rästen en sultan eller kosackhetman eller — ja, han var svår för finare naturer. Du har märkt, att porträttet hänger i gårdsrummet, Nylén tål inte se det — Antonsson lär till och med ha slagit honom ibland. Allt nog, när Nylén blev sin egen, skulle han ta skadan igen. Allt skulle vara efter hans huvud — som visst inte är så dåligt, som du tror — också tidningen skulle bli någonting särskilt. Herr redaktören redigerade och skrev, som han ville, lyddes till sina egna åsikter i stället för till arbetarnas, och så stod han en dag på en tidningsstämma, som ville avsätta honom. Då sjönk han ihop och slog sig på teaterspalten. Han blev slö — och det duger till en tid, duger, så länge ingen rival är i sikte. Du var rivalen, Nylén kände igen klon i din första artikel och gjorde vad han kunde för att hålla dig utanför. Nu sitter du på hans plats, och är du klok, så sitter du där, tills du dör — och sedan med, till ett varnagel för andra —

Den Örtengrenska bockfoten stack förstås fram.

Hall hade lyssnat som till en uppenbarelse. Var allt detta värkligen möjligt?

— Är du klok, fortfor Örtengren med sin intelligentaste mentorsmin, så umgås du med pamparna och hör framförallt efter, vad Bärg har att —

— Bärg, är det en sån där Warwick, frågade Hall försmädligt — en sån där kungamakare, tillade han förklarande, glad, att vännen åtminstone inte var professor i historia.

— Bärg är genomsnittsarbetaren, där har du hela hemligheten gratis, upplyste Örtengren och

rynkade, ovanligt nog, ögonbrynen med ett inåtvänt uttryck.

Hall stirrade i golvet. Det han hört föreföll hart när otroligt. Skulle varje hans mått och steg vara föreskrivet och bevakat? Då blev han alltså ingen uppfostrare, då blev han —

— Inbillar du dig, bröt han ut, att jag skulle sälja min övertygelse för skenet av ett inflytande, som jag inte äger, inbillar —?

— Käre redaktör, svarade Örtengren i en faders ton till sin son, du, som är historiker, inbillar du dig, att Attila skulle haft inflytande över hunnerna, om han bett dem processa mot romarna i stället för att slåss mot dem?

— Jag är ingen Attila, jag är —

— Tyst, tyst, skrik inte så — din företrädare kunde tro dig.

Vännens hand lades lugnande på Halls arm. Denne följde hans förstulna blinkning och såg sig om.

Lektor Lunde hade ljudlöst som alltid från Bakfickans dörr glidit in i krogljuset. Bakom honom antågade Almström och Nylén. Bärg syntes inte till. Lektorn såg som vanligt ut, som om han späjade efter en sårbar punkt. Pupillgnistorna i hans tunna ögonstrimmor irrade mellan Hall och de halvdruckna arbetarna i vrån.

Det ormlika i hans naturell åsido, så tog han sig övervägande löjlig ut. Hans smala, rödgula och ärriga ansikte liknade en morot, vars rottrådar motsvarades av några glesa, gula skäggstrån.

Nylén och Almström hade var sin medlidsamt

sarkastiska min, men deras passage berörde Hall som en defilering av skuggor. De tre fienderna, så osympatiska de voro, omgåvos med ett förståelsens skimmer. som på en gång försonade och skrämde. De voro symboler för besegrade strävanden, som kanske skulle kräva ännu flera offer. Slagna representanter för den individualistiska kulturen. Hall såg dem som genom en dimma.

— Vid Filippi, vid Filippi, gnäggade lektorns spruckna röst. Då få vi se, vem som är Cæsar.

— Om ni då är nykter nog att kunna se någonting, svarade Hall mekaniskt. Han tänkte på något helt annat.

Gatdörren föll igen om bohêmerna. Uppasserskan stod vid de unga tidningsmännens bord och växlade småslantar. Kaffet hade blivit kallt, och ingendera hade förtärt en droppe. Örtengren reste sig redan för att gå.

Det skrapade tungt borta i hörnet. En av karlarna steg upp, stod ett ögonblick och tjurade framför sig osäker och sviktande i knävecken. Slutligen halvraglade han fram emot Hall. som genast kände igen honom. Han var således redan utskriven från sjukhuset.

— Herrn. lallade mannen, herrn skrev — sasom att mina barn inte var snutna om näsan —

Kamraterna flinade borta i vrån.

— V-vet herrn, om utifall att herrn själv var barn nån gång och — var snuten om näsan? För barn har herrn varit — djävlar i min talg — och likaså skitig som mina och som arbetarnas barn och

som he-hela världen — både uti London och Afrika och Mesopotamien, hihi —

Dryckesbröderna flinade, och talaren själv instämde.

— Håll käft! Herrn skr-skrev också, att dom hade spottkladdar på golvet — och att det såg ut som hos djur — h-herrn, vet herrn vad — djur kan inte spotta —

Det skrattade skrovligt borta i hörnet, och för detta sträjkbrytaren slappgrinade. Han hickade och lutade ostadigt framöver.

— Djur supa inte häller, svarade Hall bistert — gå härifrån och sitt inte som en skam för era klassbröder!

Mannen ryckte till och såg upp.

— Skam — klassbröder, upprepade han eftersinnande — vad vet en sådan herre om min klass?

Utan att svara gjorde Hall helt om och följde Örtengren ut på gatan.

— Örtengren, sade han en smula sötsurt, har du lust, så titta vi väl upp ett slag och få vår dom på ungdomsklubben?

XIII.

Väl hundra gånger hade Hall i sitt hurtiga tempo susat uppåt huvudtrappan på väg till redaktionen. I kväll klev han steg för steg med en ojämn gång, som än var trotsig, än tveksam. Örtengren följde i hans hälar, och ingen av dem talade ett ord.

Hall mindes från skoltiden en av sina lärare, som råkat ge en gymnasist en örfil. Gymnasisten var en drummel, och just därför marscherade han med sin färska rodnad raka vägen till rektorsrummet. Läraren, som ett år tidigare varit i sin goda rätt, blev nu dömd att inför samlad klass be sin lärjunge, herr gymnasisten, om förlåtelse — vilket han också gjorde, med skammen på pannan och en snyftning i halsgropen. Hall bevittnade uppträdet och stod i sin ungdomliga överspändhet och väntade, att adjunkten skulle skjuta sig, och när det nu i alla fall inte inträffade, visade han framgent den stackars förödmjukade en nästan sjuklig tjänstvillighet och vördnad. *Klassens* disciplin efter den dagen var naturligtvis åt häcklefjäll.

Turen hade kommit till f. d. åskådaren. Väl inte att göra avbön, men att ta mot en kritik,

som smakade uppsträckning, en kritik från människor, som han, till trots för alla Örtengrenar, inte förmådde betrakta som annat än barn. Ungdomsklubbens medlemmar höllos väl inte häller i arbetarkretsar för stort annat än barn. Men i det här fallet tycktes de blott ämna uttala, vad alla arbetare tänkte — om man finge tro Örtengren. Den protestresolution, som höll på att tillskarvas, hade i själva värket hela kommunen till undertecknare, fast den liksom på hån sköt barnskaran framför sig. Arbetarna voro barn, det bevisade deras osammansatta sym- och antipatier, deras rent fysiska klasshat, deras oförmåga att tänka och handla annat än i klump. Alltsammans berodde naturligtvis, sade sig f. d. läraren, på deras förfärande låga bildningsgrad.

Dessa barn, som med nöd kunde stava sig fram i sin tidning, skulle alltså vara domare över tidningens innehåll. Deras kulturnivå skulle bestämma tidningens. I stället för att vid ledarens hand sträva uppåt till allt högre och friare uppfattning, skulle de tillåtas fjättra och insnäva andras. I stället för att tillvinna sig borgarrätten i kraft av sin kulturssträvan skulle de få flytta in i samhället med sin kroppsliga och andliga smuts, sina klassfördomar och sin fegt bemantlade brutalitet.

De fordrade rentav — Örtengren fordrade i deras namn — att Hall skulle elda under en strejk, vars berättigande han förnekade, en sträjk, han aldrig skulle komma att godkänna, ett lumpet, otacksamt, ohederligt avtalsbrott!

Hall kände gubben Gyllich. En siratlig och godlynt gammal man, som likt alla gamla män höll

på den gamla goda tiden och ett patriarkaliskt husbonderegemente. Han gjorde inte stor skillnad mellan sina arbetare och sina tjänare, och hans tjänare voro de bäst behandlade i hela stan. När nu den nya tiden kom — och kom kanske just därför, att inte alla voro sådana husbönder som Gyllich — så gruffade gubben en smula, stångades med fackföreningen, men stångade snart hornen av sig och blev samme gemytlige gamle husbonde som förr. Han fasade för alla strejker, gick med på föreningsrätt och kollektivavtal, och när tid efter annan timlönen höjdes, teg han och betalade. Han var en tät gammal man, som ärvt en tät gammal garvarätt, och ett års deficit tog han sig inte så nära.

— Schkål, sade gamle Gyllich till fackföreningens underhandlare, när han som avslutning bjöd på en toddy, och log ett stilla, humoristiskt leende — schkål — så vänter vi väl en år?

Fabrikörens släkt var sedan ett århundrade svenska medborgare, och den tyska brytningen var bara patricisk familjetradition. Hall hade en gång druckit toddy med gubben, så han mindes hans lustiga »schkål».

— Så vänter vi väl en år, hade det hetat också nyss för någon vecka sedan — och så kom sympatistrejken, avtalsbrottet.

Hall kunde inte medge, att det var bekantskapen, som gjorde honom partisk. Han trodde, att han skulle känt denna strejk som en förbrytelse, vem som än varit den förorättade. Och han skulle föraktat sig själv, om han i denna sak gjort sig

till medbrottsling. Han hade inte ens som passiv och stillatigande velat belasta sig med en sådan orättfärdighet. Han hade vägrat att fegt krypa bakom Örtengrens rygg, såsom Nylén skulle gjort, om denne inte rentav begagnat detta lysande tillfälle att ställa sig väl med massan. Han hade trott, att Landsorganisationen i tid skolat ingripa, men dess förhandlingar gingo dessvärre i lika byråkratisk tågordning som regeringsvärkens. Inte ett ord hade ännu hörts av, och Hall stod där isolerad med sin artikel — som för rästen varit lugn och saklig — och en smula generad av medhållet från Dagbladet och Aftonbladet.

Hall kunde inte, ville inte förstå Örtengrens resonemang. Arbetarna, som själva fordrade rättvisa av samhället och enskilda, borde väl hålla sin rörelses vandel fri från fläckar. Och att ett avtal, inganget med ömsesidig, flermånadslång uppsägningsrespit, ett, tu, tre skulle kunna bli ogiltigt, därför att en av kontrahenterna för sin del så önskade, det — det upphävde all samfärdsel människor emellan. Det skulle leda till beständigt krigstillstånd — ja, till ett tillstånd, som ej ens under krig vore folkrättsenligt. Plötsligt överfall utan krigsförklaring — så handlade vildar, inte civiliserade krigförande.

Låt vara, att en del arbetsgivare handlat på samma sätt — och det var just arbetsgivarnas kampmetoder, som drivit Hall att välja det parti han valt — upphävde det skyldigheterna för en rörelse, som levde på sitt anseende för abstrakt nitälskan? Berövade inte förfarandet mot Gyllich arbetarna

tredje partens sympati, den mäktiga, dömande och avgörande, frisinnade opinionens sympati? Ansåg sig kanske rörelsen nog stark att kunna trotsa varje annan opinion än sin egen? Struntade arbetarna i alla icke-arbetares sympati? Var det kanske meningen att ställa klasserna ännu mera förbittrade på var sin sida om den ödesdigra — och dock så tillfälliga — samhällsklyftan? Varthän, till vilket dunkelt mål syftade egentligen hela arbetarrörelsen?

Hall såg sig omkring i det väldiga komplexet. Kanske var det de många tända gasarmarna, som gjorde trappan så bred och främmande, omgivningarna så nya och gigantiska. Gasskenet flöt gult och bländande genom alla vinklar och vrår, som på dagen och tidigare på kvällen legat i decemberskumrask. Det var just nu — och längesedan — den tid, då redaktionen — så när som på vakten — gett sig av hem och Hall uppe på ungkarlsrummet brukade grubbla över socialistböckerna. Det var den tid, då Folkets Hus vaknar efter en lång, sömnig dag och förtroendemän och menige arbetare, flockar av teaterpublik och föreningsmedlemmar, styrelser och vaktmästare dyka upp i trappgångarna och samlas till nöje och arbete.

Det vakna Folkets Hus var för Hall en helt ny syn. Tryckerimaskinerna tego. Inga bluskläddda sättarpojkar flögo på nitets vingar med våta korrekturark mellan svarta klometer. Ingen enväldig redaktör kilade trappan utför i storhets- och kulturdrömmar, medan stegen funno lydiga ekon i tomma, outforskade vrår. Ett ständigt väsande av sulor och smällande av klackar mot breda trappstenar

nalkades och avlägsnade sig i grannskapet eller på fjärrhåll. Allvarliga, svartklädda män, ensamma eller i högljutt samspråk, kommo anstigande ur oförutsedda trappgrenar och fullständigt oanade korridorer. Fnittrande unga flickor tävlade med skrattande ynglingar med söndagshatten på nacken att i språngtakt hinna ett eller annat högtbeläget mål. Stötte de i förbifarten till en äldre mans armbågar, fingo de en tillruten ed eller en morrande tillrättavisning med sig på uppvägen. När ungdomarna passerade Hall och hans vän, tilltog oväsendet, som om det muntra följet lagt an på att visa sin oavhängighet eller likgiltighet. Antagligen växlades också speglosor, ty ett oupphörligt, omelodiskt flatskratt duschade i hundratals ekodroppar ner över tidningsmännen uppifrån de valv, där kapplöparna försvunnit. Ett fras av klänningar, ett tjatter av röster, ett trask av stora och ett tripp-tripp av små fötter bebådade ett sällskap teaterbesökare, mäst kvinnor och barn som vanligt. De ämnade sig till en föreningssoaré i teatersalen. Då och då kom en rad styrelseledamöter nerklivande. Viktiga och godmodiga, lyfte de en smula på de runda hattarna eller nickade kort och förtroligt åt Hallen i Framåt och skakade sedan hand med Örtengren. Ett ständigt dropp av steg smällde och ekade, ett oroligt vimmel av skuggor dök upp, växte och blandades i trappgångarna, medan de svarta söndagskläderna varsamt gledo förbi eller i trängseln gnedos emot varandra.

Medan Hall sökte gissa sig till alla dessa människors sannolika ärenden och mål, häpnade han

över själva byggnadens invecklade organism. Han förvånade sig över rikedomen på sidotrappor, korridorer, fönster och dörrar. Redan i bottenhallen började nätet och sände på ömse sidor om stora trappan ett par smalare trappor likt huvudrötter ner i jorden att där vidare dela ut sig i birötter och sidolöpare. Vid varje uppnådd trappavsats grenade sig nätet vidare. Det blev till ett vittfamnande träd med trappan till ett slags urhålkad stam, gångarna till grenar samt dörrarna och de olika rummen och salarna till kvistar och löv.

Det var otroligt, hur de där dörrarna mångfaldigade sig. Var och en bar sin särskilda skyltplåt och betydde sin särskilda styrelse, sitt centrum. Otaliga styrelser tycktes regera dessa oregerliga proletärer, som, fördelade på sina fackförbund, lydde order från någon av de där dörrarna. Oöverskådliga intr「ssen bevakades och mångtusen människoöden samlade sig kring de där kvistarna av den ändlöst förgrenade rörelsen. Många av förbunden utgåvo — enligt vad redaktionsarbetet lärt honom — sina egna tidningar, vilka likt många små vindar satte kommunens jättelika krona i spridd eller samlad vajning.

Ju högre den unge redaktören klättrade, desto allvarligare till mods kände han sig. En dörr öppnades på glänt: ett brus av stämmor jäste ut i trappan. En annan stängdes hastigt till om ett litet sällskap kring ett bord med klubba, vattenglas och prasslande papper. Folkets Hus var vaket och i rastlöst arbete.

Kanhända behandlades just nu bakom någon av de där skyltdörrarna den Gyllichska affären. Ja,

kanhända bakom mer än en. Skomakarsträjken och garvarsträjken samvärkade ju, och nu talades det till på köpet om en byggnadskonflikt, som var i görningen på Gyllichs nybygge vid torget — naturligtvis den välsignade sympatin. Vem kunde veta, hur långt den ursprungliga striden — skomakarnas — skulle sträcka sina värkningar, och var detta system av strider skulle sluta? Kanske gungade det till sist i hela kommunen — så inflätade i varandra voro kvistarna, så beroende av varandra, av syskonkvistar och syskongrenar och av den gemensamma stammen voro alla dessa fack och yrken, vilkas sammanvuxna trädkrona symboliserades av Folkets Hus' alla sammanmurade dörrar och valv.

Hall anade inför detta åskådningsmaterial, hur invecklad en sak måhända kunde vara, som för lekmannaförståndet tedde sig så enkel. Han anade det och unnade vederbörande gärna alla förmildrande omständigheter — vilka emellertid — hur ömmande de voro — inte kunde bortresonera det faktum, som i dag kallat honom hit: att vissa sträjker och överhuvud vissa kampmedel vore skändligheter, som en ärlig ledare måste söka avstyra.

Med dessa funderingar ändade klättringen framför en dörr i en korridor i tredje våningen. Hall, som redan passerat rätta dörren, vände sig plötsligt som en vaknande vid Örtengrens rop, och förbi den rödkindade unge vakten i snygg kavajkostym, dubbelkrage och röd halsrosett kom han in i en mindre samlingssal. Salen var en leksak i jämförelse med den stora en våning lägre, men i alla fall

beräknad för tvåhundrafemtio à trehundra personer. Ett knappt femtiotal unga män och kvinnor, samtliga medlemmar av ungdomsklubben, hade hunnit samlas, medan nya grupper alltjämt sipprade in och ökade antalet.

Vid sidan om tribunen fanns ett bord för sekreterare och kassör, och trängseln därborta bevisade, att respektive funktionärer voro fullt upptagna. Kassören, en skönlockig och alltjämt leende yngling, skrev ut årskort och kvitterade månadsavgiften genom att stämpla en ruta i sänder i de röda korten med ett blått S. D. U. K., och medan tjugufemöringarna skramlade i bläcklådan, pluggade hans kollega, den ständigt ögonbrynrynkande sekreteraren, än en gång igenom det något svårlästa protokollet. Ett par unga kvinnor, som slagit sig ner på samma bänk, sålde månadsnumret av förbundets tidning, allt under det de pratade och flirtade med en ring av klubb-bröder.

Överhuvud rådde glam och gamman i lokalen. De unga männen i sina söndagskläder höllo ångan uppe, gestikulerade, pratade i munnen på varandra och skrattade, så de friskt rödbrusiga ansiktena lyste ännu rödare. Det enda proletärmässiga i deras yttre människa var de vanskötta händerna och de röda halsrosetterna. De allra flästa buro röda halsrosetter — utan tvivel ett slags uniform. De unga kvinnorna i sina enkla, trevliga blusdräkter med den lätta ringningen, som lämnade halsen bar, deltogo hjärtligt i munterheten. Blott en och annan, blekare än de andra, höll sig avsides med ett litet sjuktvemodigt leende, som kanske inte vågade blotta

ett par trasiga tandrader. Vanligen bar den nätt monterade hatten, som krönte ett välkammat hårfäste och en behagsjuk hårknut, någon bandrosett eller dylikt i partifärgen. För övrigt var det en bestämd kontrast mellan de manliga och de kvinnliga kamraterna, mellan ynglingarnas välvuxna, kraftiga gestalter, blodfulla kinder och tjurnackar samt kvinnornas små förvuxna eller kantiga figurer, tunna halsar, blyfärgade ansikten, slappa och magsjuka drag. Undantagen endast bestyrkte regeln.

— Det gör en ont i ögonen att se på de små kvinnorna, sade Hall till Örtengren — titta på de skarpa, lillgamla vecken om munvinklarna, de stackars matta, resignerade ögonlocken, de kantiga tinningarna — det ser ut, som om de där ögonen inte kunde lysa upp i annat än avund.

— Kvinnorna, det är också de egentliga proletärerna, sade Örtengren och började omedelbart berätta om en här närvarande, som var kappprässerska, och som väl snart prässat sig till lungsot på de fina fruarnas kappor — synd, ett prima huvud, som borde suttit i en studentmössa!

Hall följde kamratens diskreta vink, nyfiken som han just nu var på alla små huvuden, »som borde suttit i en studentmössa». Månne hans korrespondent såg ut som den där lilla kappprässerskan?

— Skulle inte förbluffa mig, om hon vore gift, sade Örtengren, och Hall hajade till, som om vännen läst hans tankar. Men de sammetsbruna ögonen under det knollriga håret kunde nu aldrig se på

en kvinna utan att begära henne och så där preliminärt spörja sig, om hon var gift. Han berättade om en del av de andra, som med sina späda, outvecklade byster och höfter ännu liknade flickor. att de redan länge varit förenade i äktenskap och naturligtvis med klubb-bröder. Endast undantagsvis buro de emellertid ringar.

Redaktören lyddes till de kommentarer, mer eller mindre cyniska, vännen i tur och ordning serverade om samtliga närvarande kvinnliga väsen och för rästen om ett par frånvarande. Örtengren hade väl reda på sig. Partipolitiken och gynekologin voro också hans specialämnen.

— Jag är i stånd att se på fingertopparna, bedyrade specialisten, om en kvinna haft ett samlag eller ej. Men det är en farlig vetenskap, och jag gör bruk av den med urskillning, lugnade han den förhända bestörte kamraten. Det är ett undervärk, att Rosa begått sig, tillade han efter en paus — så som Gyllich legat efter henne —

— Vem legat efter, frågade Hall med uppspärrade ögon. Han tvekade, om det var han, som hört eller den andre, som sagt miste. De hade haft ett visst namn i mun och öron nästan för jämnan på sista tiden.

— Gyllich, upprepade kamraten. Det är sant, det vet du väl inte — unge Gyllich, studenten, son till fabrikören, är medlem i klubben.

— En son till gubben Gyllich medlem i en socialistklubb?

— Ja, så går det med pappas söner, svarade Örtengren i en ton, som om han haft tio barn. —

För rästen är det alldeles naturligt. Unge Gyllich är student och måste alltså ha blivit övertygad om socialismens teoretiska omotsäglighet. Så går han in i en ungdomsklubb, vilket är enklast och trevligast för den, som inte är fackarbetare. Gubben kunde gärna följt sonens exempel —

— Och gått in i ungdomsklubben, sporde Hall med hårt utspända kinder, medan hans inre syn sökte framkalla den trinde gamle Gyllich bland ungdomarna på bänken framför.

— Nåja, i socialdemokratiska föreningen då, gled Örtengren något hastigt över för att i stället komma in på en älsklingsidé han ofta sysslat med. — En millionär som gubben borde skänka förmögenheten till Folkets Hus. Sannerligen jag begriper, att inga millionärer äro tillräckligt ärelystna och tillräckligt goda huvuden att skänka sina millioner till arbetarrörelsen?

Hall brast i skratt så häftigt, att en del av de närmast sittande förbluffade vände sig om i bänkarna och sedan började ivrigt viska samman.

— Vad är det att skratta åt, frågade Örtengren förnärmad.

— Kära du, försvarade sig Hall med en viss skakning i rösten, nog skulle jag alltid — och du med — om vi vore millionärer, skänka bort allt vårt — till vår goda vän arbetarrörelsen. Men förslaget om Gyllichs million just nu — inför den här sträjken, avtalsbrottet, sveket —

Örtengren vinkade avvärjande med handen. Han var fullkomligt allvarsam.

— Du skall få se, sade han, att Gyllich junior tänker annorlunda. Du skall få se —

— Att han en gång skänker bort millionen till —?

— Kanske. Men att han kommer hit i kväll —

— Och hör på, när ni tvåla in hans far — kanske applåderar —?

— Jaa då. Han försummar sig inte en enda vecka. Han sitter här vartenda möte.

— Hm, grubblade Hall. — Och Rosa sitter här förstås också?

— Det förstås, det förstås, sade Örtengren, som för en gång inte ville veta av några cyniska baktankar. — Och om så vore, om så vore, tillade han, när frestelsen äntligen blev honom övermäktig — så har flickan gjort en god gärning.

— Det har varenda flicka, som tagit sig an en karl, sade Hall tankfullt och tog upp sin plånbok för att läsa om ett visst brev. Örtengren hade kastat sig in i en konversation på annat håll.

Båda lånade emellertid då och då en smula uppmärksamhet åt en liten scen, som spelade i salens mitt, och som drog allt större publik till sig.

En ung man höll med livfulla åtbörder och våldsamt patos på och skildrade förhållandena i de yrken han fuskat i. Det tycktes ha varit en hel del. Det var en lång, mager, blek yngling med ett fint långlagt ansikte, vattnigt ljusa ögon och hampgula hårvirvlar, vilka han allt emellanåt kammade upp med sina magra krokiga fingrar, medan han närvöst knyckte på halsen och ansiktet ansattes av spasmer. Spasmerna, halsknyckarna och de svepande arm-

rörelserna erövrade lika mycket bifall som hans drastiska skildringar. Vid särskilda poänger rullade han hemskt med de ljusa, simmiga ögongloberna och skrek eller väste fram fraserna med hes röst och spottande, sluddrigt uttal.

— Eller som när jag mönstrade i Bremen, berättade han, i det han samtidigt ledade knävecken och ryckte upp axlarna — det var en fin tid, må ni tro. Sablar anamma, di skulle ha spö, och en grovsmed skulle slita tungan ur gapet på dem med röda tänger — redarna, menar jag. Ni skulle sett —! Se ni, det var på det viset, att de där jätteångarna, som krossa Atlanten och ha subvention av staten, ska bli transportbåtar, när det blir krig. I fredstid är di ju passagerareångare, men därbredvid — mellan det att di öser galizier till Amerika med stora skovlar — men därbredvid — tvi, sådant pack, di galizierna, di borde dränkas som kattungar i Atlantiska Oceanen; bara av smutsen kunde det bli en landtunga mellan Europa och Amerika — men därbredvid, sa jag, va tusan var det nu därbredvid — jo, därbredvid slå de tusingarna i all stillhet oceanrekordet i hastighet — ångarna, menar jag — slå det och slå det om och om igen, tills alla andra nationer ligger och kavar som sköldpaddor långt, långt bakefter.

— Nu är Adrian i farten, skrattade en flickdiskant, men Adrian varken lät förbrylla sig eller försummade repliken.

— Farten, log han tillbaka, ja, den är sådan, jäntor, så till och med era tungor vore odugliga till propellrar.

Genom det gnäggande skrattet svarade en av de underskattade tungorna slagfärdigt:

— Än din egen, Adrian, där blev den nog ända trött och fick driva med?

— Den tycker det är roligare att driva med er, det blir den aldrig trött på, högg den oförbätterlige in, men ingen tungas fart kan ens skildra, hur fort de där båtarna gå. Bogen sprätter, som en rakkniv över en pulsåder, järnsidorna bända upp såret som med en jättespole, och propellrarna vispa fåran, tills den vrider sig ända upp i horisonten och skummet forsar som blod, när kvällen skiner på det. Där dimmar ett beständigt duskrägn efter bogsnittet, men däcket håller sig torrt. Stänket hinner inte med, förstår ni.

— Det gör inte vi häller, retades en av jäntorna, utrustad med den kvinnliga oförmågan att höra på.

— Han slår ju rekord, begriper du, bjäbbade en annan.

— Vi få driva med honom, föreslog en tredje.

— Jag seglar för fort för er jäntor, smilade ungkarlen Adrian med ett bistert löje, för jag seglar och berättar för mig själv. Men ångarna ha ändå brådare än jag. Hej, vad det går! På fyra, på tre dagar slunga sig de största över Atlanten, för de mindre tar det en vecka eller halvannan. Men ingen har en dag, en timma, en minut att förlora. Det skulle noteras och bli en skrapa åt kaptenen, en skam för rederiet och en not från kapitalistregeringen i Berlin. Kapitalet visar alltid tänderna åt någon konkurrent, och kriget sätter en sju djäkla fart i freden. Sablar anamma!

— Till de där busarna kom jag, fortsatte han och blinkade ofrivilligt åt Hall, di har bruk för allt slags folk i maskinrummen, förstår ni. I värsta fall — för det är ont om folk, som tycker om långsamt självmord — i värsta fall prässar di slöddret i Bremerhaven, f. d. fästningsfångar, f. d. skräddare, f. d. skomakare, f. d. knektar och andra f. d.-människor — förstår ni. Ja, mig prässade di min själ inte —

Adrian instämde själv i den plötsliga munterheten med ett hest, godmodigt, långvarigt skratt och en rullande blick.

— Jag kom frivilligt, för jag ville se, hur di hade't i Amerika — men sablar anamma, där vadar man ju i galizier —! Fin ångare som tusan, polerad som en tallrik från propellern till bogkniven, spolad var elvte minut, däcksplankorna kunde ätas på med kniv och gaffel, mässingen gjorde en blind utan bry och besvär, allt propert och fint — utom akteröver, där var en skithög, för där krälade galizierna, förstår ni. Andra klassen åt middag med sju rätter mat och första med tjugufyra, men galizierna fick matblanningen till sig i bläckpytsar, som stewarden räckte dom med en tång, och ändå tvättade han sig med såpa efteråt. Nere i rummet låg di lagrade om nätterna som sillen i en fjärding med längdlager och tvärlager och längdlager och tvärlager, men nog hade det behövts kryddor emellan, sablar anamma —

Adrian lät inte längre avbryta sig.

— Dit kom jag — ja, det vill säga inte till galizierna — men till en annan trakt i hälvete —

där är, som bekant, många boningar — till maskinrummet kom jag.

Adrian knyckte med nacken och lät sina spasmer spela mot Örtengren.

— Jag kom dit, jag inte ville önska min värste fiende — jo, kanske ändå ett halvt dussin strejkbrytare och deras vänner — ja, min själ —

Hall ryckte till. Det såg ut, som om hugget och spasmerna voro ämnade åt honom.

— Tänk er att gå där på gallren i fyrtio graders värme, medan en krängning av skutan kunde slänga en med armarna om en rykande cylinder och små roliga ventildjävlar spottade skållhet ånga på ens tår och en glödvit ugnsdörr tog andedräkten ifrån en, var gång odjuret skulle matas!

— Tänk er att gå där i ett ångbad om hjässan i stället för sommarhatt och en glödande luftring om midjan i stället för maggördel och blankt järn och rött järn och vitt järn, vart ögonen blinkade och ville undsticka sig, tänk er att gå där sina fyra timmar i sträck dag och natt, natt och dag, veckan ut och en halv till — och så tillbaks igen och fram och tillbaka, fram och tillbaka några år! År — sablar anamma, månader, veckor, för di härdar min själ inte ut med det längre. Di får magkramp, förstår ni, av hettan och ramlar omkull i konvulsioner och blir blekfeta i ansiktet och uppbrända, ja, ni vet väl var, pojkar, och ögonen vill jag nu inte tala om — efter några veckor h a r di inga ögon —

Hall följde intrasserad skildringen, som sannerligen inte sparade på färgerna vare sig i ord, åtbördor eller minspel. Till intrycket bidrogo inte

minst spasmerna, som värkade vilt humoristiskt, håret, som stod på ända, och ögonen, som inte en sekund tillätos hålla sig stilla. Adrian tillhörde en ovanlig, allt sällsyntare arbetartyp — ett stycke vandrande gesäll, ett stycke fantastisk bohême och inte så litet stycke ursprunglig poet. Han hade bland annat också en tid varit journalist — Örtengren kände honom väl.

Allt som salen fyllde sig, blev ringen omkring honom tätare och uppmärksammare.

— Inga att se med åtminstone, försäkrade Adrian. Tänk er då en blåkmörk natt. Vakten synar barometern. Halv storm. Om en timme är det hel. Havet ligger räffligt och randigt som gallret på ett badrumsgolv. Milslånga vita ränder, ni förstår. Ytan lyfter sig hög som en bärgsplatå, och jätteångarn ser ut som en snurra i en grop mitt i. Ångarn gungar och snurrar nere i gropen ackurat som en skyttelkula ett barn leker med. Än lutar den åt ena kanten så här och än åt andra kanten så här, masterna stå och dallra som kompassnålar, båtarna svänga som små vita öskar eller som underliga fiskar, upphängda på gäddesnärjor, och sjöarna koka över vid spanterna ackurat som en soppkittel, som pyser, ni förstår, och vakten ligger och simmar på sitt eget däck och spottar salt och tuggbussar om vartannat, förstår ni —

Örtengren tittade på sin klocka. Kvarten var förbi, salen var gott till hälvten fylld, och det såg inte ut att komma fler. Skulle det inte börja snart, så man slapp sitta med paraply i väntan på ovädret?

Adrian var emellertid i farten, och ingen hade hjärta att avbryta honom.

— Då kom jag upp på däck, beskrev Adrian, och hade en kamrat med, en halvblind fan, som snubblade med kolboxen, så jag närapå fick kånka på'n ensam — boxen, menar jag. — Jag minns, att karlen hette Schmidt, för vi var tämligen goda vänner — Schmidt hette han, skomakare, fem barn i land med olika fruntimmer, förstår ni, och hade nyss råkat få tårna ångkokta. — Ja, vi skulle ju tömma askboxarna, förstår ni, överfulla, som di blev varannan minut, timma, menar jag, förstår ni. Ja, tänk er bara, försök och ta och släpa på en stadig plåtbox, fylld med aska och koxbitar och vet inte vad, och som väger sina — trettio kilo, högg Adrian till med en misstänksamt hotfull blick — trettio kilo, säger jag — försök med kokta tår, kramp i magen, svedda ögonhår och synnärven åt hälsike, försök — — — och så kommer där en sjö som ett blixtrande åskmoln, svart och vit och stark som hela havet på en gång! Det var, min själ, som om jag fått en dansk skalle! I nästa nu åkte jag kana på skajlajtet, därifrån till relingen, fick fatt i en stålvant — och sen dess har jag, sablar i mig, inte sett till varken Schmidt eller boxen, varken levande eller död. Jag skrek ju till löjtnanten, jag skrek, jag gav hals som en mistlur — eller som din käring, när hon får stryk, Anners — åh, hut — »man över bord», skrek jag och slog med armarna. Tror ni han flyttade sig från kajutlä, löjtnanten, den förbaskade överklassdrängen, spolingen med dubbelörn på knapparna och högfärd i svinamentet? Så

det tror ni? Skratta gjorde han, skratta — han skrattade mig rätt opp i synen, gjorde han och la in en ny buss. »Det där — det där, som försvann», sa han och tänkte en sekund, innan han ljög »det var en bit kox», sa han, »en hög aska, utbränd smörja», sa han. Sa han ja! Men jag såg, så visst som jag ser er nu, pojkar och jäntor, jag såg Schmidt med mina egna ögon, som jag ser honom än och hans uppspärrade tittgluggar, såg honom vit som en spökgast uppe på en våg, det såg ut ackurat, som om han koktes i skummet — — och med detsamma fick jag en lavett av löjtnanten och drumlade ner i rumstrappan och låg och skalv i alla leder — —. Full fart förstår ni, full maskin — ångan uppe — elda på bara — inte en minut att förlora — rekordet, ni förstår, oceanrekordet till nästa krig, kapitalisternas oceanrekord —! Ett människoliv, en arbetares liv, vad är det värt? En båt? En lina? Stopp? Back? Nej, framåt, full maskin, ångan uppe! Inte en minut är det värt, arbetarens liv, men rekordet, en minuts rekord, elda på bara —.

Adrian var nästan vit i ansiktet av rörelse. Det var inget talarpatos nu längre, det var känsla, äkta, brinnande proletärkänsla, en hel brinnande kanonmynning hat och solidaritet! Fyrades det inte av, skulle kanonen sprängas —

— Det, proletärer, det är vi, det, väste han — en bit kox, en hög aska, utbränd smörja — det är vi, vi allesamman, proletärer, vägda mot kapitalisternas rekord —

Adrian fortfor att prata, hans åhörarkrets

skrattade inte längre, det var samma hopbitna uttryck kring alla munnar och ögonbryn. Allvarliga, gripna som inför en predikan, lyddes de till en skeppar-historia, vars motsägelser de inte låtsade om —. För den, som kände Adrian, var det t. o. m. högst troligt, att han alls inte varit med, utan helt enkelt återberättade en annans historia — om han inte rentav funnit upp alltsammans själv! Han hade varit karl till att tro på vartenda ord ändå! Men historien var moraliskt sann, den var en symbol, en omskrivning för mycket, som hände och be-vittnades varje månad i varje jordens land. Det var en sanndikt om proletärens liv på den stora rekordskutan Samhället med en regeringslöjtnant som däcksvakt och kapitalismens närvösa totalisator på den fjärran kusten.

Därför stodo de tvåhundra proletärerna gripna, män och kvinnor, ännu unga, men redan stirrande i ett maskinrum, som kanske inte hade fullt fyrtio graders temperatur, stirrande ner i den enda stora tanken, som omgav dem från skolåldern till graven, eländes- och frigörelsetanken, proletariatets stora gråa, förblindande klasstanke —

Örtengren lutade sig fram över närmaste bänk-stöd, och i Halls ögon stego ett par stora, skim-rande vågstänk — tidningsmännen kände, att de voro med på skutan.

Adrian talade, han talade sig trött, han talade andra trötta, men han kunde tyvärr inte konsten att sluta. Allt som orden mattades, glesnade emellertid ringen, och de kvarståendes ögon började flytta sig och irra. Även Halls blick gled åt sidan och

— fastnade. Den unge mannen med studentmössan inne bland nykomlingarna — det var säkert unge Gyllich, och flickan — skönheten vid hans sida, hon, som just nu skrattade åt något studenten sagt, var Rosa. Örtengren bekräftade hans gissning.

Hon gjorde skäl för namnet. Vid första ögonkastet stack hon inte av från de andra arbeterskorna. Hon hade samma tunna gestalt och magra ansikte. Men hon hade skönhetens eviga adelsmärke. Det var närmast en amerikansk skönhetstyp med ren, något stark haklinje, kort, böjlig mun, fin, nästan rak näsa — en liten omärklig bukt på mitten —

— Näsan, beskrev experten Örtengren, är exakt lika lång sam partiet från näsborrarna till hakbukten eller från näsroten till pannans hårfäste. Profilens och käkens inbördes vinkel är ungefär två tredjedels rät —

— Man hör, att du har varit ingenjör, avbröt Hall — jag har hela tiden suttit och beundrat örat, det rosigaste och minsta öra jag sett — ser du, så näpet det leker kurragömma i den härliga askblonda hårböljan!

— Präktigt hår, instämde Örtengren, yvigt och det utan valk — jag tycker förstås inte om amerikansk knut —

— Men det gör jag, sade Hall entusiastiskt och tillade oförvarandes halvhögt: Och hyn se'n!

— En smula fräknig, invände Örtengren.

— Följer med den blonda typen, försäkrade Hall indignerad över denna ljumhet — en smula fräknar på sådan hy, det värkar solguld bland skära rosor —

— Jag trodde, du skulle komma med det där alltid lika aptitretande om smultron och tjock grädde — nåja, hon heter ju Rosa, medgav Örtengren sarkastiskt.

— Har hon gett dig en korg, frågade Hall försåtligt — efter du är så snäv?

— Nej då, nej då, ropade Örtengren i total glömska av sin vanliga lågmäldhet.

Utropet måtte ha väckt Rosas uppmärksamhet, hon vände sig om och kastade en forskande blick på de båda tidningsmännen. Naturligtvis vände sig också kavaljern och rodnade djupt, när han fann sig iakttagen av klasslikar.

— Ögonen, såg du, viskade Hall, såg du — det är som ett bad bara att titta in i dem!

— Inte värst stora, mumlade hans vän, som — av idel korrekthet — tittat åt annat håll och för rästen inte ville visa sin själ i badet för vem som hälst. Han övergick att tala om grumligare vatten. — Nej, sade han, då vet jag en flicka i Promenaden, som —

Hall uppfattade inte mycket av kamratens långa och geometriska beskrivning på en demimondeskönhet, en beskrivning, som vittnade om stor detaljkännedom. Han satt ännu och undrade, hur sådana smala, mörka bågbryn och långa, mörka ögonhår kunnat förirra sig till ett par vattenblå ögon och en fattig kappsömmerskas lilla svältnärda fysionomi. Han undrade däremot inte en minut, att unge Gyllich inte hade ögon eller öron för något annat i det vida, sorlande rummet.

Studenten var en medellång, välväxt, sympatisk

yngling med pepparbruna ögon, små mustascher, krusigt, brunt hår, friskt brynta tinningar och bronsröda kinder och hals. Han ägde måhända också andra egenskaper, hans konversation tycktes åtminstone mycket livlig. Men det, som för tillfället karaktäriserade honom, var en ohjälplig, upptagen, hänsynslös förälskelse.

Hall hyste redan någonting liknande svartsjuka mot den oskyldige ynglingen. Skulle någon av de närvarande motsvara den unge redaktörens föreställningar om hans inträssanta korrespondent, så skulle och borde det vara unge Gyllichs käresta. Om hon nu var det senare — att hon flirtade en smula djärvt med den förälskade studenten, behövde ju inte betyda något.

— Det hetes, att de ska vara förlovade, upplyste Örtengren på hans fråga — men förlovningar brukas inte bland arbetarna, de unga åtminstone. Det ha de dessbättre hunnit ifrån! — Lägger sig gubben inte i det, så är pojken nog i stånd att gifta sig med flickan—

— Tror jag det, tänkte Hall — är hon identisk med min »Arbeterska», så får han allt anhålla om min välsignelse också!

Den unge redaktören var själv förvånad över sin stämning, som mer och mer började likna en viss krushårig ung mans.

Vilket fulländat huvud! Så rörande den magra halsens blekhet lyste fram ur den spetskransade ringningen!

Även Hall hade blivit tämligen främmande för vad som förhandlades, och mötet hade fått börja

utan honom. För en god stund sedan hade det emellertid inletts med protokollsuppläsning, justering m. m., ett långt klubbceremoniel, vilket med beundransvärd pietet iakttogs av samma unga proletärer, som trampade alla andra ceremonier under fötterna. Ett entonigt föredrag gick honom likaledes huvudsakligen förbi. Han uppfattade tid efter annan orden Marx, Bernstein, revisionism, revolutionär socialism, internationell, klassmedvetet proletariat o. s. v.

Han väcktes ur sitt drömtillstånd av Örtengren, som några minuter iakttagit honom och nu gav honom en puff på armbågen.

Hall skyggade något för spjuverblicken.

— Intrássant föredrag, ljög han med ett återfall i societetsvanan.

— Ja, och diskussionen sen, tillade kamraten, de hålla just på att sönderstycka dig och Framåt. De ämnade nog ta var sin bit, men följa sin metod och sluka er bägge två i broderlig tur och ordning. Du har redan vandrat genom åtskilliga breda gap, så snart bör du kunna deras inälvor.

— Jaha, javisst, bekräftade Hall och dolde sin förlägenhet i ett leende åt vännens jargon. Han hade inte hört en stavelse av diskussionen, inte ens de obligatoriska handklappningarna efter föredraget. Men han var av naturen tankspridd och ville inte förstå, vad »erotomanen Örtengren» täcktes insinuera. Yrvaken rynkade han ögonbrynen och spände örhinnorna för att kunna bevisa sitt non-alibi.

Vid sitt inträde i salen och efter sin hastiga överblick av de församlade hade han återfått en

smula av det mod Örtengren sökt och delvis förstått beröva honom. Och mycket av det han sett och hört under väntetiden, hade tyckts honom lovande. Den första nyheten om studenten Gyllichs förbindelse med en arbeterska lät ju också uppmuntrande. Att dessa två funnit varandra — och tycktes dra så jämnt — liknade en kär framtidsbild, bilden av ett samhälle, där den manliga, den givande parten, överklassen, intimt beblandat sig med den kvinnliga, mottagande, arbetarklassen. Det var föreningen studenter och arbetares program en smula utvidgat, omsatt i praktisk påtaglighet, i kött och blod. Just så förälskad som fabrikörsonen kämpade om sin arbeterskas ynnest, just så tjusad, fast med ett visst återhållande koketteri, som hon deltog i kampen, just sådan ville Hall tänka sig framtidens klasskamp, den starkares förhållande till den svagare och tvärtom.

Adrians uppträdande bragte den första, avkylande skuren. Hans intelligens var obestridlig — i alla händelser hans fantasi, vilket oftast är samma sak. Han ägde en viss förmåga att se i stort, att se längre än till själva örfilen, att också upptäcka örfilens förhistoria, dess orsakskedja. Han tycktes ha rest — hade han det inte, så mycket styvare. Det var arbetarklassens största utvecklingshinder, svårigheten för dem att få resa, en svårighet, som märkligt nog blivit större i kommunikationernas tidevarv än i de vandrande gesällernas. Resor vidga blicken, bryta dogmatismen, styvheten i själens leder, tvinga en att se om igen och se rätt, där andra förut sett miste — i stället för att som stugusittaren

bara plugga i sig andra missuppfattningar. Abstraktion är andligt stillasittande, det rörliga, retsamt rörliga livet ger ögonblicksbilder, som oupphörligen beljugas av nya ögonblicksbilder. En berest arbetarklass skulle — menade Hall — inte fastna i ytlig internationalism, den skulle förstå, att det finns högre murar än ekonomiens, att den trots allt stode sitt lands överklass närmre än Rysslands underklass. Den skulle lära sig förstå olikheternas uppgift och lagbundna, oryggliga faktiskhet. Den skulle lära sig förstå »den inre fienden» och så föra striden över på det enda plan, där den avgörande segern vinnes: förståelsens.

Adrian tycktes tyvärr motsäga reseteorien. Han hade rest och kommit hem, inte med förståelse, utan med hat, inte med national-, utan med klassinstinkt. Han hade ännu samma Grönköpingssyn på kapitalisten, samma ursinne mot den individualistiske arbetaren: strejkbrytaren. Livets gåtor hade passerat honom, men inte som gåtor — deras skuggor hade glidit osedda genom de hjärnsalar, där klass-spöket ensamt och avundsamt residerade. Adrian ägde konkret fantasi, men den tjänade en abstraktion. Han var modellen till en individ, men störtade sig självmant i det stora massgötet. Han föreföll fullständigt ortodox, och när intelligensen är ortodox, hurudant skall då genomsnittet vara?

Hall hade hoppats på ungdomen. Ungdomen, som i allmänhet ägde mänskligare, mindre partibundna vyer. Som ägde större krav på livet och inte lärt nykter begränsning. Ungdomen, naturen, som bar fröet till den nya kulturen. De gamla, det

var dogmerna, kompromissen, konjunkturerna. Ungdomen hade starkare och omutligare rättfärdighetskänsla, absolutare moral — åtminstone teoretiskt. En ungdom, som kunde flirta och skratta så hjärtligt och sorglöst, skulle en f. d. lärare inte tro på den? Diskussionen fick lämna svaret på frågan, och diskussionen liknade ett enformigt, ihärdigt, avmuntrande dagsrägn.

— Den här predikan kan jag utantill, mumlade Hall, när ett halvt tjog unga klasspietister i nästan samma ordalag ramsade upp varandras och den gamla proletärkatkesens kända huvudstycken. Nummer tio hade inte en nyans att foga till de föregående nios trosbekännelse. Kärnan var, att Framåt var arbetarnas tidning, underhållen med arbetarnas pängar för att tala arbetarnas sak och inte fabrikörernas. Kampen för människovärdet kände ingen vapenvila. Strejkrätten var en helig institution, vilken lika litet kunde för ofta anlitas, som en kristen kunde gå för ofta till nattvarden. Alla arbetare voro solidariska. När den ene sträjkade, sympatiserade naturligtvis den andre. Sträjken hos Gyllichs var lika rättfärdig som alla andra, den var en sympatisträjk och skulle dessutom inbringa ett halvt öre mera i timpänning. Gyllich var en förbannad kapitalist, som dessutom redan börjat värva sträjkbrytare för att sätta de sträjkande på bar backe. Sträjkbrytaren var mänsklighetens utskum, sträjkbrytarvärvaren sämre än en kopplare eller slavhandlare och — akademikern Hall en misstänkt persedel.

Hall höll sig stram. Han hade strax i början

stelnat till under denna obarmhärtiga kalldusch på hans förhoppningar. Och just därför att ingen av talarna tog notis om hans närvaro, medan de sköljde över honom med strömmar av ord, förisades han mer och mer. Dessa personlighetsföraktare behandlade en akademiker som ett livlöst ting. Dessa profeter för människovärdet lämnade inte en torr tråd på hans stackars människovärdighets mantel.

Kanske var det värmeledningsluckornas förtjänst, att den passiva förstelningen bröts. Förändringen måtte ha skett hastigt, ty plötsligt fann han sig nära kokpunkten, beredd att begära ordet, beredd att försvara sig, att möta skur med skur och herkuliskt bemöda sig att ränsa detta de omänskliga dogmernas Augiasstall. Han rycktes baklänges med oväntad kraft och hörde Örtengrens viskning i sitt öra:

— Är du klok, karl? Inte diskutera, bara studera!

Sedan häpenheten åter avsvalkat honom, insåg han, att vännen hade rätt. De voro barn, dessa pratmakare, och varför missunna barn deras vältalighet? Mera förvånande var det, att unge Gyllich inte stod upp och försvarade sin far. Ynglingen stirrade från sin flicka då och då ut över salen, som om han räknade bänkarna och mätte upp golvet. Ansiktet var en del rödare än vanligt — enda tecknet, att han hörde och fattade, att man nu skymfade, smutskastade hans familj, hans namn, honom själv. Han flyttade sig inte en tum på bänken, protesterade inte, begärde inte ordet, mum-

lade inte ens — bara stirrade frånvarande runt salen och vände sig stilla och — smålog mot sin flicka. Kan kärleken så beröva en man förnuft och alla sinnen, också sinnet för hederns krav, känslan för blodiga kränkningar?

Halls förbittring samlade sig nu kring den äreförgätne studenten. En narr vore den, som uppträdde och försvarade en sådan.

Och hur kunde en kvinna, som själv naturligtvis var klassmedveten, tilltalas av en så fullständig brist på samma egenskap hos en man? Satt hon inte, också hon, med ett småleende på sina vackra läppar, som om hon fann det hela alldeles i sin ordning? Varför tog hon honom med sig hit? För att pina den hon älskade eller som åtminstone älskade henne? Vilken ofinhet! Var det värkligen hon, som förmått skriva ett sådant brev, ett brev som det i morse, så fullt av mänsklig nobless och kvinnlig värdighet? Föraktade hon, försmådde hon den rasande narren? Och om hon värkligen älskade studenten, vad hade hon menat med sitt brev till en annan?

Diskussionen hade varit sömnig, men nu begärde Adrian ordet. Han hade åtminstone ordet i sin makt. Men den, som väntat sig annat än ord, blev snart besviken. Adrian hade flera ord, kraftigare ord, råare ord än de andra, men inte en enda ny tanke. Han upprepade och bekräftade, vad de andra automatiskt vevat fram ur sitt minne. Även Adrian var en automat.

— Dessa sluskar, spottade han och menade att träffa strejkbrytarna, dessa sluskar, som sätta

krokben för sina bröder i fördömelsen. Ja, krokben, just krokben, sablar anamma, för det är ackurat, som om, när två brottas, en tredje kom till och sparkade undan hasorna för den svagaste och så tog femti öre för besväret. Det är ackurat detsamma, som om —

Talaren harskade sig, grimaserade, ryckte pa axlarna och samlade tankarna, som ibland oförutsett övergåvo honom. Han var ännu en smula trött efter sin föregående uttömning. Men han fick hjälp av några äggande bravorop.

— Som om den ene brodern läjde sig till pantbetjänt i den andres stuga. Det är ackurat, som om den ene spelmannen slog sönder fäjlan för den andre i samma orkester — som om svalungen hjälpte gökungen att smita svalorna ur boet — ackurat, som om den ene biskopen satte ner lönen för den andre —

Här brusto de tvåhundra klubbkamraterna enhälligt och samtidigt i skratt. De visade solidaritet också i sina bifallsyttringar, och liknelsen med biskoparna hade vunnit deras hjärtan.

Den lycklige talaren — han kallades kort och kamratligt för Adrian, men hette annars Adrian Jonsson, upplyste Örtengren — fortsatte genast. Bifall värkade som sprit på hans trötthet. Hans långa, beniga hand for ivrigt genom håret, som stretade åt alla håll i stridslystna testar. Han knyckte våldsamt på halsen, kastade en vädjande rundblick över sina åhörare och öppnade gapet, tills det liknade en liten bakugns.

— Sträjkbrytare, skrek han under häftiga spas-

mer, det är det svartaste namn historien känner. Beelsebub är ett vackert namn, Judas Iskariot låter som »min lilla ängel,» förrädare är värklig musik — jämförda med sträjkbrytarenamnet.

— Sträjkbrytaren är den svartaste fläcken på vår svartfläckiga jord. Sträjkbrytarens andedräkt förpästar luften. Där sträjkbrytaren är begraven, gror ingen blomma — tisteln eller bolmörten skulle skämmas, om de söge must ur hans ben. Jag ville skjuta min egen far, om han bleve sträjkbrytare. Jag ville spotta min egen mor i synen, om hon gett mig en sträjkbrytare till bror eller syster.

Den energiskt framvästa slutbravaden följdes av en matt applåd och några nästan förlägna bravorop. Adrian, som väntat sig mer entusiasm, fann, att han kanske trampat halvförgätna minnen och halvdöda känslor på tårna och gjorde en snabb, om än lindrig frontförändring.

— Sträjkbrytaren borde vara var mans niding, varg i veum. Där han nämndes, skulle barnen skrika. Sablar anamma! När en utlänsk sträjkbrytare vart skjuten i denna stad, skramlade borgerskapet med Stora Spaltskramlan i spetsen hop schaber till kransar. Kransar åt en självspilling — vördade prästerskap — för d e n har dräpt sig själv, som dött en sträjkbrytares död!

— Bravo, ekade hela salen, medan Hall började känna samma äckel som inför en orgie av Barrattska tungomålstalare.

— Men inte nog med det! Man skramlade med Stora Harskramlan i spetsen hop pängar till

självmördarens släktingar. Societeten kom och hälsade på hos sträjkbrytaren — låt vara, att di bara fick skaka hand med hans lik. Fattas bara, att landshövdingen själv —

I den stilen gick Adrian på. Bifallet hetsade hans iver, och hans iver gjorde honom rusig.

Det var värkligen ett stycke negativ, religiös hänförelse över talaren och hans applåderande församling.

— Den här sträjken vid Gyllichs och på skomakerierna — hur länge tror ni den får utkämpas i fred? I fred för hedersmännen? I fred för uslingarna med det försupna trynet och förrädarsjälen? När tror ni vi kan vänta första konvojen? Första smuggelimporten under polisbeskydd? Ni ha ju hört det: i morgon — i morgon, säger extrabladet, ja, inte det försumpade Framåt, utan Skramlan — i morgon inrycker Gyllichs gyllene garde. Våra bröder gå på gatan och se på. Bara de knyta en näve, skrikes det på polis. Polisen skriker på militär, militären på mera militär, revolten är mogen, och det flyter blod —

Talaren gjorde ett värkningsfullt uppehåll, medan bifallet sorlade omkring honom.

— Blod för sträjkbrytarens skull, blod för att försvara en brottsling — hederliga arbetares blod —

Bifallet bröt löst på fullt allvar. Klämmen värkade storartat.

Också på Hall, som på ett ögonblick hade upptäckt den klyfta han vägrat att tro på, klassklyftan, den färdiga, medvetna, ständigt underhållna klass-

klyftan. På vilken sida stod han själv, på vilken sida borde han, kunde han stå?

— För strejkbrytarens skull, nästan jämrade mannen med spasmerna och slog armarna vilt ut i luften — och vem bär ansvaret? Ja, vem? Kanske någon här kan säga oss det? Säga oss, varför Gyllich värvar strejkbrytare i stället för att underhandla, varför Gyllich, kapitalroffaren, milliontjuven, utsugaren, fosterlänningen Gyllich, som inte kan tala sitt fosterlands språk, varför Gyllich vågar —

Adrian riktigt piskade orden, bearbetade dem med sina knutna nävar, sina gnisslande tänder, han nästan kvävdes av saliv och förbittring, han kämpade om målet, fortsatte äntligen stötvis och hest:

— Kanske någon kan säga oss, varför Framåt, vår egen tidning, förråder oss i vår strid, lämnar ut oss åt borgarnas skadeglädje, ställer oss mellan två eldar, kapitalets köpta prässartilleri och våra egna förrädarebatterier, varför — kanske —?

Nu svek rösten alldeles, de sista orden drunknade i orediga ljud, spottande väsningar, virvlande armrörelser. Fakiren var konvulsionerna nära, hans makt var slut, hans tunga död. Men det gjordes inga fler ord behov, undervärket — som alls inte var något undervärk — undervärket var gjort, församlingen befann sig i upphetsningens sista stadium, appläder och stampningar blandade sig med visslingar, blickarna flögo omkring som efter rov och mötte med ett underligt uttryck, som i alla ögon var detsamma, den stackars studenten Gyllich, vilken äntligen stod upprätt, förlägen, stammande, villrådig,

söndersliten inom sig, då och då rynkande sina godmodiga, tunna bryn och så igen leende mot sin orörligt kvarsittande älskling — mötte Hall och Örtengren, vilken senare höll ett stadigt grepp om kamratens arm och ordentligt brottades med honom, som trots allt ville begära ordet. När det åter blev en smula lugn, hördes klubban knacka, och ordföranden förkunnade:

— Diskussionen är slut — jag ber att få uppläsa den föreslagna resolutionen. Tillåter mötet —?

Hall protesterade högljutt. Larmet började på nytt. Förlorade ansträngningar. Återtåg var den klokaste, var enda utvägen, om han ville slippa godkänna protestresolutionen mot honom själv. Blodröd av harm, med ljungande blick och ett par tre glåpord — Hall märkte knappt själv, vilka — mot den stackars mållöse studenten, som endast skakade på huvudet och förvirrad flyttade undan blicken, avlägsnade han sig med Örtengren tätt efter eller bredvid sig. Hall mindes knappt, hur han kommit utför trappan — han och kamraten måtte ha rusat utför den som pojkar i en backe eller i ett rovfågelbebott jätteträd.

Just som de hunnit ner i vestibulen, hördes ett oredigt sorl där högt uppifrån. Det liknade ett härskri av något vilt folkslag och tycktes ledsagat av dova, smattrande trumvirvlar. Mötet var upplöst, det var de tvåhundra klubbisterna, som, ännu osynliga, myllrade ut i trapporna. Sorlet kom närmare. Valven återgåvo människorösterna som utdragna djurläten eller fågeltoner, klappret av de

många fötterna — vilket svällde och mångfaldigades i valven — erinrade om bruset i en mäktig trädkrona, om paddrandet och skrålandet av en stormil, som spridde sig och nalkades utmed det stora stenträdets trappgrenar och återljudande valv.

XIV.

Nedåt, nedåt brusade de många fötterna. De första paren hunno redan nedersta avsatsen. Utrop och munterhet återskallade i vrårna. Duns, duns — de ivrigaste av ynglingarna togo två, tre trappsteg i språnget. De unga kvinnorna, som på skämt sökt tävla, uppgåvo försöket. Deras tunna små skratt spelade fjärrdiskanten i det nedåt rusande ovädret.

Örtengren var mitt inne i det och följde viljelöst med likt en förståndig vandringsman, som har stormen i ryggen.

Hall hade fått något försprång, han hoppade just ut på gatan — det var sent, närmre elva, men vilan lockade inte.

Han hörde bullret bakom sig och önskade han varit i skolåldern, den lyckliga kortbyxtid, då han läste indianböcker och slogs med »brackor». Det outrotliga, blodiga hat, som blossat upp i otaliga krig mellan »tarmarna» och brackorna, mellan de uniformerade, predestinerade små byråkraterna och deras fiender i trasans uniform, folkskolebarnen, väsnades, tycktes det, ännu, längtade kanske efter tillhyggen och vapen att läska sig med.

Vad stod på? Folkskockning utanför ölkrogen,

ett uppträde, föreföll det, hotelser, nödrop, svordomar, en plötslig rörelse framåt, så halt, så framåt, så om igen halt — en underlig staccatoförflyttning, som kanske helt enkelt föranleddes av en druckens motstånd mot polis. Två poliskaskar skymtade inne i hopen.

Klubbisterna, som strömmade ut från Folkets Hus, häjdade sig och började skockas framför sin trappa. En del lagade sig beslutsamt och brådskande neråt gatan mot hemmen. Bland dem befunno sig kvinnorna. Men de flästa av ynglingarna lydde sin nyfikenhet, förenade sig med folkhopen och skruvade den med ring utanpå ring först riktigt fast vid gatan.

Örtengren drog Hall i armen. Men nu ryckte han sig lös, lät inte längre leda sig. Det sjöd i honom efter den behandling han nyss måst tåla. Den outtalade harmen jäste och bände likt ångan i en panna, vars ventiler man stoppat till. Den omsatte sig i en handlingslust, som måste få utlopp, därest inte någonting skulle sprängas inom honom. Han slog brutalt undan kamrathanden och närmade sig folkklumpen utanför krogen.

Polisen visslade redan efter förstärkning — den var ju alldeles fastlåst — samtidigt ett dovt, hotfullt mummel från centrum spred sig mot periferin. Vilken minut som hälst kunde ordningsmakten uppträda manstark, det kunde bli chock, kravaller, masshäktningar, blodvite. Sedan skulle förstås arbetartidningen och uppviglaren Hall få sitta emellan, Hall — som uppfostrade arbetarna till våldsamheter!

Hall skrattade bistert. Den här gången skulle

Hall bevisa, att kunde han inte avstyra vanvettiga brandtal — av andra, så skulle han ingripa mot alla brutaliteter, föranledda av brandtalen.

Han tittade sig inte ens om efter sin kamrat, han kände sig mogen att handla på egen hand, och här var rask handling av nöden.

— Vad tar man sig till här, tilltalade han tämligen barskt en ung arbetare, som han trodde sig ha sett bland de värsta hurrabasarna däruppe.

Klubbisten tog inte händerna ur byxfickorna. Han mönstrade uppifrån den småväxte redaktören. Svaret kom med en viss sävlig och — tyckte Hall — oförskämd ironi:

— Ah, det är ett par sträjkbrytare, som polissamhället och dess hantlangare som vanligt ta i beskydd mot arbetarna.

Hall spände till svar blicken i ynglingen, så att denne en smula osäker tog ett steg baklänges.

Sträjkbrytare!

Adrians teorier praktiserades alltså redan ute på gatan.

Redaktören klöv hänsynslöst folkhopen och satte kurs på kaskarna. Den slingrande färden kostade en del på hans kläder och skrivararmar, ty han måste arbeta sig fram mellan bastanta skuldror och armbågar. Fram skulle han emellertid — jäsningen inom honom laddade den lilla satta gestalten med oemotståndlig kraft. På utrop, gycklande eller knotande, svarade han blott med ett kort »tidningsman» och avvaktade inte ens effekten. Fram skulle han — trots alla — och fram kom han.

Nu såg han de agerande framför sig.

Runt omkring dem hade gjutit sig en tunnformig krets, vars mänskliga stäver hade all möda att uthärda trycket utifrån. De stackars människorna runt innerkretsen klämde sig så smala som möjligt, kutade med skuldrorna och spände mot med fötterna för att väga och trotsa den förfärliga muskel, som kramade och knöt sig omkring det stackars levande fatet.

Innerst befunno sig utom de två konstaplarna fyra arbetare, vilka Hall vid en hastig blick kände igen som krogbröderna från tidigare på aftonen. De föreföllo spik nyktra nu. Den gamle bekante från Ströms fartyg vände sig vädjande åt alla sidor med ett ängsligt och oskuldsfullt ansikte, det stod t. o. m. tårar i hans små råttögon, när de plötsligt, överraskade, riktades mot redaktören. Mannen fick också ett anfall av vältalighet, Hall tycktes ha en särskild makt att locka hans känslor i dagen, vilka dock nu voro av annan art än några timmar sedan på krogen.

— Ack, herr Hall, herr Hall, hjälp mig, bad han och strök sig ivrigt med avigan över de för rästen redan torra ögonen, hjälp mig härifrån — jag är inte sträjkbrytare, vi är inte sträjkbrytare, nej, ingen av oss — ack, herr Hall, som känner mig —

Hall måste trots sitt och stundens allvar le åt detta tvivelaktiga påstående.

— Som vill arbetarna väl, fortsatte den bönfallande, ack, jag har inte varit sträjkbrytare, alltsen jag kom från lasarettet. Jag — vi är arbetslösa. Det ska fan vara sträjkbrytare —

Han avbröts av en skrattsalva, vari även Hall instämde. Redaktören blev dock genast allvarlig och uppmanade hopen i bevekliga ordalag att skingra sig. Sorlet slukade emellertid hans föreställningar.

— Har du fått nog nu, triumferade en djup basröst som svar på den förföljda oskuldens klagan.

— Vi är inte — försökte de misstänkta försvara sig.

— Den ene är värvad på Gyllichs bygge, gnällde en beskedlig manlig käringröst.

— Det är lögn, vi är inte strájk —

— Slå dom på skallen, rådde gemytligt en yngling, som begagnade sig av sin längd för att ideligen spotta över de andras huvuden.

— Förbannade gulingar —

— Att inte polisen skäms för sällskapet —

— Jo, vi skäms för er allihop, röt en av konstaplarna, en trind och säker majorstyp med två ekorrsvansar under näsan. — Vi ha stått här och skämts en lång stund — gå er väg, var och en må skingra sig, annars så slutar det galet —

— Trettitrean ska vara smock, annars får han på smockan —

— Hotar du ordningsmakten, ligapojke — jag har nog märke på dig —

— Bravo, trettitrea, vifta med svansarna, så blir han nog överkonstapel, innan han får piken i sin trinda skalle —

— Inte! Trettitrean får ingenting i sin skalle —

Hall föreställde sig för polisen och frågade, vad som förefallit.

Men nu fingo tunnstäverna liv, förklarade, över-

röstade och pratade i mun på varann och höllo i ivern på att tappa även sin kroppsliga jämvikt. Det gick en orolig, vacklande rörelse genom mängden ungefär som vid en dragkamp. Lyktorna utanför Folkets Hus belyste den hotande scenen. Kaskpikarna irrade likt gnistor i en vind, de kraftiga, uniformsklädda gestalterna kämpade otåligt om armbågsrum, ringen slöts, föll samman, de fyra s. k. strejkbrytarna fingo sina välmenta puffar, en av dem, Halls gamle skyddsling, grät högt, protester böner och jämmer blandades med hotelser och hurrarop, en drucken röst uppstämde Internationalen, konstaplarna signalerade ideligen, och Hall tog till orda gång på gång, bad, förmanade, hotade, knuffade — förgäves, hans auktoritet betydde så här på nattsidan inte stort.

Så vitt Hall kunde iakttaga, deltogo ungdomsklubbisterna endast som åskådare. Oroscentret var, som vanligt löst folk, kanske inte ens organiserat, som gladde sig åt varje frispektakel och gärna spelade sin roll med. Men de oförståndiga ungdomarna ökade med sin närvaro de andras mod och polisens bryderi. Villervallan var allmän.

Polisen, bragt till det yttersta, högg in med battongerna. Trängseln lossnade, men folkhop slungades mot folkhop, skränet, hojtandet och oredan breddes ut över hela gatan. Fönster började öppnas i grannskapet, pojkar kommo springande, hundar skällde, och i gatmynningen ljödo ett par uppmuntrande polisvisslor. Hall var utom sig.

En droska kom rullande uppifrån staden, vilket gav honom en idé. Tack vare battongerna, var

trängseln inte längre kompakt, och snart hade han hunnit droskan och fått till svar, att den var ledig. Hall lät den hålla och närmade sig åter polisen, som fått förstärkning och ansåg sig som situationens herrar. Men gatan var ännu spärrad, mängden snarare ökades än tvärtom, och att eskortera de fyra arbetarna oskadda till deras hem eller ett vaktkontor, var en äventyrlig sak.

Redaktören lyckades få sin mening med droskan klar för polisen och dessvärre snart nog även för en del nyfikna, som inte häller togo vara på hemligheten. Löjligt nog, stodo »strejkbrytarna» inte längre till att upptäcka. De hade begagnat sig av battongangreppet, en och en undstuckit sig bland hopen och antagligen kommit undan i bigatorna.

I stället samlade sig nu den allmänna uppmärksamheten kring Hall. I ett nu fann han sig omvärvd av hånfulla, fientliga ansikten, utsatt för spe och hotelser, hänvisad att sörja för sin egen säkerhet. Instinktlikt drog han sig tillbaka till droskan, dit han slank in som enda utväg undan förföljarna, och när vagnen äntligen, medan de fyra konstaplarna ränsade gatan, steg för steg rullade vidare, bröt ett hälvetiskt larm löst. Ur hurraropen och skränet tyckte han sig höra sitt och Framåts namn. Nu hurrade säkert klubbisterna med, och i morgon visste alla stadens arbetare, att Hall, deras egen redaktör, velat bjuda strejkbrytarna på droska.

I denna samma droska lutade sig en förödmjukad, ursinnig, hämdlysten stackars välmenare, som för ögonblicket fann drosksätet vara den enda fasta punkten i sin unga värld.

XV.

Den följande veckan blev en den allvarliga självprövningens tid för redaktör Hall. Utom ungdomsklubbens protestresolution, som naturligtvis måste införas, bragte varje dags post någon påminnelse om, att en arbetarredaktör inte är sin egen herre stort mer än en lärare i en privatskola eller en recensent i Dagbladet. Den societet, som tyranniserar den förre är en annan är den, som konventionaliserar de senare. Men eftersom varje människa, t. o. m. kolingen och australnegern, har sin societet att svara inför, huru mycket mera då en tidningsskrivare, vars publik är ordentligt organiserad!

Redaktör Halls plan att bjuda förföljda strejkbrytare på droska fann han nog själv efteråt tämligen humoristisk. Hans societet fann den brottslig. En hel flod insändare och anonyma brev bevisade det. I jämförelse med den förbrytelsen bleknade t. o. m. hans Gyllich-artikel, som dock avlat en resolution, som liknade en bannlysningsbulla.

Halls känslor inför denna allmänna ovilja — vilken bl. a. tog sig uttryck i hånfulla tillrop på gatan, anspelningar på hans cylinder, hans handskar

o. s. v. — voro närmast förödmjukelse och trots. Han hade anslutat sig till arbetarrörelsen med sådan hänförelse och tillförsikt, sådan tilltro till sig själv och arbetarna, att besvikelsen stundom nådde graden av kvidande hopplöshet. Självtvivel och tvivel på andra pinade honom i obarmhärtig växling. Här gällde det inte en fattig tumsbredd av hans förväntningars rike. Här var hela riket i fara.

Han hade med ungdomens käcka mod inkräktat den slappe Nyléns plats, han hade uppbjudit all sin kraft, alla sina kunskaper, all sin pedagogiska erfarenhet för att förvandla skandalbladet till en radikal kulturtidning av rang, en skola i hyvsning, i social insikt, i allmänbildning, en diskussionsklubb, där alla ägde yttranderätt, ett vikingaskepp, varifrån hugg utdelades, men endast med blanka vapen och endast mot institutioner, aldrig mot personer.

Följden hade redan nu — vid jultiden — blivit den, att upplagan var den största någon platstidning kunde berömma sig av. Framåt hade utom arbetarna borgerliga prenumeranter i massa, och de liberala och konservativa organen, som naturligtvis väsnades över förändringen, började så smått ta efter i ett och annat, började sträcka sig efter de enda vapen att besegra medtävlaren de sågo tillhands: medtävlarens egna.

Tacken för detta uppsving — vilket Halls initiativ åstadkommit, och vilket arbetarna inte kunde undgå att upptäcka och erkänna — hade blivit misstro, köld, förbittring mot inkräktaren på Antonssons och Nyléns stol. Tacken — den sammanfattades i denna packe drummelaktiga brev, vilka mottagaren

i ett romantiskt ögonblick påstod sig för alltid skola bevara i sitt skrivbord, en idé, som något påminte om Columbi berömda kedjor. Några månader senare lågo emellertid breven i en hemtrevlig vårbrasa av björkved.

Hall förmådde i uppriktiga stunder inte förneka faktum: han kände arbetarna för litet. Han hade av denna medkänsla, detta ömtåliga sociala samvete, som är mången studerad ung mans svaghet och sympatiska drag, låtit inbilla sig, att hans närvaro krävdes i arbetarnas leder, och att just Framåts redaktion skulle vara den fasta punkt, varifrån han skulle lyfta, låt oss säga: sin stads arbetarklass. Den inbillning, som yttermera befästade denna inbillning, var den, att arbetarpartiet representerade den högre, den ädlare moralen, ja, att dess medlemmar, i stort sett, vore konsekventare idealister, ärligare naturer, bättre människor än alla andra. Från förföljelse till martyrskap och från martyrskap till helgongloria har människofoten i alla tider burits av snabba änglavingar. Ett barn, som gråter, vädjar genast till kyssar och smekord — utan tårarna vore det kanske en durkdriven bängel. En folkklass, som har värkliga skäl att beklaga sig, klagar sig lätt till överdrivet anseende. Det fanns naturligtvis lika många duktiga och bra människor bland arbetarna som bland andra — Hall upptäckte det senare. Men hans överskattning av klassen som klass, hans förblandning av lidande och rättfärdighet, av målmedvetenhet och idealitet krävde för en tid sitt bakslag i motsvarande underskattning.

Att dessa förträffliga människor i tio års tid

kunnat fördra en redaktion sådan som Nyléns, var den första gåta, som mötte och överraskade Hall. Den nästa blev den, att en uppåtsträvande klass, ett framtidsparti, som stridde för nya meningar och förhållanden, kunde vara så självtillräckliga, omottagliga, ofördragsamma gentemot en ärlig, avvikande mening. Och den tredje gåtan sysselsatte honom just i dessa dagar: hur denna klass, som ropade på rättvisa, kunde tillåta sig övergrepp sådana som dem mot Gyllich eller förföljelser i ord och handling mot dem, som inte hade lust att tillhöra deras parti eller lyda deras sträjkorder. Löstes väl dessa gåtor med de vackra orden: arbete, humanitet, människovärde?

De löstes av Hall tills vidare på Alexanders metod: de upplöstes — i motsägelser, osanningar, misstag. Hall fann, att han misstagit sig om arbetarna. De voro inte mer idealister än alla andra människor. De — liksom alla andra egoister — krävde plats för sig själva och struntade i de övriga. Deras mål var en ekonomiskt dräglig ställning, och det målet hade också andra utan att därför skryta med sin idealism. Skillnaden var den, att andra förmodade den omsorgen vara deras ensak var för sig, medan arbetarna föredrogo att samfällt sörja för sin mage. Samfällda voro de en makt eller möjligheten till en makt, och därför krävde de — praktiskt och förståndigt — i alla ting samfälldhet.

— I stort sett, sade Hall, må samfälldheten vara en god sak, men ett parti, som inte vill godkänna ett aldrig så samfällt anfallskrig, får inte häller samfällt bryta avtal eller förfördela oliktänkande. Sträjk-

brytaren må vara, den han är: så länge hans gärning skyddas av lagen, ja, så länge ingen lag förbjuder gärningen, är det rättsvidrig, brutal, egoistisk framfart att förfölja och förfördela honom. Och fabrikören må vara, vem han vill: ett ord är ett ord, och skälm den, som sviker vad han lovat och undertecknat!

Att ett absolut nytt rike stod för dörren med nya dygder, nya krav, nya lagar, med svarta storkar och vita korpar, det varken ville eller kunde Hall övertygas om. I själva värket ryckte han på axlarna åt hela Marxismen. Das Kapital tråkade ut honom. Vad han politiskt syftade och ville, var en odoktrinär social förnyelse av sitt fosterland. Han ville ett ärligt, demokratiskt genombrott — för att nå det målet vore han t. o. m. livad för organiserat uppror, en samtidigt övei hela landet uppflammande, beväpnad resning. Men en sådan tillfällig oordning, som skulle grunda varaktig ordning, var något annat än dessa ständiga gatkravaller, överfall på sträjkbrytare, brandtal à la Adrian, än detta systematiskt predikade klasshat, än det successiva ersättandet av de borgerliga lagarna med andra av parti-jesuitisk tillvärkning. Hällre ett ordentligt slagsmål, hällre en allmän, blodig revolution — med allmän rättvisa till ändamål och resultat, än detta eviga smågnat, än detta dagliga gräl, där privategoism och partiegoism mätte sina tungors och sina intrigers makt. Som partiledare hade han övertagit ett förut okänt ansvar. Det var inte längre möjligt att dröja endast vid motpartiets missgrepp. På Hall vilade ansvaret för det egna partiets förlöp-

ningar och svek — såsom om han själv lånat dem sin pänna och hand.

Så snart den unge redaktörn något hämtat sig, skrev han en ny Gyllich-artikel, däri han med ännu mera skärpa än i den första förehöll de strejkande deras beteende och öppet förklarade, att därest de ej ofördröjligen förfogade sig till sitt arbete — och t. o. m. erlade skyldiga böter för sin skolkning —, Gyllich vore i sin goda rätt att värva andra arbetare.

Örtengren beundrade mycket denna artikel. Formen — erkände han — var helt enkelt glänsande. Logiken i var sats för sig liksom i slutsatsen och i samtliga satser inbördes var oundkomligt snärjande. Denna artikel var måhända det allra bästa hans vän någonsin skrivit. Men han sökte naturligtvis förhindra artikelns införande i Framåt.

— Skicka den anonymt till Dagbladet, rådde han, som borgerlig spaltfyllnad är den oöverträfflig.

Han var också oöverträfflig, den gode Örtengren. Artikeln trycktes dagen före julafton.

— Du har många av en ledares egenskaper, medgav farbror Örtengren i resignerad ton, när han läst uppsatsen i tryck, skada bara, att du inte är född i en gränd.

Hall smålog.

— Jag är född i Drottensgränd i Katedralskolans skugga i Lund.

— Nonsens — när man så där exakt kan uppge lokaliteten! Du borde naturligtvis inte haft en svag aning om, vilken gränd du råkat skämma ut din fröken moder i. Du har förstås också exemplariska föräldrar?

— Både far och mor är döda — men jag hade de förträffligaste föräldrar i världen.

— Det är synd om dig, Hall. Idealet för en redaktör i Framåt vore en, som aldrig haft några föräldrar.

— En Människones son, gissade Hall med ett tankfullt leende.

— Just så, bekräftade kamraten, endast en sådan duger till Frälsare. Endast den, som hatats av sin mor, vet, vad hat vill säga. Endast den, som är född proletär, vet, vad klasshatet betyder för proletärerna. Endast den, som svultit, kan göra svälten till en religion.

— Svältens religion räcker inte långt.

— Kanske lika långt och lika länge, replikerade den andre, som medelklassens religion — maten. Nå, jag är för rästen alltid medelklass vid middagstid — kom, så gå vi och dyrka vår gud!

Örtengren var en präktig och erfaren kamrat, men det fanns saker, som man inte talade med honom om, och hur det nu kom sig: brevet nummer två, undertecknat En arbeterska stannade, liksom nummer ett, mellan adrässaten och avsänderskan.

Hall hade undrat, om hon skulle svara på hans tryckta svarsepistel. Brevet kunde ju varit en flicknyck — att han låtsat om den, skulle kanske skrämt en familjeflicka till tystnad. En arbeterska lät inte skrämma sig. Hon var en liten grå fjäril, gömd i den stora gråa trädkronan Folkets Hus och fruktade inte för sitt inkognito.

Med brevet framför sig, framlockade läsaren,

ett efter ett, kvinnoansiktena från ungdomsklubben. Där var den hyggliga kapp-prässerskan med sina stora, snusförnuftiga ögon— det ena var något större än det andra — sin blida uppsyn och sin breda, intelligenta panna. Där den långa, bleka tjänstflickan med den litet kutiga hållningen, hon, som stiftat tjänarinneföreningen — en inträssant, men färglös fysionomi — och som i talarstolen hade en så rapp tunga, fast hon annars inte fick ett ord ur sig. Där var ett litet mörkt lockhuvud på en buttig figur, halsen ständigt vriden åt sidan och de medelstora, ständigt avundsamma, grågröna ögonen, som ständigt späjade efter rov åt sin avund. Där var den vackra, något breda ansiktsovalen med den bokstavliga nackdelen, ett grunt och platt bakhuvud, ett fult hårfäste över nackgropen. Där hon, som alltid simmade i svett, när man tilltalade henne, och samtidigt simmade i salighet — en blyg, rar, gulblek liten väverska för rästen. Och där hon, Gyllichs käresta, med sin linjerena skönhet, sina omotståndliga, skiftande irisdjup, som kanske bara visste för mycket om sin tjusning, och med sin kyliga, apatiska modellstelhet.

Intet av dessa ansikten ville passa som form åt innehållet i dessa två brev — eller rättare samman med deras form, ty formen var, underligt nog, det väsentliga. Knaggligheterna till trots — vilka knappt tycktes fullt organiska — hade dessa brev i hög grad den sällsynta egenskap, som kallas stil. Kanske inte den stil, som skapar en författare, men den, som speglar en personlighet, en själ. Intrycket av dold kultur tvang sig även denna gång på läsaren.

Hall hade emellertid en viss svårighet att höra brevskriverskan tala med de unga klubbkvinnornas röster. Nå, han hade inte hört Rosa tala. Ansikten äro också bedrägliga själsskyltar. När motsvarar en författarfotografi det ansikte, som lyser eller mulnar fram ur författarens böcker?

Proletärer äro bräddfyllda av sina egna lidanden. När de tala om andras, är det endast för att få jämra sig under mask. En arbeterska visade en förmåga att förgäta sig själv för andra, som inte är proletärmässig, en förkärlek för sådan smärta, sådant elände, som man hade svårt att tro henne själv om. Hon berättade om familjer med många barn, mannen på fabriken, hustrun på fabriken, de älsta barnen på fabriken, de yngsta packade på en grannkvinna eller lämnade i rännstenen. Hon talade om de kvinnors slit, som börjar klockan fem och slutar klockan när — som sitta uppe och nicka över mannens strumpor och barnens byxor, tills de väckas av, att lampan osar och den näst minste i sin bädd på golvet sparkat av sig täcket — om kvinnor, som, när mannen klämts ihjäl i en lyftkran, få söka dra sig och ungarna fram på mycket arbete och litet tiggeri... Hall fick för sig, att brevskriverskan — trots sin detaljkännedom — varken var gift eller — nu åtminstone — levde i något av de torftiga hem hon skildrade. Hennes intrãsse för lidandet var i släkt med hans eget, det var medkänsla, inte självmedlidande. Hon måste tillhöra någon mera välbärgad arbetarfamilj — sådana funnos, stuveriarbetaren Bärg var t. o. m. husägare,

påstod Örtengren. En arbeterska hade bestämt ett friskt ansikte och en rak, välvuxen rygg.

Här och där stack hon in något om massans råhet och den bildade mannens svårigheter som ledare för dessa får utan herde. Det var både förödmjukande och rörande — men hon tycktes genomskåda hans begynnande trötthet, sökte hålla honom vid gott mod, vädjade å alla de uslas vägnar: arbeta ändå — arbeta trots allt!

En våg av mod genomflödade den unge kämpen. Hela brevet bultade av mod. En stark, ordlös sympati tycktes ha dikterat dessa skenbart så sakliga sidor. Och den, som ingett sådan sympati, skulle inte vara värd sin egen tillit och förtröstan? Åh, du varma, stolta arbetarkvinna — du är sannerligen handen, som räckes över klassklyftan, du är förhoppningen om den samlade nationen, den enade mänskligheten. Den som ofta — ofta finge ett ord av en sådan kvinna, okuvlig, oövervinnelig vore han! För hennes skull, lovade sig Hall, för hennes och hennes tros skull ville han härda ut!

I middagsrasten togo sig Hall och Örtengren en promenad genom staden. Julmarknaden var i sitt brådaste — det var ju dagen före julafton. En hel granskog var ute och tågade på gatorna, grönskade fram på hundra balkonger, klättrade uppför breda, nyskurade kökstrappor, gömde sig i källrar och brygghus för att vara tillreds för morgondagens glada överraskning. Under granruskorna traskade dåliga små skodon, som för en tjugufemöring traskade till underjorden eller halvvägs mot himmelen. Blåfrusna små labbar, vårtiga och knöliga,

överdrogos med klibbig kåda, blödde och kliade av hundra små nålsting. Röda små ögon och blåa små näsor dröpo av förkylning.

Nere i fattigkvarteren, dit Örtengren liksom i tankarna ledde kosan, fröjdades och brådskade ännu ingen fäststämning. Kvinnorna lågo med en skurspann vid sidan raklånga i de rika husens trappor. Männen arbetade långa och många timmar på fabriker, magasin och värkstäder — i några fall skrålade de på utskänkningsställena eller hängde och tjurade utanför arbetsplatser, byggen, kajer o. s. v. Men barnen fyllde luften med skri och skratt — när man såg dem, kunde man tro det var magarna, som skreko av hunger — det var lov i folkskolorna, och barnens glada högtid stod för dörren.

På Örtengrens förslag köpte de var sin påse karamäller att dela ut åt alla ungar de mötte. De skaffade sig lagret i en hökeributik, där ett par barhuvade, valhänta kvinnoskelett just gjorde sina julinköp. Därefter sökte de båda tidningsmännen med flit upp de sämsta gatorna och försmådde inte häller gårdarna — unkna, trånga, djupa gårdar, som liknade mögliga brunnar, där gråhyade småttingar lekte i stanken från avträdeshusen eller jagade stora, feta råttor mellan de överfyllda avfallstunnorna. De små gatornas stenläggning var en förträfflig symbol av proletärens levnadsväg, knagglig och hal, här och där uppriven till kanaler, som sugit till sig rännstensvatten, eller bevuxen med trampgräs över surnad gyttja.

De magra, bleka små vildarna tystnade med

sina ursinnesskrän och sin gräliga lek, när två fina herrar plötsligt vinkade åt dem med proppade karamällstrutar. Sagda vildar kommo skyggt framilande, vana som de voro vid sin vildmarks faror, togo försiktigt emot sin andel och avsmakade ängsligt varorna, innan de stumma nego eller nickade till tack. De misstrodde tydligen all välgörenhet. De misstänkte i det längsta någon baktanke, ett eller annat ärende, spioneri eller försåt, som skulle umgälla eller förvandla gavan och dess sötma. Knepet med trollkaramäller kände de väl till, hemliga polisen hade de likaledes någon aning om. Överdriven glädje visade de inte, bara en del slö förvåning och mycket måttlig tacksamhet. Det behövs nog större övning i den konsten, än dessa små samhällsvildar fått tillfälle till, och varför vara tacksamma mot givare, som själva hade allra roligast åt sin gåva? En och annan blick lyste dock alltid upp, ett och annat ödsligt, stinkande slagfält hägnade i hela fem minuter paradisålderns syskonliga fred och sämja — tills härropet åter höjdes i ett tillryggalagt fjärran, kanske återväckt av en omtvistad karamällräst, som just försvann i ett moln av gatsmuts, trampgräs och yrande hårtestar.

När lagret tagit slut, förnyades det gång på gång i hökerierna i hörnen. Halva fattigstan slickade sig ungefär samtidigt om mun efter ett lyckligt ögonblick. Små pojkar berättade för far och mor, att huset skulle rivas, för det hade varit två fina herrar och tittat inne på gården. Små töser diktade en saga om jultomten, som denna gång uppträtt i dubbelexemplar. Och själva Örtengren fann, att

tilltaget var tillräckligt både enfaldigt och sentimentalt för att kunna göra sig som söndagsskolhistoria.

På återvägen överraskades jultomtarna tyvärr av Adrian, som — till Örtengrens illa dolda förbittring — fullständigt biträdde hans syn på »tilltaget».

— Sablar anamma — karamäller? Varför delade ni inte ut bröd i stället?

XVI.

Det var julafton. Örtengren var efter redaktionstid bjuden i någon hemlighetsfull familj, dit han tid efter annan brukade försvinna. Övriga redaktionsmedlemmar hade egna familjer. Endast Hall befann sig den aftonen utanför. Med kamraterna var han inte tillräckligt intim, för att någon skulle ha lust att be honom — behövdes det för övrigt: »överklassaren» hade ju fina bekantingar.

Efter föräldrarnas död hade Hall firat sina jular hos konsul Ströms. Han hade där behandlats som en släkting, mottagit och utdelat julklappar, druckit högtidskaffet i trånga familjecirkeln och senare, då kretsen ökats med en del gäster, njutit julmat och julglädje som fordom i sitt föräldrahem.

Hall hade haft ett fint och lyckligt föräldrahem.

Tempi passati! — I år skickade Ströms nog inga julklappar, och vad Elsebet beträffar — — — vad Elsebet beträffar, så satt hon väl i splitter ny toalett och serverade någon annan ungherre högtidskaffet! — —

Hall tände en cigarr och slog sig ner i sin soffa för att dåsa efter en god middag. På skrivbordet hade han en del redaktionellt arbete och

dessutom en hel packe böcker, så nog skulle han få tiden att löpa.

Hela dagen hade det spelat någonstans djupt inne — i en oupptäckt värld — en melodi han kände igen från Elsebets piano i världen.

Pjunk, pjunk, pjunk!

Han hade lyftat en börda, och han måste bära den. Han var inte en, han var många, många även i vilans och högtidens stund.

Hur många i det parti, han tjänade, hade råd att äta en julmiddag sådan som hans, hur många hade ens några pinnar av en brasa, sådan som den, som nu fladdrade och flackade mot det speglande, mörka, julprydda rummet? Granruskor över porträtten, grenljus i trästakarna, vem kunde mera begära?

Hurudan jul firade de nere i gränderna? Sträjkbrytarhustrun i det dragiga köket? De små slagskämparna, han bjudit på karamäll i går middags? De många ruskiga hem, dit mannen kanske ännu inte vänt tillbaka från krogen? Och när han en gång kom hem, pank och överlastad, hälsad med gräl och gnäll och själv bidragande med svordomar, hugg och slag — vilken fäst! I drägligare fall kom han kanske hem nykter, hade t. o. m. gotter med sig, men därjämte förstås ett par tre husvilla kamrater att dela överflödet. Och så kommo kortlapparna fram och — överflödet, d. v. s. litern. Gräl, slagsmål, elände.

Hur firade Adrian sin jul? På ett eller annat kafé i en krets av likasinnade. Brandtal, historier, som aldrig tilldragit sig, fantastiska framtidsvyer

beundran och bravorop. Han var nog lycklig på sitt sätt, Adrian.

Hur hade de små arbeterskorna från klubben det? Dukade de just åt rentvättade barn och en snäll man eller åt syskon och föräldrar eller åt sig själva och en och annan kamrat på en vindskupa?

Fråssade den lilla kapp-prässerskan som nygift ung hustru i läsning och smek? Eller drömde hon kanske bort kvällen mol allena med sitt värkande bröst och hägringen av en ännu osydd studentmössa? Hennes stora, fundersamma ögon lyftes just upp från en bok för att sänkas och söka i en annan bok, ett lexikon, efter ett obegripet, krångligt, utländskt ord.

Rosa, skönheten, var fanns hon, och vad tog hon sig till? Och studenten Gyllich — satt han i sin familj och lyddes till sin fars och hans affärsvänners utgjutelser över »ledarna», fackföreningstyranneriet o. s. v., medan det stackars unga hjärtat strövade omkring ute på snöslaskiga gator och letade efter en känslolös och bildskön arbeterska?

Och hans egen arbeterska, hans nya, men redan så gamla vän? I morgon fick han bestämt brev — det kliade så lovande i vänstra handens insida.

Brasan var utbrunnen, det var tid att skjuta spjället. Cigarren var längesedan slut. Om en stund skulle det vara mörkt, dystert och ljudlöst i det stora, ensamma rummet. Prat, där var ju grenljusen, som väntade på att få lysa, och lampan sen och böcker och arbete...

Ja, människorna voro allt bra ensamma. Ingen såg till botten med den andres önskningar och upp-

såt — och ingen kunde göra något åt dem, även om han kanske bottnade. Ingen fattade denna väldiga, månghövdade arbetarmassa — vad den egentligen ville och trängtade till och samlades om. Och ingen begrep »ledaren» av överklass, vad han kanske offrat och drömt, arbetat och tänkt. Ingen förstod, ingen kunde, ville förstå den andre — att han kanske från början menat ärligt och väl, men stötts ut i mörker och kyla, villats bort i lömskhet och falskhet, när ingen ville se och anamma hans ärlighet.

Alla voro de ensamma, den rike, den starke, den lärde — men allra ensammast de huttrande och hungrande fattiga, alla de tusental, dem välgörenheten nådde, och som kanske skuro tänder åt sina välgörare, medan läpparna tackade — alla de tusental, som ingen välgörenhet nådde eller kunde nå, alla de hostande dödsdömda, alla de tusen, som inte togo emot välgörenhet, alla krossade, stolta, ensamma fattiga.

Det glimtade till i ett av glöden, så släcktes det, men glimten hade tänt en tanke.

Folkets Hus skulle ha julgransfäst — julotta, kallades det visst — Annandagen. Örtengren skulle dit och tala, en sångkör skulle sjunga, en orkester skulle spela, någon skulle deklamera, så blev det traktering, julklappar, dans kring julgran, fäst och gamman. Tänk, så mycket folk det skulle bli i Folkets Hus! Så många gas- och julgranslågor! Hela huset skulle stråla likt en enda jättelik, ljusprydd julgran!

Skarorna skulle komma från östan och västan, men mäst från djupa arbetarkvarter, från gränderna

och mörkret, från tomma, sorgliga hem och från enkla, men lyckliga, komma med barn och blomma, från vinterensamheten skulle de komma, den stora vinterliga julensamheten, som gjorde människorna ännu ensammare än annars, gjorde dem till främlingar och dödens barn, — komma skulle de för att höra de ord de behövde, bitterhetens, knotets, hoppets och livets ord, komma för att lyssna till vackra, samklingande ackord, till musikens idealiska gemensamhet av gemensamheter, fröjdas åt ovant, jublande ljus, ovan, oblandad glädje, tala ut, harmas ut, lära varandra skratta och — vad som är svårare — le, lära sig tacka, njuta, leva och för en stund kalla allt detta sitt, sitt eget gemensamma — inte andras gåva, nådegåva som på välgörenhetsfästerna, men allas gemensamma rätt och egendom — de fattigas stolta, kungliga gemensamhetsjul.

Var inte hela arbetarrörelsen motiverad, symboliserad av Folkets Hus' julotta Annandag Jul? Var inte hela arbetarrörelsen en lång längtan, ett långt arbete för en beständig gemensamhetsglädje i livets ensamma, sorgetunga vinternatt?

Varför skulle denna längtan, detta arbete vara en mera fantastisk utopi än forna, förgätna jordevintrars himmelsfantasier, än de fattigas gamla juldröm ovan skyar och stjärnor?

De fattiga voro kanske fattigare nu än förr, men så nöjde de sig också med blygsammare drömmar än förr.

Medan Hall tände grenljusen, kom det plötsligt för honom en gammal historia, ett minne från hans egen eller någon annans barndom — han

mindes knappast vilketdera — en historia från hantvärkets och idyllens tid, men som kanske ändå kunde hänt i vilken tid och vilket vintermörker som hälst.

Allt som grenljusen brunno, kom den för honom tydligare och tydligare — — —

Skråväsendet var begravet av den liberala staten, och fackföreningarna voro knappast uppfunna. Det, som förlorats, skulle familjelivet räkna sig till vinst. Allt föreningsväsen var Manchesterdömet en styggelse. Isolering, inte association var tidens lösen.

Då tog läseriet fart. Det var en underlig bastard av individernas nyskapade enslighet och den undertryckta, men odödliga föreningstendensen. Det var de i hemmet inneställda, av nödtvång sysslolösa själarna, som började slå med vingarna mot gallren och längta till större vyer och rymder. Alla världsliga gemensamhetsområden voro dem genom lag, opinion eller egen okunnighet förmenade, men e n rymd var omöjlig att begränsa, e n riktning var omöjlig att avstänga, riktningen uppåt, de religiösa funderingarnas oändliga »in's blaue hinein». Och så tog läseriet fart.

Kvinnorna — det är sant — hade aldrig direkt berörts av skrålivet, och läserskorna ha alltid varit flera än läsarna. Men kvinnorna ha i alla tider levat med och i sina män, och när skrået sysselsatte männens fantasi, gav det också näringen åt hustruns, dotterns eller tjänarinnans andliga liv. Skrået var en liten värld, alldeles lagom stor för måttliga, anspråkslösa människor och lagom tillmätt i alla tre dimensionerna. Det förenade praktisk nytta med världslig pomp och religiösa ceremonier, det till-

fredsställde ögon, öron och alla sinnen och glömde inte häller bort ens odödliga själ. Och i denna värld levde medelbart som omedelbart såväl kvinnorna som männen, sörjde, gladdes och voro lyckliga.

Allt detta skulle nu familjelivet ersätta och skulle kanske lyckats, om de små hantvärkarna allesammans varit inträssanta, högt bildade och begåvade män, vilket de naturligtvis inte voro — lika litet som industriarbetarna i våra dagar. De voro genomsnittet, d. v. s. de voro tomma, de hade ingen fantasi och ingen erfarenhet att ersätta det förlorade paradiset med, inte ens modärnt sällskapsliv eller modärna förströelselokaler. Liksom pietismen närdes av reformationen, så närdes läseriet av liberalismen. Det var det gråa, som efterträdde det brokiga, och så fick himmelen ersätta jorden.

Dessa reflexioner vävde sig som dagrar och skuggor mellan de enkla personerna och händelserna i Halls barndomsminne. Dessa reflexioner lockade hans tankar vidare och längre än till hans egen lugna och tysta barndom i ett oförgätligt föräldrahem, ja, väl även längre än till det andra, det glömda och gråa lilla hemmet.

Själva historien var en vardagssaga, som kunde undvarit alla reflexioner. Livet berättade den för en liten gosse, och han visste den gången lika litet om skråväsendet som om d:r Mårten Luthers lilla katekes. Men ännu långt efteråt, när hans förstånd blivit större och trodde sig begripa en del av både det ena och det andra, sutto uppträdets detaljer kvar med de första livsintryckens envisa seghet.

Amalias faster bodde vid en underlig, kringbyggd plats, som varken var torg, gränd eller gata, men vidsträckt som ett litet torg, sluten som en återvändsgränd och i sin mynning ej olik en gräsvuxen, kullerstenslagd småstadsgata. Platsen är för länge sedan utplånad av stensättningsmaskiner och arkitekter. Men till ett av de låga envåningshusen med frontespice, vilka böljade fram utmed grändtorgets ojämna mark, tog Amalia ofta den lille gossen med sig, sedan matmodern, gossens mamma, gett henne lov att hälsa på faster.

Det var ingen oblandat angenäm visit för en fyraårig ungdom, som kom från ett putsat och luftigt hem i ett nybyggt hus i en fin stadsdel. Torget luktade mögel, och möglet kröp i tusentals gröna prickar uppför husens kalkade gråstensfot. Invändigt tedde sig fasterns hus ingalunda gladare. När man steg in, steg man ner i stället för upp, och när man väl landat på ytterrummets maskstungna trägolv, steg man ömsom upp och ned. Plankorna både lutade och slingrade, och under trasmattorna sutto försåtliga knastar, som lätt bragte den oerfarne på fall. Taket var av papper, som här och där skrynklat sig och i hörnen pryddes av svavelgula kartringar efter de våta årstidernas takdropp. Tapeternas bruna rosor skiftade i svart, och en väldig, skinande järnugn blandade sitt behagliga kolos med lukten av läder och fotsvett.

Fasterns man var nämligen skomakare, och han och gesällerna huserade i det yttre rummet. Mannen stod sig gott för småfolks förhållanden, och tarvligheten tillhörde tiden och klassen. Det var en liten

torr, svarthårig man med en ansiktshy som gula smärtingsskor. Han svor stundom över gesällerna, vilket var hans rättighet och oskiljaktigt från yrket. När något särskilt gick honom till sinnes, såsom när lädret sprack eller beckträden konstrade, kunde han lugnt och sävligt tillägga ett: »Det var nätt».

Det var älsklingsfrasen, och den gjorde ingen något för när. Mannen var överhuvud den hyggligaste en faster kunde begära, söp inte värre än andra, varken trätte eller slogs. Många ord om dagen sluppo inte mellan hans läppar, och ställde han därute, så styrde fastern därinne. »Det var nätt», det var hans enda meningsyttring, ederna gällde bara gesällerna och lädret. Och ändå var det väl skomakaren, om någon, som var corpus delicti.

I de bägge inre rummen styrde hustrun, och trevnaden var där något större. I det ena stod bland annat en tung och bukig, gulmålad byra, som pryddes av divärse guldblommiga vaser och bandsmyckade porslinshundar. Medelpunkten bland byråskivans alla grannlåter var dock en liten vacker och brokigt målad kyrka av papp, vilken i sig själv var något att se och beundra för små gossar, men som också hade en inträssant historia.

Var gång Amalia bad om lov att besöka sin faster, visste hennes skyddsling, att han åter skulle få del av denna inträssanta historia, som han snart kunde lika bra som någon annan. Det var historien om en liten gosse, som en gång bott i de små låga rummen och varit världens underbaraste gosse. Han var bara tolv år, när han dog, men hade han levat, ja, då — då skulle föräldrarna fått glädje

av honom. Inte nog med, att han kunde räkna och skriva och hade Luthers förklaring i sitt huvud så säkert som en präst, han var också obegripligt händig till litet av varje. Klen och blek var han, och skomakeriet hade han varit för god till, men påhittig och kvick — ja, det var alldeles obegripligt.

Han hade också själv klistrat samman den lilla kyrkan på byrån och satt de små vaxljusen därini, som kunde tändas och gjorde det så härligt och högtidligt i hela rummet — i synnerhet i skymningen, och när hans porträtt stod bredvid. Då var det nästan som på salen, försäkrade faster.

På salen hade den lille gossen, som jämte Amalia var hennes publik, aldrig varit, men av sina föräldrar visste han, att det var »läsarnas» kyrka, och att Amalias faster i alla tider varit läserska. Hon hade varit det både före och under sin lille gosses livstid. Efter hans död blev hon förstås ivrigare. Hon var tidtals, vad folk kallar, konstig, och skomakaren svor åtskilligt på gesällerna och beckträden för hennes skull. Men henne själv var han aldrig sträng mot, han lät henne hållas och komma och gå, som hon ville.

För rästen var det ingenting märkvärdigt med henne. Hon var en stillsam, mager, något lutande hantvärkskvinna av medelålder och medellängd. Hon varken sjöng sånger till guitarr eller fick hysteriska böneanfall, varken vittnade eller värvade. På salen var hon kanske annorlunda. Men hemma uppträdde hon varken som bönesyster eller frälsningssoldat. Det enda egendomliga hos henne — utom hennes tystlåtna och inbundna svärmeri — var

hennes simmiga och ostadiga ögon. Amalia talade ibland om sin fasters ögon. Ögon, som blevo hemska, medan hon hela dagarna vankade omkring i hemmet, stökande eller sysslolös, men stum, stum hela dagarna.

Skomakaren kunde ibland spritta till, bara hon kom in i rummet, men såg inte upp och sade ingenting, endast snörde och pliggade oförtrutet, tänjde lädret över lästen eller doppade det i vattenspannen — men svor merendels av lättnad, när hon äntligen gett sig i väg till salen.

Det var ett besynnerligt hjonelag, aldrig åskväder och aldrig sol, varken höstdropp eller vinterstorm. Det vore hårt att säga, att mannen saknade själ eller åtminstone finkänslighet. Av det senare slaget hade han kanske snarare för mycket. Han var för passiv, för svag, andligt taget för litet man åt en sådan kvinna. Han kunde kanske varit lämplig nog, om han ännu haft en stol i ett vällovligt skomakarskrå och fått värdighet och nimbus av hoppet att bli ålderman — eller också själv varit läsare.

Så kom det, som skulle komma, och som för gossen-publiken gav färg åt den gråa interiören. Så kom det en eftermiddag vid jultiden — det var råkallt i vinden, men i barvädret lyste ännu hönsgräset friskt mellan kullerstenarna utanför huset. Den unkna läderlukten ångade emot besökarna redan i den stenlagda förstun, och i ytterrummet pågick som vanligt arbetet.

— Är faster hemma, frågade Amalia, och det glada tonfallet dröjde länge i hennes lille ledsagares öron.

— Kom nyss hem, halvmumlade skomakaren, medan han energiskt drog åt sig tråden. — Är väl därinne.

Inne i rummet med byrån fanns ingen människa. Det rådde halvskymning, men föremålen syntes fullt tydliga: porslinshundarnas blåa hakband bröto mörkt mot det ljuslockiga porslinet, och vasernas gyllne fantasiblommor tindrade sakta i ett svagt, blåblekt skimmer, som spred sig ur den lilla leksakskyrkans fönster. Det tog sig värkligen ganska högtidligt ut, den lilla kyrkan av målat papp med de små, snart nedbrunna vaxljusen, som skimrade genom eftermiddagsdagern med en blid, hemlighetsfull blinkning mot de bägge orörliga gästerna. En god stund var det nog alldeles tyst i rummet.

— Faster har gömt sig, viskade Amalia, men såg ändå mera häpen än skälmaktig ut. — Faster! —

Hon ropade flera gånger, innan hon flyttade på sig, och ljusen i den lilla kyrkan hade redan slocknat. Det var nu alldeles svart över den döde gossens porträtt.

Slutligen gledo besökarna tysta in i det innersta rummet, som var ljusare och lystes upp av den bleka torgdagern. Amalias faster fanns därinne.

— Faster! Faster!

Hon stod som på lek gömd bakom kakelugnen, och Amalia hade fallit på knä vid sidan om henne. Flickan ömsom snyftade och skrek, och de hade hört ropen ute i värkstaden. Gesällerna trängdes i dörröppningen, och mäster själv spärrade upp sina små vänliga pepparögon.

— Det var nätt, sade han, som han lagade

sig till att skära ner sin hustru och vinkade åt gesällerna att hjälpa honom.

Men Amalia jämrade och vaggade med huvudet och vred händerna utan uppehåll, och en liten gosse på fyra år stod vidögd och undrade på det underligaste livet dittills låtit honom se.

XVII.

Juldagens post kom värkligen med brev från »Arbeterskan». Det var skrivet och avsänt tidigt föregående morgon, i julbrådskan hade det bara inte hunnit expedieras förrän dagen efter. Det var ett ordentligt julbrev, fullt av munterhet och välönskningar, enkla små vitsar och älskligt skälmeri. På två, tre oförklarligt klumpiga språkfel när, luktade det alls inte proletariat. Det tycktes snarare författat i en atmosfär av julgransljus och lack, julklappar och julrim, antydde bl. a. ett blygt vemod över att inte kunna eller få eller våga skicka arbetarnas redaktör en endaste liten julklapp.

Det här brevet var alltså ämnat för hans ensamma julafton. Brevskriverskan tycktes med en beundransvärt intuitiv finkänslighet ana, vad han, tack vare sin utstötta ställning, måste avvara, och hade beslutit att till ersättning visa sig riktigt rar. Hall var mera än rörd, han var lycklig: det föreföll honom, som om i dessa brev hela arbetarklassen förstående och förtroendefullt mötte och uppmuntrade honom. Varför misströsta? En klass, som inom sig hyste sådana personligheter — ty hon var en personlighet, hans arbeterska, en rik och

varm personlighet — behövde inte slå ner ögonen inför någon granskare eller några framtidskrav.

En passus på slutet gav den unge redaktören åtskilligt att tänka på. Brevskriverskan var medveten om sin språkliga tafatthet. Hon beklagade, att arbetarklassen — och inte minst kvinnorna — finge så slät skolunderbyggnad. Som barn voro de för illa närda, för sent utvecklade och för hårt upptagna i hemmen för att förmå tillgodogöra sig folkskolekurserna. Flickor behövde inte huka över böcker, hette det ju dessutom ännu mångenstädes från den äldre generationen. Tyvärr hade arbetarrörelsen inte hunnit att synnerligen mycket bättra på, där läs- och skrivkunnigheten brast. Nu hade mången arbetare och arbeterska svårt nog att stava sig genom sin tidning och ännu svårare att få samman ett läsligt brev. Folkets Hus över hela landet borde anordna kurser i denna den nödtorftigaste och första kunskapen. Särskilt kvinnorna skulle bli s å tacksamma.

Hall sprang upp från stolen. Idén var ju helt enkelt lysande. Tänk, så många missförstånd, som kunde hävas mellan redaktion och publik blott genom den otvungna, personliga samvaron! Tänk, så månget frö, som kunde sås under denna samvaro, där människan tilläts ersätta partimannen, där tågriktningen för en gångs skull bar uppåt och inte ideligen framåt!

Men flöt inte en oanad gångstig här samman med tankevägen? Hade förslaget inte en biavsikt — den att som lärjunge få möta sina brevs adrässat?

Sådant liknade kvinnorna. En enda skrivövning förrådde handstilen, och så var bekantskapen gjord. Då var det ju ren oartighet att tveka — han var för rästen så nyfiken på sin arbeterska, att bara utsikten att få reda på, vem hon var, kunde vunnit honom för vilken hederlig plan som hälst.

Annandagen tittade han ner till julottan, som inkonsekvent nog hölls på kvällen. Folkets Hus strålade, men salen var hiskligt kvav — och programmet sedan! Det bistraste och högstämdaste allvar omskiftade med råa gycklarupptåg, s. k. bondkomik! Han beklagade dem bland de uppträdande, som hade något gedignare att komma med. Intrycket av deras ord eller toner sköljdes i nästa nu bort av komikerns fadda »svampen på» och de plaskande skurar av plumpa skratt, som följde uppmaningen.

Drömmen om det fästliga Folkets Hus liknade föga värkligheten, och Hall kände besöket som en missräkning. Han uppoffrade sig emellertid för att få råka vissa Folkets-Hus-myndigheter, salsdirektioner, ungdomsklubbister o. s. v. och förbereda sin plan. Eljest påminte honom julottan mäst om någon burlesk scen av en gammal holländare, Teniers t. ex., en scen av böljande skrattvågor och glindrande bäckar av svett, klumpiga, broderliga nickar, smällande handslag, klotrullade, genomvåta näsdukar, skrapande skodon, hostningar, trumpetande snytningar, musikfanfarer, haglande applåder, komikerläten och skrovliga, skrällande bravorop. Det starka, muskulösa, saftrika arbetsfolket var ännu helt och hållet kropp, det var kroppen,

den utdunstande, bullersamma kroppen, som fästade och njöt och hade roligt.

Planen mötte — vilket ju var att vänta, då den var splitter ny — mera invändningar än sympati. De äldre struntade — tycktes det — i allt, som inte påtagligt samgick med eller framgick ur klasskampen. Arbetarklassen saknar lika litet som någon annan klass s. k. praktiskt folk, dessa Hinderssöner, som begära ordet, så snart något nytt föreslås och försökes. Framförallt trotsade lokalfrågan alla lösningar. Varje kvist och svale hettes upptagen för evinnerliga styrelsemöten, räkenskapsgranskningar, strejksammanträden, basarkommitteer, stämmoutskott, budgetsberedningar, förbundsfullmäktige, valkommissioner, fackredaktioner, deputationer o. s. v.

Men sedan Hall ägnat sin arbeterskas tanke en artikel i tredjedagens nummer av Framåt och på sin fritid uppvaktat fyra, fem svåråtkomliga styrelserepresentanter, sprängdes dörrarna som spindelvävar, och det visade sig, att där det finns hjärterum, finns det också bänkarum. På nyåret började Folkets Hus' fortsättningsskola sin första tärmin med gratiskurser i modersmålets innanläsning och rättskrivning, i räkning, bokföring, kommunal- och statskunskap, hälsolära, historia och litteratur. Undervisare voro utom Hall och Örtengren — vilken alls inte hörde till familjen Hindersson — ett par tre folkskolelärare, vilka nyss blivit ordinarie och alltså avsättliga endast efter dom och rannsakning. Eljest skulle naturligtvis tilltaget att sprida allmän borgerlig kunskap från Folkets Hus upp-

kallat prästerna och övriga bildningsvänner till de värksammaste reprässalier.

Skolan, som endast var aftonskola, blev mycket besökt. Idéns svaga sida visade sig vara dess popularitet, i det halva arbetarkommunen önskade slå sig ner på ungdomsklubbens bänkar.

Hall var hänförd. Han upptäckte, att han innerst alltjämt var undervisare — pedagog av anlag och lidelse. Allt vad han tog sig till, blev lärarvärksamhet. Att undervisning var en av de sköna konsterna, hade han alltid trott, liksom att flertalet lärare stå i samma förhållande till läraridealet som en kluddmålare till en artist. En njutning var det att åter röra sig bland människor, inte bara bland formler, att ha mottagare i stället för motsträvare framför sig. Här som alltid skänkte han sig hel och hållen, var härskare och vän, åskådare och lärjunge, poet och sällskapsman i en person.

Naturligtvis satt ungdomsklubben fulltalig i skolsalen, som ju var dess egen möteslokal. Afton efter afton fann Hall emot sig samma kända ögon, som första gången bekikat honom med så mycken misstro. Många voro rätt slängda i sina stycken och tittade inom mäst för det goda exemplets skull. Den lilla kapp-prässerskan var nästan fullkomlig både kalli- och ortograf, och Gyllichs Rosa gav henne inte stort efter. Handstilarna ville bara inte riktigt stämma. Mäst erinrade Rosas litet ojämna stil om den kära kända — det klack till i lärarbröstet, första gången han rättade hennes stilprov. Rosas piktur var blott kraftfullare, stundom nästan manlig. Hon förföll häller aldrig till så grova ord- och be-

tydelsemisstag som »En arbeterska». Nå, stilen kunde ju vara förställd, men bockarna — varför spela okunnighet?

Rosas ögon visste om sig och gömde sig ogärna under sina fransar, som för rästen voro de vackraste silkegardiner en blomma bestått sig med. Kanske var det bara medvetandet om sin makt och ett behov att alltjämt få den bekräftad, som förmådde henne att så ofta och länge fixera Hall. Det såg ibland ut, som om hon studerade honom. Bakom blicken låg någonting mörkt, outgrundligt, som endast då och då ljusnade, en skum mulenhet med snabba glimtar av sympati. Det kunde ju vara spel och beräkning också i detta. Minst sympatiskt — hon föreföll på det hela taget kall och på sin vakt — minst sympatiskt värkade rösten, som än var skrikig, än grov i målet. Det var inte den timbre, som så lent tycktes modulera orden i »En arbeterskas» varma, fina brev.

Dessa brev fortforo också på nyåret och fängslade och stegrade fortfarande mottagarens intrîsse. Problemet »En arbeterska» sammanvävdes emellertid omärkligt med problemet Rosa. När den blonda skönheten, som i orörligt, outforskligt grubbel lyssnade till läraren, ibland fick sitt hastigt överglidande uttryck av vekhet, blixtrade det i Halls blick: i sådana stunder ville han svära på de båda problemens identitet.

Han kunde roa sig med att i sin läraremonolog inflicka uttryck ur breven för att iaktta deras värkan på den misstänkta. Han lät sina elever öva sig på hela satser, dem »En arbeterska» skrivit, för att få nöjet se hycklerskan upprepa sina egna stavfel.

Men det finns ingen gräns för kvinnlig förställningsförmåga. Rosa ändrade sällan en min, men så mycket regelmässigare — tycktes det — sin stavning: om hon värkligen var brevskriverskan, föll hon inte i snaran, och hennes scriptum var nästan felfritt.

Unge Gyllich, som kom och hämtade henne efter lektionerna, avlockade henne inga starkare känsloyttringar. Ett omärkligt smålöje, en halv böjning på den späda nacken, det var det hela. Och han kunde dock, om någon och nånsin, just nu göra anspråk på tacksamhet. Tack vare sonens böner och föreställningar hade gamle fabrikörn uppskjutit sträjkbrytarvärvningen och föredragit att låta garveriet vila, medan han avvaktade nya underhandlingar. Denna ovanliga hygglighet kostade säkert både stolthet och pängar. Men gubben offrade bäggedera på ende sonens och sina patriarkaliska grundsatsers altare. Hade han anat, att han samtidigt offrade på kärlekens, skulle den gamle säkert blivit både harmsen och förbryllad.

Rosa upptog offret med gillande, men jämnmod. Det var helt enkelt studentens skyldighet som klubbmedlem. Hon gladde sig också mera som klubbledamot än som käresta. Hall undrade, när han såg dem mötas och avlägsna sig tillsammans, om den stela flickan var i stånd att älska. I alla händelser tvivlade han starkt på hennes böjelse för Gyllich junior.

Studenten — vars själsförmögenheter f. n. starkt påvärkades av hans tillstånd — gjorde intryck av en hygglig, något omogen ung man, som för övrigt inte saknade huvud. Han studerade med

framgång och skulle snart ta en briljant examen. När hans blick och strävan en gång finge andra mål än ett förvirrande kvinnoansikte, skulle de nog också hinna dem. Flickan var dum, om hon inte behöll sitt tag i en sådan framtidsman, förälskad, studerad — och rik sedan! Vem vet: kanske hennes avmätta kyla endast var en bland de många kvinnokonster, som avse att trygga en erövring?

Gyllichs förälskelse var indirekt anledningen, att ungdomsklubben blivit försonligare stämd, inte bara mot studenten, utan mot redaktör Hall.

Adrian, som ville gälla för en erfaren politiker, hade imponerats av den nya vändningen i den Gyllichska konflikten, imponerats, därför att han ansåg Hall stå bakom det hela. Adrian, som var en tämligen polygamisk natur, trodde inte på erotiken som politisk stormakt. Hans umgängelse med tjänsteflickor, enklare skådespelerskor o. s. v. gjorde honom oförstående inför studentens »lilla flirt». Hälst hade han smort upp den vidrige överklassnobben, som förstås — överklassen likt — roade sig med arbetarkvinnan, tills hon inte längre var rolig, och så lämnade henne barskrapad, ful och klen till hälsan. Det var för ingen del den förmodade erotiska genren, som sårade bohêmen Adrians känslor — genren var hans egen, och han hade mer än en gång förklarat sig vilja »spotta alla hederliga kvinnor i synen». Det, som upprörde hans sedlighet var förbindelsen mellan överklassmannen och proletärkvinnan, vilken i sin person sålde proletariatet åt överklassen. Adrian såg i en sådan förbindelse endast ett moment av klasskampen. Att

»spolingen» skulle användt sin makt över fadern till de sträjkandes fromma, ville Adrian inte tro — det passade inte i hans system. Men att Hall — den räven var bestämt ett gott huvud — hade någon hållpunkt på gnidaren, att hans artiklar gjort värkan på utsugaren, att han kanske privat underhandlat med storjobbaren, det låg så mycket klarare för Adrian, som det inte fallit någon annan, allra minst Hall själv in.

Trots sin ortodoxism hyste Adrian — innanför partigränserna — en viss svaghet för paradoxen, en svaghet, som han delade med Örtengren. I ännu högre grad än krullhuvudet älskade han det orimliga för dess egen skull. Och sedan han på det omtalade klubbmötet urladdat sig mot Halls politik, utan att det tycktes ha bekommit den anfallne något vidare, hade Hall steg för steg erövrat honom. Eller riktigare: från synpunkten av de nu ljusnade utsikterna, vilka Hall — naturligtvis — framkallat, togo sig Halls föregående — naturligtvis förberedande — åtgärder högst geniala ut. Adrian beundrade dem alla — både artikeln nummer två, vilket ju också Örtengren gjort, och episoden med droskan. I synnerhet denna senare »åtgärd» smakade paradox i en angenämt fantastisk grad, ansåg Adrian.

Sedan Adrian grälat med klubbkamraterna om denna uppfattning, vilken han var alldeles ensam om, fick han dem åtminstone så långt som att erkänna, att den unge redaktören var en duktig karl. Det erkännandet betyder m y c k e t bland ungt folk, och då Adrian hittills varit den ivrigaste

agitatorn emot Hall, betydde det nästan allt, att han numera var lika ivrig för honom. Så blev klubben vunnen för fortsättningsskolan och för en rad andra idéer, vilka, efter de kommo från »min vän och bror,» numera av Adrian benämndes geniala.

Adrian började söka upp Hall i hans bostad, ta honom med ut på spatserturer, dyka in med honom på kaféer, t. o. m. på guldkrogar — Adrian var aldrig så belåten, som när han fick dundra mot överklassen på dess egna lokaler och inför dess egna kypare — med ett ord, han utträngde och fördrev nästan den stackars Örtengren, som inte kunde tåla Adrian, med vilken han hade allt för många likheter.

— Nej, min käre Hall, sade Adrian med en förtrolig axelklapp, när de hunnit in på lyxkaféet — du är en duktig karl och en förbannat urstyv politiker —

Hall drog på mun och vände sig bort.

— Och du har rätt i nästan allt, vad du säger och gör, men sablar anamma du har rätt i det där om förbindelsen mellan man och kvinna ur olika klasser! Betänk det: proletärkvinnan är en ofri varelse, och kärlek eller älskog — jag kallar det hällre älskog — älskog måste vara tvångfri. Tänk dig det: där står proletärkvinnan, allt det hon äger, är sin kropp, och den har hon — så gott som helt och hållet — sålt åt fabriken. Och där kommer fabriksägaren eller hans son eller disponent eller affärsvän och får se henne — vad händer? Han tar henne, helt sonika, om han får behag till henne. Hennes dygd eller heder, som du kallar

det — jag kallar det hällre utseende och hälsa — nåväl, det är tillfals, eller det är sålt, ackurat som allt det andra. Han är principal och utsugare, och hon är proletär och offer. Kallar du det kärlek? Det är slavhandel, ackurat och allenast slavhandel. Om jag och en piga komma överens — herregud, vi ha vår fria vilja, jag kan inte befalla över henne, jag är proletär liksom hon. Det är förbindelse, det är älskog — det är kärlek, om du vill. Men Gyllich och Rosa, nej, tala inte om 'et!

— Men om han ärligt gifter sig med henne?

— Det gör han inte, det gör han inte. Och för rästen vore det ackurat detsamma. Han hade ändå köpt henne för sina pängar. Hon var offret, som tröttnade på jakten och rullade i kapitalets blodiga gap. Hon var offret, och hon var —

Här slog han i bordet, så att glasen skallrade och en kypare ivrigt och stumt spörjande närmade sig. Adrian fortsatte, ostörd av kyparen.

— Klassförräderska, ja, ackurat! Ingår man förbindelse med fienden, så gör man förräderi, sablar anamma.

Kyparen avlägsnade sig, viftande sig på ryggen med sin servet.

— Skulle hon glömma, vem som fött henne vid sitt slaka bröst, tills det sprutade blod i stället för mjölk? Skulle hon glömma henne, som, fastän havande, tvangs att stå upprätt vid maskinen guds långa dagen, tills hon fick abort på abort och till sist opererades ihjäl på sjukhuset? Skulle hon glömma sin bror stenhuggaren, som gick och andades stenspillror, tills han bröts av lungsoten? Eller

sin bror typografen, som har fördärvat ögonen på nattvak och kanske till sist får blyförgiftning? Eller sin syster på tändsticksfabriken, som di fick operera bort käken på, därför att svavelångorna frätt sig in i hennes trasiga tänder?

— Så mycket större skäl tycker jag, avbröt Hall, att Gyllich får ge andra systern revanche.

Adrian kammade med fingrarna sina gula hårstripor i högan sky.

— Revanche, skrek han — så högt, att ett par herrar, som spelade schack i motsatta kafé-hörnet, förbluffade tittade upp och mötte ett anfall av Adrians ohyggliga spasmer.

— Revanche, ja, en dag skall proletären få revanche! Men nu — en sådan revanche, som den du föreslår, kära bror, en sådan revanche vore ackurat som att bjuda sig själv som dessert, när kannibalen spisat ens släktingar till middag. Tror du, societetsdamerna glömde bort, var fabriksflickan kommit ifrån? Tror du deras tunga skonade henne ens i hennes närvaro? Sablar anamma, deras klasshat är ackurat lika brinnande som vårt. De hata oss, som de hata sina samvetens gråbleka synder. De hata pigorna i sina kök, inte för det de slarva med städningen, vidbränna maten och slå sönder porslinet, de hata dem, därför att de äro proletärer — ja, tro mig! Jag är bekant med en piga — jag är bekant med en hel smita pigor, erkände Adrian med en kort harklande skratt — jag är bekant, säger jag, med en piga, som läser Rydberg och Fröding på lediga stunder. Men hennes matmor förbjuder henne att läsa, ja, för-

bjuder henne ha böcker på sin kammare — därför att annars svalget blir smalare mellan frun och pigan! Är sådant inte klasshat — jo, ackurat! Disponenten vid Doffeln förbjuder sina arbetare att läsa — ja, han förbjuder arbeterskorna att bära hatt och kappa, de ska bära proletäruniform, de ska gå i sjal. Men någon själ få de inte ha. Där kan du själv göra en vits om själar och sjalar, om du finner för gott!

— Tror du på allvar, fortsatte han efter en hastig klunk, tror du, att fruarna kunde glömma, att unga fru Gyllich bara varit en arbeterska på en kappfabrik? Tror du, de glömde det, när talet föll på strajker och arbetare och arbeterskor och pigor och tocke där och unga fru Gyllich var inom hörhåll? Bara det, att hon ser bra ut, bättre än hela skocken av medelklassgässen? Tror du inte unge Gyllich fick äta upp giftet — förlåt vitsen — och tror du inte han till sist åt upp det med en grimas åt — giftet? Tror du inte, unga frun, när hon blev litet äldre och kanske mindre täckelig — hon är av arbetarstam och åldras fort — tror du inte, hon fick hjälpa honom att äta upp det? Och så gjorde de grimaser åt varandra och åt — giftet, ja, ackurat.

Adrian härmade omedvetet, men mycket illusoriskt deras eventuella grimaser.

— Jag kände visserligen, sade han, en baronessa, född piga, som alltid kältade om »packet» — fy tusan! Men jag känner också en präst, som vart kuggad i sin första examen, därför att professorerna fått reda på, att han gift sig med en piga!

Se, professorerna i teologi är inte sa dumma, di — di följer med sin tid och förstår klasshatets evangelium. Di vet, att om Gud råkat sammanfoga något så vidunderligt som en präst och en piga, så är det teologernas förbaskade skyldighet att söka åtskilja dem, sablar anamma.

Hall höjde sitt glas och skalade. Den Adrian var omöjlig!

XVIII.

I förstun satt ännu Pettersson och sålde biljetter eller rättare: räknade kassan, ty balen hade börjat, och det ansågs inte skola komma fler deltagare. Dörren var öppen för hettans skull, och därinne virvlade paren förbi.

Det var en av ungdomsklubbens baler, anordnade av klubbkassören för att på ett smärtfritt sätt kunna få åderlåta medlemmarnas och fylla klubbens respektive pungar. Kassören, en pyntelig ung järnvägsman, som såg ut som en student, kontraräknade med Pettersson. Pettersson var en offervillig klubbmedlem, vars nit alltid placerade honom på obehagliga poster. För »sakens» skull kunde han åtagit sig att två medlemmarnas fötter eller utföra vilket annat lika krävande arbete som hälst. Nu satt han i fem sorters drag och räknade pängar med kassören, men kassören hade hållit honom sällskap ungefär en minut, under det Pettersson suttit i förstun något över en timme.

Därinne virvlade paren förbi.

Nu kom det någon i trappan. Det var Winterblad, som först nu blivit ledig från soarén på Runan, dit han kommit från aftonunderhållningen

på N. O. V., som måst låta hämta honom från repetitionen på Amatörsällskapet, sedan han slutat kvällsredaktionen och fått en bit mat i sig i hemmet. Winterblads energi var dock ännu inte på långt när uttömd. Hans handskakningar med klubbkassören, med Pettersson och med ett par danströga ynglingar, som flyktat till farstun, höllo på att välta kassabordet. När Winterblad nickat sig in i balsalen, måste Pettersson och kassören börja om räkningen på ny kula.

De två fiolerna sågade och skreko, klarinetten gnällde, och kornetten sprack ett par, tre gånger, men bastuban höll takten alldeles beundransvärt. Paren virvlade förbi efter Glada änkans bostonvals.

Det kom värkligen ännu mera folk. Adrian, som aldrig dansade, och vem — vad tusan — redaktör Hall. Men de hade inga damer med sig.

Hall hade sedan en timme hört sig mätt på Adrians hat-teorier. Dels för att skaka honom av sig och dels för att protestera mot hans syn på tingen beslöt han sig för att titta upp på klubbbalen.

— Någon toalett behövs ju inte, eller hur, Adrian, frågade han leende.

— Toalett, kära bror — sablar — dit går man, ackurat som man går och står. Finns inte mer än två medlemmar i klubben, som har bonjour, och en, som har frack, och alla tre är skräddare. Kom du i toalett, trodde folk, du var skräddaren nummer fyra.

— En mycket djup filosofi, tyckte redaktören, och nu stodo bägge två i trappan, Adrian med ulster-

kragen och slokhatten famnande varandra kring öronen och Hall med redaktionskavajen under vinteröverrocken.

— Redaktören går in gratis, sade kassören artigt.

— Kommer aldrig i fråga.

— Är du så gentil, bror Hall, kan du få betala för mig också!

— Adrian är alltid pank, konstaterade kassören.

— Adrian går in gratis, avgjorde Hall och drog kamraten med sig in i salen.

Det blev just paus, musiken tystnade, och kornetten slog över i en komisk falsett-ton, just som den bröt av. Den trippande och nigande virveln stannade, kavaljererna bockade högtidligt och föllo sedan in i det gemytliga och tvånglösa glammet mellan yrkes- och klubbkamrater, vilka råka ha en så oväsentlig olikhet som kön. Ett virrvarr av par och grupper spridde sig över salen, medan en och annan nybliven enstöring stod kvar mitt inne i vimlet.

Kavaljererna buro sina vanliga klubb- och söndagsdräkter, men deras damer hade fiffat upp sig med nya blusliv — åtminstone föreföll det de unga männen så. Underlig vore väl också den kvinna, som inte äger minst två dussin användbara blusliv eller kan inbilla en man, att hon jämt har nytt på sig. Tack vare ett nytt sätt att lägga upp hårknuten, tack vare en bjärt bandrosett, ett par nya rosettskor eller spetsmanschetter, ett par korta ärmar eller en litet djupare urringning tedde sig de unga kvinnorna fullt balmässiga. Gasskenet, som speg-

lade sig i glädjegnistrande ögon, i ett band glaspärlor eller i en similibrosch, och den starka kroppsrörelsen, så välgörande efter deras stillasittande arbete, förvandlade de bleka arbeterskorna och gjorde dem helt enkelt strålande. Där de, skärröda och dansvarma, skrattade mot kavaljeren eller i en pratsam, uppsluppen klunga fläktade sig med näsdukar och dansprogram, glömde de sin roll av proletärer, glömde de t. o. m. den sunda, kvinnliga avund, som på baler granskar toaletter och räknar uppbjudningar. Nu voro de helt enkelt människobarn, naturvarelser, sällsynt och girigt glada och danslivade unga kvinnor. Löjen och utrop, röster, som återfått kvittrets friskhet och pratets naturlighet, ett ljust, skiftande vimmel av yra flickungar och kamratligt ridderliga ynglingar mötte och omringade nykomlingarna.

Adrian slungades med en puff i ryggen mitt in i en klunga flickor, där hans plötsliga, lurviga uppenbarelse väckte förskräckta små utrop, som avlöstes av en skallande skrattsalva, när man fått klart för sig, vem spöket var. Spöket protesterade och värjde sig, det hjälpte inte, flickorna drogo och sleto, tills de ryckt till sig ulstern, vände ut och in på fickorna och delade jublande innehållet, fyra väldiga apelsiner, som väl ämnats till friargåva på helt annat håll, bollade med slokhatten, som de fingo bort till en hängare samman med ulstern, varpå de måste bjuda den nu avslöjade Adrian på limonad ute vid disken i skänkrummet. Bland allt annat de visste, att Adrian var, var han också ett hjärta av guld, trolös och nyckfull, men ända trogen som en hund

och därför en stor gunstling hos alla trolösa små kvinnor.

Hall, som redan i förstun befriat sig från sina plagg och under tumultet kring Adrian nyfiket tittade sig omkring i klubbsalen — som i kväll förenats med åtskilliga annex — upptäckte Winterblad borta i ett hörn, upptagen med att truga sig till en plats på vackra Rosas dansprogram.

Rosa — som naturligtvis till sist måste ge vika för Winterblads energi — var i kväll absolut hänförande. Eller var det den smula punschen, som skapade Halls superlativer? Hon skulle varit balens drottning på vida anspråksfullare lokaler än Ungdomsklubbens. Hennes fägring — som i annan omgivning skulle kallats skönhet — fördunklade naturligtvis utan svårighet alla andra. Den enkla klänningen i hennes namns färg och sydd med hennes egen mästarhand, behövde inte framhålla det graciösa huvudet och den smidigt späda figuren, endast tillåta dem att göra sig gällande. Liksom flera av sina klubbsystrar hade hon halvkorta ärmar och en urringning, som knappt var mycket djupare än till söndags. Men vilken värkan i det dagrande gasljuset gjorde inte dessa smala mörka bryn, som bröto mot den skära huden, de fuktigt ljusskimrande ögonen och det mjuka, mattblonda hårmolnet!

Naturligtvis var unge Gyllich, studenten, inte långt borta. För det mästa satt han fastspikad vid henne sida, men var han än strövade i lokalen, vare sig han för hövlighetens och skenets skull utbad sig en dans på annat håll, eller han hämtade ett glas mjölk eller limonad till sin käresta, lämnade

henne knappast hans ögon, vilkas svärmeri i kväll var mera påfallande än någonsin. Långa stunder kunde han som hypnotiserad följa alla hennes rörelser och därpå, stel och stirrande som en drunknad, betrakta väggen eller något annat föremål, som hans blick inte såg. Men på hans näthinnor levde och rörde sig ännu speglingen av det vackraste han visste. Med nöd väcktes han så till liv av en ovårdsam knuff från någon förbiskyndande eller av orkestern, när den igen spelade upp.

Unge Gyllich var en stilig, välvuxen, t. o. m. vacker ung man — i kväll tog han sig särskilt ut till sin fördel. Taktfullt eller försiktigt nog, hade han nöjt sig med kavajkostym, bar inte häller eljest i sin dräkt något, som stack av mot klubbkamraterna.

I samma ögonblick Gyllich upptäckte Hall i salen, tyckte sig redaktören spåra en lätt ögonbrynrynkning i studentens nyss så drömska uppsyn. Gyllichs ansikte, som hastigt vändes åt sidan, uttryckte värkligen en behärskad, men odöljbar motvilja, som väl kom sig — resonerade Hall — av obehaget att se sig iakttagen av en klasslike i en krets som denna.

Nu spelade musiken upp, och Gyllich skyndade fram till Rosa. Hall tvekade, men de par tre glas punsch han druckit med Adrian — Hall var annars nykterheten själv — värkade ännu, upplöste hans från lärartiden kvarblivna stela värdighet och fingo honom att i arbeterskorna — i vilka han annars alltid såg arbeterskor — bara se en skara unga danstokiga flickor. Rosa var upptagen, hon svingade redan förbi med studentens arm om sitt liv. Tätt i

deras spår kommo andra par — Hall bugade sig för den närmast stående, som råkade vara den obetydligaste och minst uppbjudna av alla flickorna, och drog henne med i den nya omgången boston. Liksom på alla andra baler dansades här i kväll nästan uteslutande boston.

Hall blev varm i kläderna bara av att iaktta sin danserskas lycksalighet. Hon stridde tappert, men förmådde inte hålla de små tunna läpparna samman, deras leende blottade skoningslöst den härjade tandraden. Hon dansade för resten som en älva. Han greps av ett slags ömhet, som sannerligen varken uppväcktes av hennes svettiga, uppsvällda fingrar eller hennes kantiga ansikte med uppnäsan och det glesa pannhåret. Men när dansen slutade, bjöd han upp henne också till nästa dans — om också bara för nöjet att se hennes förvåning och glädje.

— Kanske likväl, tänkte han, kanske har Örtengren orätt, kanske behöver man inte ha svultit för att förstå dem, som svälta.

Medan han dansade, uppfångade han en blick från vackra Rosa. Hon klädde väggen mitt under valsen, fläktade sig med näsduken och tycktes något andfådd. Blicken, som menade sig obevakad och nu fäste sig på Hall, hade det där sällsynta uttrycket av vekhet, som han ibland iakttagit under lektionerna. Den unge redaktören fortfor att trippa och svänga omkring med sin danserska, hans småleende sänkte sig mot det lyckliga ansiktet under hans eget, men smålog åt helt andra syner. Han tänkte på Adrians klasshat-teorier och på sig själv och Gyllich bland dessa kroppsarbetets glada barn.

Han tänkte på »Arbeterskans» senaste brev, det som kommit i går. Det hade varit en enda tacksägelse, tonen var så glad, hade en så lycklig klang, en omisskännlig frändskap med skimret i Rosas ögon just nu. Rosa och »En arbeterska» — voro de två värkligen två, då hade han ett dubbelt bevis för, hur lätt arbetarklassen lät vinna sig, blott man kom den ärligt och välvilligt tillmötes... Den tungsinta skälmen därborta visste, när allt kom omkring, mera om de där breven, än hon kanske ville ut med. Det senaste tackade för fortsättningsskolan. Brevskriverskan gladde sig inte minst därför, att hon själv en gång haft en liknande idé — lilla diplomat, idén var ju hennes, han hade helt enkelt bara satt den i värket. Arbeterskorna voro så tacksamma — ja, hon visste det nog. Och hon själv — ja, titta bara, lilla hycklerska — hade haft sådan nytta av undervisningen! Brevet bar värkligen syn för dagen, det var nästan för fullkomligt efter så kort undervisning, det hade inte ett enda stavfel. Stilen hade också börjat förändra sig, fått större säkerhet och kraft, vanställdes blott ännu av de där omotiverade slängarna pa vissa konsonanter. Intill det sista tänkte hon fortsätta att maskera sig — men vänta, vänta, det skulle bli demaskering.

Nu kom Adrian in från skänkrummet för att titta på dansen och hojtade bravo, när han upptäckte sin vän och bror uppe i svängen. Själv för ostyrig att kunna underkasta sig ens en dansares disciplin, var han road av att beskåda andras dans. Han dansade liksom med i fantasien, markerade då och då takten med en lätt stampning av klacken,

uppmuntrade sina bekanta med förtjusta eller ironiska tillrop, vattnades i ögonen och skrattade hest mot kamraterna i skänkrumsdörren, medan hans spasmer tilltogo i samma mån som hans förtjusning.

— Bravo, broläggare, den stenen ligger till domedag, — aktarej, Valle, planta inga rovor om vintern, — ett, två, tre — fötterna trumma som ett kaffelock, när pannan skall till att pysa över, — — hej, Fina, vad ger du emellan, om jag bjur opp dej till nästa vals, — åh, hut, jag har själv apelsiner i mina ulsterfickor, — bror Hall dansar som en ängel och lilla Klara som en ängelska, jaggu, ackurat, — rör på benen, kassör, du har väl inte kassaskåp i bägge byxlommorna, — sablar, nu är jag trött på att vara sjeik för de dansande dervisjerna — kom gå vi in och få en kopp mocka över lag!

Hall övergav i alla fall sin »ängelska» och bjöd upp Rosa. Hon såg sig tveksam omkring.

— Den här dansen var egentligen Wilhelms, mumlade hon, när de redan hunnit in i virveln. — Men, tillade hon med ett trotsigt kast på nacken, man kan väl inte dansa med en och samma hela kvällen.

— Stackars Wilhelm, svarade Hall leende, medan en oförklarlig hänryckning steg upp i honom, den, som får dansa med er, vill nog inte avstå från en enda dans. Ni svävar som skummet på en dyning.

Wilhelm Gyllich fick just nu syn på dem. Han bleknade lätt, men behärskade sig aktningsvärt, tyckte Hall, som beklagade och kanske en smula för-

aktade alla svartsjukans offer. Gyllich bespäjade dem av och till, men var naturligtvis angelägen att dölja sitt intrāsse. Hall kände en abnorm lust att vara grym mot någon, och kanhända var denne någon just den stackars studenten. Han pratade flitigt och lyckades få löfte om en eller ett par extra-danser — det ordinarie programmet var naturligtvis fulltecknat. Rosa drog litet spotskt på munnen och hade kanske tänkt neka, men när hon i detsamma såg upp på honom, halvslöt hon ögonen och nickade bifall. Den unge redaktören kände sig efter denna sin »första dans» dubbelt så upphettad som nyss efter punschen.

Pausen pratade han bort med Rosa, medan Gyllich, som höll sig tätt vid fästmöns högra sida, närvöst iakttog dem. Hall uppbjöd också, oridderligt nog, hela den konversationstalang han ägde, och som en förälskad ung student näppeligen var i författning att tävla med. Han sade sig hycklande, att det var ett behov för honom att någon gång få bruka sin så länge oövade färdighet, och den intelligenta unga arbeterskan tycktes förstå tillräckligt för att uppskatta och känna sig bländad. Hon var lika självisk som redaktören och offrade ingen uppmärksamhet åt sin fästmans lidande utseende.

Idetsamma uppstod en orolig rörelse bland de dansande, som just ordnat sig i par och endast avvaktade orkesterns signal för att ägna sig åt nöjet, som övningen och hettan redan stegrat till lidelse. Adrian stod innanför skänkrumsdörren och gjorde vilda, häftiga tecken åt musiken, vilka missförstodos av kornettisten, som ensam trattade fram den nya

valsen och naturligtvis lockade några ivriga par ett stycke på väg. De övriga musikanterna sänkte sina instrument, och andra violinen ryckte med våld trumpeten ur de osolidariska nävarna.

Adrian fick äntligen komma till orda. Tuban var av den åsikten, att den nitiske unge mannen ämnade buda till kaffe, och strök sig avvaktande om munnen med avigan, i det han tänkte på »spetsen». Han styrktes i sin tro genom Adrians spasmer, som han tog för en blinkning.

Men kaffebudaren liknade en likbjudare. Han var, underligt nog, ännu en smula blekare än vanligt. Trogen sin konstnärsinstinkt, väntade han, tills fullständig, förväntansfull tystnad inträtt, ja, tills ett par, tre ansikten blivit nästan lika bleka som hans eget, innan han gav nyheten ifrån sig.

— Lorenz Nilsson har dött i kväll, sade han, medan samtliga åhörare ryckte till som inför en personlig sorg; ynglingarna släppte mekaniskt greppet om sina flickors liv.

— Lorenz Nilsson var vår yngste klubbmedlem, fortfor Adrian i sin sluddriga ton, som nu påminte på en gång om en yrkesreferent och om en liktalare vid en grav, — bara femton år — han skulle gått in i sin fackförening i morgon, nu är det för sent, nu får föräldrarna inget understöd, inte begravningshjälp en gång —

Adrian retade plötsligt upp sig.

— Åh, ni vet det, ni alla, som stå i från morgon till kväll, där hälvetet eldas hett — ni vet, hur det är nere på Bojens mekaniska värkstad. Ni vet, hur pannorna eldas både dag och natt, och från morgon

till kväll snurra hjulen, svänga valsarna, dunka hamrarna och spruta järnen pa städen. Ni vet, att de förbannade remmarna, som slingra sig där som jätteormar från tak till golv, bara hänga och lura på en grön femtonåring, som tror, att de slingra sig för ro skull. Han var nyss kommen dit, Lorenz, stackaren. Di låddes, att han fick tigga sig in, för det han var så ung — men så fick han naturligtvis inte häller full betalning. Åh, han var så glad att få börja, få heta karl, glad åt att bli bjuden på buss av di äldre kamraterna. Ni minns ju Lorenz — ja, du minns honom, Edvard, för ni kom aldrig överens —. Jag kommer ihåg, när jag tittade inom för ett par dagar sedan, just som han börjat. Han gick i en blus, som min själ var svartare än nån annans. Bredbent gick han och vaggade på höfterna ackurat som en gammal arbetare, — och så räckte han lång näsa åt förmannen, sablar anam —

Här måste Adrian skratta vid minnet, trots stundens allvar. Det blev ett kort och tårblandat skratt, och ansatt av spasmer sluddrade han så vidare:

— Okynnig var han, Lorenz, och jag svor på, att det skulle gå åt hälsike me'n — som det också gick — ja, jag menar, ni förstår —. Han brukade lägga näven på städet, när ingen såg på — för att retas med hammaren, sa han, och han drog ut'en ackurat en sekund, förrän den slog ner. Han var för ung, Lorenz — ni minns, att han flinade mig opp i synen åt mina spasmer, den bängeln. — — Ja, så kom han ut för olyckan — om det nu var någon olycka att få sluta opp, innan slitet gjort'en trött och led och gycklet drivit ur kroppen på'n

med svetten och svältremmen fått grepp om honom i stället för de där andra, som — som befriade en proletär? — Det var mitt i burret och surret, och pipan visslade kväll, och förmannen signalerade att stoppa maskinerna. Nå, ingen bad Lorenz, men pojke som han var, skulle han stoppa, innan någon annan bara hann — och så var det ett ögonblicks värk: remmen, den långa, giriga, slingrande ormen, boa constrictorn, remmen får tag i blusen, och upp bär det, tillväders — innan någon hinner stoppa, är det ett par kugghjul, en köttkvarn någonstans, som mal och —

— Adrian, Adrian, sluta då, jämrade ett par gälla diskanter, medan några små kvinnor måste sätta sig och hålla för öronen.

Adrian slutade genast, han förstod kvinnorna bättre än någon annan, det var bara berättaren i honom, som ibland fick övertaget.

— Lorenz dog genast — lugnade han — det var slut på ett ögonblick, och nu är det både för sent och för tidigt att tänka på att gråta, sablar —

Adrian harskade sig.

— Nu gäller det handling, sade han morskt. Fackföreningen lär inte bevilja något till en, som aldrig hann bli medlem, och föräldrarna är fattigt folk — ja, ni känner dem. Kamrater, jag vädjar till er alla —

Mer behövdes inte. En hatt kom i gång, det rägnade tjugufemöringar, femtioöringar, hela kronor, ingen svek, det blev en vacker begravningsslant.

— Hall, hör du, lade Adrian halvviskande han-

den på redaktörens axel, Hall, hör du, jag är pank, låna mig en tvåkrona — tack — du får den igen, när — när jag får —

Hall nickade och lade själv en krona i hatten. Adrian offrade tvåkronan.

Redaktören smålog, men fick en tacksam blick från Rosa! Arbetarna tycka inte om att bli överbjudna av folk utanför klassen, när det gäller deras egna.

Nu kom värkligen kaffebud, och hela sällskapet försvann i de angränsande rummen. Man skulle inte tro det, men den allvarliga stämningen löstes som genom ett trolleri. Den dunstade bort med de blåa ångorna ur alla dessa skramlande koppar. Det dracks otroligt med kaffe. Kaffedrickning — kaffesuperi borde det heta — var arbetarkvinnornas last. Det var den enda de hade råd till. De hade sällan sju rätter mat till middag och fyra sorters vin.

Tungorna kommo i gång. Diskussionen från kvinnoföreningarna fortsattes. De unga arbeterskorna togo itu med samhällsspörsmålen, såsom de där kände sin betydelse och visste, att framtiden hörde dem och klassen till.

Det hade nyligen begynt en agitation för att höja snygghetsnivån. En ung studentska hade hållit en serie föredrag i kvinnlig hygien, och en äldre samhällskvinna hade skrivit en diskuterad artikel i frågan i arbetarnas kvinnotidning.

— Fru Antonsson har rätt, ropade en tunn och viktig röst, det är, som hon säger: om man kommer in till en grannkvinna och bara vill låna en kam, hur ser kammen då ut —

Hall höll på att få kaffet i vrångstrupen. Han tillhörde den lyckliga samhällsklass, som aldrig drömt om att vare sig låna eller utlåna sina kammar.

Efter påtårarna och diskussionen blev det åter fart i dansen. Man dansade före franska revolutionen och före slaget vid Waterloo, varför skulle man inte dansa före arbetarnas revolution eller före den ovissa morgondag, som kanske skulle begrava fler än den så hastigt glömde klubbkamraten Lorenz Nilsson?

Rosa, som varit färdig att svimma under Adrians skildring, hämtade sig redan till kaffet, och djupare sutto inte de dystra intrycken, än att hon punktligt kom ihåg de två danser hon nyss lovat Hall. Wilhelm Gyllichs anspråk på en ersättningsdans för den, som nyss berövats honom, underkände hon däremot fullständigt. Även om Hall varit hågad att avstå sin rätt, kunde han det inte utan att såra en mycket bestämd, rättvis och vacker ung sömmerska.

Den unge redaktören förstod knappast, vad som kom åt honom. Med vad rätt rivaliserade han ens för en kväll med en ung galning, vars avsikter kanske voro allvarliga?

Det såg värkligen vissa stunder ut, som om varken Gyllich, han själv eller Rosa uppfattat striden om dansprogrammet, som det den borde vara: en munter liten artighetstvist för att smickra en vacker flicka. Det låg ett ångestfullt allvar i studentens nästan bönliga min och en myndig kyla i den vackra baldrottningens, så att även Hall tvangs att gå in i sig själv. Detta var kanske ingen lek, det

var en akt i ett drama, och vem vet — en ung mans lidelser äro aldrig så långt borta, som han själv förmodar dem.

Hall och Rosa hängåvo sig åt dansen som åt ett förbjudet och därför kärt nöje. Han hade aldrig trott, att den stela sömmerskan kunde visa sådant sprittande liv, skratta så uppsluppet, kokettera så avsiktligt. Han hade häller aldrig trott, att hans innerst aristokratiska natur och smak kunde finna sig tillrätta i en flirt med en okänd kvinna, vilken trots sin skönhet bar klassmärket, men som var för hederlig att endast leka med. Mitt i koketteriet värkade hon den mäst rörande oskuld. Vad ville han, och vad trodde hon, och var denna kurtis med dess bakgrund av svartsjuka, var denna strid mellan två män om en kvinna av annan klass ett praktiskt utslag av klassförsoningsteorin?

Brevet, han visste det, brevet, som han bar i sin innerficka, äggade honom mer än något annat. En varelse med en sådan kropp skulle — ja, hon skulle vara eftersträvansvärd, om hennes själ motsvarade, vad de där breven lovade. Hall visste inte, hur det skulle gå till, men han kände, att han måste skaffa sig visshet, om den han nu omslöt med sin arm, värkligen spelat »En arbeterskas» betydelsefulla komedi? En hand, som förmådde hitta sådana ord, skulle vara värd att tigga om, även om fingrarna strävnat en smula under yrkesnålen. En mun, som kunde formas kring sådana tonfall, skulle det vara dubbelt frestande att kyssa. Ett par insjöögon, som gömde sådana näckrosor, skulle mer än belöna en eldig ung forskare?

Hall befann sig på det stadium, där ögonens begärelse lätt övergår till lidelse och det nästa korta steget heter förälskelse eller något ännu värre.

Runt omkring dem virvlade paren förbi.

Hall kämpade med sig själv, om han skulle begagna den relativa ostördheten i dansögonblicken till att förtro sig och berätta. Men farhågan, att han gissat miste, häjdade orden, när de redan flygfärdiga lyfte sig på tungan. Hur snöpligt kunde inte slutet bli på den vackra drömmen!

Tänk, om den värkliga brevskriverskan var en helt anspråkslös, ovacker, rent av ful liten tigerska bland dem, som nu dansade om honom, eller bland dem, som späjade på honom längs väggarna? Tänk, om »En arbeterskas» små kloka sparvögon just nu smålogo åt de där två dansande galningarna?

Runt omkring dem virvlade paren förbi.

Omedvetet tryckte han den lilla, lindrigt svettiga handen. Han förmådde inte avgöra, om hans tryckning besvarats — han tyckte det nästan, eller kanske det bara varit en knuff från ett förbisnuddande par. Han betraktade det underbart finspunna, mattblonda silkeshåret, som nu nästan svepte intill hans kind. Herregud, det var hans sista dans — den kunde när som hälst ta slut — han måste säga något — fort — fort —

Någonting virvlade förbi.

Men om alltsammans var ett misstag? Om hon inte hade en aning om denna fantastiska brevväxling — som man väl knappt ens kunde kalla så? Om hon missförstod honom, misstrodde honom, såsom hennes klass hade så lätt att missförstå,

misstro den han kom ifrån? Om hon med sin klass' brutala fantasi uppfattade hans ord som ett bondförsök, någonting fult, ohederligt — om han råkade kränka hennes ömtåliga klass-stolthet? Att röra med hårda mansfingrar vid detta fina silkeshuvud — — varifrån fick han för rästen den minimala likheten mellan de båda handstilarna?

Musiken slutade mitt i en takt, hela salen virvlade förbi.

Och nu satt hon hos den grönbleke, svartsjuke glopen till fästman, och Hall själv dåsade i en halvt skamsen dvala på en stol långa vägar, ja, hela fem, sex platser därifrån.

Ett ögonblick senare hade han flyttat ut i skänkrummet, satt där och drack öl och skrattade åt en rolig, men inte just anständig historia, som Adrian gav till bästa med samma iver som sin patetiska vädjan nyss. Mitt emot berättaren sutto fyra flickor och hörde på och gamsade på Adrians apelsiner.

Adrian berättade, tills han smittade alla andra. I tur och ordning måste var och en dra sin historia. Kassören sin, t. o. m. Pettersson sin, och sedan Pettersson gått — för att avlämna pängarna till sorgehuset och alltså, enligt sin drift, byta glam och glädje mot tårar och veklagan — tog Winterblad vid.

Winterblad hade en mycket lycklig afton. Så här i hans egen genre — pantomimen och anekdoten — kom hans energi fullt till sin rätt. Han sjöng visor, han deklamerade »Vid Toldboden steg en Matros i Land», han härmade en kägelspelare, en präst, en höger- och en vänsterriksdagsman, allt

med så träffande karaktäristik och så enkla medel, att jublet var stort och Winterblad själv hänryckt. Till sist måste han upp och hålla tal. Hall lyckades inte avvända den lovsång till »vår energiske huvudredaktör», som nu flödade över Winterblads honungsdränkta läppar. Den otacksamme Hall flydde från leven och hurrarop ut i danssalen — han fruktade att inte kunna hålla sig allvarsam, om han till svar skulle nödgas utbringa ett leve för »vår energiske redaktionssekreterare».

Därute spelade man upp till damernas vals. Det klack till i flyktingens hjärta, en dimma sjönk för blicken: hon, hon själv stod framför honom och böjde behagfullt sitt fina huvud.

Damernas vals blev en dansorgie, kanske också en pratorgie — Hall hörde inte själv, vad han pratade, visste inte, om han talade om sömlönerna eller om silkeshåret, om hennes dans eller om livets korthet eller annat tokprat. Ty han var tokig, rusig, bortkollrad, förälskad — alla måste se det på honom, hon måste se det, och hon såg det, men skrattade inte, bara smålog och tårades, tårades och smålog — åh, så värnlös hon var, så värnlöst vacker!

Blott ett visste han: att han inte häller nu hunnit tala ett ord om de där breven, som lågo honom så om hjärtat. Vad angingo de honom egentligen? Var hon inte vacker nog för att ha lov att vara dum? Måste inte själen vara skön under ett så skönt ansikte? Nej, de där breven jagade honom, de voro en fix idé, ett värkande ont, en blykula, som måste anförtros åt läkaren, om inte inflammationen skulle bli feber. Eller vem vet: kanske de

voro hans talisman, hans bättre jag i detta tillstånd av rusig hjälplöshet? I alla händelser voro de kryckor åt hans lama tanke, bundsförvanter åt hans tunga, som annars inte fått fram ett förståndigt ord mera.

Så sutto de efter dansen i en skyddad vrå — tänk, så enkelt det hade gått till — och pratade och logo, och hon sänkte sitt huvud så där en smula på sned och betraktade honom med ett fuktigt, litet sneglande leende, hennes ena hand vilade i knät färdig att erövras, och hennes rodnad tycktes vilja vänta sig vad som hälst.

Då fick han upp brevet. I stället för att omfatta den lilla handen stack han brevet in i den, såg henne i ansiktet med en forskande, allvarligt forskande min och rabblade upp en lång ramsa, hela brevens historia, inte förglömmande sin egen tidningsartikel, berättade, vilken styrka de breven skänkt honom, vilken troskraft och vilka idéer, kallade brevskriverskan sin fylgia, sin daimonion, sin valkyria med flera konstiga namn, skildrade med vaknande och stigande hänförelse hennes själs ansikte, sådant han målat det för sig, drag för drag, det finaste, ädlaste, kvinnligaste, enda kvinnoansikte i världen —

Rosa prasslade med brevet, hon läste det mycket noga.

Men han fortsatte, medan hon läste. Hennes läppar darrade så vältaligt, hennes ögonhår skälvde så skyggt — det syntes, att hon inte älskade sitt eget pris. Men han måste ju prisa, vem kunde annat med det brevet framför sig och brevskriverskan — ty hon v a r brevskriverskan — där bakom? Orden

kommo rika och varma, de flöto fram af sig själva, det var, som hon lockat dem ur honom, de flöto fram rusiga och gjorde honom rusig. Han målade, han diktade, han var skald, ty han var förälskad och på väg att skänka bort sig åt ett ideal — ett ideal, som kanske var detsamma, åt vilket han försvurit sig i novemberstormen — —

Rosa läste ännu.

Han såg hennes läppar röra sig, som om de format sig kring brevets ord, och han fortfor med sin lovsång. Han bars, han tvangs hän emot det oundvikliga, mot bekännelsen — ja, han hade fått brevskriverskan kär, mycket kär, så kär, att han ville veta, måste få veta, vem hon var, vilket ansikte, vilket huvud, vilken mun, hand, blick, panna, gestalt, som lånade kropp åt en sådan själ, åt hans kära — älskade brevskriverska —?

Rosa granskade varenda bokstav, tycktes det, så sakta läste hon. Det var, som om hon velat pröva, om allt var äkta, om hon värkligen skrivit så, om de där konsonantslängarna också hörde henne till —

Hall läste i Hennes ansikte. Han log — åh, dessa kvinnor, skulle hon inte låta masken falla?

Hon hade hunnit till slutet. Hans hjärta klappade.

Det kunde inte vara möjligt, att han misstagit sig, att han förrått en hemlighet, som tillhörde en annan, och vars handstil hon kanske kände och prövade. Det måste vara hon! Annars skulle hon ju — —. Nu läste hon om brevet en gång till.

Var det en synvilla, eller hade hon blivit blekare

än nyss — nyss, då hon hade samma färg som dräkten och sitt namn?

Vid en sidoblick upptäckte Hall, att de inte längre skulle få vara ensamma. Wilhelm Gyllich närmade sig, bespäjade dem en smula närgånget.

Hall reste på överkroppen, han satt nästan i boxarställning som för att försvara någon eller något — han visste knappt vad.

Rosa? Ja, vad tog hon sig till?

Rosa rev hans brev i två bitar, i fyra, i — hon rev sakta, sakta hans brev, »En arbeterskas» brev i små, små bitar. Hon hade till på köpet ett löje eller ett grin om läpparna, när hon gjorde det. Men när hon plötsligt lyfte ögonfransarna, då var det samma stela, kyliga, lugna irishinna av vatten eller glas, som så ofta mött honom från bänken i fortsättningsskolan.

Adrians hesa skratt hördes i skänkrumsdörren.

— Hall, broder redaktör, var håller du hus? Winterblad berättar en historia, som är något till kostlig — sablar — han håller på att härma en som ska fria — kom, ska du få höra, hur han härmar den dumsnuten —

Hall steg upp. Han hade det intrycket, att man med epitetet inte kunde mena någon annan än honom själv.

Rosa steg också upp. Liksom på lek kastade hon det sönderplockade brevet i ansiktet på Gyllich, som fånlog och såg lycklig ut och kanske i alla fall var den största dumsnuten av de tre.

XIX.

När Hall nästa morgon kom ut i sin trappa för att gå till redaktionen, låg det ett brev i lådan. Första posten hade ännu inte kommit, så det måste ha legat där sedan i går aftse.

Hall sprättade upp kuvertet under nedstigandet, men blev med ens förbluffad stående. Brevet var från »En arbeterska» och helt kort: en varning på några få rader. Brevskriverskan visste alldeles bestämt, att den lokala arbetsgivareföreningen förberedde allmän lockout. Föreningens agenter höllo just på att värva sträjkbrytare.

Meddelandet — om det var riktigt — var en blixt från en klar himmel. Gamle Gyllichs långmod hade alltså tagit en ända. Han och de andra, som drabbats av sträjkerna, ville ta hämd. Och hämden skulle träffa hela arbetarkommunen, stadens alla organiserade arbetare. Oskyldiga skulle straffas i flock med de skyldiga. Fälttåget var beslutat, trupperna höllo på att värvas — kriget skulle bryta ut, ett allmänt, brutalt, ruinerande ekonomiskt krig. Ho vet — kanske det komme att sprida sig över hela landet! Den lokala arbetsgivareföreningen var ju en länk i det stora Riksförbundet, liksom arbetar-

kommunen i Landsorganisationen. Svarades det så med storsträjk, var det först riktigt i ordning. Nöd, brutalitet, ny näring åt klasshatet, förbi med kulturarbetet på Folkets Hus, förbi med den sköna drömmen om försoning mellan klasserna!

Vad fanns det för rästen för otroligt i nyheten? Var inte den Gyllichska sträjken en handling av sympati? Varför skulle inte arbetsgivarna få ha sina sympatier och ge dem uttryck? Varför skulle ett avtalsbrott heta rättighet, när det begicks av ena parten, men övergrepp, när det kom som svar från den andra?

I detta ögonblick förstod Hall, vad som fattades honom som ledare? I detta ögonblick, i den hotande farans stund kunde han se objektivt, rättvist på både vän och fiende. I detta ögonblick, då Adrian och till och med Örtengren skulle brutit ut i förbannelser, kunde Hall endast beklaga. Hans förebråelser riktades i själva värket mot sträjkarna hos Gyllich, vilka inte bara utmanat till kampen, brutit avtal, infört orättfärdigheten bland sina kampmedel, men nu också försutit den behagliga tiden. Och Hall — kunde inte ens två sina händer, han tilläts inte vara opartisk, han var själv part, han stod mitt inne i krigstumultet som anförare för den ena, den förfördelande parten.

Varför hade han inte, som Örtengren sagt, låtit sig födas i en gränd? Endast den, som svultit, kunde göra svälten till en religion.

Men var nu värkligen meddelandet riktigt? De måste väl veta något på redaktionen — nu, tre kvarts dygn efter brevets avsändande!

På redaktionen visste man ingenting. Örtengren hade hört, att arbetarna börjat tänka på underhandling.

»Börjat tänka på!» Hall ringde upp fackexpeditionerna. Nej, ingen hade en aning om lockout. Tvärtom trodde man, att fabrikörerna, både garvarna och skobolaget, nu tänkte inleda underhandlingar. Jaså. Nå, då var det väl så. Avringning. Brevskriverskan hade misstagit sig. Hall ville inte ens notisera ryktet, som kanske kunnat framkalla panik.

I middagsrasten anfölls Hall av farhågor, att brevet i alla fall talat sanning. Lockouten var ännu inte satt i värket, inte ens bebådad, det var visserligen sant, men den kunde därför mycket väl vara i görningen. Arbetsgivarna »förberedde», hette det i brevet. Men hur kunde en menig arbeterska veta, vad som förbereddes i arbetsgivarkretsar? Veta det före redaktioner och fackexpeditioner? Aha, tänkte Hall, nu har jag dig — »En arbeterska» är, kan inte vara någon annan än Rosa, Gyllichs Rosa, och Gyllich har förrått hemligheten åt sin käresta!

Oaktat farhågorna alltså togo fastare, sannolikare form, var det inte längre de, som sysselsatte Halls fantasi. Den hade glidit in på angenämare område, den dansade in på gårdagsbalen, slog sig ner vid en skönhets fötter och undrade över den outgrundliga kvinnonycken, kvinnolisten, som roade sig med att riva sönder sina egna brev blott för att vilseleda, förödmjuka eller gud vet vad. Vem tar sig för rästen rätten att riva sönder andras, till en annan ställda brev? Hall skrat-

tade halvhögt mitt på gatan — han fann, att han varit en särdeles klen fältherre i går aftse. Men vem blev också klok på denna gåtfulla, alltmer gåtfulla samhällsklass?

Hall väcktes ur sina funderingar av en benig hand, som lades på hans skuldra. Han såg sig om och ryggade av instinkt tillbaka: lektor Lundes taktik att i halvcirkel smyga sig på sitt rov gjorde hans fysionomi ingalunda behagligare. På motsatta gångbanan och åt motsatt håll vankade vännen Almström i sakta mak sin gängliga stråt.

Vad ville lektorn? Hall och han hade gudilov ingenting gemensamt. De hade inte talat till varandra sedan den kvällen inne på ölkrogen.

Jo, lektor Lunde ville göra redaktör Halls närmare bekantskap. Han fann, att han gjort honom orätt, kanske förolämpat honom för »den där odågan Nyléns skull», men lektorns svaghet var nu en gång en något otidsenlig trohet i vänskap som i hat. Lektorn erkände emellertid sina misstag — och han hade under redaktör Halls korta æra i honom upptäckt en kapacitet, en reformator, en kraft att erkänna och ta vara på, ja, vad mera var: en karaktär! Han bad därför, att det framfarna skulle vara förgätet, att de skulle riva ut ett blad ur minnets bok eller åtminstone vända bladet och på den nya sidan skriva: vänskap. Lektorn kände sig så ensam, och den där pojkvaskern (gest åt Almström) var inget sällskap för honom.

Lunde förtfor att tala, och Hall lyssnade med växande förvåning. Han anade, att åtminstone hälvten av smickret var fågellim, och att den så

kallade vänskap lektorn kunde vara sinnad att bjuda var en eller annan beräkning, ett kapital mot ränta — i ren yttre konjunkturmening, att den alltså skulle sägas upp, om räntan slog fel eller spekulation bättre lönade sig på annat håll. Men med förvåning iakttog Hall också sig själv inför det tvetydiga anbudet. Ännu för en månad sedan skulle han stött tillbaka den bjudna handen. Lunde hade då för honom representerat den onda principen, förfallet, parasitväsendet, hindren för arbetarnas uppryckning. De par tre månaderna hade redan gett den unge mannen lärdomar.

Alltsedan den afton han i Örtengrens sällskap »upptäckt Folkets Hus», hade han känt sig på osäker mark. Han fann sig ställd inför elementära krafter, dem han ej förmådde fullt utforska, än mindre behärska. Han tvivlade stundtals på sig själv — stundtals på varje individuellt inflytande. All makt, all fruktan, all framtid tycktes honom vila i den jordmån, där jätteträdet Folkets Hus sträckte sina rötter. Och lika litet som han förmått befalla novemberstormen, lika litet rådde han för stiltjen eller vindstötarna i arbetarträdets krona. De senare föddes liksom luftens stormar i atmosfäriska lager, dem ingen enskild ledde eller påvärkade. Och i senare fallet föreföll märkligt nog en akademiker sämre meteorolog än den olärde kroppsarbetaren.

Denna syn på tingen hade förvandlat hans förakt för bohêmeredaktionen i medömkan, nästan medkänsla. Hall hade börjat förstå de tröttes kotteri. Själv var han ung och stark och lyftes av en ovanlig arbetsdrift och en trotsig lust att hävda

sin vilja. Men mindre laddade individer, äldre, erfarnare — hur förklarlig blev inte deras likgiltighet i en kamp, där ingen av parterna tog hänsyn till dem? Hur naturlig var inte f. d. idealarnas cyniska slöhet inför en partiidealism, som ofta liknade klassegoism? Hur tragisk var inte deras ställning — de individuellt överlägsnes, utvecklades — mellan de två härarna, av vilka den ena släpade dem fram, sköt dem framför sig till kanonföda, medan den andra — deras naturliga bildningsklass — vände hela sin förbittring mot dem? »De ansvarslösa, härsklystna, hämdgiriga ledarna», hette det ju alltid. Och så voro dessa »härsklystna ledare» i grunden endast mannekänger.

Hall hade ännu inte tänkt tanken fullt ut. Men dunkla aningar äro lika mäktiga som klara tankar. Han besegrade sin fysiska motvilja och lade sin hand i den vänskapsfulle lektorns. Han besegrade sin försiktiga misstänksamhet och sin fördom mot Lundes moral. Han kände sig — också han — så fruktansvärt ensam bland de okända många. Örtengren och Adrian voro ju, den ene halvt, den andre helt, av de mångas tankeras. Här var nu en naturligare bundsförvant, en lärare som han själv, en lärd, en akademiker: det vore slöseri att förkasta bundsförvanten.

De intogo sin middag samman på Halls restaurant, där än den ene, än den andre av de borgerliga gästerna nickade en hälsning åt lektorn. Hall förvånades över mängden av hans bekantskaper. Ingen tycktes emellertid för ögonblicket eftersträva hans sällskap.

Lunde var för ingen del någon utstött man. Hans vetenskapliga meriter, vilka länge gjort honom professorsmässig, likaväl som hans mångsidiga dilettantism på sociala och litterära fält skänkte honom tillräckligt av det mäst borgerliga anseende. Därtill kommo lektorns talanger som sällskapsman. Han ägde — påstodo hörsägner, vilka redaktören inte varit i tillfälle att kontrollera — i neutralt umgänge en esprit och en talförhet, som överallt samlade beundrande publik. Hans rika beläsenhet, vilken han även som författare förträffligt visste utnyttja, tillät honom ett oupphörligt fyrvärkeri av citat, vilket bländade även kritiskt folk.

I vissa ögonblick alls inte någon björnskötare, tvärtom smidig, len i tungan, granntyckt i sitt ordval, anslående en ton av anspråkslös rättframhet, som oförlikneligt prydde hans förtjänster och förmådde gynnare och förmän att blunda för litet av varje — kunde emellertid Lunde i nästa nu brusa ut i en störtskur av grovheter, för vilka ingen annan publik fanns än den på Folkets Hus. Just dessa grovheter gjorde emellertid hans rätt kätterska medarbetarskap tålt och skattat bland arbetarna. Dessa grovheter voro överklassarens skyddande förklädnad, var gång hans kätteri — förlåtet och förgätet — stack fram. Ett stycke obändig individualitet, var han visst inte den ende av den rasen, som uppsökt arbetarpartiets mjuka famn och stött pannan mot ett pansar av konventionalism.

Lunde var för dagen i sitt urbana humör, smickrade, instämde, betygade ånger, vänskap, nedslagenhet över forna förlöpningar och utlovade till

sist en artikel åt Framåt. Med det snaraste, lovade lektorn, och Hall låtsade ta löftet på allvar: lektorn var känd som en stark lovare, och manuskriptet kunde ju dessutom visa sig oanvändbart för en anständig tidning. Hall föresatte sig att hålla igen, Framåt finge inte demoraliseras.

Vid uppbrottet från middagen upptäcktes det, att den »med det snaraste» utlovade uppsatsen redan var skriven, den befann sig i lektorns och vandrade över till redaktörens ytterrocksficka, varefter de båda nya vännerna följdes åt till redaktionen, där opuset — en recension — i en fart genomlästes, godkändes och betaltes — med ett nog högt honorar, lektorns vanliga. Lundes förslag att skicka »gosse» efter ett dussin pilsner avböjdes emellertid, Hall började ängslas för den nya vänskapens konsekvenser: artikeln måste naturligtvis retuscheras.

Lektorn stannade på redaktionen, där han underhöll sin gamle vän »odågan Nylén» med sin länge saknade konversation.

Hall hade just hyvsat det nyaste artikelförvärvet och sänt det ner till sättarna, då en ringning kallade honom till telefonen. Det var skoarbetarnas förtroendeman, som underrättade, att lockout från och med kvällen förklarats mot branschens alla organiserade arbetare i stadsdistriktet. I nästa minut ringde det igen: samma nyhet från garvarna. Och under de närmaste timmarna pinglade det, ut för ett, olycksbuden susade tätt efter varandra. Halls brevskriverska hade ändå spått sant: hela arbetarkommunen var från och med i kväll utestängd från ar-

bete. På ett ögonblick hade staden fått tiotusentals arbetslösa av alla fack, kön och åldrar.

Örtengren var en del överraskad av sin redaktörs framtidsblick. Men i samma mån Halls anseende steg, sjönk hans mod: på hans skuldror hade vältrats ansvaret för de sysslolösa massornas ordning och lugn, och han kände från ett visst uppträde sin vanmakt gentemot gatudemonstranter. Han slungade genast ner en manande artikel, riktad till de utestängda, i vilken han rådde till ofördröjlig underhandling. Gyllichs arbetare fingo ännu en välment skrapa.

Ännu medan han skrev, tittade ett nytt ansikte över tröskeln. Redaktören häjdade pännan — han hade nästan glömt de där toviga hängbrynen och den osynliga blicken bakom dem, men det tog blott en sekund för att uppliva minnet. Bärg, den gamle stuveriarbetaren, ordföranden i tidningsstyrelsen, Örtengrens Warwick, kungamakaren, som också kunde avsätta kungar — Bärg, symbolen för det stora, fruktade, okända, för genomsnittstycket, genomsnittsviljan, för lockoutens sorlande tiotusen, symbolen för massans alla nycker och handlingar. Var gång det kubformiga huvudet visat sig på Halls vägar, hade någonting inträffat, någonting, som flyttat den unge akademikern ett stycke framåt mot ett dunkelt mål, som kanske varken han eller »symbolen» kände.

I dag stod han där igen, nickade åt var och en särskilt, tog var och en särskilt i hand, kallade var och en vid hans efternamn, rätt och slätt, och

undvek herrtiteln, som om han därmed skulle erkänt akademikerna för sina herrar.

I dag värkade dock han och de andra särdeles kontanta. Bärg nickade ibland trohjärtat vid Halls ord och visade en glimt av sina tänder — ett sympatibevis, som påstods vara sällsynt. Äntligen sträckte han, efter en betänksam knackning på locket, fram sin snusdosa. Hall, som inte var snusare, nös våldsamt efter prisen, men tog, för att blidka bjudaren, för säkerhets skull en nypa till.

Lektorn och Winterblad klevo i detsamma in för att — omodärnt nog — önska prosit, Welinder steg upp från sin stol och räckte på sina styvnade leder, och själve Nylén kom tveksamt inglidande med papperskniven mellan tummen och pekfingret — det var månader, sedan han sett sig om i gårdsrummet.

Hall satte fram stolar och bestod några artiga ord på Lunde och Nylén, vilket tycktes förbrylla stuveriarbetaren. Nylén var redan bearbetad av vännen Lunde. Bärg mulnade inför denna oväntade vändning, som kunde tyda på försoning mellan akademikerna.

Tidningsordföranden ryckte tämligen kärvt fram med sitt ärende. I den här lockoutfrågan måste Framåt mera än hittills hålla klar partifärg, kväsa fabrikörerna och liva arbetarnas mod och uthållighet, så att deras rättvisa sak till sist blev den segrande. Ett par artiklar av Hall — i den Gyllichska sympatisträjken — hade gjort mera skada än gagn. Fick arbetsgivaren höra, att han hade rätt — höra det i arbetarnas eget organ — så gav han naturligtvis

inte efter. Och det var nog till en del de där artiklarna, som varit skuld till lockouten. Fabrikörerna hade fått ett så stort mod, se. Hädanefter gick sådant inte för sig, se. Det var åtminstone styrelsens och arbetarnas mening.

Redaktören lyssnade en smula otåligt. Han tvivlade inte en sekund på, att det var styrelsens och arbetarnas mening. Den sista tiden hade lärt honom, att de sällan hade mer än en, och den mening kungamakaren uttryckte, var nog mera officiell än originell.

Men vecken djupnade i alla fall om näsroten, innan han såg upp, och näsborrarna vidgade sig — kanske också av andra skäl. Ögonvitorna blixtrade. Direkta befallningar hade han inte berett sig på.

— Kan väl vara, herr Bärg, sade han, men jag har, som ni vet, inte trängt mig in i den här redaktionen. Jag har mottagit ert enträgna anbud — under förutsättning, att redaktörens mening också betydde något i Framåts redaktion.

— Framåt är organ endast för arbetarnas mening, svarade Bärgs entoniga röst, ledsagad av en knackning på snusdosan.

— Menar herr Bärg, att redaktören i Framåt bara är arbetarnas sekreterare?

— Hall vet nog, vad jag menar, och det är, att arbetarnas partitidning inte ska ta parti mot arbetarna.

Det var nu en mycket finurlig vändning, som samtidigt slog spiken på huvudet och Hall på fingrarna — medan den, som höll i hammaren syntes fullkomligt oskyldig.

Hall tappade också genast behärskningen.

– Tillåt mig då säga herr Bärg, att han och tidningsstyrelsen betett sig oförsvarligt mot min person. Ni ha lockat mig att anta en plats, som kräver annan kompetens än min: redaktör Nylén äger tio års erfarenhet av arbetarnas mening, medan jag —

Bärg lyfte omärkligt pa ögonförhängena.

— Är det så, att Hall har tröttnat på arbetarnas sak, så kan ju Nylén —

Även Hall höjde på ögonbrynen. Aha – var det kanske för att få säga detta, som kungamakaren tittat upp just i dag — i kampögonblicket, vändpunkten? Behövde han en lydigare tjänare? Den unge redaktören prässade käkarna samman, så att tänderna knakade. Så lätt skulle det inte lyckas gamle Warwick.

Situationen var något sammansatt. Bärgs halva vädjan var en stark frestelse för Nylén. Vad kunde denne högre önska än att i sin tur få förödmjuka den, vars blotta titel betydde Nyléns förödmjukelse? Ett lätt hånlöje om hans, som vanligt, halvöppna mun snuddade också vid den unge redaktören.

Men Bärgs tonfall lät en smula för uppriktigt. Någonting inom den avdankade »sekreteraren» uppreste sig mot denna nya diktamen. Han tyckte inte om att falla på knä i så mångas närvaro. Han kände för tillfället ingen lust att fastspika stuveriarbetarens meningar, och Mefisto i hans närvösa hand vägrade att tjänstgöra som hammare. Allas ögon riktades mot Nylén, när han för första gången på månader högt upphov sin röst på redaktionen.

— Tro det, sade han med ett hämdgirigt fnitter, tackar! Herr Bärg hanterar oss akademiker som krocketklot. Nummer ett krockerar han bort med nummer två, och nu föreslår han att få slå bort nummer två med nummer ett! Tackar! Jag känner Bärg, och däruppe hänger en, som också kände honom.

Alla blickar samlades på Antonssons porträtt. Hall funderade på, vad Örtengren berättat honom, och de andra tänkte väl på detsamma. Om Bärg också såg dit upp, kunde på grund av ögonridån inte urskiljas.

Det var första gången någon av de närvarande hört Nylén häntyda på sin företrädare. Antonsson, föreställd av sitt porträtt, var emellertid den förste i en hel regentrad, som här sammankommit för att anklaga en stackars enkel arbetare. Winterblad, Welinder, Lunde och Örtengren sutto som vittnen. Allvaret bredde ett släkttycke över alla dessa ansikten. Deras privata känslor, partiskhet, motvilja, egenheter och svagheter utjämnades, utplånades. Det var som i en rättssal, där domhavanden just uppmanat de vittnande att behjärta edens vikt. Ett slags gripenhet, en känsla av att vara ställda inför någon sällsam slump — som kanske var något mera än en slump — bytte alla dessa fysionomier, dem livet karrikerat, i speglar åt en stel, andlös, väntande häpnad. Allt var en stund så orörligt, så tyst i det lilla tarvliga rummet med dess tidningshyllor, skämtbilder och nötta tapeter, att den ringaste knarrning i ett stolsstöd eller prassel i ett papper väckte uppmärksamhet.

På Halls unga fantasi gjorde tystnaden starkare intryck än på de andras. För honom hade värkligen ödet nyss vandrat genom rummet. Han hörde också ödets röst ur den gamle arbetarens mun:

— Den, som inte är belåten, får gå, vart han behagar. Men arbetarnas sak skall fram.

»Skall fram» sjöng det som eko ur alla hörn, tyckte Hall. Men han tillfogade:

— Med rätt eller orätt, tyckes det, herr Bärg?

— Arbetarnas sak är rättvis, det vet Hall lika bra som jag, svarade arbetaren. Det står i de lärdes böcker, och Hall har själv sagt det i tidningen — många gånger.

— Men arbetarnas sak mot Gyllich, brusade den unge redaktören upp, den saken är sjuk.

Bärg skrattade, tyst, illmarigt.

— Då får väl Hall bota den då — så att arbetarna får sitt arbete igen. Arbete är ju hälsa och välstånd, se.

Han skrattade igen, steg upp och vände sig ett halvt varv runt, som om han ämnade gå.

— Ja, det var bara det, jag tänkte säga, se — och vill inte Hall, så vill väl Nylén —

Bärg tog — på goda skäl — inte Nylén så särdeles allvarligt och hoppades, när akademikerna fått betänka sig, kunna använda deras inbördes avundsjuka. Hall fick åtminstone nu fullt klart för sig ärendet, »vad Bärg tänkt säga».

Men Nylén tog alldeles oväntat eld.

— Är Bärg så dum, att han tror, jag vill kravsa hans suspensionskastanjer ur elden, så må han tro't. Annars så är det allt stämman, som skall få döma

mellan mig och Bärg — jag ämnar tala ett par ord på stämman —

— Ja, stämman, ja, upprepade Bärg som ur ett avlägset fjärran.

Hall stod och undrade över den plötsliga kraften i Nyléns gälla organ. Det hördes, att också han en gång kunnat konsten att befalla — lika väl som Hall. Det sjöd häftigt i den unga hjärnan, alla senor spändes, Hall kände en frestelse att rusa upp och slänga den spegrinande proletären sin avsägelse i synen. Att sitta och ta mot order av en siffra, av en rå, ostuderad, okunnig, hjärtlös, underlägsen halvbarbar, som stank av fotsvett och inte rymde mer än en tanke i sin hjärna! Åh, han hade lust — —

Ödet var sannerligen ute och vandrade i kväll. Än i skepnad av en gammal grå stuveriarbetare. Än i någon annan, lika blygsam liknelse.

Det tog i ett lås, någon steg tungt i korridoren, och Bärg väntade med avtåget — till yttermera visso höll han snusdosan i beredskap utanför byxfickan. En poliskonstapel stod och hälsade i dörren.

Nu var konstapeln visserligen en gammal vän till de äldre redaktionsmedlemmarna. Winterblad hade druckit mången ölhalva med nummer 21. Dock gör ett polisbesök på en socialdemokratisk redaktion alltid en viss dramatisk effekt. Man hör inte för ro skull till den stridande kyrka, som ännu inte blivit den triumferande. Man har alltid en och annan nysagd sanning på sitt samvete — förutom alla de gamla, som inte längre äro åtalbara.

Konstapeln gjorde effekt. Det blev, om möjligt,

ännu orörligare i det orörliga gårdsrummet. Nylén visade genast livligt inträsse. För egen del hade han det renaste samvetet i kretsen — han hade inte på månader haft en rad i sin egen tidning. Att detta förhållande inte minskat hans ansvarighet — som visst inte var suspenderad — berodde på, att alla andra skrivit så mycket mer. Hela stan, ja, hela provinsen hade lagt märke till, att täxten vuxit till det femdubbla — sedan Nylén upphört att skriva i tidningen. Ett i och för sig märkligt resultat!

Nylén sjönk ihop under konstapelns nästan förlägna blick. Han kramade hårt om papperskniven, vars huvud visade en otidsenlig munterhet. Det kom svettdroppar ur den ofruktbara hjässan, och de osynliga brynen drogos samman.

En och samma tanke föddes på en gång i hans och den unge rivalens hjärna. Hall skalv till och bleknade. Även han ansåg, att den där gamla historien kom och spökade i otid. Just nu, när faran, förtrycket där nerifrån höll på att ena, reorganisera redaktionen.

Konstapeln vände ett tjänstekuvert mellan sina bastanta handskfingrar och mumlade, sedan han harskat sig, i godmodigt-förlägen tjänsteton:

— Ja, det är gamla vanan — fast nu har det välan inte hänt på ett par tre år. Det är till redaktör Nylén genom poliskammaren.

— En stämning — tryckfrihetsåtal — vad, stammade Hall upprörd.

— Ja, det kallas visst så, medgav polismannen urskuldande. Men — tillade han — det blir aldrig nånting av'et nu för tiden.

En biton av försakelse klang genom den nitiske ordningsmannens anmärkning. Men ingen hade öra för dess komik. Det var tryckande tyst i rummet. Man hörde endast knakandet av det styva tjänstekuvertet, när Nylén ryckte det till sig, sågade upp det med sin humoristiska kniv och dök ner över papperet.

Efter en stund såg han upp. Med ett slags hatfull triumf i blicken mönstrade han Halls obehärskade oro.

— Det där rimmeriet hade jag annars tappat i papperskorgen — för andra ändamål, sade han långsamt och med ett leende åt sin cynism, — men redaktör Hall har väl plockat upp det, liksom så mycket annat, som jag tappat. Eller kanske redaktören rentav räknat ut, att några månaders häkte skulle suspendera mig så mycket säkrare?

Hall svarade inte. Man kunde ta hans tystnad för den kränkta oskuldens. Men han förmådde helt enkelt inte svara. En blick, han uppfångat från Örtengren, talade så tydligt som ett vittne.

Han visste ju, att han inte direkt avsett denna utgång — men Örtengrens varning hade under hans förbittrade tillstånd den gången framkallat tanken, och Hall hade inte gått ur vägen, den hade tvärtom synts honom välkommen.

Nu var så mycket annorlunda. I detta nu, när klassklyftan öppnat sig mellan honom och Bärg eller det Bärg symboliserade, i detta nu skulle tragiken med hans egen klass, bristen på solidaritet, individernas inbördes kamp spökande stå upp och isolera.

Bärg, som nyss suttit på de anklagades bänk, var igen vittne och domare. Vilken tanke måste han egentligen få om akademikerna — han, vars enda dygd hette solidaritet!

Vilket medel hade akademikern använt, vilket medel i kampen mot en skenbar fiende? Vilken rätt hade han efter detta att förebrå proletärerna deras kampmedel? Vilken rätt att skrika om orättfärdighet? Medan inom honom en otystlig viskning sade honom, att just han — låt vara i blindo, oförvarandes — begått en orättfärdighet? Gud vet, om inte hela hans regim —?

Bärg knäppte hop snusdosan och tog ett steg mot korridoren.

— Ja, det var bara det jag ville säga, se — nu får vi väl se oss om efter en ny ansvaring, se. Och Hall får redigera, så han kan ansvara för stämman, för stämman, se —

Åter hördes hans röst underligt avlägsen, nästan som ett sus i en trädkrona, i en av trädkronorna utanför. Men han stod ännu bredbent ute i korridoren, den grå stuveriarbetaren.

XX.

Den första vårstormen hade nyss brusat genom gatorna, och dess efterilar tycktes ännu jaga varandra i Folkets Hus' trädkrona. Från bittida om morgonen till sent på kvällen rådde brus och liv längs alla dess grenar och kvistar, trappor och gångar. Förtroendemän med bekymrade ansikten gledo förbi varandra, stannade, bytte nyheter, diskuterade utsikterna och traskade vidare. Flockar av arbetslösa smällde och gnällde med portarna, kappades uppför och rutschade nerför den breda huvudtrappan. Vid expeditionerna stodo köer långt ut i förstun, där rasslades och prasslades med pängar, där pinglade telefoner och undervisades underhandlare i konsten att tala med andras tunga. Föreläsningssalarna sorlade av röster, fortsättningsskolan hade blivit ett universitet. Massor strömmade ut och in, lyddes, tröttnade och lyddes igen, sipprade ut, sipprade in, försvunno och återvände, allt som lusten eller oron drev dem. Det var inte mycket bevänt med undervisningen, den var förströelseläsning, sömnpulver, rogivande medel och förslog knappast ändå att lugna en massbråkdel för en bråkdels timme. De irrande tankarna unnade de irrande ögo-

nen och de irrande fötterna ingen vila. Sitta stilla var, när allt kom omkring, oroligare än att röra på sig, därför bröt man upp flockvis mitt under pågående lektion, och därför trippade och dunkade, travade och trummade det från morgon och till kväll i alla trappor och portar – därför susade och knastrade, viskade och brusade det som en evig marsstorm i den stora oroliga trädkronan Folkets Hus.

Den oroligaste av alla oroliga var unge redaktör Hall. Örtengren varnade honom att inte överanstränga sig och att inte ta sig allting så nära. Lika gärna kunde han varnat en bäck att inte skynda, inte bullra vid varje sten, inte mörkna vid varje molntapp och inte tömma sin kraft vid kvarn eller i sjö. Hall var dömd att göra som bäcken, följa sin natur, just då han trodde och önskade sig kunna gå utom och uppöver sig själv. Ju starkare tvivel, desto våldsammare arbete för att praktiskt vederlägga dem. Ju flere och omotsägligare bevis, att han inte liknade de andra, desto större iver att övertyga sig, att han blott var en av dem. Ju klarare han började se, att han aldrig haft i tidningen Framåt att skaffa, desto större nit att göra sig nyttig, att överträffa sin oöverträfflighet. Han liknade en av dessa upplysningstidens furstar, vilkas åtrå var att göra allting själva. Hans redaktörsideal var i själva värket en upplyst despot. Men han nöjde sig inte med redaktörsstolen, som föreföll honom en alltför lugn viloplats. Det brusade och arbetade i hela arbetarkomplexet, inte bara i redaktions- och tryckerilokalerna. Och överallt, där det

arbetades, måste Hall vara medarbetare. Det var otroligt, vad allt han hann med. Föreläsningar och lektioner i fortsättningsskolan, föredrag och diskussionsinledningar, kommittéarbete, medlarskap i lockouten, resor, söndagsskolor. De senaste månaderna hade han vårdslösat sina måltider, sin sömn och sitt umgänge. Söndagarna slog han samman middag och kvällsvard, eller åt han ingen middag alls och nöjde sig med en kopp kaffe. Följden blev närvositet, vars följd åter blev ännu rastlösare arbete. Hade han inte varit så bottensund, kunde man trott honom nevrasteniker.

Hall var ingen nevrasteniker. Hela sjukan var dåligt samvete, med andra ord misstro mot sin kallelse som ledare, och det var nu hans fixa idé, att redaktören i Framåt skulle vara en ledare. Blint och hårdnackat vägrade han att tro på — ju blindare, ju klarare han såg sanningen i — Örtengrens uppfattning av arbetarredaktörens roll. Denna inre kamp, ännu mera skärpt genom grubblet över tryckfrihetsprocessen — åtalet mot Wides dikt Antikrist — tärde honom, slet på hans kraft, och hans trogne arbetskamrat betraktade honom i smyg med bekymmer.

Vid en telefonringning for redaktören upp, som om han väntade få höra, att en ny juryavsägelse dragit ut på de pinsamt långa förberedelserna i tryckfrihetsmålet. Tog någon i dörren, svängde han helt om, som om han avvaktade en protestdeputation mot hans nyaste artikel i lockoutkrånglet. Arbetade han på ett föredrag, avbröt han sig tio gånger för att telefonera med fackexpeditionerna, polisen eller

någon av fabrikörerna i kommittén. Han trodde stundtals Bärgs orimliga påstående, att de första två Gyllichartiklarna uppmuntrat till lockouten, och kände dess ansvar snärja och krama sig som ett allt trängre, oslitligt nät. Han plågades av samvetskval för varje mänsklig känsla han hyst och visat mot strejkbrytarna, och dock skulle han aldrig upphöra att betrakta dem som människor — ja, som människor i sin goda mänskliga rätt. Han förbannade Gyllich-strejkarnas avtalsbrott, och ändå funnos hans sympatier hos dessa utkastade massor, som blott betalats med lika för lika. Han klandrade arbetarna, men nästan hatade fabrikörerna, dessa rikmän, vilkas halsstarrighet sökte hämnas på de fattigas envishet, hatade dem, därför att de ställde arbetare mot arbetare, strejkbrytare mot organiserade, utlänningar mot nationella arbetare. Hundratals utlänska och många svenska arbetsvilliga sysselsattes sedan veckor på de uteställdas fabriker, byggen och så vidare. Smärre slagsmål hade redan förekommit, men Hall gnagdes av beständig oro att få höra om värkliga kravaller, attentat, blodsutgjutelse — blodet skulle då komma över hans eget olyckliga huvud.

Mer än allt fruktade han de arbetslöses dag- och krogdriveri. Han övertalade, hotade, skrev och förmanade, tills han fick genomtrummat omfattande reparationer på Folkets Hus. Avlöningarna skulle delvis betalas av Framåts sedan länge svällande pung.

Så drogs ännu mera folk till Folkets Hus. Krogen hölls stängd, för säkerhets skull, och där

började osökt reparationen. Häj, vad det arbetet gick undan! Där var ingen, som grubblade över, om det blev ackord eller timpänning — om det blev över till nästa vecka eller kanske tog slut i morgon. När man arbetade åt sig själv, då kunde man ha råd att vara frikostig med både tid och krafter. Undan gick det! De gamla klibbiga borden fingo sin grundliga överhalning, somliga hyvlades, andra bara skrapades, de målades, så de glänste och stodo där som nyss komna från magasinet. Skåp och hyllor, disk och stolar, väggar och tak, karmar och paneler, allt tvättades, skrapades, målades, färnissades. Så där skulle man arbeta en gång i framtidsstaten, för varandra och med varandra och utan disponent och med vitsar och skrattsalvor följande tätt på varandra som blixt och knall.

På andra håll gick det ännu våldsammare till. Där stöpo hela väggar för yxhugg och hammarslag, trösklar brötos upp, dörrar flyttades, tapeter revos ner, nya klistrades upp, tak vitades, och allt blev så underligt stort och enfärgat, fritt från bruna blommor och blåa bokeblad, gipsmasker och dammgömmor. Rent och stort skulle det se ut på Folkets egen borg. Fritt och friskt skulle trädvalvet resa sig. Det var vårrengöringens tid och vårarbetets.

Här skulle bli bibliotek, läsrum, skrivrum, tidningsrum, här skulle — —. Det var Hall, som funderat ut alltsammans, han, som ledde det, som fann större och större uppgifter, sysselsatte fler och fler arbetare, och som grämde sig över, att alla han sysselsatte, blott voro en bråkdel av den väldiga, farliga, sysslolösa härskaran. Varken pän-

gar eller tid eller utrymme ville räcka till. Det var som att vilja stänga in vårstormen — vårstormen, som fritt susade ut och in genom alla valv och grenar, vårstormen som alltjämt bredde sig: redan hade strejken nått grannstäderna, härnäst famnade den provinsen, riket, och lockouten följde som ett mörkt, kompakt moln efter i luftdraget. Det brusade i Folkets Hus' trädkronor, sympatiens vårstorm fyllde dem, och Hall — var vanmäktig, vanmäktig som bäcken, som nog kan brusa med, eller staren, som nog kan vissla med, men som besegrades, överdövades, om de ville kämpa mot i vårstormen.

— Ser du inte, sade Örtengren, så lugnt Nylén tar saken? Sitter guds långa dan och leker med sin papperskniv! Tror du, han sörjer över ett par månaders stillasittande? Inte. Han kan leka med papperskniven lika bra i sin cell. Jag önskade egentligen, att de burade in dig i stället. Därinne tar ansvaret slut, och du kunde behöva en stunds vila från både det ena och det andra. Vad Nylén beträffar, är det inget skäl till medynk. Fängelset kommer att ge hans inträssanta blekhet en förevändning och hans popularitet en förnyelse, som han alls inte förtjänar. Han har aldrig varit politiker. Han är bohêmeästet, och hans käraste önskan vore att få strunta i Framåt och i stället ge ut ett varannandagsblad i Småköping, där han kunde få glänsa som kåsör och fylla sitt blad och sina förmiddagar med svinaktiga historier. Är den individen någonting att ömka för en karl som dig?

Den gode Örtengren visste inte, vad några så-

dana ord betydde för en själ i avgrunden. Hall var en mycket ung man, så ung som Örtengren aldrig varit. Men en förstklassig kamrat var han, Örtengren, varken småsint eller långsint — det skulle då vara mot sin fiende Adrian —, förstående som en mor, gemytlig som en onkel och praktisk som en ingenjör — vilket senare han också varit.

— Nu gå vi och äta middag, du Hall, sade han och stack armen i hans, — om du vill hålla till godo med mitt sällskap, tillade han något spetsigt.

Hall ville gärna äta middag med Örtengren, men stod just med telefonluren i ena handen och pännan i den andra, under det han överenskom om ett föredrag med Flod, ungdomsklubbisten, som kommit upp för att underhandla.

— Lägg ifrån dig luren, med den i handen hör du ju inte, om någon ringer, och knappt häller, vad dom pratar.

Örtengren erövrade både luren och pännan, fick överrocken på Hall och knuffade honom bort till dörren.

Så kommo de då i väg, alla tre i sällskap, ty Halls överläggning med Flod hade inte slutat än. Örtengren muttrade och tänkte på forna lugna tumanspromenader. Han önskade den förbannade klubbisten åt fanders. Där klev han, den långe, gänglige räkeln med sina grönaktiga hårstripor — Örtengren kunde inte tåla folk med stripigt hår — där klev han i sina eviga söndagskläder — tack vare lockouten, som Örtengren just nu hjärtligt förbannade — där klev han med sina spinkiga ben, sin röda halsduk, sitt skägglösa pojkansikte, sina

löjliga armrörelser och sitt ivriga, breda skratt åt sina egna roligheter, medan han blickade ner på sin överman som på en skolgosse eller en — akademiker, som bevars ännu en tid behövdes på Folkets Hus. Örtengren, som blivit något efter, kände god lust att med var sin spark sätta den ene ut ur arbetarrörelsen, den andre kanske bara utför trapporna.

Ute i trapporna travade det jämna trampet av oroliga arbetare. De mötande växlade snabba, glimtande blickar och bråda, tonlösa hälsningar. Ingen hade tid att stanna, bekanta klatschade varandra i ryggarna i förbifarten och rusade vidare, rädda att bli uppehållna. Än hade underhandlingarna inte lett till resultat, de enda nyheterna voro rykten, som det gällde att fånga i luften, innan de blivit till illusioner och osanningar. Ett entonigt surr, ett klapprande och flåsande brus fyllde alla gångar och valv och blåste åter liv i redaktörens oro. Han höll på att tvärt skynda tillbaka till redaktionen.

— Framåt, vanvetting, bannade Örtengren, du skall äta middag, skall du. Ser du inte, tillade han spydigt, där borta kommer din gamle vän Adrian, och han har antagligen samma väg som vi eller åtminstone som du. Och vem är det han har i följe? En utsockning, för han har inte bråttom. Sannerligen är det inte redaktör Hällvik!

— Vem?

— Hällvik i Morgondagen.

Den magre Adrian med sina spasmer kontrasterade lustigt mot redaktör Hällviks trygga, bastanta skrov och säkra, humoristiska synamente. Redaktören var inte för ro skull född skåning, fast

hans vistelse i nordligare landsändar gett hans mål en uppsvensk brytning. Flegman i hans välföddhet bröts emellertid av den medvetna kraften i rörelser och tal och av den vackra, intelligenta blicken i hans stora, blå, alltid fuktiga ögon. Slokhatten dolde en lindrig skallighet, som följt med de femtio åren.

Hall föreställdes och hälsade som på en gammal bekant. Hällviks tidning var en av de bäst redigerade i partiet, det var det där »fattiga, men djärva bladet i norr», som Wide talat om. Politisk mognad och slagfärdighet, djärvhet och takt, ungdomlighet och besinning utmärkte Hällviks ledarespalt framför samtliga partiredaktörers. Allmänt avhållen, även av motståndare, för sitt hjärtliga, öppna mannaväsen, ansågs han som landets främste folktalare och hade, såsom f. d. kroppsarbetare, arbetarnas lidelser och önskningar, deras ortodoxa socialism i blodet och pännan.

Hall hade länge beundrat — kanske avundats — honom på avstånd. Det var mannen, gjuten i ett stycke, ett med sig själv, ett med sitt parti och sin åsikt, mannen utan akademikerns tvekluvenhet, kulturinträsserad, men obelastad av den gamla kultur, som i varje akademikerhjärta tiggde för sitt liv, en robust gestalt med ett adligt hjärta, den borne folkledaren, Cajus Marius utan Marii laster.

Hällvik skakade kraftigt hand med vännerna i Framåt — som var »landets främsta radikala kulturorgan, ingenting mindre», betygade ledarstämman, och Hall tog åt sig berömmet lik en rodnande sjuttonåring. Örtengren, som hade skarpare öra,

fann omdömet föga entusiastiskt. Hällvik hade inte sagt »socialdemokratisk» men »radikal» — och det var en betydande skillnad. Inte häller ansåg Örtengren, att Hällviks besök i den främmande staden var något »för oss akademiker» att fröjda sig åt.

Den främmande redaktören hade en veckas semester för att besöka gamla vänner. Hittills hade han inte råkat Nylén, men däremot gamle Bärg, som bibehållit sig märkvärdigt — var sig komplett lik som på Antonssons tid, — ja, Bärg var en farlig karl.

I det sista påståendet kunde Hall hjärtligt instämma, och så kommo de båda i samspråk om lockoutsituationen, medan Flod ivrigt hörde på och stundom sköt in en rolighet, som han själv länge och högröstat skrattade åt. Adrian och Örtengren, som bildade eftertruppen, råkade in i ett gräl, som stundom liknade diskussion — utan att man därför kunde bestämt avgöra, om den handlade om någonting.

Den stora porten, som den artige Flod måste hålla öppen för sitt sällskap, föll igen bakom de fem vännerna, och det livliga samtalet ledde vandringen på måfå utför en gata, runt ett hörn och ännu ett — alltjämt fortfor meningsbytet.

Hällvik delade inte sin käre väns åsikter om ställningen. Sträjken hos Gyllich var, riktigt nog, ett avtalsbrott, och sträjkarnas heta mod kunde behöva en kalldusch i form av en och annan artikel. Antagligen kunde man också någon gång i dagarna

vänta Landssekretariatets protest mot Gyllichsträjken.

— Det är så dags nu.

— Alldeles, medgav den äldres lugna, sympatiska röst, — det går sakta — som i alla regeringsvärk. Protesten är inte häller aktuell längre — en formalitet allenast. Sedan nämligen arbetsgivarna svarat med sympatilockout, är arbetarnas synd mer än avplanad —

— Tro det?

Invändningen kom något butter.

— Ja, svarade den erfarne politikern, arbetsgivarna ha genom sympatilockouten erkänt berättigandet av dylika sympatiyttringar —

— Liksom ett folk, som försvarar sig mot ett krigsöverfall, erkänner berättigandet av krig —?

— Alldeles! Det är därför vi socialdemokrater vilja hel avväpning. Men apropå sympatisträjken hos Gyllichs, så var den bara ett användande av de uppåtgående konjunkturerna inom yrket —

— Ja, men vilket användande —?

— Samma ett som arbetsgivarna praktiserat och praktisera. Vid nedåtgående konjunkturer inskränkes utan vidare personalen. Ja, det händer, att en och annan ny maskin blir orsaken till avsked åt hela flockar arbetare. Varför skulle inte också arbetarna få begagna sig av konjunkturerna?

— Men utan varning —?

— Lockouten kom också utan varning.

Hall försjönk i tankar. Hade hans politik alltså varit fullständigt oriktig, otidsenlig, orättvis?

Alla, alla hyste samma uppfattning, en uppfattning rakt motsatt hans egen.

Bakom sig hörde han Örtengrens ord:

— Jag upprepar, jag har aldrig slagit för flickan. Men nog är hon en åsninna, om hon inte tar Gyllich.

Så svarade Adrians sluddriga, fanatiska röst:

— En åsninna vore hon, om hon gifte sig med en sån åsna. För väl må man kalla åsna en karl, som sitter och moltiger, när man skäller ut hans far

— Det var ju du själv, som —

— Sablar anamma, liksom om det förändrade saken! Den, som inte håller med sin klass, är förrädare född —

Hall smålog vemodigt. Vilken var egentligen Örtengrens klass? Och Halls egen?

Så gled uppmärksamheten över till Flod, som med ord och armrörelser höll på att skildra fortsättningsskolan för redaktören i Morgondagen.

— Redaktör Hall är en kulturman, sade Hällvik med sitt vackra leende, — en man partiet kan vara stolt över. Adrian visade mig på reparationerna i Folkets Hus. Det är ju en kulturrevolution — bibliotek, skrivrum, tacka för det — huset blir som nytt.

— Tyvärr, svarade Hall, som sög in varje vänligt ord från den äldre partimannen — tyvärr får jag inte styrelsen med mig på hälvten av mina förändringar. Jag ville haft ner ölridån i A-salen och ett klargrönt skynke i stället — det skulle gjort sig ypperligt mot de vitmenade väggarna — jag ville

haft bort varietéteatern och en skola i deklamation och föredragskonst i stället —

— Styrelsen tänker förstås på ekonomin, annonsridån och varietén ger pängar, svarade Hällvik i undervisarton. — Ja, tillade han välvilligt, kulturinträsset måste hållas uppe, vi få ställa om, att vi alltid ha kandidat Hall med i tidningen.

Hall förstummades. Det låg någonting under det sista yttrandet. Hällvik hade nyss råkat Warwick-Bärg. Skulle någon överenskommelse redan vara i faggorna? Bärgs dunkla ord om en ny »ansvaring» hade gett Hall åtskilligt att tänka på.

Egentligen lät ju yttrandet omisstänkligt — i alla händelser naturligt. Hall hade antagits på prov, som ersättningsman för en suspenderad, och »stämman skulle sedan få välja eller vraka». I år hade det dragit ut på tiden med den där stämman — den brukade annars hållas vid nyår — Hall hade därav fattat vissa förhoppningar. De erfarenheter han höstat, hade just inte gjort redaktörsstolen i Framåt mjukare. Ansvaret tyngde. Självtvivlet plågade. Han kände, att han avmänskligades, förvandlades till funktionär, partitjänsteman. Hans fysionomi förenklades, skärptes till en karrikatyr. Han skulle snart vara lika mager andligen, som Adrian var det lekamligen. Till sist skulle han kanske bli en ortodox Örtengren eller — hu — en förslöad Nylén. Kroppsligen for han inte väl, och han såg ju, hur människorna omkring honom krossades, förynkligades.

Och ändå skulle det kosta på att skiljas från en stol, där han tänkt, drömt, skrivit och handlat under

snart ett halvår, en stol, som i alla fall varit ett slagt härskarsäte, varifrån hans vilja kuvat och omformat. Om också en inkräktare, härskare hade han varit, och en smula av en härskare var han av naturen. Att upphöra vara huvudredaktör skulle kännas som att abdikera — och gå i landsflykt. Stanna i redaktionen, tjäna en annan — om än en så god, mogen och klok man som Hällvik — det kunde han inte numera. Vara redskap, uttrycka andras åsikter, tumma på sin mening, bli maskin i stället för person, förklara sig omyndig och arbeta under andras ansvar — det passade inte hans självständiga natur, passade inte den upplyste despot, han i sitt hjärta alltid skulle förbli. Hade hans nation varit en annan, ho vet: kanske han regerat till döddagar. Den centraliserande samtiden var en fattig tid: den hade inte troner på långt när åt alla sina kungsämnen.

Mäst smärtade det honom att behöva vika för »kungamakaren», att veta sig vara en docka i hans hand, färdig att flyttas ur spelet, när ersättaren var funnen. Vid tanken på Bärg, på den homogena, enhälliga människoklump han representerade, kände han den födde rebellens lust att göra uppror, tyrannens att möta hårt med hårt. En ögonblicklig makt- och hämdpassion bemäktigade sig honom. I dess virvel försvann t. o. m. för ett ögonblick sorgen över att snart inte längre få göra sig nyttig för den radikala idén, att snart inte mera vara aktiv vänsterman.

Skulle alltså efterträdaren redan gå vid hans sida? Han kände ovilja mot denne utbörding, som kom för att skörda, där en annans arbete sått.

Bland alla Hällviks förträffligheter var dock den avgörande den, att han hade proletärernas blod i sina ådror och i sin vilja. Var det värkligen endast detta, som fattades Hall? Detta, som förvandlade honom till en orolig Skule Jarl, medan Hällvik var den kungasmorde Håkon, mannen med kungatanken? Och kungatanken var den — ortodox socialdemokrati?

Sällskapet hade råkat i drift, de fem hade nu hunnit till en bigata, i vars motsatta mynning Gustaf Adolfs torg skymtade med Gyllichs bygge, där sträjkbrytarna vid det här laget höllo middagsrast.

Det blev nu tal om att skiljas åt. Isynnerhet ivrade Örtengren med stor vältalighet för den väntande middagen. Flod, ungklubbisten, som inte pedantiskt fasthöll vid bruket att äta middag — han nöjdes ofta med surrogat sådana som en halv öl, en kopp kaffe, en cigarr, en buss tobak — sökte »med alla medel» förmå sina nya och gamla vänner till ett besök på hans ungkarlsrum. Genom någon, antagligen av försynen föranledd tillfällighet hade man råkat göra halt alldeles utanför.

Örtengren förbittrades, såsom endast en stadgad ungkarl, den man vill beröva hans middag, kan förbittras, och hans förbittring höll på att segra. Segern vreds honom ur händerna av Wide, författaren, som just kom förbi. Wide måste stanna för att hälsa på redaktör Hällvik, med vilken han hade många förbindelser. Och under det nu åter uppblossande samtalet puffade den finurlige Flod med Adrians hjälp hela truppen uppför den korta trappan. Örtengren svor, när han förpassades in i »våningen.»

Våningen bestod av ett trevligt litet ytterrum, billigt beläget och möblerat. Ordning och snygghet rådde överallt. Det ena fönstret stod t. o. m. på glänt. Rena, vita överdrag klädde stolarna, en hel och proper matta tvärade golvet från dörr till dörr, fönsterkarmarna voro vita och avdammade, utdragssoffan gömde bäddattiraljen, glasskyddade fotografier stodo på ett litet skrivbord, och mahognyramade små litografier prydde de brunrosiga väggarna. Tapeterna voro emellertid värdens ensak.

Innan någon hunnit hindra honom, hade Flod knackat på innerdörren och beställt kaffe. Han var absolutist, men älskade, i likhet med sina klassbröder och — systrar, kaffet nästan mer än sig själv.

Sittplatserna förslogo nätt och jämt, men efter något gruff mellan Adrian och Örtengren, vilken vägrade sitta i samma soffa som sin fiende, fann sig sällskapet i att slå sig ner och vila ett par minuter. Och Flod, som fråssade av detta historiska tillfälle, lovade sig, att de par minuterna skulle få tämligen många sekunder.

Wide och Hällvik hade inte ett ögonblick upphört med sitt samtal, och alla utom Hall och Flod voro mer eller mindre högröstade.

Flod visade Hall sin vackra, nybetsade bokhylla, besatt med en del nya, bundna och obundna böcker — Marx' Kapitalet, första bandet, arbeten av Kautsky och Lombroso, Carlyles Om hjältar och ett band av Mommsen; också poesi: Fröding, Heidenstam, Karlfeldt, Levertin och Leon Larsson. Särskilt överraskades den unge redaktören av en

bokrygg i folio, Grundprobleme der Ethik von Arthur Schopenhauer. Schopenhauer på originalspråket!

— Det där är mer än jag dristat mig på, erkände Hall med ett skratt.

— Vad är det, frågade Wide, som blivit uppmärksam. — Aha, Schopenhauer!

Wide gjorde den unge arbetaren ett par enkla frågor, vilka Flod besvarade på ett sätt, som visade, att han grundligt missförstått den Kantianske pessimisten. Han var inte ens inne i terminologien.

Flod upplyste, en smula avsvalkad, att han nyss börjat läsa tyska.

— På Folkets Hus' språkkurs, frågade Hall och måste beundra denna arbetarungdom — Flod hade många likar — som utan lärarehjälp och förkunskaper drog att ösa sanning ur de svårtillgängligaste källor. Hur olika t. ex. med den jämnåriga kontoristklassen!

— Det suger i proletärens hjärna, sade Adrian, — ackurat som i hans mage.

— Magen är det väl ändå viktigast med, snäste Örtengren, — åtminstone så här vid middagstiden. Och när man läser sina böcker, som fan läser bibeln —

— Säg hällre: som prästerna läsa bibeln, rättade Wide och vände sig i samma nu åter till Flod.

— Varför har ni inte sökt få studera metodiskt? Var där alls ingen råd att komma i latinskola — på er pojktid?

Hall frestades att avbryta Wide, vars frisprakighet gränsade till ogrannlagenhet. Tonen — i synnerhet vid slutorden — var omotiverat sarkastisk.

Ah jo, nog kunde jag fått, svarade Flod och vingsade med huvudet, medan han ordentligt satte böckerna på sina platser, — far ville satt mig i latinskolan. Men jag grät och bad för mig, jag ville inte bli fabrikörskamrat eller klassförrädare.

Hall studsade, och Wide nickade omärkligt. Flod hade för en minut skiftat humör, glömt, att han var värd, det sköt en skarp blixt ur hans ögon — som genom någon förbindelse ledde tankarna till Bärg, stuveriarbetaren. Den unge — så tycktes det Hall — lärde honom förstå den gamle, vars skumma blick liksom ulmade av rök, medan den unges sprutade eld: hos båda brann det emellertid bakom blicken.

— Det är äkta, det där, sade Wide.

— Det påminner om, vad du berättade nyss, Adrian, ljöd Hällviks alltid lugna stämma.

— Be inte Adrian berätta, ropade Örtengren, för guds skull, det tar aldrig slut, det tar aldrig slut!

— Det är redan slut, sade Adrian kyligt. Det är slut mellan Gyllich och Rosa, det vet snart hela kommunen —

— Vad för slag, frågade Hall mellan förvaning och — någonting annat.

— Vi ha disputerat om det förut, du och jag, bror Hall, sade Adrian, — förhållandet mellan man och kvinna av olika klass. En proletärkvinna, som

glömde sig så långt, att hon gifte sig med en överklassman, den ville jag spotta i synen —

— Du gör ju aldrig annat, inföll Örtengren, — du måtte inte behöva din saliv till andra ändamål —

— Har det värkligen blivit brytning?

— Ackurat som jag säger, bror Hall. Rosa höll god min, så länge tills lockouten kom. Hon lät studentsnobben hångla, så länge hon kunde ha nytta av det för sin klass. Men när keldäggens makt över fadern glippade, när han inte kunde hindra lockouten, då gick hon sin väg. »Din älskarinna kunde jag blitt,» sa hon, »om du förstått passa på tillfället, men din hustru — aldrig!»

— Du ljuger som vanligt, Adrian — det har hon aldrig sagt.

— Nej, erkände Adrian obesvärat, men hon har tänkt det, och det är ackurat detsamma —

Örtengren måste le åt de fruktansvärda blinkningarna.

— Adrian har blivit tankeläsare, sade han, blidare stämd.

Hall mindes, att han sett flickan på de allra sista föreläsningarna, vacker och trumpen som vanligt, ja, förskönad av ett slags skygghet, som klär alla kvinnor. Redaktören och sömmerskan hade knappt talat till varandra sedan klubbalen, men Gyllich hade, märkligt nog, inte synts till. Breven hade också upphört — brådskan och bekymren hade knappt låtit den otacksamme mottagaren sakna dem.

En varm våg av glädje fyllde den unge redaktören. Han kände en annan möjlig förklaring till

den eventuella brytningen mellan Rosa och den andre.

Nu kom kaffet in, det hemtrevliga rasslet med skedarna begynte, och det sävligt seglande samtalet började drivas med ånga.

— Jag säger ju, jag äter inte småbröd, protesterade Örtengren förtretad, — inte är jag nog galen att totalt fördärva middagsaptiten —

— Äh, du är ett matvrak, tyckte Adrian, — ackurat ett matvrak —

— Kaffet är förstklassigt, avgjorde Hällvik med imperatorsröst — är småbröden hembakta —?

— För rästen skall jag säga dig, Adrian, sade Örtengren något lugnad av de första klunkarna, — att det finns folk, som har det sämre ställt än dina arbeterskor. En sextioårig fröken t. ex. — som var allt annat än klassmedveten proletär — sökte häromdan ta livet av sig och hoppa i kanalen. Hon hade femton kronor i månaden för fem timmars dagligt arbete — vilket, när man inte räknar en liten livränta, som nätt och jämt betalte hyran, gör etthundraåttio kr. om året att leva på —

— Sablar — sade Adrian.

— Hur mycket hade arbetsgivaren, frågade Flod.

— Ja, affären — det var en agentur — var en liten bisyssla för honom och inbragte lumpna fyratusen om året —

— Ah i hälvete, gruvade sig redaktören i Morgondagen, — är sådant ändå möjligt? Fyratusen minus etthundraåttio gör mig tretusenåttahundratjugu i netto för ett arbete, som jag låter ut-

rätta för hundraåttio! Sicket samhälle! Sicket samhälle! En ny maning till oss socialdemokrater!

Wide skrattade tämligen utmanande. Hall fann, att den forne framstegspoeten förändrats på senare tiden. Hans entusiasm, som förr tävlat med Adrians, hade blivit tveksam, höll kanske på att slockna.

— Ja, ni socialdemokrater, ni skojare, hånade han, medan Adrians långa näsa hastigt dök upp ur koppen, — ni skojare i Ungdomsförbundet, att ni inte skäms att ta femti procent av förläggarna, när ni distribuera deras böcker!

Hall gjorde stora ögon. Femti procent, var det möjligt? Det var för mycket.

— Femti procent, är det sant, frågade Hällvik likgiltigt.

Flod medgav.

— Det skulle inte löna sig med mindre.

— Nänej, tro det, nickade Hällvik förstående.

Hall trodde inte sina öron.

— Löna sig med mindre, skrattade Wide, — det är, som om jag hörde en procentare av värsta sorten. Och det kalla ni socialism. Det är ju privatdiskonteri, det är ju pantlånarefasoner, vet jag — att ni inte vet hut!

Hall hoppade till vid de starka orden, som emellertid tilltalade Flod. Han och Hällvik gnäggade i kapp, och Örtengren och Adrian måste till sist instämma.

— Vi lever ju i kapitalistsamhället, skämtade Flod. För rästen kan förläggarna gärna nöja sig med di femti. Det är provision nog åt de rike. Förbundet är fattigt.

Wide markerade med knytnäven mot bordet.

— Men författarna då, era satar, vad tänker ni bestå på dem?

— Det får förläggaren sörja för. Det blir väl någon ränta på di femti procenten.

— Jo, ni är goda, intygade Wide med levande och säkerligen känd indignation, — hycklare är ni, hela bunten, med er så kallade rättvisa åt alla. Rättvisa åt er själva vill ni — liksom kapitalisterna åt sig. Ni kan rätt gärna ta dem i hand, tycker jag.

— Nej tack, log Flod, medan Örtengren med ögon fulla av förakt följde hans överdrivna armrörelser. Nej tack, då tvättar jag mig efteråt. Visst vill vi rättvisa åt alla. Vänta bara till framtidsstaten! Men inte behöver en författare så överdrivet! Författaren har inte ensam gjort boken. Papperet han skriver på, bläcket, stålpännorna — gör han dem själv kanske? Sätter han själv, trycker han själv, distribuerar han själv?

— Köper han själv, läser han själv, härmade Wide. — Det har funnits författare, Ruskin t. ex. och hans lärjungar i England och Amerika — ja, ända tills nyss, som gjort alltsamman själva. Sätta, trycka, göra papper — det borde vi kunna lite var!

— Försök, få ni se, hur gott det är, skrattade Flod. — Då bojkottar vi er, för rästen, för då är ni gulingar i andras yrken.

— Banditlogik, frustade Wide, medan Hällvik dunkade honom i ryggen för en vilsekommen klunk. — Har ni för rästen aldrig höjt er till den insikten, att författaryrket kräver extra kunskaper och säll-

syntare gåvor än sättaryrket — det senare för öfrigt i all ära?

— Vi kan vara författare själva, sade Flod, som nyligen fått två sonetter införda i Fram, med en viss självkänsla. — De, som nu skriver, är överklass, och om vi klår dom en smula, än sedan!

— Åh, ni rena framtidsänglar, vänta, skall ni få höra — Wide fick fram en anteckningsbok. — Ett värk, vars första häften, fortsatte han, medan han bläddrade, — vars första häften såldes i sextitusen exemplar, och vars samtliga tre band à en krona bandet gingo ut i fyrtitusen, en bok alltså, som inbragte förläggaren över etthundratjugutusen kronor brutto, skänkte sin författare en årsinkomst av ettusen kronor under två år eller tillsammans kronor tvåtusen. Jag vet alldeles bestämt, att just Förbundet, dess klubbar och klubbmedlemmar bland andra varit kommissionärer för den boken, och att Förbundet — liksom för andra böcker Förbundet spritt — begärt och erhållit femti procents arvode eller femti öre per band och en och femti per fullständigt värk, medan de privatkapitalistiska bokhandlarna nöja sig med tretti à fyrti procent. Om förläggaren är ingenting att säga, han fick, tack vare era driftiga kommissionärer, värket spritt i en oväntad massupplaga. Författarehonoraret bestämdes, innan bokens succès fick en sådan omfattning. Förläggaren hade dessutom risken, trycknings-, inbindnings- och distributionskostnaderna och så — var han en vanlig, syndfull, privatkapitalistisk firma. Men ni, fariséer, ni med era dygder i en obestämd framtid, vad hade ni för risk, för arbete att tala

om i förhållande till er ohyggliga avance? Begriper ni inte, att era femti procent klådde inte bara författaren — en av dem ni jämt klippa och citera —, utan också era älskade klassbröder, sättarna, tryckarna och för all del pappersarbetarna o. s. v.? Begriper ni inte, vilka jobbare ni är, som sitta och tjäna hop flera tiotusental, ja, kanske ända till femtitusen kronor på ett par månader och utan egentligt arbete, medan den värklige arbetaren, vilken värket en gång kostat åratal, kostat studier, närver och — kroppsarbete, förlåt, — den värklige arbetaren, d. v. s. författaren får nöja sig med tvåtusen kronor, fördelade med ettusen per år? Ni ha kanske tjänt mer på en dag?

— Ah i hälvete, protesterade redaktör Hällvik road.

— Varför inte vi — lika gärna som förläggaren, sporde unge Flod med oskuldsfull förvåning.

— Författare borde betala till för att få skriva, brummade Adrian under häftiga spasmer.

— Dom menar allvar, dom menar allvar, försäkrade Wide med en blick på Hall — och med de där idéerna ska de sitta i riksdagar och reformera stater! Åh ni — jag känner er — ni är — ja, ni är sublima —

— Därför har ni också skrivit dikter om oss, gnäggade Flod i triumflynne.

— Men det är så länge se'n, undrade Hällvik, — varför skriver du aldrig i våra tidningar nu för tiden, Wide?

— Wide rynkade pannan och körde ryggen i soffan.

— Skriver endast i frisinnade tidningar, sade han.

Först följde en paus, sedan en explosion av skratt och protester, alla pratade på samma gång, alla ville bemöta, förklara, ge svar på tal, men resultatet blev bara ett oredigt surr. Den lille poeten, som en gång varit enstämmigt hyllad av hela partiet och sedan blivit lika enstämmigt angripen, log ett Lokeleende med sitt breda, skäggiga ansikte, och skrivarhanden trummade på soffkarmen.

— En dikt, skrek Adrian, medan Flod passade på att särvera halvan, vad är det att göra väsen av? En timmes, en halvtimmes ansträngning, kanske inte ens det — du skriver ju så lätt, bror Wide! Du säger, att vi klå er, författare. Du vill inte offra proletariatet en dikt, därför att du blivit osams med proletariatet eller rättare med ledarna! Vad skall du då säga om en arbetare, som vågar livet för att rädda kapitalets usla maskiner? Livet, förstår du, för sin fiende kapitalet! Och du — sablar anamma — du vill inte offra en dikt! Eller har du inte hört talas om, när Doffeln brann, gamla Doffeln, som var mindre än den nya, men ändå fyllde ett helt kvarter — inpackad mellan andra kvarter och små rännstenar till gator — sablar! Jag var bara pojken, men minns det så livligt, som den gången åskan slog ner i kanalen ett par tre meter ifrån mig och jag ramlade baklänges i armarna på far min. Det blåste hårt den kvällen — ja, inte åskkvällen, du förstår — vinden kom från sydväst, för latinskolan, som låg i nordost, dök in i en hel vintergata av gnistor, och skenet flammade över

fasaden som från en bred strålkastare. Närmre mot fabriken blev gnistorna till bränder, långa elddrakar, som knastrade och sprang sönder i luften och ramlade ner som kol och aska. Hela kanalen var svart dagen efter, belagd som med andnate, bara det, att naten var svart —

— Skulle roa mig att se svart andnate, sköt Örtengren in, medan han tog upp sin fickspegel.

— Men flagorna liknade ackurat nate, tätt, tätt låg di, små, små, sammanklibbade till ett täcke på det tröga vattnet. Nå, det var mycket elände, som gick: murkna bjälkar, maskätna plankor, karmar, blanknötta som skomakarläster, och fönsterbågar med värde som ordinärt bränsle — det var bara synd, att det inte var vinter.

— Ja, och att du inte blev innebränd, ifyllde en retlig stämma. Men Adrian hade inte ostraffat druckit två koppar kaffe.

— Ni skulle sett, hur det tog sig ut, när man kom förbi träna, som bara lät en glimta branden som en flock lysmaskar mellan löven, — när man kom förbi träna vid kanalen, ni förstår, och såg fabriken skina ackurat som ett stort ansikte med hundra sprutande ögon och ett fladdrande rödgyllene hår, som vinden kammade, så de vita mjällen flög ut över trädtopparna. Och kanalen höll spegeln åt ansiktet, så det kunde bese sig i sin skönhets och sin förgängelses stund. Ni skulle sett — sablar anamma, för det var grant! Fast inte så grant som när sockerfabriken brann och skönheten hade brudkrona av blåa, gröna, röda och vita blommor — men grant i alla fall. Halva himlen strå-

lade av fabrikens fägring — åbäket hade, sablar i mig, aldrig förr kunnat skryta av sitt utseende!

— Svart var det också av folk, som ville se på teater — det var nog inte utan, att ligapojkarna gjorde sig recett, så packad trängseln var. Alla ansikten stirrade uppåt — som blommorna mot solen — ja, där hade varit något för en målare, kan ni tro! När man tittade sig tillbaka — jag är ju tämligen välväxt —, när man tittade sig tillbaka, var det ackurat som på yttersta dagen. Alla visade sig i sin själs nakenhet, veck och linjer och drag berättade historier, ögonen kunde inte ljuga, det lyste genom dem ända ner till bottnen, och huden, den vita, vita ansiktshuden var som en spegel åt det flammande gudaansiktet, en spegel och ändå genomskinlig som fönsterglas för de hundra brinnande ögonen. Det var mer än grant, det var stort.

— Men så började det bli varmt, gnistor och flagor kom nersinglande, jag fick ett brännsår på kinden och, sablar, tror jag inte en skrek, att han fått eldsvåda i ögat. Och så kom brandkåren. Prata mig om krig, men det finns inget krig så stiligt som brandsoldaternas. Di ser sin fiende i ansiktet och kryper inte på honom som boerer eller indianer. Di tar fångar, som välsigna sina fångvaktare, di släcker städer, där krigarna nöjas med att kasta brand i dom.

— Brandkåren kom, tutande med lurar, rasslande med sprutor, ramlande med brandvagnar, hästarna i galopp, mässingshjälmarna blixtrande, brandhakarna i bältet, lurarna tutande — ackurat som ett fältbatteri med dundrande lavetter och

guppande anspann. Massorna viade och vojade pa bägge sidor och föll undan som vågkammarna efter en jätteångare. Frånspänning, stegarna opp, slangarna fram, kedja — och så gjorde brandkaptenen — eller löjtnanten, för det var visst brandlöjtnanten den gången — en kapital dumhet, stack slangarna ackurat i kanalen.

— Kanalen, där sumpen lag och jäste i bubblor, medan blåa och gröna och pärlemorbrokiga sörjefloder drägglade ut ur väl en femti avloppstrummor. Kanalen, den gamla ångande kloaken — där hämtade han vatten, han kunde ackurat lika gärna hämtat det ur en lervälling. För nu — men det märktes inte förrän om en stund, när slangarna redan spottat den heliga elden ett helt gyttjebad i synen, då — sablar — nekade slangarna, det var, som di blygdes, di sa stopp, eller kanske det var smutsen, som sa det, för den började packas och stelna och stoppa från mynning till mynning. Nå, då kom ju vattenledningsvattnet till heders, ni förstår, och tio granna rägnbågar duschade de eldröda flätorna rena.

— Ni skulle sett, som det brann! Ullen brann, garnet brann, väven brann, lager för di hundratusen och mer — brann, brann, blossade upp och brann — brann, brann som tändstickor. Alltsammans var försäkrat, så det brann gratis. Fabriken fick ombyggt gratis, vi fick se gratis — och vad var försäkringsherrarna mot så många! Kapitalister fick ge ersättning åt kapitalister. Arbetarna fick arbete på annat håll och ett stort, grant gratisspex — som var nåt helt annat än den gamla, enformiga tragedin, som di alla får för inte.

— Nåväl, stegarna restes, men blev till kol i hetsen och fick dragas tillbaka. Sprutorna flåsade, men elden flåsade dubbelt värre tillbaka, och hans lungor var starkast. Vattenstrålarna skuro som blanka rakknivar, men vinden kammade vidare, och håret flaxade ut yvigare och grannare för var fena, som kanske föll. Rättnu brakade nog översta våningen och tog golvet med sig, och se'n var det allt bäst att hjälpa lågorna.

— En del av fabrikens arbetare — ja, di stod där troligen mangrant — stod och tittade på, nävarna i byxfickorna, flinet i munvinklarna, bjöd varandra mullbänkar, spottade till måls och gav soldaterna gratisråd och -vinkar om läget av pannor, tvärmurar, lagerrum och tocke där, ni förstår. Nu är det ju mäst arbeterskor på nya Doffeln.

— Men så blev där med ens ett rop och sedan så hemskt tyst, så att en bara hörde eldbruset som från ett uppåtflytande vattenfall. De närmaste började maka sig undan och kila sig genom det stora packade klädbyltet, och ett viskande sorl begynte gå:

— Herre je, då går hela kvarteret — jo då, med ben långa som skorstenarna — låt oss komma härifrån — måtte bara våra egna räcka till, annars hinner det fatt oss — jag har fan ingen lust att komma till himlen i kväll — att di inte har tänkt på det förut — o je, då flyger hela stan i ballong — säkert, bror Zeppelin — åtminstone di närmaste kvarteren — hjälp, hjälp, nu segla vi — undan för tusan, jag har bomber i fickan — undan —!

— Så blev det klart för brandmanskapet. En

arbetare berättade, att han trodde ventilen var stängd till stora pannan och en del vatten var kvar och det nog snart skulle springa. Stora pannan kunde gott friserat grannkvarteren. Sablar — ni skulle sett soldaterna! Präktiga pojkar, inte en min skiftade di, fast deras goda förstånd begrep, att benen var det enda, som kunde rädda dom. Vägen till pannan, ventilens läge, vem av dem visste det, och vem ville visa vägen? Nej, hällre hem till sin svala säng än in i en liksvepning av lågor och svart rök! Soldaterna måste ju stanna. Löjtnanten tittade på sitt folk — bleka var di allihop, men löjtnanten var blekast.

— Då, Wide, min vän och bror, hör på — då kommer där en enkel man ur hopen, en arbetare bland dem, som stod där och spottade, en proletär bland fabrikens gråa nummerhjon, ett stycke kanonmat och ändå ett stycke själ — då går han fram och erbjuder sig, han vet, var pannan är inmurad, han känner till ventilen, han vågar försöket — det kan inte kosta mer än livet.

— Soldaterna snegla på honom, löjtnanten stirrar på honom, låter dränka honom i en spann vatten, ber honom visa vägen och följer själv med — en bit. Se'n förmådde han inte längre, måste vända för hettan — men arbetaren förmådde, han försvann därinne i svepningen, eldforsen, svallet av den eviges hår.

— Minuten gick — en lång minut — en till gick — ännu längre — en till, och så — så klöv sig lågan som ett gap för en väsande ångstråle — — — ventilen var klar, maskinerna utan fara, kvarteret och

åskådarna, hundratals offer räddade — räddade av en svart trasa, som vacklade ut och fick en vattenskvätt i vrångstrupen, en klasshatande proletär, som räddat kapitalets husrader! Vad säger du om det, bror Wide?

— Jag säger, svarade Wide med ett bemödande att inte visa sig gripen, jag säger, att karlen förtjänade en dikt — även om det varit han själv, som först lämnat pannventilen oöppnad efter sig. För rästen var din skildring ett stycke dikt.

— Ja, nog var ett stycke av den diktad, förmodade Örtengren.

— Du skriver aldrig i Framåt, Adrian, undrade Hällvik, vill du inte skriva lite då och då i Morgondagen?

— Jag kan inte skriva, sade Adrian med en resignerad skakning på sina oordnade hårtestar — mina spasmer kan inte —

— Beskrivas, ifyllde Örtengren.

— Nerskrivas, rättade hans antagonist, och utan spasmerna blir det bara döda bokstäver.

— För rästen, inföll Wide, berätta du och dina gelikar aldrig mer än halva sanningen. Ni visa arbetaren bakom fabriksbrandens teaterramp, men ni glömmer, hur han ser ut i arbetets söckendagssol, när arbetsgivaren vänt ryggen. Jag kände en sån där så kallad kapitalist, som ibland fick låna upp veckopängar åt sina arbetare, medan han själv knappast hade det nödvändigaste. Själv stod han i som menig inne på ena värkstadsrummet, slevade med en mans hjälp metallvattnet ur smältgrytan, kavlade ut det till stelnade plåtar, hyvlade plåtarna,

tills spånorna drösslade till golvet likt skrumpna ormskinn och svetten rägnade över dem som efter en kamp för livet.

— Under tiden redo grannrummets obevakade arbetare i damsadel på hyvelbänkarna, klunkade öl och berättade historier, tills stegen närmade sig i mellanförstun och hyvlarna för skam skull började gno. Det var inte stort mer arbete, som blev gjort, än det som gjordes under kapitalisten ögon. Men när det stackars proletariatet vecka efter vecka pimplat sitt öl och gjort ände på sina pängar, hade det i alla fall den uppsnappade visdomen kvar — ett par av dem etablerade sig i all privat guling-blygsamhet som arbetsgivarens konkurrenter. Där vore i synnerhet en historia om den hederlige Björk-kvist — den hederlige Björkkvist var så hederlig, att det är förvånande, att hans historia borde be-tecknas som en rövarhistoria. Den hederlige Björk-kvist var en av dessa sträjkbrytare, som arbetarna finna vara i sin goda rätt — av det skälet, att de förråda en faderlig välgörare i stället för en broderlig lathund. Den historia, jag syftar på, skulle helt enkelt bli historien om en halvlärd, inställsam, smart stackars humbug, som av idel lärjungetack-samhet sökte konkurrera ihjäl min far. Nå, efter nu hemligheten är förrådd och ni ha fått veta, att kapitalisten var min far, och att min far var kapita-list med ett kapital av ett kunnigt, grundligt, fack-lärt huvud, ett underbart musiköra, två trägna armar och en talrik barnflock, och att arbetarna alltså voro hans slavar — så skall jag bespara er historien.

Jag är jävig, och proletariatet hade naturligtvis — som alltid — rätt.

Det blev en paus, varunder Adrian genom sina spasmer betraktade f. d. arbetarskalden.

— Och du har ändå besjungit arbetarna, tagit deras parti mot överklassen — eller hur, vasa?

— Ja, vi akademiker är ett följe klassförrädare, eller hur, Adrian? Vi överklass-soldater i underklassens sold! Vi, som sjunga triumfsånger över våra egna nederlag! Som skriva dikter till ert lov, nej, till er hjälp och för varje dikt få en slant och minst ett dussin stenar! Vi, som stå på era barrikader, tumla för våra klassbröders kartescher — för de sikta alltid på oss, när de mena er, och även när de sikta på er, träffa de oss — men oftast tumla vi för en sten eller ett knivhugg bakifrån, det vill säga från er. Vi akademiker, vi slåss mot varandra om er gunst eller för att bereda er ett cirkusnöje. Vi studera er vilja och sätta den i lärda system. Vi predika om er makt, tills vi själva tro, att makt är rätt. Vi drömma om en framtid, då ni ska heta herrar och vi ska få tvätta era smutsiga fötter. Vi undervisa andra om er som era impressarier och låta också undervisa oss av er. Vi lära onda ting av er, avund, tvivelsjuka, litenhet och lågsinthet. Ni lära oss uselhetens storhet och storhetens intighet, ni lära vår visdom snusförnuft och vår erfarenhet barnsligheter. Blott en ting lära ni aldrig ut, eller mäkta vi aldrig lära av er: er makts hemlighet, solidariteten mellan likar, den enighet, som skulle göra oss till herrarna och er till trälarna i evärdliga tider. Vi akademiker lära oss

aldrig klasshatet, därför hata vi i stället varandra, och därför vanka vi som vaktade, hånade fångar ibland er. En akademiker, det är bara en stackars informator hos den nya herreklassen — eller hur, broderlige Adrian?

Alla tego, Örtengren sneglade förstulet på det bleka ansiktet med dess fastvuxna ironi. Och rösten lät så mjuk som en flöjtton.

— Han har blivit så hälsikes bitter, mumlade Hällvik beklagande till Örtengren. — Visst har han fått schavottera åtskilliga gånger i partiet — men han är nu så hälsikes hetsig!

Hall satt i sina tankar. En stor del av det, som sagts, hade gått hans öron fullständigt förbi. Han vaknade upp under Wides utgjutelse, som först tycktes honom strömma ur hans (den unge redaktörens) egen mun. Men hans kämpande tro, hans självbevarelse manade honom att protestera. Wides självkärhet stötte honom tillbaka. Egna motgångar finge väl inte inverka på ens ideella övertygelse. Hela poeten var ju upplöst i kritik.

— Om du har rätt, sade Adrian efter grundliga, förberedande halsrörelser, kamning, harkling o. s. v. — det beror på, kära bror.

Adrian såg — trots sin fanatism — alltid sina vänner objektivt. På dem blev han aldrig ond. Mot dem kunde han t. o. m. vara rättvis. Det var en sammansatt typ, Adrian.

— Du skulle ha rätt, fortfor han, om jag kunde utrannsaka, vilket som är din klass. Vad har du egentligen för gemensamt med pastorsadjunkter, löjtnanter, bondpatroner, byggmästare, storkrämare,

procentare, lärovärksmurvlar och tockna där, som allesamman skälla sig överklass? Inte är du väl i klass med dem, som svindla ihop förmögenheter på leveranser åt armén, tomtjobberier, skogsskövling, räntemanövrer och förståndiga konkurser? Inte firar du hundraårsminnet av Karl Johans tronbestigning eller slaget vid Poltava eller sånt där? Inte svärmar du för nycklar åt din bakdel? Inte får du himlen i ditt hjärta, därför att du får några stjärnor utanpå't? Inte sitter du tillbords med frasmakareåldermän och idégrosshandlare med sju rätter mat och frisinne till champagnen? Du grämer dig över, att proletärerna inte äro änglar, men om de också skulle vara djävlar, så betänk, att de leva i ett hälvete. Vad det kommer an på, är inte häller att bygga upp ett himmelrike, bara att riva ner hälvetet, förstår du — och där böra poeterna vara med!

En skrattsalva ledsagade denna halvt tvetydiga sats, men Adrian lät sig inte bekomma.

— Åh, du skulle skådat vräkningarna i Myrbacka, kära bror, så hade du snart vetat din klass och inte stått och vänjt och valt mellan de vräkta och — vraken. Tänk dig bara: arbetare, som arbetat på fabriken i femton, tjugu år, familjer, som bott i lägenheten i tio, femton, gubbar, gummor och dibarn, ut skulle di, ut med trasor och klutar och möbler och minnen — varför? Därför att di ville fylla sin klassplikt och organisera sig i en förening! Fabriksherrarna tänkte stänga ute socialismen med våld — sablar, man stänger inte ut andar med våld, och det röda spöket är ju en ande. Anden stod

där, fackföreningen stod där, innan herrarna hann göra korstecknet — men då kom di också med bloss och stavar och ropade sjas och jagade levande människor ut ur deras enda hem på jorden!

— Tänk dig se dem komma en morgon tidigt — tuppen har knappt fått strumporna på — komma med länsmän och polis, gå från hus till hus, läsa upp vräkningsordern och börja flytta ut saker, ta med grova nävar i andras tillhörigheter. Tänk dig: en hel bys, ett helt samhälles »heliga privategendom»! Tänk dig: att vända ut och in på en hel myrstack, byggd och bebodd av människor!

— I början går det någorlunda hyggligt till — om man nu kan mörda, plundra, vräka folk någorlunda hyggligt! Folk får tillsägelse att knalla sig upp och ut, att hjälpa till att få möblerna ut och ner. Kanske någon ynka lyder, tar i ett tag, släpar ut en stol och sätter sig på den och tjurar eller gråter och svär mitt ute på gatan. De flästa stå handfallna. Är det möjligt? Är det värklighet, inte bara skrämskott? Jo, det är värklighet! Där bära konstaplarna ut en soffa — soffan med mors egna överkast i hörnen, soffan, där farmor brukade sitta och sticka, där kisse låg och spann. Ut bäres den, som en likkista, full av döda minnen, tillspikad kring ett dött hem. Härnäst kommer matbordet, en kaffekopp står ännu kvar halvdrucken — far har nyss satt den ifrån sig; en smörgåsbit är lämnad — den lille minste vart skrämd och lät den ligga. Härnäst ta de i sängen — sängen, där alla barnen fötts, barnen, som redan börjat gå på fabriken, barnen, som voro det lilla hemmets framtid —

fosterlandets framtid, heter det ju ibland. Men nej, nu börjar gråten slå ut i veklagan, nu blandas svordomar i knotet, nu gnälla de små, nu jämra de stora, nu knytas nävarna, nu lossar älste sonen ett tag i svångremmen med stålsöljan — detta är för galet!

— Men polisen är manstark, motstånd är bara barnsligt, det retar, brutaliserar vräkningsdrängarna i uniform. Se, vänligheten är redan borta, lämpornas tid ute, aktsamhetens likaså, nu börjar vräkningen. Allt kastas ut, huller om buller, stolar och pallar, dynor och skåp, serviser och mattor, lampor och kläder — allt, allt huller om buller, somt genom dörrarna, somt genom fönstren. Ut skall det, ut — det är huvudsaken. Upp med dig, gamle lätting, ligga och dra dig vid åttio års ålder! Upp, havandekvinna, dina födslovärkar få vänta! Vi ha inte tid med familjens och landets nya hopp! Upp och ut! Föd ditt proletäryngel på gatan! Ut i ruinerna av hundra ruinerade hem, ut till jämren av lika många husvilla familjer! Ut med er, legohjon, fattighjon, arbetshjon! I middag flytta strejkbrytarna in i stället.

— Så, käre bror, ackurat så går det till, så födes klasshatet. Överklassen har gjort sin plikt och kan med lugn diskutera folktappningens orsaker på Föreningen mot emigration. Nå, vad säger du om klassbröderna, Wide?

— Tyvärr, sade Wide, mot sin vilja medryckt, tyvärr har jag inga aktier i Myrbacka — med mitt yrke och med er till publik blir man inte aktieägare — annars hade jag antagligen tagit er för-

ening till nåder och väntat, tills myrstacken ätit upp mig själv.

— I hälvete hade du, bröt redaktören i Morgondagen ut. Han började förlora tålamodet med avfällingen. — Du hade naturligtvis själv hjälpt till vid vräkningen, hade väl smitit dibarnen också ut genom fönstren —?

— Någon djävul är jag inte, svarade Wide med en grad allvarligare uppsyn, — och nog hade jag skruvat ner på det stora gasköket en smula. I hälvetet är det kanske synd om er, himmelen är ni — som Adrian nyss erkände — inte skapta för, men vad sägs om en hygglig skärseld, en moralisk och intellektuell karantänsanstalt, där vi akademiker kunde få sköta hetsen?

— Sablar — Adrian värjde ifrån sig — skulle du sköta den, stannade jag allt hällre, där jag är.

Hall lyddes till de andras skämt, men förstod dem inte. Han, som just nu tyngdes av ovägbart ansvar, började upptäcka allvaret — han kämpade en allvarskamp — — gapade inte klassklyftan i hans eget bröst?

— Eländet äro vi alla ense om, sade han, och ni klassmedvetna yvas naturligtvis över er rörelse, er stolta, vidfamniga organisation, trädkronan, som beskuggar er alla. Men vi — vi akademiker, vi främmande, oförstådda fåglar — ni förstå inte vårt kvitter, och vi fatta inte riktigt meningen i bruset, som fyller ert träd. Vi längta ibland ut till solen och friheten, allt under det trädkronan växer och växer, uppåt och nedåt, och sluter sig omkring oss som ett nät eller en bur för alltid. Våra vingar

mattas och glömma flyktens konst, de få ju aldrig spännas till sin rätta vidd. Vi bli burfåglar, lövsångare, nyttiga hackspettar — vi som kanske föddes till örnar eller svanar — ingen i vår krets blir någonsin en fågel Fenix — ert träd skuggar för tätt. Jag förstår mer än väl herr Wide, ni förstodo honom inte, men ni kunde inte stänga in honom, och så jagade ni bort honom med stenar. Vad mig själv beträffar —

Hall tystnade förlägen, han höll på att förråda för mycket — för andra och för honom själv. Han var rädd att med ett ovarsamt ord kunna väcka sina egna halvslumrande tankar. Hela sällskapet satt och iakttog honom.

— Varför lyfter ni inte på vingarna då, medan det är tid, frågade Wide med den hårda, kyliga röstklang, varmed han brukade föredra sina kampdikter.

Hall, som väntat sig andra ord och kanske en annan ton, kapslade åter in sig och blev stel. Besvikenheten gjorde honom harmsen, kanske mäst på sig själv. Nu trodde inte häller han längre, att Wide var en skald. Nej, då var Adrian någonting annat!

De andra, som råkat in i reaktionen efter kaffet, sutto i passiv uppmärksamhet med halvöppna munnar och rörliga läppar, som om de när som hälst ämnade säga något.

Wide lutade sig bekvämt tillbaka mot ryggstödet, och hans blick vilade på teskeden, med vilken han då och då sakta skramlade mot tefatet.

— Jag har skrifvit dikter om er, sade han med

en blandning av galghumor och inspiration, men min väldigaste dikt är ännu oskriven, den skulle vara ett epos i åtminstone tjugufyra sånger och heta Massan — eller något annat, som gav namnet på den nalkande barbarstormen.

— Fast varför hedra er med dikter? Själva första ni dem inte, och min egen klass har för klena närver för annat än snyftningar, viskningar eller utandningar.

— Vi ha för klena närver, där är alltsamman, och vi kalla vår närvositet för humanitet. Ah, vi akademikerdårar, vi blödiga känslonarrar, som förråda vår egen klass för att predika enighet bland våra fiender! Vi, som utan aning om sociallagens orsak och värkan uppträda som sociala lagtolkare! Vi, som veta, att det är omtvistat, huruvida alla exemplar av homo sapiens härstamma fran samma urpar, och ändå låta söva oss in i den tron, att alla människor äro syskon! Vi, som veta, att differentiering är en lag, som evigt kompletterar assimileringen, liksom attraktion och repulsion komplettera och väga varandra! Vi, som veta, att jorden skall förisas, och ändå falla i hänryckning över fjärran framtidsmål, som vi kalla idealiska! Vi, som veta, att vår egen kropp är ett krig, vi predika, att krig är brodermord! Vi, som veta, att varje bordsbön är ett tedeum efter en batalj, vi håna krigarna, när de sjunga tedeum efter sina bataljer! Vi, som veta, att vårt liv är en saga, en dröm, som vi först väckas ur i döden, om ens då, vi dundra emot de drömmar och sagor, som kallas religioner, och som knappast äro orimligare än vårt uppvaknande om morgonen!

— Vi lida av dåligt samvete, vilket är detsamma som närvsvaghet. Vår kultur har fått bondånger, den står stilla och tvekar — som Rom och Hellas före undergången — och därför tränger barbariet på. Vi ha misskänt, underskattat barbariet, miss-skött barbarerna, låtit deras okunnighetsträsk breda ut sig, deras eländesskogar växa oss in över gränsen.

— Trädet, sade ni, redaktör, ja, var och en av dessa organismer, arbetarkommuner är ett träd, varje Folkets Hus är ett växande, skuggande träd, och alla tillsammans äro de en väldig, erövrande storskog, sammanbunden med småskogar av fattighus och fattigkvarter, med snår av eländets nässlor och törne. Den stora klasshatrörelsen är en väldig barbariets urskog, och i dess skugga tälta hunnerhorderna, civilisationens förödare, den anryckande millionhövdade massan. Barbarerna och barbarskogen, bägge rycka framåt, skövla våra trädgårdar, härja våra åkrar, störta våra fästningsmurar och slå våra härar. Ack, vi ha missvårdat arvet, kulturens Hellas och Rom, vi ha somnat över våra hackor, vi förakta våra svärd, våra stora hjältar äro döde, slagna som gladiatorer på vår missunnsamhets arena, våra vägrödjare äro trötta, vi föllo över dem med stenarna, som skulle laga våra vägar. Barbarerna och barbarskogen äro oss inför ögonen — och vi epigoner, vi romaioi, vi græculi, vad göra vi? Flykta göra vi. Somliga till störtade tämpelvalv, där svärdet snart skall hinna dem. Somliga i famnen på skogen, in i barbarernas leder —

civilisationens romaioi, som tjäna barbarerna mot sig själva.

— O ni akademiker, hör ni inte trampet, trampet av barbarmassan, som skall förstöra den kultur, som är vår stolthet, och den frihet, som är kulturens skapare? Hunnerhären, som redan hamrar med svärd på Roms knakande portar? Den väldiga asiatiska barbarstormen, som föddes i en semits hjärna och genast ryckte med sig de obegåvade gotiska universitetshorderna? Mot Rom, mot Rom är lösenordet, mot Rom, den urgamla rättens vårdarinna, mot varginnan, krigens moder, hjältarnas amma, mot Rom, lyxens och bildningens eviga marmoratrium! Mot Rom — ja, och mot Hellas! Mot Hellas brusar stormen, mot Hellas, fosterlandskänslans urhem, chauvinismens stolta hemland, rasrenhetens altare, mot Hellas, den frie individens skola, skaldernas, tänkarnas, skönhetens, förfiningens, de ädelt utrustades slavgrundade Hellas! Mot Rom och mot Hellas rullar trampet, det brusande, landsvämmande trampet; trampet av massan, som störtar, jämnar och förhånar. Mot Rom och mot Hellas — o kultur, mot din moder Rom, mot din fader Hellas! Och vi, kulturens barn, vi smida barbarernas vapen, vi ordna deras hopar i hellenisk falang och romersk legion, vi visa vägen, vi leda tåget, vi blåsa till anfall över jordens och himlens ruiner.

Wide drog ett ögonblick efter andan och lät med en skräll teskeden falla ner på fatet, ett buller, som tycktes i hög grad irritera Adrian, vilken fick ett häftigt anfall av sina spasmer. Hällvik sade

åhåjaja och slog sig ett lätt slag på knät. Flod satt med stora, uppspärrade ögon och hakan i händerna. Örtengren tittade i taket, medan han tankfull sög på en sockerbit. Endast Hall vågade sig halvhögt fram med en invändning:

— Men vi, kulturens barn, måste bryta massans barbari, vår uppfostran skall göra romare och hellener av dem.

Wide lade armarna i kors över bröstet, men ändrade inte sin bekväma positur.

— Ha vi gjort hellener av preussarna? Ha vi gjort romare av orientalerna? Massan låter inte förvandla sig. Eller rättare: massan håller just på att förvandla sig till massan. Målmedvetet samlar den alla folkbäckar till den stora floden. Dess lösen klingar i alla länder: proletärer, förenen eder, förenen eder till massan! Dess apostlar ur egna led — och ur våra — döpa den till en tro och ett dop. Den har redan ett gemensamt världsspråk. Den ler åt våra uppfostrings-, våra försoningsplaner, ler ett brett, illmarigt massleende, och leende skall den en gång äta upp oss, likt en leende boa constrictor, en leende Leviathan, en leende Midgårdsorm.

— Varför vill massan aldrig veta av vår svenskhet, vår fosterländska enighetsdröm, vårt nya nationella fosterland, ja, varför hatar massan nationerna? Jo, ty massan är en nation, en nyfödd, erövrande barbarnation, och dess klasshat är ett nationalhat. Varför hatar massan religionerna? Jo, ty massan är den nye guden, och dess första bud — liksom alla gudars — lyder: Du skall inga andra gudar

hava än mig! Varför fördömer massan krigen? Jo, ty alla krig skola slukas av det enda: kriget mot kulturen och det kulturfåtal, som är alla nationers kärna. Varför håller massan kongresser? Jo, på det ej kulturen må hinna slunga sina tvedräktsbomber och tvivelviggar mot den stora, eniga dumhet, som gör massan stor. Varför läser massan böcker? Jo, såsom prästerna läsa bibeln: för att styrkas i sin tro, och såsom jesuiterna studera vetenskapen: för att få vapen och ammunition. Kulturen är dess tyghus för kampen mot kulturen.

— Och massan väljer ej kulturens ädlare vapen. Den väljer agitationen hällre än diskussionen, resolutionen hällre än toleransen, övertalningen hällre än övertygelsen, bojkotten hällre än friheten, och det enda, den hämtat från Hellas, heter ostrakismen, förföljelsen mot de självständiga. Med rätta, ty tanken är hänsynslös, den dräper sina ägare. Intelligensen är farlig, den gör människorna ensamma. Frisinne är fördärvligt, det river de gamla galgarna och låter skälmarna hänga oss i nya. Massan är dum, men den är slug nog att ta vara på sin dumhet, detta oersättliga förråd av energi, tro och tvärsäkerhet. Massan behöver inte nedstiga från sin höjd som filosofen, när han nått vetandets chimär och får lust till påtaglighet och handling. Massan äger den naivitet, som filosofen måste hyckla eller skapa, om han vill känna sig vandra på jorden. Massan är stark, ty den är ense i alla åsikter och enig i alla handlingar, enig och ense under var och en av sina enheters röda rosetthalsdukar.

— Tala med två kulturmän: ni skall finna dem oeniga och oense i nästan allt under aningens valv, oeniga sinsemellan, oense inom sig själva. Detta är deras styrka, och detta är kulturens styrka, kulturen, som byggt sitt rägnbågsskimrande palats med diskussionens och polemikens stålpännuddiga murslevar. Utan oenighet, diskussion och polemik, utan vetenskapens anarki och hjältestarka individualism skulle vi varken ägt Kölnerdômen, utvecklingsläran, Platon eller Napoléon.

— Tala så med två herrar Flod eller till och med två herrar Adrian eller två herrar Örtengren: ni skall finna dem överens alla sex om den eviga freden, den fria kärleken, den enda saliga Marxismen och den materialistiska historieuppfattningen. Ni skall finna dem ense om rött som den vackraste färgen, socialismen som den sannaste läran, Marx som den störste bland människor och förrädaren som den uslaste bland insekter. Den oenighet, som låter oss diskutera vår egen existensrätt, ett moraliskt livs skadlighet, krigens höga moral och socialismens jesuitism, är dem fullständigt obegriplig. De veta, att forntiden var en mörk natt — o Rom, o Hellas —, nutiden en trög morgonväkt — o ja, vilken grå gryning — och framtiden en strålande dag — aldrig har en soldag börjat sämre! De äro alla ense, fullkomligt ense — så ense som folkskollärare, som komma från samma seminarium, och de skryta med sin vetenskap så högtlärt som någonsin seminarister. Deras logik är också seminariets. Barbarerna ha nyss upphört att slå sina hustrur och knivskära sina kamrater och veta därför, att

det är barbariskt att slåss, om också för fäderneslandet. De ha nyss tröskat med katkesen och finna därför tillvarons gåta lättlöst utan religionen. De ha det övermåttan uselt nu, och därför skola de få det bättre, så snart alla andra få det sämre.

— Ja, ja, ja, ropade Wide och reste sig i soffan mitt i ett sorl av protester, även jag har sjungit Internationalen och Arbetets söner. Även jag har stått gripen och trott mig höra Cromwells puritaner sjungande psalmer före slaget vid Naseby. Även jag har beundrat dessa kristianer, som höllo gudstjänst i fattigkvarterens katakomber. Även jag har skrivit dikter till den nya tid, som skulle heta de fria människornas.

— Jag har bedragit mig, ni ha bedragit mig med er idealism, som bara är härsklystnad, med er fromhet, som bara är religiös högfärd, med era frihetsfraser, som inte befria andra än er själva. Alla andra skola försaka sitt jag, taga ert kors på sig och följa er. Alla andra skola lämna sitt gods och gull, medan ni håva in era femti procent. Alla andra skola kläda skott, kritiseras, hållas nere och vara era jämlikar, men ni skola vara skottfria, hälgade mot all kritik, förhäva er över er så kallade mission och trampa alla andra under fötterna. Alla andra skola heta bovar och kältringar, om de försvara sig och sitt, men den ringaste invändning mot era institutioners ofelbarhet gör angriparen till bov och kältring. Alla medelmåttor bli storheter, blott de i allt stödja massans parti, men alla storheter bli medelmåttor, så snart de gå sina egna vägar. Er anda är fanatism, er vandel bojkott, er framtids-

dröm ett fängelse, där ni själva få gå som fångvaktare.

— Skandal, avbröt redaktör Hällvik. — Det hade jag inte trott dig om, Wide.

— Hör nu, Wide — —! Det var Adrian, som sökte göra sig gällande. Men Wide hade en stark stämma.

— Jag har suttit, fortsatte han, som Hall ännu sitter, i den stora skogens skugga, jag räckte barbarerna handen och bad dem hjälpa mig rödja fosterlandets mark. Vildmarken här är vårt fosterland, svarade de, och den räcker över hela jordens rund. Den skall växa tätare och tätare, så lära oss våra präster, ända till den växer samman om ditt fosterland, växer samman om Hellas och Rom. Dina tankar angå oss inte, dina åsikter äro inte våra, ditt språk är inte vårt. Vi vilja ej din lärdom, ej dina råd, bliv som en av oss, eller bliv träl åt oss, så kanhända att du får leva.

— Så tala de, så tänka de, stackars unge reredaktör, och en dag skall ni förstå bruset i den stora skogen, förstå det som jag, höra barbartrampet, höra det som jag — en dag, ni klassmedvetna, ni, som skratta i mjugg åt de dumma satar, som löpa över till er från fiendelägret, en dag skall ni dra honom ner i bonjourskörten, honom där, er unge redaktör, en vacker framtidsdag ger ni honom sparken, slår ni honom kanske ihjäl.

— Var lugn, redaktör Hall, massan överlever er, massan, som exploaterar er, er kraft och er kunskap, delar er i två hälvter och slår ihjäl dem mot varandra, fram över er grav marscherar massan,

över kulturens grav, över Hellas' och Roms ruiner, masstrampet, barbartrampet, skogsmänniskornas tramp, hör ni inte, hör ni inte?

Wide tystnade, men ingen kom sig för med en protest, det var, som om de till sist låtit sig övertygas, suggereras av hans varnings profetia, som om hans ord haft makt att frammana ett eko av framtidens värklighet, som om de — besynnerligt! — hypnotiserats att höra.

Trampade det inte som av masstramp ute på gatan? Eller var det hästhovar, hunnerhovar? Nej, det var tramp av många människor, många, hundratals, tusentals fötter. Nu avtog det igen, nu närmade det sig — det lät som hurrarop — och så hästhovarna och så tramp, tramp, tramp — —

Hall mötte de andras stirrande ögon och tröstade sig, att de andra drömde som han. Han torkade sig i pannan med sin näsduk, men höll plötsligt inne.

— Sträjk — framstötte han — det är kravaller ute på torget!

Han slängde upp dörren och störtade ut. Flod, Adrian, Örtengren och Wide rusade efter. Sist av alla kom Hällvik.

— Den ungdomen — ja, ja, ja, den ungdomen, sade han.

XXI.

Hall stod plötsligt ute på gatstenarna, tillnyktrad, yrvaken i den strålande marssolen, som något dämpades av de skumma gathusen, men ännu omgiven av skuggorna från mardrömmen.

Tramp, tramp, tramp —

Just nu brusade en hel här av fötter, små och stora, barns och vuxnas, in i gatan från torget, vars mynning glittrade av vedyxor, röjningsyxor, som i en lång, blinkande rad svingades över synranden.

Yxor —? Kavallerisablar!

Vem talade? Hällviks röst:

— Jo, till sådant användas försvarsmillionerna — de dyra militaristpängarna. Mot landets egna barn.

En annan svarade, Wides:

— Husarerna skulle naturligtvis hjälpa era avtalsbrytare att lyncha alla, som ha lust att arbeta?

Barn och arbetsklädd ungdom rusade med höga nödrop och förbannelser undan sablarna. En och annan av de ängsligaste fortfor att löpa fram emot Hall och hans grupp, ännu sedan husarerna därute kastat om hästarna.

Nej, det var inga vedyxor. Det var mordvapen,

riktade mot landets egna barn. Det var regeringsmakten, vilken, som alltid, tog parti mot arbetarna – hans arbetare. Nu hade stormen brustit lös, nu var ansvarets stund.

— Det där är ju bara en lek, sade Örtengren, det är en manöver. Husarerna rasta hästarna. Kom, Hall, jag är så förbannat hungrig.

Hall hörde inte på. Så bröt han ut, rösten lät nästan klagande:

— Men jag har inte hetsat, jag har inte hetsat — ingendera parten har jag hetsat. Ideligen, ideligen har jag rått arbetarna att med lämpor dra strejkbrytarna på sin sida.

Hällvik och Wide betraktade medlidsamt den unge redaktören.

— Lämpor, härmade Örtengren. När Gyllich fuktar dem däruppe med sprit dygnet om, för att de ska slippa tänka! Och när polisen drar vaktkedja kring arbetsplatserna!

— Det hörs, att ni aldrig varit kroppsarbetare, bäste redaktör, sade Wide, att ni inte vuxit upp i deras dialekt av skällsord och svordomar med skiljetecken av hugg och slag!

— Lämpor, skrek Adrian. Sablar anamma, skriv, så det osar bränt läder i garvarenäsorna!

— Ja, sade Örtengren, Hall tror ännu, att man kan bjuda utsvultna satar på änglamat. Han har till och med en gång försökt med karamäller.

Alla utom Hall skrattade. Örtengren hade inte bara glömt, att han åtminstone en gång varit kompanjon om karamällerna, men också, att han var

född överklass. Han hade en lycklig konstitution och tänkte och talade redan som en man ur massan.

Wide ryckte Hall i armen.

— Er vän Örtengren har redan bjudit er på middag, fast ni tackar med tystnad. Kom, gå vi och äta allesamman!

— Middag, svarade Hall retligt och med en orolig blick på gatmynningen, där sablarna lyftes och hovarna åter närmade sig — äta middag! När mina trupper slåss, är det tid för generalen att äta middag?

— Trupper? General? Jag försäkrar, ni är tio gånger mer fantast än jag, som ändå skälls poet. Inte är det där trupper, inte — gatpatrask är det, som inte har annat göra än leka gömma med bondmilitären, vilken för rästen har sträng order att inte röra rännstensjuvelerna. Och ändå bruka de benen som harungar, era trupper. Asch, och inte är ni någon general, inte. Ni är ett pappersark, som de skriva sina smutsiga ord på, en pänna, som de diktera för, och när ni är utskriven, så mycket bättre för er! Kom nu, mager och gul, som ni är! Ni ser ut, som ni inte ätit middag på tre månader!

Hall tilltalade i vänlig ton folkhopen, föreställde dem det gagnlösa i deras demonstration och uppmanade dem att gå var och en till sitt. Småpojkarna sögo på fingerändarna, sneglade på den fine herrn och fnissade mot varandra. En och annan av de äldre kröp bakom ryggen på en kamrat. Men i nästa nu voro allesamman ånyo ute på torget, och leken fortsatte.

Ty det var en lek och ingenting annat. Hall rodnade, när han tänkte på, att han kallat de där små och stora slynglarna för trupper. Fantasierna från Flods kammare hade nu fördunstat. Nödropen voro, när allt kom omkring, barns rop av förtjusning, när de se sig förföljda i lek. Förbannelserna voro oskyldiga språkövningar. När de vuxna togo till bens, var det kanske mäst för att skrämma småttingarna samt naturligtvis för att ge »spoltingarna» motion.

Spoltingarna ute på torget togo inte häller sin roll vidare allvarligt. På kommando redo de visserligen sina turer fram och åter mot gatmynningarna, på kommando svingade de taktmässigt sina granna, glittrande vapen, på kommando bibehöllo de en allvarlig eller förtretad uppsyn. Men, som Örtengren anmärkt, det hela var en lek, en manöver, de rastade sina vackra, välfödda hästar, uppvisade sin ridkonst och hade den glädjen att roa en del småttingar och kanske inte minst en del äldre, blusklädda ledighetskommitterade.

Folkhopen kom alltid undan inne i de trånga gatorna, där det inte var rådligt att ge sig in, om man inte ville ha allvar i leken. Och folkhopen kom alltid igen med högröstade härrop, den följde tätt efter hästhovarna, som i alla fall inte svängde om till angrepp, förrän de galopperat distansen upp till blomsterrabatten i torgets mitt. Snavade någon av de flyende och föll omkull ute på torget, öppnades genast ryttarleden, och de kloka hästarna aktade sig väl för att genom en oförsiktig spark ge anledning till panik. Vilket inte hindrade, att

samtliga gatmynningar vid slika tillfällen genljödo av ett mångstämmigt, anklagande ångestrop. Man kände sina vänner »kronprinsarna» och deras snälla djur, men det var ändå omväxling att få något enstaka äkta tonfall med i den teatraliska jämmern.

— Nej, det blir enformigt, det här, sade redaktör Hällvik, nu går jag på en automat!

— Trafiken är ostörd, tillade Örtengren, hör du spårvagnsklockorna?

— Ska vi inte gå närmre torget, föreslog Flod — det är strejkbrytarna på Gyllichs bygge, det gäller. Ni ser, d o m däroppe?

Flod pekade över torgrabatten. Värkligen! Högt över kepier och sablar tyckte sig Hall se någonting blinka i vårmiddagsljuset: en murslev? Det var mursleven, som framkallat folkskockningen på torget. Glimtarna från den lilla sleven hade stuckit något hundratal arbetslösa i ögonen. Sedan hade en del halvvuxet slödder ökat flocken, nyfikna hade stannat för att se på, och polisen hade telefonerat till husarkasärnen. Mursleven, inte sabeln var det, som ännu höll de arbetslösa kvar kring torget. Mursleven, inte sabeln var det drabbande vapnet mot klassrörelsen.

Kravallen var alltså förmodligen utan betydelse, den skulle förstås bli predikotäxten i morgondagens Framåt, men — var en övergående liten oordning. Husarerna skulle rida hem om en stund. Om han skulle följa med sitt sällskap och äta middag? Det skulle lugna närverna. Åh, att få slå bort bekymren, dricka ett glas vin, prata om andra, om likgiltiga ting! Hall såg på sitt ur.

— Herregud, det är ju redan redaktionstid!

Örtengren ryckte på axlarna.

— Det är ert förbannade kallprat, som är skulden. Nu kunde vi suttit vid kaffe och punsch. Jag ger fan i er allesamman, för jag ska ha min middag.

Örtengren satte sig resolut i marsch. Hall tvekade. I detsamma stormade den leksna flocken ännu en gång upp i gatan. De sprungo längre upp än vanligt, och några bytingar knuffade till Adrians armbågar. Adrian, som mot vanan stått i tankar, vaknade till liv och röt med sin skälvande, sluddriga röst:

— Va nu, ert satans följe? Dra ni åt hälvete, era djävlungar, annars ska faen röra era skabbiga trumpinnar!

Wide och Hällvik, t. o. m. Hall skrattade åt denna lika plötsliga som kraftiga besvärjelse. Men en del av småttingarna hade hajat till och voro redan i full fart på väg uppåt gatan i stället för mot torget.

— Det tog, sade Hällvik.

— Jo, det är annat än din vältalighet, Hall, sade Örtengren, som ännu väntade på sällskap.

— Jojo, bekräftade Wide, Adrian har det äkta blåa blodet. Kom, gå vi!

Hall vände sig om för att gå. Men vad nu? Hela sällskapet gjorde halt och lyssnade.

— Vad står på? Läser di upprorslagen?

— Den är redan läst, underrättade Flod, som noga följt med händelsernas utveckling.

— Di sjunger. Sjunger Internationalen. Om

vi skulle med ut på torget, framkastade Adrian med sin snabba entusiasm.

— Är du galen, frågade Hällvik, men tog ändå några steg i samma riktning som Adrian, när han såg, att denne omedelbart gav sig i väg. Nyfikenheten drog, den besegrade både Halls hunger och Wides sarkastiska stämning. Trots Örtengrens protester togo allihop samma väg som Adrian — även Örtengren själv, som dock fortsatte att protestera.

Gatan var nu tom, torget däremot bättre besatt, husarerna gjorde inte längre chock. De och hästarna behövde kanske pusta ut. Man såg dem hålla stilla i sin fyrkant kring blomsterrabatten, hästhuvudena utåt i fyra riktningar, sablarna dragna, spetsarna i jämnhöjd med kepierna.

— Ja, men di läser upprorslagen, sade Hällvik. Måhända uppfångade han något ljud från en lågmäld uppläsning på andra sidan ryttarna. Det lästa slukades dock, dels av folksorlet, dels av den nalkande sången.

— En god sak göres inte för ofta, sade Wide. Men vem är det, som ger serenad?

Hall stirrade omkring sig på torget. Jo, visst sjöng man.

»Upp, trälar uti alla stater,
som våldet bojor lagt uppå,
det dånar uti rättens krater,
snart skall utbrottets timma slå:
störtas skall det gamla uti gruset,
slav, stig upp för att slå dig fri,
från mörkret stiga vi mot —»

Man sjöng Internationalen. Det lät som en manstark unisonkör, mäst ynglingaröster, som dock blandades med en och annan grov bas. Det var nytt folk, antågande folk, inte längre någon hållningslös barnskara, det var disciplinerad marsch, ordnade led, fanor i têten, och där kommo de under taktmässig sång troppande in på torget.

»Från mörkret stiga vi mot ljuset,
från intet allt vi vilja bli —
upp, till kamp —»

— Det är ungsocialisterna, meddelade Flod. Det är deras röda fana, och de båda vita är nymålade.

Demonstrationstruppen, ett par hundra man, marscherade i bästa ordning upp ur en sidogata i närheten, varifrån de syntes ämna snedda torget för att nå fram till det Gyllichska bygget. Torgmängden strömmade hastigt till, och nyfikenheten hade snart ökat skaran med det dubbla.

— Kunde nu inte polisen varit förståndig, sade Hällvik — varför kan di inte få visa sina fanor? Se — nu — ja, jag sa det ju — nu tar polisen den ena, den med militarismen —

— Vänta bara till framtidsstaten, sade Flod och knäppte med sina stora fingrar.

— Ja, vänta bara till framtidsstaten, härmade Wide, då kommer det att bli dödsstraff på att vifta med en näsduk — i synnerhet om den är röd. —

— Nu blir det slagsmål, spådde Örtengren, som började komma i stämning.

Hällvik såg allvarlig ut.

— Kapitalet släppa de inte ifrån sig, tacka för det, hånade Wide.

Hall nästan hatade honom, för det han kunde skämta och skratta, nu när manöverleken kanske skulle övergå till en drabbning. Denne löse och ledige vitterlekare, vad anade han om en ledares blodiga ansvar?

Det artade sig, riktigt nog, till slagsmål. Trängseln blev allt tätare kring den återstående vita fanan, den med inskriften: Ner med kapitalet! En dubbelkvartett polismän sökte erövra den, demonstranterna och den upphetsade hopen, som tog deras parti, satte sig till motvärn. Trots battongerna var det en ojämn strid, den packade mängden räknade flera hundratal. Sången fortfor alltjämt i de bortersta leden, i de främre upplöste den sig i ett sorl av ursinne. Battongerna lyftes och föllo ner, men de bakre leden trängde på.

»Upp till kamp emot kvalen,
sista striden det är» —

En häftig ryckning gick genom mängden. Likt en enda jättestark varelse slungade den sig framåt, knuffade undan polisen, bröt sig oemotståndligt en väg. Marschen och sången fortsatte, blott i raskare tempo. Målet, det Gyllichska bygget, var nu inte längre avlägset.

Adrian var eld och lågor, han fäktade vilt med armarna, svängde sin gamla solkiga slokhatt och skrek ett hest bravo. Även hans kamrater råkade

i ett slags triumferande upphetsning. Adrian och Flod sjöngo med:

»Ty Internationalen
åt alla lycka bär —»

Hall hörde ett kommandorop och såg husarleden sluta upp, de bortersta hästarna, som hade längsta vägen, kommo i susande karriär, så sabelbaljorna rasslade mot bukgjordarna.

»I höjden räddarn vi ej hälsa»,

brusade det, och det svarta demonstranttåget bredde långsamt ut sig, tills det försvann bakom de anstormande hästarna.

»Ej gudar, furstar stå oss bi —»

— Hugg in, kom svaret, gällt som ett skri av en mås i stormen. Åter avbröts sången av ett vrål, som om hundra rovdjur släppts lösa på torget. Husarerna galopperade tillbaka. De fyrdubbla ryttarleden hade föga förmått uträtta. Ungsocialisterna hade tvungits att ändra riktning, de hade kommit närmre Halls och hans kamraters plats utanför gatmynningen, men de stodo ännu med marschfronten mot sträjkbrytarbygget, där arbetet för ögonblicket vilade. Murslevarna gnistrade inte längre, de »arbetsvilliga» lutade med armarna fram över byggnadsställningarna. Deras nyfikna intrãsse blandades kanske med en smula förfäran — de visste mycket väl, för vem skådespelet uppfördes. Den vita fanan befann sig ännu i sin fanbärares ägo, men den var inte längre vit, den hade nyss släpat i torgsmutsen,

den höjdes nersölad och trasig. Skaran tågade framåt.

— Nu läser di upprorslagen igen, ropade Flod ivrigt. Det socialdemokratiska hatet till ungsocialisterna var fullständigt glömt. Klasskänslan hade slukat det. Men trots klasskänslan betraktade unge Flod den hela som ett spännande teaterstycke.

Hall var blek, han kände sig nästan illamående.

— Och på den där vapenlösa och fredliga lilla skaran hugger en halv skvadron in med kavallerisablar, sade han till Hällvik.

— Prat, inföll Wide, alltsammans är som en kyss-scen på teatern. De bara markera. Om den fredliga lilla skaran är vapenlös, få vi se längre fram.

— Nu rider di igen, bebådade Flod, och Hall skalv till.

— Det är i alla fall Roms sista legion, sade Wide med bister ironi. Hade Hall varit i lynne, skulle han ha skrattat åt naiviteten. Men Hall hade aldrig haft lättare att hålla sig för skratt än nu.

Husarernas chock var denna gång häftigare. Den svepte allting framför sig, sprängde tågordningen, plöjde hänsynslöst genom trängseln. Fanan sjönk äntligen på allvar, dess bärare störtade omkull. Skaran vacklade, trängdes tillbaka, flydde delvis, sopades som med en levande kvast tillbaka längs husraderna och flock efter flock in i smågatorna, medan ryttartruppen med hängande tyglar guppade runt det nästan ränsade torget.

Men kriget var inte förbi, krigsskådeplatsen hade bara blivit en annan, de sprängda små-

flockarna samlade sig igen, och det ovanliga uppträdet lockade jämt nya tillflöden av nyfikna. Och nu var klockan över sex, då de flästa fabriker och arbetsplatser släppte ut sina fångar.

Plötsligt fann sig Hall och hans sällskap mitt inne i en skrikande, svärjande och hötande flock unga galningar. Hällvik och hans kamrater drogo sig tillbaka uppåt gatan. Blott Hall stannade. Hans spänning och oro hade nått en onormal höjd. Det ansvar, som blivit hans fixa idé, jagade och äggade honom. Han hade oredigt för sig, att han måste tala, lugna, förmana. Han talade, förmanade, han skrek, han röt — men han lyckades inte lugna någon. Ingen hörde på honom.

Hall uppfattade några hånfulla tillrop: akademiker, parlamentariker, förrädare — — så blev det hela ett gyttrigt virrvarr av häst- och människokroppar. Han såg huvuden över sig, under sig, omkring sig, kände varm ånga bespruta sig, hörde sång, eder, kommandon, hotelser, protester i sina värkande öron, mötte ett bländande skimmer som av långa, korsade solstrålar, tyckte sig motta ett hårt, snabbt slag, kände en hästsvans vifta sig i ansiktet och var plötsligt åter fri, men halvt medvetslös, halvt släpad under armarna av Adrian och Örtengren.

— Så kom då med, din galning!

Hall ryckte sig lös. Ett skott! Vem — vem hade skjutit? Hans blick stelnade mot torgscenen. Därute virvlade ett vilt handgemäng. Armar och battonger mäjade i luften. En polis fick kaskpiken inslagen i hjässan tvärs genom kasken. En ar-

betare, som spottade blod, ramlade halvspringande in på gatan. Knivar glimtade. Skott föllo på skott. Vem var det, som sköt? Var det karbiner? »Revolvrar», sade någon i närheten, »revolvrar, det är de vapenlösa». Leken hade blivit allvar.

— Kom då med oss, din galning!

Vad var det? Tramp — tramp — tramp! Döko de upp ur stengatan? Spydde alla hus ut arbetare? Tramp, tramp, tramp! Ur alla gatmynningar kommo de, i flockar, i kolonner, sjungande, hurrande, marscherande. Tramp, tramp, tramp, i hundratal, i tusental kommo de, ner genom gatorna, ut på torget, in på hästhovarna, en myllrande, svart, sjungande, frambrusande massa. Som vildar ur en skog hade de plötsligt dykt upp, och nu voro de där, hämdgiriga, stridslystna, upphetsade. Var detta hans arbetare, hans material för den nya kulturklassen? Var detta —»

Allting ett enda tumult. Sablar, skott, vrål och sång, sång och vrål, skrik och gnäggningar — och se där: husarerna kastades tillbaka, trängdes undan, gåvo vika för massan, den tusenhövdade, framåtbrusande, oemotståndliga massan.

— — — — — — —

»Roms sista legion.»

— — — — — — —

Hall hade inte tagit någon skada, men i sinnesrörelsen höll hans försvagade kropp på att digna. Den unge redaktören var nära en svimning. Adrian och Örtengren, de bägge oförsonliga fienderna, stödde honom under armarna, medan de ledde bort honom. Örtengren svor över Adrian, som han på-

stod ha berövat honom hans middag, och Adrian svor tillbaka över Örtengren, som han kallade ett matvrak, en usel bourgeois, som t. o. m. brukade äta middag. Och medan de svuro, ledde de i broderlig sämja sin halvt avsvimmade, i dubbel mening vanmäktige s. k. ledare. Bakom dem rasade en batalj, mellan sig stödde de en slagen fältherre.

— — — — — — — — — — — — — — —

I Halls hjärna brusade det, brusade som i en väldig skog — tramp, tramp brusade det, tramp, tramp, som av framstormande barbarer, som av slagna, flyende ryttarled. Det sjöng, det hurrade, det brusade.

— — — — — — — — — —

»Från intet allt vi vilja bli.»

— — — — — — — — — —

»Roms sista legion.»

— — — — — — — — — —

XXII.

Örtengren och Adrian hade följt Hall till hans hem och skilts åt vid porten under alla tecken till ovänskap. När Örtengren efter redaktionstidens slut bestämde sig för en supé, som skulle ersätta även den mäst närande middag, stack han i alla fall upp om till vännen-sjuklingen för att se, hur han mådde. Han fann honom vid brasan mediterande över en god cigarr samt utrustad med en ganska normal ansiktsfärg och ett lugnt, om än inte vidare uppsluppet välkomstleende.

Den trogne Örtengren blev själaglad, han måste syna vännen från topp till tå och t. o. m. känna honom på pulsen. Men när han erfor, att Hall nyss mol allena varit ute och ätit middag, förvandlade sig deltagandet i en lika ohycklad förbittring. Hans egen fasta framstod nu inte längre som en olycka, den han måst bära för vännens skull, den blev nära nog ett brott, ett bedrägeri, för vilket samme vän måste stå till svars. Den måltid han sålunda i dag — första gången på två år — försummat, betydde i hans välordnade liv mera, än den lättsinnige kamraten behagade ana. Det hjälpte inte, att den anklagade urskuldade sig med ett brev han just

mottagit, och som kryat upp honom, ja, ingett honom blygsel för sin svaghet nyss. Till straff måste han ofördröjligen följa med ut och bjuda på en förstklassig supé med alla tillbehör. Under mycken munterhet, som bara underströks av den enes förtretade iver, bröto vännerna upp, Hall med en undertryckt suck att inte längre få drömma över det nyss ankomna brevet.

Därute levde staden skenbart sitt normala vaneliv. De elektriska tradarna gnolade, spårvagnsklockarna klämtade med korta dubbelsmällar, bryggarakdon och taxameterdroskor väjde i båglampornas ljus för motorcyklar och biler. Men här och där visiterade en kommissarie de förstärkta polisposterna, vita anslag på alla byggnadsplank, hörntavlor, annonspelare och kiosker manade allmänheten jämlikt §§ i strafflagen, jämförda med §§ ur Kongl. Maj:ts Ordningsstadga för Rikets städer, att iakttaga lugn samt undvika stockningar i trafiken, allt vid laga ansvar. Just framför dessa anslag klibbade sig följaktligen människoklumpar, som ständigt skaffade patrullerna sysselsättning.

På restauranten, där de båda socialisterna, uppviglarna, folkförledarna o. s. v. rönte en mera allmän än smickrande uppmärksamhet, redogjorde Örtengren för de senaste nyheterna. Sedan den lilla husartruppen övermannats och fördrivits, hade den återvänt, förstärkt till hela tre skvadroner, vilka efter ihärdigt arbete och användande av sabeläggarna jagat massan från torget. De tillstötande gatorna utrymdes, först sedan en skvadron suttit av och lagt an med karbinerna. En hel del arbetare hade

blivit sårade, några livsfarligt, och lågo nu på allmänna sjukhuset, två konstaplar hade dödats, stenar inkastats på Rådhusets vaktkontor, och arbetarkvarteren ansågos fortfarande så osäkra, att man telegraferat efter infanteri, som antagligen kom att rycka in någon gång i natt. Gyllichs bygge och strejkbrytarkasärnen bevakades av en polisstyrka, som beväpnats till tänderna. Det talades t. o. m. om en kommendering fältartilleri. Så nog rustade sig reaktionen alltid. Den sämsta nyheten gömde Örtengren till sist: från och med i morgon strejkade samtliga stadens typografer, ett par av lokaltidningarna skulle t. v. tryckas i grannstäderna, och Framåts personal hade ämnat försvinna med i afton. Sedan Örtengren ömsom hotat och tiggt, hade faktorn äntligen lovat, att han och gänget skulle infinna sig i morgon bittida, alldeles som vanligt, men »bara blott för att säga vederbörande våra villkor».

Hall tappade inte huvudet, syntes inte en gång modfälld. Visserligen föreföll det honom egendomlig solidaritet att använda sig av så hotande »konjunkturer» mot sin egen partitidning. Men det där med tryckeriet var helt säkert bara en teknisk svårighet. Med Bärgs bemedling — och här måste Bärg naturligtvis stå på tidningens sida, det var ju hans skyldighet som ordförande — med Bärgs bemedling skulle alltsammans ordnas. Den unge redaktören kände en tillförsikt som under de första tappra veckorna av hans regim. Kanhända var det kaféorkesterns Sousamarsch, som lät närverna spännas som stålsträngar, kanhända var det maten, fästglädjen omkring honom, kanhända —

Örtengren frågade, vad det var för ett brev han nyss talat om, och Hall förnekade med djupt allvar, att han någonsin nämnt något dylikt — det var bara Örtengrens nachspielsfantasier. Och som Örtengren just halshögg en kritvit asktopp på sin kaffebricka, lät han fantasierna ströva åt annat håll. Just nu fann han livet lika ljust och gyllene som punschen i det nyss påfyllda glaset. Vad angick på det hela taget all världens kravaller en f. d. ingenjör, som i morgon, tack vare en dum strājk, kanske var en f. d. arbetarjournalist?

Innan Hall kröp till kojs, måste han läsa om det brev, han nyss avlivat som fantasier. Än en gång göt det sin förtrollande eld genom hela hans varelse. Det som mäst förvånade honom hos hans A r b e t e r s k a, var hennes förmåga att alltid komma i rätta stunden och i rätta stunden med de rätta orden. Hon måtte gjort studiet av Framåt till en vetenskap, efter hon så grundligt kunde känna Framåts redaktör. I varje hennes brev förekom något citat ur hans artiklar. Men i alla fall väckte denna psykologiska säkerhet, denna intuition hans häpnad. Hur kunde någon i denna arbetarskara — som han, trots allt samarbete, ändå hållit på så förnämt avstånd — hur kunde någon så ofelbart veta, att han måste känna det så eller så i det eller det ögonblicket? Och hur fick hon tid att sysselsätta sig med hans känslor? En arbeterska, ett barn av denna självupptagna, självgoda ras, som alltid hade hela rätten på sin sida och hela omtanken hos sitt eget bästa? Denna klass, som så gärna lät hem och fosterland brinna, bara arbetslönerna och

principerna hävdades! Denna klass, som i grunden föraktade honom, akademikern, därför att han inte var den absoluta avbilden av dess absoluta fullkomlighet!

Vem var hon? Skulle hon då aldrig ge sig tillkänna? Han måste söka få tag i den där outgrundliga kappsömmerskan, som brutit med rike unge Gyllich för vad — för vem?

Den unge redaktören somnade med ett egenkärt smil under den bruna mustaschen.

Tidigt nästa morgon klättrade han uppför Bärgs, tidningsordförandens, järnskodda trappor. Vid den här tiden på dygnet regerade ännu inte vitkålslukten, nu doftade det i stället stekt fläsk och nybränt kaffe. En pipig kvinnostämma ropade åt »Edvard, Edvard» att lyfta »kitteln av — den pyser över!» Och i nästa minut tultade samme lille Edvard på små stabbiga ben för att vrida om det nersmorda tamburvredet.

När Hall tio minuter senare passerade förstadsgatan, bullrade ett fruktansvärt hjulrassel honom tillmötes. Han trodde först det var brandkåren, tills han såg lavetterna ramla förbi med de långa, svarta kanonrören, liknande oerhörda cigarrer — som skulle kunna förvandla hela stan till cigarraska, om de tändes på allvar. Vilken panik, vilken dödsfruktan måste inte ha gripit det kranka samhälle, som kunde somna in i tron på dylika frälsare! Det gift, som — enligt naturens egen moral — skulle tjänat att spys ut över rasens fiender, vändes nu mot rasens ena hälvt, arbetarna! Att komma pekande

mot dem med dylika manicker, var det inte som att skjuta sig själv för pannan?

Och ändå — han började nästan förstå överklassens klasshat. Denna omöjlige Bärg — svek sin klara plikt — rådde att låta strejken ha sin gång — stoppa tidningen — lämna arbetarna vind för våg utan lugnande ledning — ett rov för paniken och — första bästa provokatör! Denne Bärg — hyste enskilt hat till Hall — liksom till de föregående akademikerredaktörerna — liksom till alla utom hans klass — att Hall inte förstått det för längesedan, så som det bolmade under hans rökiga ögonbryn! Hall skulle krossas. Ansvaret för lockouten — för militärens och de strejkandes excesser skulle läggas på Halls unga skuldror! Läggas så, att domen över den vanmäktige bleve förkrossande! Hall förstod i dag klasshatet — han kände och erkände, att han avskydde Bärg. Styrelsen inte beslutmässig — tre av dess ledamöter på sjukhuset och två bortresta — varthän — svepskäl — byråkratiskt snack, som naturligtvis inte hörde hemma inom ett ungt, ett handlingens parti!

Hall steg in på tryckeriet och frågade tämligen barskt faktorn, vad som stod på. Han visste det visserligen redan genom Bärg — men han kände behov att ställa någon till svars. Han fattade nu — han, uppfostraren — mer levande än någonsin, vad uppfostran betydde. Uppfostran, skulle han velat säga, är konsten att svara på frågor. Menige man kan sällan den konsten. Ursäkter, omsvep, förhistoria är allt, vad de få fram, där den uppfostrade har sitt korta ja eller nej! »Vederbörande

fick ursäkta» och »vederbörande visste» och »vederbörande förstod nog» o. s. v. Ja, ja, Hall visste, Hall förstod — de där par örenas timförhöjning, ja visst — svepskäl — sammansvärjning! Hall fingrade närvöst på reviderbordet, där ett par djupa hack voro märken efter den koleriske Antonssons knölpåk. Hall önskade sig ett ögonblick hans arm och hans påk — och kanske litet känsligare underlägg. Men nej, han hade andra närver, andra fingrar och — promenadkäpp i stället för påk.

Han kom villrådig upp på redaktionen. Winterblad hade skickats till Rådhuset, Welinder till lasarettet, Nylén hade överhuvud inte infunnit sig, sedan hans process tagit sin början. Örtengren satt som ende man i de tomma rummen. Han hade knäppt igen kavajen och tittade längtansfull bort till klädhängaren.

— Nå, hur blir det? Nöten sträjkar förstås. Då gå vi väl — jag fick klen frukost i morse.

Redaktören gnagde på sina naglar.

— Om ändå Hällvik hade kunnat råda mig?

Hall famlade tankspridd i sina rockfickor, kramade om ett knastrande papper, som han måste ha upp och se på — ett kuvert — han rodnade och stoppade det in igen.

Att vara strypt i dag, just i dag, dagen efter ett sådant brev!

Bärgs ansikte dök fram ur minnet, en fras susade för örat — en lömsk blick, ett lömskt tonfall! »Vill Hall kanske ta ändringarna på sitt eget ansvar — Hall, som är en sådan tusan till att hitta på ändringar själv?»

Hall såg tydligt nog fällan — lagstridigheten, självrådigheten, som sedan skulle döma honom på stämman! Han skulle bli offret på formväsendets altare, ett offer för sitt eget nit, sin pliktkänsla, välmening. Offret — ja, och Bärg skulle förstås själv bli offerprästen — Bärg, kungamakaren, mandråparen, Warwick-Prokrustes, som toppade de stora och skarvade de små, ofrihetens, livlöshetens hatbolmande överstepräst.

Nej, nej, hundra gånger nej! Han gick inte i fällan, han twådde sina händer — när han gick sin väg, ville han gå otvungen, oförvitlig — en applåd kunde hans långa kamp förtjäna.

Han stod ett ögonblick obeslutsam. Så kommo han och hans vän samtidigt ut till rockhängaren. Örtengren fick ytterplaggen på i ett navs. Nu fumlade han med käppen — han gav till ett utrop och sprang före Hall ut i gatrummet. Hall hade ännu ytterrocken på armen. Rutorna skallrade med ett hårt, nästan metalliskt rassel.

— Vad är det? Vad står på? Vem skjuter?

Örtengren såg litet förlägen åt sidan.

— Det var sant, Winterblad telefonerade nyss, att det ligger en kanonbåt i hamnen. Jag tyckte, det var inte värt att oroa dig med —

— Nänej, du har ju din frukost att — och nu är det förstås nya kravaller igen — nåväl!

Hall stod redan nere på tryckeriet. Faktorn, som avlagt arbetsdräkten, frågade förlägen, om inte också vederbörande tänkte sig ner till hamnen och titta på kanonbåten?

— Era fordringar beviljas, sade Hall kallt, ni

återtar blusen, och arbetet fortsätter. Vi ha ingen dag, ingen timme, ingen minut att förlora. Alle man till värket! Det gäller förebygga revolutionen, det vill säga reaktionen. Här är manus — sätt i gång!

— Men Bärg sa, att vederbörande inte kunde —

— Sätt i gång, eller jag anställer sträjbrytare —

— Bärg sa, att stämman sammanträder i nästa vecka — vederbörande —

— Hör ni inte kanonaden? Vet ni inte, att det gäller era klassbröder? Kan ni inte ens offra er tid, om nu jag skall —?

Det var moltyst nere på tryckeriet, sedan Hall försvunnit. Moltyst, fastän blusarna åter kommit på och händerna rörde sig över kasten och typhögarna. Det vanliga, flitiga rasslet slukades av kanonskrällarna och av bruset på gatorna och i det stora, genljudande Folkets Hus.

XXIII.

— Kom och slå er ner, så skall jag berätta er en historia, ropade Wide från sitt soffhörn, just som Hall, trött och hungrig, steg in på kaféet.

— Fast jag borde väl först lyckönska er, tillade författaren, medan ett matt leende gled över Halls ansikte — lyckönska er till den märkliga segern. Vem kunde anat det — ens för en vecka sedan, när vi satt inne hos unge Flod och revolten bröt ut? Era Gyllichartiklar, som hettes så »akademiska», så opraktiska, visade ändå blicken — de spådde sant, och era belackare gnaga på fingrarna. Era artiklar bidrog kanske rentav till resultatet?

— Ack nej, nej, svarade Hall med en viss orolig iver, jag längtar alls inte att få ta den äran åt mig. Principiellt anser jag nog fortfarande, att Gyllich hade rätt — men ni vet, att mitt hjärta är hos arbetarna.

— Just därför, inföll Wide med värme, håller ni inte med dem, när de ha orätt. Eja, att alla deras ledare vore sådana som ni!

— Det var många omständigheter, återtog Hall liksom för att lugna sig själv — många omständig-

heter, som skapade utgången. Först: att arbetarna missräknat sig på konjunkturerna —

Det kom ett bittert drag i Halls leende.

— Deras kassor voro inte i ordning för en storsträjk, parervapnet mot den hotande jättelockouten. Vidare: att den radikala medelklassopinionen — för den betyder dock ännu en del här i landet — inte var på arbetarnas sida. Vidare: kravallerna, som stärkte reaktionen. Och slutligen: Landssekretariatets sparlakansläxa, som äntligen kom nerdundrande! Detta — och inte mina vanmäktiga artiklar frambragte resultatet.

— Jojo, skrattade Wide, det skall smaka de styvnackade avtalsbrytarna att få tigga gamle Gyllich att ta dem till nåder!

— Också jag, sade Hall nästan sorgset, har harmats på dem. Nu, efter deras nederlag, tycker jag nästan de haft rätt. Det är i alla fall synd om dem. Arbetarna ha sämre råd än Gyllich. Det känns hårt för mig, att just mina artiklar — kanske just sista veckans — skulle samvärka med kanonbåtar och infanteripatruller till reaktionens seger. Sträjkarnas nederlag är ett nederlag för solidariteten.

— Solidariteten, upprepade Wide, solidariteten kan bli en last. Jag omvände er således inte den gången i förra veckan? Jag tyckte ändå, jag målade fan på väggen. Ni har inte fått ögonen upp för faran — just av denna solidaritet? Era avtalsbrytare hos Gyllich hade orätt — en orätt, som redan blivit blodig — det har ni själv erkänt i en mängd artiklar. Likväl anser ni, att de borde segrat — till

en uppmuntran för nästa gång — och bara för den där abstrakta dogmen om solidariteten?

— Solidariteten är som skogen, den mildrar klimatet och skyddar det svaga och jämnstrukna, småblommorna och småtelningarna. Men skola eken och jättefuran få fart, måste småskogen undan, och det blir genast gläntor i skogen. Först när gläntorna bli stora nog, kan säden, kulturen sticka upp. Endast där bärget reser sig högt och bart, är utsikten fri och världen stor.

— En skog kan skydda ett feberträsk, ett gungfly, ett rövarband. Solidariteten skyddar oftast stillaståendet och barbariet. Solidariteten är inte ens i och för sig en moraldygd. Solidaritet förutsätter svag individualitet, böjlig vilja, grova instinkter. Socialisterna utmåla strejkbrytarna som mänsklighetens utskum — tack vare den flitiga bemålningen bli de det nog till sist. Det kan naturligtvis finnas präktiga människor även bland dem. Solidariteten skulle då eljest vara en dygd, endast när den förekommer bland arbetarna. Ni minns nog från skoltiden, vilka som höllo bäst tillhopa: de arbetsamma eller de lata, ligaämnena eller de högsta betygen? Hur mången begåvad pojkes skoltid förgiftades inte av den så kallade kamratandan, som inte tillät, att han ägde egen vilja och egen smak! Hur mången individualitet blev inte tidigt en särling, på alla sidor kramad och bultad av solidarisk penalism! Vad är det, som ofta gör en skolas, ett ämbetsvärks förhållanden så försumpade, efterblivna, ohjälpliga? Kamratandan, solidariteten, som inte tål självständigheten, vare sig kritisk eller

praktisk. En alltför flitig lärare förföljes av solidariteten lika obevekligt som en dito skolpojke. En alltför korrekt tjänsteman är merendels illa omtyckt av kamraterna. Varför? Han är osolidarisk. Hans korrekthet är en praktisk kritik av de andras inkorrekthet. Han är ett krav på höjd nivå. Att han i längden ensam skulle få höja sig, strider mot en naturlag. Antingen måste de många upp eller den ende ner, och vanligen inträffar det senare. Andan i en solidarisk kår eller klass blir därför ofta förpästad, nivån blir låg. Solidaritetens tyranni är det enda, som hinner bli långvarigt och alltså fördärvligt. Det lär oss hela världshistorien. Den grekiska demokratin gallrade ut alla stora män och drev dem i landsflykt. Ostrakismen är bara det grekiska namnet på solidariteten. Samma solidaritet störtade Themistokles och räckte Sokrates giftbägaren. Fariseernas solidaritet ledde Jesus till korset. De kristnas solidaritet dräpte den antika kulturen och häjdade länge den modärna.

— Men om solidariteten i allmänhet sänker, så blir den så mycket fördärvligare, om nivån från början — såsom hos den svenske genomsnittsarbetaren — är låg. Och låg är den svenske arbetarens nivå därför — att det konservativa samhället, främst de inom sig och ömsesidigt solidariska prästkyrkan och prästskolan miss-skött honom. Prästerna och samhället skörda nu, vad de sått. Den svenske arbetaren — i genomsnitt — vet ingenting och förstår ingenting, när den internationella massans budskap nå honom. Han vet lika litet om sig själv som om yttervärlden. Han har ingen skolad urskillning för det

sanna och det halvsanna. Den internationella massan upplyser honom genom sina budbärare, och vem undrar över, att han lyssnar till dess budskap. Dessa budskap äro ljuvliga och glada, de rymma mycket, som är sant och gott, och naturligtvis mycket, som är osant och sämre — men alltsamman slukas utan urskillning, och det är det inte arbetaren, utan kulturen, som kommer att lida på.

— Den som ingenting vet, tror gärna. Och det internationella proletärbudskapet tänder en religiös tro, som redan slagit ut i medeltida fanatism. Liksom medeltiden brände häxor och trollkarlar, så bränner proletariatet strejkbrytare och strejkbryterskor. Hade häxorna umgängelse med djävulen, så tjäna strejkbrytarna kapitalet, det vill säga för proletariatet — just densamme. Den nya tron, som borde rest arbetarna till ekonomisk självhävdelse inom den nationella staten, har lockat dem till självförhävelse utöver alla gränser, både nationella och kosmiska.

— Kristendomen är ohållbar, har förslöat och förslavat dem — denna sanning ha de äntligen behjärtat. Den konservativa klass-staten har — tack vare kotterisolidariteten — blivit efter i den ekonomiska och sociala utvecklingen. Den måste reformeras, revolutioneras. Så långt har proletärbudskapet rätt. Nationen har inte behandlat arbetarna som sina söner och döttrar, utan som slavar och slavinnor. Så långt bär nationen sitt förtjänta straff. Men därför vill proletariatet avklippa alla utvecklings- och sambandstrådar, trampa naturlagarna under fötterna, umbära undrets, personlighetens,

själens, tillvarons, det stora kosmiska sammanhangets mystik, döda nationaliteten och individen, glömma eller döma historien, snöpa viljan och lidelsen, bekämpa det stora allkriget, den stora insolidariteten, kampen för tillvaron, grunda ett evigt omöjlighetsrike, där de många svagas, dummas solidaritet skulle få kväva de få starkas och klokas frihet och erövrarhåg, begränsa det gränslösa, förena det naturåtskilda, göra mänskligheten till ett enda vidrigt bastardyngel av rött och gult och svart och vitt — allt bara för en tillfällig ekonomisk situations brister!

— Detta språng i millioner människors logik är den stora faran, i synnerhet när dessa millioner svurit ovillkorlig solidaritet. Och ni vet, att de ha det. Ni beundrar dem just för denna solidaritet. De avskilja sig från den nationella enheten, strunta i sitt folks historia, språk och framtid för att i stället uppgå i den nya nationen, massan. Det nya språket esperanto skall — om de råda — snart uttränga deras modersmål. De esperantodialekter språkmännen förespå, skall denna atletiska solidaritet förkväva. Stinkande galizier och smutsiga hottentotter tyckas stå dem närmare än svenska stamförvanter. Ett nationalhat utan alla mått söndrar dem från varje annan nation, varje annan klass. En solidaritet utan alla villkor förbinder dem inbördes. Men jag säger er: i dess spår gror barbariet, den nya medeltiden, den skumma, täta barbarskogen, som kanske aldrig gallras av en ny renässans!

— Jag säger er, jag ville inte leva i den skogen. Jag anar, hur den skulle ta sig ut. Utanför vår stad

ligger, som ni vet, ett gammalt säteri, omgivet med en gammal härlig skog eller vildpark, som av ett misstag upplåtits för allmänheten. Av misstag, säger jag — ja, har ni sett den skogen någon gång i juni? Då har ni sett det unga, guldgröna lövet halvvissnande nerryckt på marken, unga träd brutna och den bleka, avbarkade veden stickande upp ur en smör- eller latrinsölad tidningstrasa. Ni har sett späda granplantor knäckta och rödbruna, sett det vårliga gräset förtrampat, avsvett som i slutet på augusti, sett matpapper utströdda som jättelika höstlöv mitt i sommarens vårtid, sett cigarrettfodral, ansjovisburkar, äggskal, buteljhalsar, kanske med korken isittande, och milliontals buteljskärvor ligga och glittra under morgondaggen runtom en flock halvvissna, på okynne plockade och kringkastade vårblommor. Har ni sett detta, ni filantrop, ni välmenande stackars uppfostrare, utan att känna människohatet spränga i ert hjärta, då har ni ingen gemenskap med den natur, matkorgsbanditerna förtrampa och besudla.

— Sådan, ser ni, sådan föreställer jag mig den skog barbarerna hålla på att plantera. Ty föraktet för naturen förenar sig hos dem med en sann dyrkan av matkorgen. Matkorgen är ju egentligen guden i deras religion. Bara för en eftermiddags internationell kaffedrickning skulle de vara i stånd att förstöra all gammal fin, vårdad skönhet, all ung, spirande kultur, all stark och yppig natur. När ni ser, vad de i allmänhet mena med en »Folkets Park», borde ni äntligen förstå, att jag har rätt. Kaffebersåer, varietétribuner, moriska paviljonger

och — men — men herregud, ni äter ju ingenting — förlåt mig, sannerligen har jag inte nu råkat in i en föreläsning igen — förlåt mig — jag skall inte öppna munnen mera.

— Tvärtom, tvärtom, sade Hall tankspridd, jag hoppas få höra det där en gång till. Ni har förrästen nog rätt i åtskilligt. Ni får bara inte glömma kapitalisternas metod att dyrka naturen — i Norrland till exempel. Men ni lovade berätta en historia.

— En historia, frågade Wide, har jag lovat er en historia? Åh, ja visst — ett bidrag till vännen Lundes karaktäristik. Historien är lång, och jag har pratat mig trött. Förhistorien till Lundes senaste artikel. Den där recensionen av Karadschas bok.

— Strunt i alla historier, fortsatte Wide efter en paus — han förblir ändå alltjämt massans guldgosse. Den ende populäre akademikern. Med sitt språk och sin klädsel har han fullständigt ramlat ner i massan. Hans skyddande förklädnad räddar honom i den stora skogen. Men han äter ut alla er andra, och till stämman i nästa vecka —

Hall gjorde en trött rörelse.

— Ja-ja, jag känner mitt horoskop. Ni ställde det häromdagen uppe hos Flod. Vi akademiker äro förr eller senare dömda. Vi lära oss aldrig solidaritet. Jag har skaffat Nylén i fängelse — domen har fallit — och han har i förbittringen sagt upp sin plats. Örtengren är trött och ämnar byta om yrke. Jag har drivit Lunde ur redaktionen, och nu gör han mig samma tjänst. Winterblad — om han skall räknas till akademien — går visst till en borgerligare cirkus, och gamle Welinder är slut. I vårt

ställe rycka unga autodidakter in, upplärda arbetare, pålitligt, rättroget, praktiskt folk. Det är slut med den revolutionära romantiken, slut med den akademiska pedagogiken – massan marscherar fram, ni har rätt, herr Wide. Akademikerna gå hurudana de nu ha varit men när jag ser dem gå, vet ni, herr Wide, då minns jag ett ord av er under kravallerna häromdagen, minns ni : »Det är ändå Roms sista legion»?

XXIV.

Arbetets söner brusade genom den väldiga salen. Arbetets söner var en salm och sjöngs som en salm. Den påminte Hall om läraretiden och de regelbundna morgonbönerna i Münterska skolan. Sången hade samma naiva betoningar, som när barn sjunga, samma utdragna rytm, samma ojämnhet och kantighet i deklamationen. Och ändå blev sången gripande, såsom all sång blir, när tron sjunger.

Hall sjöng inte med, fast han gärna skulle velat. Han kände sig likt en fritänkande son på julbesök i ett fromt hem. Han kunde inte sjunga, ty han hade inte tron.

Salmen var inte hans, den var kroppsarbetarnas. Den var inte född i studerkammaren, utan på strejkmötet eller fabriken. Den talade inte som Marseljäsen till »fosterlandets», endast till »arbetets» söner. Och med arbete menade kroppsarbetarna slitet i fabrik eller gruva, på kaj eller byggnadsställning. Sången var skriven för dem av en kroppsarbetets bard, en skald utan namn och rang i de kritiska tidskrifterna, en skald utan egna personliga önskningar och sorger, en skald, som glömt sig själv

för bruset i skogen, den stora arbetarskogen, där han vuxit upp, eller där han tagits fången.

Det var en kroppsarbetarnas sång som ingen annan, inte ens Internationalen undantagen. Ty medan Upp, trälar blott passade för den ovissa kampens år, för trälaåren, kunde Arbetets söner sjungas, så länge det fanns en arbetarrörelse — även en segrande och mäktig. Internationalen var en vild, stormande kampsång, ett harmens och hämdens skri, en revolutionsappell, proletärernas motstycke till borgarnas Marseljäs. Man hörde hatet tumla sig i dess rytmer, en sydlänsk lidelse rasade i dess anklagelser, en profetisk vrede ekade redan av revolutionens åskor.

Arbetets söner hotade inte, den lovade, den stormade inte, den manade. Dess tonfall voro vekare och tryggare. Internationalen ljungade om, att »många rovdjur på vårt blod sig mätta». Arbetets söner kämpade endast »mot den förödande guldkalvens stod.» Internationalen äggade slaven att »slå sig fri.» Arbetets söner kallade honom »under vår enighets fana.» Internationalen ville revolution, Arbetets söner solidaritet.

Arbetets söner var solidaritetens stora sång. All dess makt och mening var samlad i första raden. Ej bomben var längre vapnet, nej, solidariteten. Ej barrikaden var längre värnet, nej, solidariteten. Ej de revolutionära kommittéerna eller broschyrerna, nej, solidariteten. Ej de få intelligenserna, ej de stora männen, nej, solidariteten. Ej hjältarna, men massan.

Arbetets söner var massans sång fram-

för alla andra. Marseljäsen var borgarnas egendom, Internationalen revolutionärernas, *Arbetets söner* helt enkelt massans. Då båda andra hade högre värde som poesi, *Arbetets söner* som program. Den var massans uppsång, massans nationalhymn. I dess tunga rytm brusade massans tramp, massans tusen gånger tusen tunga fötter. Dess melodi, entonig och klumpig, klädde sig som beställt i massans oskolade röster. Massans röster, som ömsom skrällde hesa eller skrovliga, ömsom gnällde tunna och pipiga. Massans röster, som ledo av eviga katarrer, orsakade av bostadsdrag och fuktiga strumpor. Massans röster, som formades i kyffenas skämda luft eller i fabrikens kvalm och damm. Massans röster, som nu rungade genom den vida, vita salen, sjöngo ingen sång likt den sång, fabrikens sångare diktat:

»Arbetets söner, sluten er alla
till våra bröder i syd och i nord!
Hören I ej, huru mäktigt de skalla
ut över världen, befrielsens ord?
Ur den förnedrande
träldomens grift
upp till en hedrande
ädel bedrift!
Oket med påskriften: »bed och försaka»
länge oss nedtryckt i mörker och nöd;
människovärdet vi fordra tillbaka,
kämpa för rättvisa, frihet och bröd.

»Icke naturen hårdhänt har dragit
gränser, som skilja fattig och rik;
hjärtlöst har makten under sig slagit
alla dess håvor, rovdjuret lik.
Mot den förödande
guldkalvens stod
kämpen med glödande
känslor och mod!
Käckt mot förtrycket ett värn vi oss dana,
stridsropet genom nationerna går:
sluten er under vår enighets fana,
fällen ej modet, och segern är vår!»

Liksom alla sångers ord betydde orden här mera, än de uttalade. Betydde allt, vad massan drömde, längtade, trodde. Men först och främst betydde de marxismens stora paroll, dess lösen intill senaste tider: Proletärer i alla land, förenen eder! Hållen samman, hävden er solidaritet, låten ingen och intet söndra er! Varen ense i tanke, eniga i handling, varen ej individer, ej nationer, varen massan! Det var kristendomens gamla idé med kristenheten, fast på jordisk och ekonomisk, inte längre på himmelsk och andlig bas. Det var revolutionens gamla lösen: Krig åt palatsen, fred åt hyddorna! Det var massan själv i sång och på väg mot trons förlovade land. A r b e t e t s s ö n e r det var det solidariska proletariatet, den eviga internationalen, massan.

Under sången strövade Halls blickar runt väggar och tak, till annonsridån med centrumbilden, den jättelika ölflaskan och med randreklamerna för

Liljedahls korvar, Berggrens ost, Löfvens snus, Goldsteins porter; sänkte sig till golvet under alla dessa bastanta skodon, sölat som det var, prickigt av salivfläckar, brunt av snus och tobakssaft, grått av grus, svart av jord; höjde sig till dessa massiva, tunga gestalter, dessa redbara, kraftfulla ansikten, fårade av ålder och bekymmer, av tro och erfarenhet och ibland också av intelligens; vandrade och försvann åter i grubbel, i sinnande lyssnan till den mäktiga, dånande proletärhymnen.

Så tog sången slut, det blev ett allmänt skrapande med skosulorna, när alla satte sig, och Hall vaknade till den del av förhandlingarna, vilken krävde honom personligen.

Sedan tystnad inträtt, hälsade tidningsordföranden Bärg de närvarande välkomna till tidningen Framåts årsstämma och uppmanade till val av stämmoordförande. Därefter följde val, protokollsuppläsning o. s. v. Mötesmaskineriet gick sin vanda gång.

Därunder var det, som Halls stämning gradvis började sjunka.

Han visste sig från sitt inträde begapad, bespäjad av hundratals ögon. Hur ihärdigt han än betraktade prosceniet eller den vitmenade väggen mittöver, förnam han nästan som en vidröring den närgångna granskningen från alla de fullsatta bänkarna i salens tvärriktning, vilka, vinkelräta mot hans, radade sig hän emot och in under bakgrundsläktaren.

Alla dessa människor sutto där för hans skull, alla dessa hundratals domare, som avvaktade anklagelsen och därefter hans försvar för att slutligen

fria eller — troligast — fälla. Varje gång dörren likt ett ormgap väste upp eller föll igen med filtmjuka käkar, ökades också den mångtaliga juryn med en eller flera av dessa rättframs människor, som dömde så snabbt och så enhälligt. Det släpande klampet av grova skor bultade på hans örhinnor som svaga små knackningar, men genljudet ekade ända in i själen. På dessa tunga sulor troppade kanske argument efter argument, förebraelse efter förebråelse in i salen, och det enformiga, ödesdigra bullret löstes småningom och liksom tolkades i ett stim av mumlande röster, vilket omärkligt stegrades till sorl.

Annonsridån mötte blicken tröstlös ful, brutalt krass. Den jättelika ölflaskan i dess centrum tycktes symbolisera hela salens, hela massans nivå, hela partiets okänslighet och pänningträldom. Nedanför annonsridån på den bruna talarstolen, som sköt ett stycke upp över rampen, skulle han alltså försvara sin regim efter palatsrevolutionen. Mot bakgrunden av en tvåmanshög ölflaska skulle han förfäkta sin radikala idealism.

Hall kände sitt väl genomtänkta tal fördunsta med svettdropparna, som trängdes på hans panna. Han föreföll sig mer och mer lik en man, som prövat på att tvätta negrer vita. Han begrep i ett nu Örtengrens ofta upprepade råd att »lämna manschetterna hemma». Han började förstå lektor Lundes taktik att erövra arbetarna: med doften av Matssons öl och ett halvt dussin färska svordomar.

Sannerligen, han måste iaktta sig själv som i en spegel för att hindra sig plocka på urkedjan eller närvöst fingra på den nyrakade hakans skäggbotten.

De enstaka ord, han måste unna den orolige Örtengren, lättade som ett oförsiktigt ingrepp i hans barlast, bragte hans innehåll i rörelse och framkallade en gungning, som hotade beröva honom jämvikten.

Rampfebern var i annalkande. Den kändes inte mindre allvarlig, därför att utgången var så viss. Liksom den sjuke sällan känner sig lugnare, därför att han vet, att sjukdomen är hans helsot. Och när man som Hall är ung, klamrar man sig — aldrig fullständigt hopplös — envist fast vid både livet och illusionerna.

Bänkarna bakom Hall, som ända hittills fått stå tomma, fylldes på några ögonblick av tillströmmande folk, bl. a. sex av tidningsstyrelsens medlemmar, även Bärg. De tycktes hittills ha använt tiden att loda stämningen och kröpo, sedan de börjat märka, att de delvis missräknat sig, klenmodiga samman bakom »de anklagades bänk» — — Halls och Örtengrens. Hall upptäckte, att även Adrian och Hällvik tagit plats där bakom. Bärgs ansikte syntes hotfullare än någonsin: det glimtade till ur hans rökiga ögonbryn, när de vändes mot den unge redaktören.

Medan revisionsberättelsen upplästes, avtynade så småningom det lågmälda sorlet, det blev till sist dödstyst, och när slutet redogjorde för anledningarna till suspensionen och med några ord avtackade t. f. redaktör Hall, vars förordnande som huvudredaktör i dag utgick, hördes vartenda ord. Berättelsen slutade med revisorernas hemställan om decharge. De hade endast sett anledning till en anmärkning, nämligen mot —

— Nu kommer det, tänkte Hall och rätade pa sig för att möta angreppet. Hans läppar skilde sig för att begära ordet i samma stund anklagelsen framställdes.

I detta ögonblick blev emellertid uppläsarens organ otydligt, ja, snart ohörbart. Slutorden drunknade i ett plötsligt sorl. Det intonerades i början blott av enstaka häftiga och högljudda röster. Dessa möttes av starka hyssjningar, som med demonstrativ kraft upptogos av en klick bakom Hall. Om styrelsemedlemmarna deltagit i hyssjningarna förmådde Hall inte urskilja. Men att så skett, tycktes vara publikens mening. Dessa försök att nedtysta kritik motades nämligen i sin ordning av ett indignerat och allmänt brus av protester, vilket inte lade sig, förrän gamle Bärg stod upp bakom Hall och bad om ordet.

Det blev nätt och jämt så lugnt, att den gamle styrelseordföranden kunde uppfattas. Hall lade märke till en osedvanlig kraft i den annars klanglösa organen. Vid de burdusa staccatobetoningarna på viktigare ord eller stavelser anade sig Hall till huvudets och armarnas knycklika rörelser — samma rörelser, som påfallit den unge kandidaten vid hans första Folkets-Hus-besök för över sex månader sedan.

— Partivänner, sade han, ni tar fel med hyssningarna. Ingen har försökt tiga ner er kritik, se. Vill ni inte ge styrelsen ansvarsfrihet, så får det bli, som ni vill, se. Vi har gjort vårt bästa alla dessa åren, i femton år har jag suttit i styrelsen och gjort mitt bästa. Men nu kan ni väl tillminstingen låta sekrete-

raren läsa opp berättelsen till slut allra först och sedan komma och kritisera, när ni vet, vad det är som skall kritiseras. Berättelsen är inte slut ännu, se. Jag har talat.

När Bärg satte sig, tycktes församlingen insett det rimliga i hans maning. Revisorernas försök att avfärda alltsamman med en detaljanmärkning hade gjort somliga närvösa. Sekreterarens uppläsning tog ostört åter vid. Revisorerna, hette det, hade endast sett anledning till en anmärkning, nämligen mot redaktör Halls egenmäktiga utanordnande av löneförhöjning åt tryckeripersonalen för sammanlagt tio dagar samt anställande av två nya arbetare, vilket åsamkat tidningen en sammanlagd kostnad av sjuttio kronor och femton öre. För detta belopp yrkade revisorerna, att redaktör Hall skulle ställas till svars. För övrigt tillstyrktes full och tacksam ansvarsfrihet åt tidningsstyrelsen o. s. v.

Hall äskade ögonblickligen ordet. Han förklarade omständigheterna: sträjk hade hotat, varigenom Framåt mitt under kravallerna skulle blivit hindrat att utkomma. Styrelseordföranden, som tillfrågats, hade förklarat styrelsen icke-beslutmässig. Hela ansvaret hade vältrats på t. f. redaktören, och han var nu gärna villig att bära det. Hans lön var ännu ogulden för flera månader, och erbjöd han sig betala de sjuttio kronorna, femton örena genom avdrag å denna innestående summa.

När han satte sig, hördes åtminstone ett dussin röster samtidigt tillropa ordföranden sina namn. Den förste, som fick ordet, var en medellång, skägglös, blond, välfriserad ung man, vilken Örtengren för-

klarade vara ungsocialist och given opponent mot alla styrelser. Han ägde en märkvärdigt ihålig, märglös stämma, men en strömmande svada och en — inom sina gränser — skarp logik.

— Det har yrkats ansvar, sade han, på redaktör Hall, och det har jag naturligtvis ingenting emot —

Här avbröts talaren av ett lagmält, men tämligen allmänt fnitter.

— Eftersom han är ledare och dessutom en akademíker, en spion åt borgarklassen

Ett svagt mummel förnams bakom Hall, som själv ville rusa upp, men bakifrån fick en lugnande klapp pa axeln av — han fann det, när han vände sig om — vännen Hällvik, som nickade till honom med en humoristisk blinkning. Hällvik tog aldrig en ungsocialist på allvar.

— Men, fortsatte talaren, revisorernas anmärkning rör en detaljsak och har framkommit för att avleda uppmärksamheten från huvudsaken, som är: styrelsens egenmäktiga av- och tillsättningar inom redaktionen. Jag för min del struntar naturligtvis i redaktör Nylén och anser honom lika köpt som de andra akademíkerredaktörerna —

Ordförandeklubban knackade.

— Ja, jag upprepar det: jag struntar i redaktör Nylén och i den övriga redaktionen också, jag struntar i samtliga partiredaktioner — det är köpta spioner hela bunten —

Ater knackade ordförandeklubban.

— Ordförande, skrek en röst, tag ordet ifrån honom. Det är en anarkist. Brand underhålles av millionärer i Stockholm.

Trots mumlet fortsatte ungsocialisten.

— Det är lögn — endast Brand och Nya Folkviljan äro värkliga arbetarorgan. Men, säger jag, detta hindrar inte, att jag ville ha styrelsepåvarna ställda till ansvar, för det de — utan stämmans hörande — vågade suspendera redaktör Nylén, ersätta honom med en alldeles ny man, en misstänkt borgarjournalist och till på köpet i hela tre månader uppskjuta tidningsstämman. Bara uppskovet visar, att saken är sjuk, liksom revisorernas ynkliga anmärkning visar det. Jag yrkar ansvar på tidningsstyrelsen, och jag yrkar ansvar på revisorerna, därför att de låtit köpa sig av styrelsepåvarna, köpa sig att —

Här måste ungsocialisten på grund av larmet och fyra kraftiga kamratarmar sätta sig och vila på sina lagrar. Han kunde göra det med lugn. En stor del av stämmodeltagarna tycktes i sak vara av hans mening. Det tvisteäpple han — trogen den ungsocialistiska taktiken — inkastat, bollades av en mängd följande talare oupphörligt fram och åter, ja, syntes — på grund av någon optisk lag — mångfaldigas, ju tätare och snabbare inkasten föllo. Det fick inte länge vara ensamt i sitt slag, det hade många dupletter. Gamla övergrepp letades samman och slungades fram till diskussion. Historier från Nyléns, ja, ända från Antonssons tider fingo ivriga berättare. Åtgärder, som för längesedan fått decharge, åberopades som tadelvärda exempel. Beslut, som varit stämmans egna enhälliga, kastades nu tidningsstyrelsens gamle ordförande i ansiktet. Med rätta kanske. Ty hade han inte alltid

representerat den allmänna, den segrande meningen? Hade han inte ständigt varit solidaritetens uttryck? Hade han nånsin reserverat sig till ett protokoll?

Hall satt häpen, tveksam inför detta underliga skådespel. Hit hade han kommit, i tron att han varit huvudbrottslingen, ja, den ende anklagade. Hit hade han kommit för att sona sin självrådighet, sona den som offret nummer tre sedan Framåts grundläggning, den tredje akademiker kungamakaren och hans majoritet vräkt ur sätet. Revisorernas anmärkning hade också gällt endast honom. Han hade sett stöten riktas mot sig och rest sig att parera. Då —

Då hade en annan parerat den, gett den annan riktning, och nu var hela stämmomajoriteten invecklad i ett våldsamt och systematiskt angrepp på sin gamle ledare, hans och akademikernas gemensamme fiende, typen för massväldet, Warwick-Bärg. Vad skulle detta betyda? Vände sig massan mot sig själv? Var detta den omskrutna solidariteten? Sedan den första överraskningen omsatts i skadeglädje, förvandlades skadeglädjen nästan i förödmjukelse. Martyrglorian är ett plagg, som inte missklär någon, och i orättvisan ligger upprättelse. Men nu — var han inte ens värdig klandret? Måste en annan, i massans ögon mera betydande, bära det i hans ställe? Ansågs han omyndig, ansvarslös, därför att han var akademiker? I sanning, Wide hade rätt: så behandlade barbarerna romærna i deras sold — som slavar!

Bärg föreföll inte mindre överraskad. Situationen var för honom alldeles ny. Han, som brukade

vara majoritet, anklagare och domare, satt nu bland de anklagades minoritet. Han, som alltid hade och spådde rätt. Ty rätt hade ju endast majoriteten, den stora, solidariska massan. I dag hade hans fiender alltså rätt. I dag hade han själv orätt — minoriteten hade ju alltid orätt.

Den som har orätt, har alltid en svår roll, och Bärg spelade den inte bättre än andra före honom. Han överväldigades av anfallets kraft och enhällighet. Försvaret blev endast en stamning. Gesterna voro lama och liknade inte hans vanliga häftiga knyckar. Han sjönk samman och blev mindre än annars. Munnen rörde sig utan ljud, och det värkade nästan hemskt att se hans toviga ögonridå gång på gång höja sig och blotta ett par små grumliga, annars aldrig sedda ögon.

Hall drog ett djupt andedrag. Hans blick blev stor, triumferande. Detta var, trots allt, en upprättelsens dag för akademikerna. Borta i vrån stod Antonssons dammiga byst och gladde sig säkert uppriktigare än på mycket länge. Nylén, om han fanns någonstädes i salen, måste andas ut liksom sin unge rival. Den gemensamme fienden, individkrossaren, viljetröttaren, kraftförslöaren mötte i dag sin domedag. Örtengren vid Halls sida skakade av undertryckt munterhet. T. o. m. Lunde, om han var tillstädes, måste för en gång känna på samma sätt som ovännen Hall. Och för Wides hämdkänsla borde detta varit en lisans stund.

Bärg hade nu sansat sig så pass, att han kunde ingå i svaromål. Han hade märkt, att han var av annan mening än sin egen gamla arbetarkommun.

Men hur var det med kommunens mening i en annan fråga, och hur stod dess mening samman med en annan och än större majoritets mening? Sedan gamle Warwick sålunda halvt övertalat, halvt övertygat sig om, att han höll med majoriteten — just därför att han inte hade kommunen med sig — började han sitt försvar med något av sin gamla tillförsikt.

— Vad anbelangar Nyléns suspenderning, sade han, så fattades det beslutet efter moget övervägande, se. Inte för att Bärg eller styrelsen hade något emot Nylén — nej, men Nylén hade ju ofta försummat sin plats och trivdes för rästen bäst på värdshusen eller ute på sitt lantställe. Stämman hade ju ofta uttalat sitt missnöje. Vad anbelangar att det dröjt med stämman i år, så har det skett, därför att styrelsen gärna ville ha någon redaktörskandidat att föreslå, se — och det har vi nu fått — långt om länge — vår aktade partivän Hällvik från Morgondagen. Hällvik är villig. Anbelangandes meningarna i Framåt, så tyckte jag inte häller di var så kloka i början i sträjkfrågan. Men nu har ju Landsorganisationen sagt justament prasis detsamma som vi, och då var det väl inte så galet, att vi satte till Hallen, efter hans mening blev gällande i själva Landsorganisationen och alltså således hade rätt. Och är ni nu inte belåtna, så kan varken jag eller styrelsen hjälpa det, se. Vi har gjort vårt bästa, alla dessa åren, jag har suttit där i femton år i styrelsen och gjort mitt bästa, och Landsorganisationen har visat, att vi har rätt. Sådant som vi i styrelsen har styrt Framåt, så har vi haft rätt, det har Lands-

organisationen justament prasis visat. Och skall nu ungsocialisterna fördärva vår solidaritet för oss, så att vi kommer bort från det rätta, så avgår styrelsen hällre med detsamma. För sträjken hos Gyllich var osolidarisk, det var en okynnessträjk, tillställd av ungsocialisterna, och inblandade oss i strider och bekymmer med militarismen och Landsorganisationen genom Landssekretariatet, som har visat, att vi hade rätt, såsom vi fattade det i Framåt, se. Jag har talat.

Bärg hade talat upp sig till sin forna tvärsäkerhet. Senare delen av hans tal ledsagades av ivriga åtbörder och framsades med den gamla fanatismen. Allt som han talade och lyddes till sin egen röst, fick han tillbaka tron på sig själv och på sin absoluta rätt. Hans röst lät ju så gammal och trovärdig, och dessutom hade han rätt. Denna rätt var som vanligt majoritetens, och en sådan fanns gudilov att tillgå. Den i Framåt — styrelsens organ — uttryckta meningen hade ju blivit Landsorganisationens d. v. s. hela fackföreningsrörelsens, hela den kompakta, solidariska massans, mot vars mening alltså den lokala arbetarorganisationen, kommunen, trädet i denna väldiga skog, gjort uppror, men däremot inte Framåt d. v. s. tidnings-styrelsen, d. v. s. Bärg. Bärg representerade åter en majoritet gentemot denna minoritet av osolidariska, och denna förvissning gjorde hans ton mot slutet nästan straffande. Han var åter lika oförstående, lika intolerant mot det mindretal, som inte hade hans åsikt, och han var det så mycket mera, som han till sist allvarligt och uppriktigt glömt, att han för få dagar

sedan beslutit bannlysa en ensam kättare för samma åsikt, som han själv nu — med majoriteten — hyste.

Hall föll ur den ena förvåningen i den andra. Just som hans ovän höll på att duka under, reste han sig igen, stödd på den mening, i och med vilken han skulle brutit staven över akademikerredaktören. Halls egen mening försvarades av samme man, som för några veckor sedan velat ta Nylén till nåder — därför att Hall försvarade den. Och till sist stodo akademikern och den forne massrepresentanten på samma sida gentemot den hämdgiriga massan.

Ty att massan hade någonting att hämnas, var tydligt. Någon stor och smärtsam oförrätt gnagde dess barnasinne och måste få ett utlopp och ett offer. Någonting utöver det vanliga proletäragget skymtade i de tusen ögonen. Någonting upprördare än den vanliga upprördheten hade gett schvung åt inledningssången. Någon förödmjukelse, akut och olidligare än den kroniska, på vilken massan levde som en änka på sina tårar, hade tillfogats den, så att den hjärtligt längtade att få ge igen. Massan liknade en pojke, som fått en örfil, och som skall glömma både skammen och svedan, bara han kan få avbetala dem åt någon annan strunt sedan, om den andre är en alldeles oskyldig.

Den Gyllichska strejken hade från början angått endast få. En och annan hade kanske funnit den onödig och t. o. m. orätttrådig. Men de niohundrafemtio tusendelarna (n. b. av dem, som inte voro direkt inblandade) hade varit likgiltiga, vägande mellan det gillande, proletariatet alltid hyser för en strejk, och det bekymmer i form av taxeringar,

sträjken medför åt de icke-sträjkande, men organiserade och alltså understödsgivande. Så kommo arbetarorganets artiklar, som — tvärtemot vad man väntat och hoppats — avgjort och konsekvent togo parti för Gyllich, d. v. s. kapitalet mot de sträjkande, d. v. s. proletariatet, d. v. s. delägarna i Framåt. Dessa artiklar bytte likgiltigheten i enhällig förvåning och harm. Kapitalisternas rätt förfäktades dock i de många kapitalisttidningarna. Vartill ägde arbetarna en tidning, om inte till ett värn för sin rätt? Kapilistbladen medgåvo aldrig, att arbetsgivarna brutit avtal eller därmed begått någon orätt, när nöden eller vinsten annars så krävde. Varför skulle arbetartidningen visa större ömsinne om kapitalets rätt? Varför lämna arbetarna i sticket, för det de inte hade formerna på sin sida? Saken, den stora arbetarsaken var ju rättfärdig, kapitalistsaken däremot orättfärdig. Att då låta formerna fälla utslaget var juristeri, var samma slags rättvisa, som gett lagboken namnet Sverges r i k e s lag.

Så resonerade massan, som inte hade Halls akademikersamvete. Så tänkte barbarerna, som intet visste om Sofokles' och Platos Hellas eller Numas och Justinianus' Rom. Så dömde vilde- och barnaförståndet, som struntade i arv, historia och inhägnader, och som trodde på en katkes, som utgivits av doktor Karl Marx. Så tyckte de gråsprängda gamle och de fjuniga unge, så menade Bärg och Flod och Adrian, så hela kommunen med undantag av en fördömd akademiker, som Bärgen gjort till redaktör.

Gamle Gyllich och hans gelikar fattade mod,

när de sago, att själva arbetartidningen stod på deras sida, att de sträjkande svekos av sina naturliga talesmän, att ingen, ingen tog de fattiga proletärerna i försvar. Vad gjorde så gamle Gyllich, utsugaren? Importerade sträjkbrytare, både från mörkaste Småland och mörkaste England, och sammalunda gjorde hans klassbröder. Hela kommunen fann sig utkastad — allt för en liten klick arbetares skull och för en osolidarisk, en förrädisk arbetarredaktör. Och när så kommunen nästan som en man kastade sig över dessa djävulska sträjkbrytare, som inte ens förtjänade människonamnet, så telefonerades och telegraferades efter militär, som brukade sablar och karbiner och kanoner mot fattiga arbetare — det kallades försvara fosterlandet — allt medan arbetarredaktören överöste dem, arbetarna, med sina artiklar, ända tills arbetarnas mod var slaget, deras kraft bruten och lockouten hade avgått med segern. Gyllichs arbetare hade återgått på sina gamla villkor, ja, hade måst be om förlåtelse, måst tigga att bli återtagna i stället för de förbannade sträjkbrytarna. Deras motstand var krossat, men inte deras hat, och inte en enda av dem flinade, när gamle Gyllich gemytligt frågade dem: »Na, så vänter vi väl en år?» Han sade inte »schkål», ty han bjöd inte på toddy den här gangen: de hade för rästen bara på kiv gått in i verdandi.

Det blev en smula tystare i salen, när Bärg nämnde Landsorganisationen. Att opponera sig mot Landsorganisationen var en betänklig sak — ehuru sådant visst förekommit —; det var som att kämpa mot proletariatets solidaritet, som att kämpa mot

sig själva. De där uppe i Landssekretariatet i Stockholm visste väl ingenting om lokala förhållanden. Och nog var det märkvärdigt, att också de skulle ställa sig på samma sida som kapitalet. Men det måtte väl vara någon reson i det, när Landsorganisationen tyckte det. Landssekretariatet var ende rätte domaren, var solidariteten själv, fackrörelsen själv, och man måste alltså underkasta sig dess dom.

Bärg var omedvetet en stor psykolog och alltså ämnet till en stor statsman. Han kände sitt folk, och hans kännedoms hemlighet var den, att han kände sig själv och själv var lik alla de andra. Tanken på Landsorganisationen framkallade vindkantringen hos kommunen, liksom den nyss gjort det hos honom själv. Massan hade resignerat vid första underrättelsen om Landssekretariatets dom; massan behövde endast höra ordet Landsorganisationen för att om igen resignera, resignera tusen gånger så visst som en.

Det blev vindkantring i det stora trädet, men inte stiltje — annat än för en kort stund, medan vinden sökte sitt nya väderstreck. Det blev resignation — formellt, vad alltså den Gyllichska formsaken beträffade, men inte reellt, vad smärtan, förödmjukelsen angick. Smärtan satt för djupt, förödmjukelsen hade varit för allmän, stormen hade vuxit sig för stark för att nu kunna hindras att urladda sig.

Det blev ett ögonblicks tvekan och sökande. Bärg hade bollat »äpplet» tillbaka med sådan kraft, att massan ännu satt och blinkade, som om det träffat dem allesamman på ögonlocken. Akade-

mikern Hall hade på sätt och vis redan av dem själva ställts under Bärgs förmyndarskap. Det tog emot att nu slunga ansvaret över mot myndlingen. Han såg så ung ut, och så hade han arbetat som en hel karl, det kunde ingen säga annat. Aldrig hade de fått så mycket beröm för Framåt, och aldrig hade de själva läst tidningen med sådant intrasse. Vad det ena eller andra påhittet beträffade, fortsättningsskolan eller t. o. m. Gyllichartiklarna, så hade ju redaktören inte skördat någon fördel av dem. Han erbjöd sig ju t. o. m. att betala de sjuttio kronorna, femton örena tillbaka. Nej, han var allt svår att komma åt, Hallen, och de fingo kanske söka på annat håll.

Lektor Lunde satt någonstädes instucken i hopen, tämligen betryckt, ty han begrep inte folkstämningen i kväll. Hur han än före mötet provat med stämgaffeln, svarade ingen ren ton från instrumentet. Förbittring fanns det nog, men föga medkänsla. Vännen Nylén, som just börjat vårarbetet i sin trädgård, tyckte sig — kanske på goda skäl — inte ha tid att cykla in den långa vägen till stämman. Kanske hade han inte häller här att göra. Vännen Almström började snart värka enbart outrotlig. Han hängde som vanligt likt en snyltväxt vid lektorns sida. Han började bli tröttsam med sin hycklande bena och sin mask av kritisk ande. Han bara hetsade utan att nånsin själv idas ta sig någonting för. På andra sidan rukade den jordbundne Matsson, kommunpampen — inte ölfabrikanten — vars blekfeta ansikte sällan saknades upptill lektorns rödblackiga. Welinder och Winterblad hade uppsökt

en blygsam plats nära utgången, en plats, där emellertid Winterblad allt jämt hävdade sin energi. Han tittade då och då ut över massans huvuden med en blick, som tycktes säga: Lita på mig, lita ni bara på mig!

— Lektor Lunde har ordet!

Lektorn hade tröttnat på denna ovissa väntan. Diskussionen hade börjat skapligt, såg rentav ut att kunna dräpa både Hall och Bärg i en smäll, och Lunde var så pass god akademiker, att om han hatade Hall, så älskade han inte Bärg. Men nu var stämningen åter oklar, bruten, förvirrad. Det gällde att med ett raskt anslag åter samla den. En enda energisk visselpipa, det visste lektorn, så visslade alla tusen munnarna, en vägvisande vindfläkt någonstädes i löven, så brusade stormen in, så hela trädkronan skakade.

Lunde vaggade upp från sin bänk och trängde sig fram mot tribunen. I förbifarten spottade han åt Halls sida och gjorde en rörelse med rockärmarna som för att kavla upp dem. En stol, som stod i vägen, sparkade han överända. Därefter klättrade han, vig som en apa, uppför trapporna och stod redan harklande och bugande däruppe.

Dessa tillrustningar plägade alltid hösta sin dundrande applåd. De hörde till de folkliga talanger, med vilka lektorn knep sin publik. De, jämte åtskilligt annat, tjänade som skyddande förklädnad åt den annars misstänkt borgerliga skepelsen.

Lunde studsade, när bifallet i dag uteblev. Ett svagt, förväntansfullt fnitter var enda ersättningen. En smula bortkollrad strök sig lektorn tre, fyra

gånger genom det tunna, rödgula morotsfanet, kammade rottrådarna kring den blåa munnen åt sidan, ställde föraktfullt undan vattenflaskan och skickade Hall ett par försmädliga nålblickar. Därefter höjde han sin svaga, men ytterst distinkta stämma.

— Kamrater, partivänner! Det kan tyckas oridderligt av en gammal partiman som jag, en samtida och medkämpe at er store Antonsson — (här gjorde lektorn en välberäknad gest åt den dammiga bysten) att ytterligare fläta en kvist i björkriset åt den unge — jag vill knappt säga — man, som ni i dag samlats att ge en välförtjänt avbasning.

Intet bifallstecken spårades. Däremot en spänd, girig, nästan otålig uppmärksamhet. Lunde skyndade sig att mätta den.

— Partivänner — med er vanliga vaksamhet ha ni påvisat det minst sagt oanständiga — jag hade så när sagt — osedliga i, att en knappt manbar yngling, en privatlärare, som nyss lärt småflickor abc, lägger sig ombord med en uppgift sådan som den att leda en redaktion, innan han ännu lärt sig själv journalismens abc. Ni ha redan — alltför lent, förefaller det mig — risat honom för hans straffbara förhållande till redaktionskassan. Ni ha av ren skonsamhet besparat en oansvarig yngling den tuktan, som bort följa på den beblandelse han vid ett sträjktillfälle tillåtit sig med kapitalismen i denna stad. Ni ha, av hänsyn till ungdom och oerfarenhet, i stället välförtjänt skrupensat den ovärdige förmyndaren.

Äntligen några svaga bravorop! Lunde fortsatte, en smula upplivad.

— Men det har väl gått er som så mången annan målsman: det blev er omöjligt att bara komma ihåg alla streck pojken borde haft smäll för.

Ett sus av munterhet drog genom salen. Några röster skrattade högt.

— Så personligen motbjudande angivarens roll är för varje finkänslig natur, kan jag dock inte underlåta att påpeka ännu ett dåd, som — då det medfört synnerligen svåra följder för en min och er gemensamme vän — inte borde bli alldeles obeivrat. Pojken — (med en armbågsgest åt Hall) — pojken kunde annars räcka lång näsa åt oss allesamman!

En hysterisk skrattsalva besvarade kvickheten och gesten. Kanske utan att ana det, hade lektorn här berört en öm punkt. Halls oåtkomlighet — efter allt vad han sagt och skrivit, tedde sig värkligen snarlik en »näsa» åt hela kommunen.

Lunde dolde visligen sin triumf. Han bredde i stället en bekymrad min över sitt magra räv- eller morotansikte, vilken kom honom att ta sig ut som en oskuldsfull räv eller en kränkt morot — vilketdera var inte gott att avgöra. Och med denna grimering fortsatte han föredraget.

— Han, som i detta ögonblick ensam och övergiven går att möta straffet för en annans förbrytelse — — och som — — utröttad av intriger — just inlämnat sin ansökan om avsked från redaktörsposten — redaktör Nylén, er trogne kämpe, mannen från er store Antonssons dagar — i kväll borde

han funnits här — (Lunde fann, att vännen Danton genom sin frånvaro gjort sin sak en icke ringa tjänst) — för att höja sin anklagelse mot den pliktförgätne pojke, som skaffat honom statens fria bostad!

— Det har förvånat mig — och kanske flere med mig, att ingen av redaktör Nyléns vänner — ty den mannen har vänner — visat nog minnesgodhet att kräva ljus över det perfida tryckfrihetsåtal, som för en tid av tre månader skall beröva dem hans sällskap. Det kan väl vara, att mången av dem i likhet med mig vidras av att röra om i intrigernas smuts. Men det skulle vara en alltför stor skandal, ett kommunen ovärdigt beteende att sålunda utan upprättelse utlämna en stridskamrat, en mångårig medarbetare, en veteran från er store Antonssons dagar, åt den kapitalistiska reaktionens hantlangare. Det skulle vara ett brott mot den solidaritet, vi alla här svurit varandra, den solidaritet, som är arbetarrörelsens grundläggande dygd, fältparollen för vårt krig mot kapitalismen —

Ännu en gång bröt bifallet löst, nu på fullt allvar och i allvarlig tonart. Erkännandet åt solidariteten satte alla händer och fötter i rörelse. Bravoropen dånade, »instämmes, instämmes» sorlade det, och det var med nöd Lunde åter lyckades komma till orda.

— Det är därför jag — även jag en Antonssons samtida — står här — med ert medgivande, kamrater — för att — utan någon vännen Nyléns tillskyndan — driven endast av egen anständighetskänsla — ställa den självsvåldige pojke till ansvar, som — av övermod eller rentav fientligt uppsåt —

vi böra komma ihåg, hur den företagsamme borgarjournalisten nästlat sig in och intrigerat sig fram i eder, i Antonssons redaktion — den illasinnade person, säger jag, som på eget bevåg och utan att tillfråga Framåts ansvaring, redaktör Nylén, antagit och smugglat in i tidningen en åtalbar och nu fälld skräpdikt, som Nylén redan låtit hamna i papperskorgen. Jag kräver, säger jag, den skyldige till ansvar, för det han med berått mod intrigerat in sin redaktör i fängelse! Och sedan jag sålunda nämnt förseelsen och pekat på riset, så blir det er sak — er, vännerna av er och Antonssons skapelse — så blir det er sak att begagna riset och begagna det så, att pojken kan få behålla åtminstone de femton örena som ersättning för sveda och värk. Jag har talat.

Lektorn hade talat — i samma stil som otaliga gånger förut — och bifallet var efter önskan, d. v. s. ursinnigt. Massan gladde sig att äntligen ha syndabocken fast, och dess glädje brakade och brusade kring den förnöjde Lundes öron, när han bugande och leende steg ner från tribunen och i triumf vaggade tillbaka till vännen Almströms handtryckningar. Även vännen Matsson måste tacka, och nerifrån salens ända nalkades en energisk man, vars blick som vanligt uttryckte mera än de ord, som ledsagade den.

— Bra, bra, lektor, det var bra — och rätt!

Mera behövde Winterblad inte säga. Han var förstådd. Lektorn antog hans hyllning som en osviklig konjunkturmätare.

Hall var i själva värket förlorad. Hans dom

var fälld. Det återstod endast att värkställa domen, även om den inte bekvämligen kunde bli någon annan än ofördröjlig uteslutning ur Framåts redaktion. Denna dom var hård nog för en, som uppoffrat sin borgerliga karriär just för platsen i redaktionen. Denna dom var så god som en bojkott av en arbetarkommun på många tusen medlemmar — en bojkott som säkert kunde påräkna solidariskt instämmande av landets övriga tidningsägande kommuner, en bojkott m. a. o. som betydde uteslutning ur den aktiva arbetarrörelsen. Ty vilken redaktion ville veta av en osolidarisk journalist, vars blotta närvaro i redaktionen var en fara för dess ansvarige redaktör? Ja, vilken republik tål inom sina gränser en pretendent — en ung kraftmedveten pretendent —, som när som hälst kan göra sin krafts anspråk gällande, störta det bestående och svinga sig själv till makten?

Halls vänner insågo det ohållbara i ställningen och aktade sig att genom inblandning förvärra den. Hällvik, som för övrigt alltid ogillat Halls politik, Hällvik, som var en för god son av det starka, sunda proletariatet för att vilja försvara egenmäktigheter, intrång i massans majestätsrätt, och som för rästen — i partiets eget intrãsse — vaktade sig att fuska bort sina utsikter på redaktörsplatsen, undvek att möta den unge redaktörens blick, — om denne till äventyrs såg sig tillbaka. Örtengren, som själv blivit flyttfågel, var nästan glad, att inte häller Hall skulle stanna kvar i det stormskakade nästet. Och Adrian började åter bli tveksam om sin vän och brors stora politiska begåvning.

Den ende, som i denna stund inte tvekade, var Hall själv. Den uppgörelse han länge motsett, förestod honom äntligen. Alltsedan palatsrevolten hade han väntat den. Under de gångna, ansvarsfulla månaderna hade han mången gång nästan hallucinativt genomlevat den — slutscenen. Naturligtvis, tänkte han, skulle den bli öppningsscenen lik — ett kaos av onda ord, våldsamma åtbörder, skrik och larm, och det enda moment, som skulle saknas, var det dundrande »tyst», som en gång bragt ett strejkmöte till besinning. Detta »tyst», var nu definitivt struket från hans repertoar. Det hade gjort fiasko alltför många gånger — vid gatuppträden, kravaller, ja, väl också i spalterna. Okunnigheten är ofta modig, kunskapen ofta försiktig. Hall kände nu — eller visste snarare, att han inte kände — den mäktiga människogyttring, som han en gång drömt om att uppfostra likt en skolklass. Det första intrycket av elementär lidelse, av naturmakt, nästan av vidunder hade inte bedragit honom. Det behärskade honom nu, Wides åsikt hade, till premisserna, om än inte till slutsatsen, blivit hans. Den världsvida, stormiga barbarskogen imponerade, nästan skrämde honom. Han såg i den, liksom Wide, en fara, men, i motsats till Wide, en fara, som var utvecklingsnödvändig. Och skulle världen också ånyo genomgå barbarstadiet, skulle skogen växa igen över en försumpad civilisation, så gällde det för hans klass, kulturklassen, att göra denna civilisation, ens egen, i ens blod levande, ofrånkomliga, så mycken heder som möjligt. Det gällde att förbereda renässansen — gamla Rom och gamla

Hellas i nytt och sunt, om än barbariskt kött och blod. Det gällde att inte likt en Lunde hölja sitt arv med löje — utan tilltvinga det respekt. Det vore fegt att böja knä för Attila!

Dessa tankar jagade under bifallslarmet genom Halls huvud. Den föregående, pinsamma spänningen hade löst sig. Det oundvikliga hade kommit. Uppgörelsen förestod. En känsla av ny kraft genomilade kropp och själ, och skarp och klar klingade rösten ut, när han anmälde sig hos ordföranden.

Han fick vänta. En hel rad talare uppträdde just och idisslade de Lundeska synpunkterna. Det gällde ju ådagalägga sin solidaritet och dessutom begagna det ris, den barnkäre lektorn bundit. Lektorns små ögon, som på avstånd liknade knappnålshuvuden instuckna i en morot, fixerade hela tiden den ouppmärksamme skolpojken.

Nu kom Halls stund. Ordföranden ropade upp hans namn i en domares ton, som vill, att laga former iakttagas även mot en förvunnen brottsling.

— Kandidat Hall har ordet, sade rösten, men tonen menade: Vad har anklagade att anföra som förmildrande omständighet?

Hall stod redan i talarstolen.

På det första sträjkmötet — för sex månader sedan — hade Nylén suttit ordförande häruppe. Då hade Hall endast sett de tusen nackarna, nu mötte han lika många ansikten rakt framför sig. Kanske att Nylén satt någonstädes långt nere under läktaren. Någon hade vridit scenen helt om, en egendomlig ironi hade omvänt alla förhållanden.

Nu stod han häruppe. Massan hade äntligen

fått tag i den djärve, som med sitt myndiga »tyst» sökt tämja den. Alla blickar riktades emot honom. Långt bort i salen reste sig arbetarna flockvis för att bättre kunna se. Från golv till läktare räcktes halsarna över varandra, medan en sorlande viskning lopp längs de packade bänkarna. Och nere snettöver smilade Lunde och Almström i innerlig skadeglädje.

I detta nu kände Hall, att massan var hans fiende. Som två antagonister hade de två, han och massan, vägt varandra under dessa sex månader. Han med sin kulturs frihet och fördomar, massan med sin stelnade halvkultur. Han med sin individualism, som betraktade socialismen som medel att nå friheten. Massan med sin socialism, som bemötte individen som en fara, vilken stod i vägen för målet, som inte var frihet, utan makt. Han med sin hänsynslösa tankeanarkism. Massan med sin hänsynslösa sifferdogmatism. Han överklassen, massan underklassen. Han, som trott sig kämpa mot samhället, medan han blott fört striden mot massan. Han, som trott klasskampen stå mellan redaktör Hall och konsul Ström — —. Nu fann han, att klasskampen stått mellan Hall och den gamle stuveriarbetaren. Mellan redaktören och hans publik. Mellan ledaren och hans härskara. Mellan akademikern och massan. Fälttåget hade pågått i sex månader — i kväll stod endast sista träffningen. Men också i kväll — just nu — och här — stod klasskampen.

— Arbetare, började han med ett trotsigt leende, — hade jag dessa sex månader tjänat ett kapitalist-

bolag, såsom jag tjänat er, så kunde jag i dag tryggt bett om löneförhöjning — jag själv hade fått bestämma beloppet. På sex månader har jag — märk väl: inte ni, men jag — fördubblat prenumerantsiffran, femdubblat spaltvärdet på eder ärade tidning. Inte ni, säger jag, utan jag och min kamrat, ingenjör Örtengren, vilken jämte mig burit det huvudsakliga tidningsarbetet under de sex månaderna. Ert, arbetarnas, medarbetarskap inskränker sig till en protestresolution mot en av mina artiklar, och redaktionens, inklusive herrar Nylén och Lunde, till flitigt öldrickande och motarbetande av min strävan i er tjänst. Till tack för vad jag under dessa sex månader offrat: mitt borgerliga anseende, min karriär, min kraft, mitt arbete lagsöka ni mig i dag på sjutti kronor, femton öre, varmed jag avlönat era egna sträjkande klassbröder, och ställa mig till ansvar för en tremånarssemester, som rätten tillerkänt hr Nylén, och som hans uppslitande arbete mer än väl kunde behöva. I sanning, arbetare, det finns någon skillnad på er och kapitalistsamhället.

Ögonblickligen exploderade ovädersmolnet.

— Fram med björkriset, pep lektor Lunde.

— Ner med talaren, ner med honom, tysta munnen på honom — skreko spridda röster, och hela salen mumlade.

— Tysta ner mig, ropade Hall genom oväsendet — det vore just likt er, ärade frihetskämpar. Ingenting får sägas till er, om ni inte på förhand hålla med om det. Ingenting får stå i er tidning, som ni inte förut veta eller tro. Ingenting intrêsserar er mer än ni själva — ni, som alltid prata om egoism.

Ingen får knysta emot er, ni, som skria om förtryck —

Åter mumlade massan, nu lågmäldare. Endast lektorn gnällde överljutt:

— Fram med björkriset — fram med björkriset —

— Ni fördra, fortsatte Hall, egentligen endast odågan, lättingen, Nylén, ni som sjunga om en tid, då »lättingen ej råda får.»

Mumlet steg till sorl.

— Ner med pratmakaren! Har han inte pratat nog nu i sex månader? Ner med reaktionären! Ner med honom!

— Men mig, framslungade Hall med sina lungors fulla kraft, mig tåla ni inte, därför att ni aldrig tåla den, som är er överlägsen, såvida han inte vet skyla sig i en Lundes ruggiga rävpäls —

Trots ursinnet skrattade några, medan lektorns pipiga svar drunknade i sorlet och Hall nästan ångrade det kraftord den fysiska motviljan avprässat honom.

— Mig tåla ni inte, emedan jag sagt er sanningen, emedan jag visat mig klokare än ni, emedan jag förebrått er ett avtalsbrott, som redan kommit med bakslag, emedan ni till sist tvungits att se, att jag hade rätt —

Det brast med ens, tålamodet. Stormen bröt ut i hela sin lidelse.

— Tvungits — hahaha, han talar om att tvinga oss, vrålade massan utom sig.

Detta var den värkliga massan, en imponerande, väldig lekamen med tusentals gnistrande ögon, en

jätteflock barbarer i stridslynne, ett jättelikt skogsträd, skälvande i ödemarkens storm.

— Tvungits, brusade det — ner med påven — ner med diktatorn — ner — ner — ner —!

Det svindlade en sekund för den ensammes ögon. Det tycktes honom, att hela taket störtade ner över honom, att han i nästa sekund skulle förgås i detta tumult.

Nästan bönfallande riktades blicken uppåt — uppåt mot läktaren.

Halls mun rörde sig kring en fråga. Det var, som om salen plötsligt försvunnit. Han såg blott ett. Ett ansikte. Ett par ögon, som han nästan förgätit, så långt i forntiden tycktes honom mötet med dem ligga. Ett par mörka, just nu strålande stolta ögon.

Det spratt en våg genom hela hans varelse, en våg av vin, av ungt blod, av trotsig kraft. Varför hade hon kommit hit? Och hur?

Åter låg salen framför honom. Ännu en grad höjde sig hans röst — han hade aldrig vetat om, att den ägde sådan styrka.

— Ja, jag har varit er diktator, tidningens diktator — om diktatorn är han, som kommer likt blixten, det vill säga i tjockaste mörkret. Det har varit kamp mellan er och mig, mellan barbarerna och civilisatorn, mellan mig och den här symbolen —

Talarens pekfinger slungade sig upp mot den anskrämliga ridån och dess jätteflaska. Hundratals blickar följde fingret. Mer än en mun förstummades, men huvudena lutade sig framåt i raseri.

— Och om jag inte rått riktigt på er, fortsatte

den dristige, om jag inte fått så ljust jag velat i den här lokalen, så var det därför att mörkret var för tjockt!

— Ja, jag har offrat mig — som diktatorn offrar sig, låtit er utnyttja mig — såsom kraftmänniskan alltid gör. Och har nu diktatorn, har nu mohren gjort sin tjänst, så kan mohren gå. Ni missunnar mig till och med nyttan jag gjort er, därför att ni vilja allt åt er själva, åt massan, intet åt den ende, åt individen. Ni vilja själva ha äran för allt, som göres, och när ni ingenting duga till — då får ingenting göras. Ni vilja prässa ner alla till samma nivå, ni vilja fjättra och snöpa — men naturkraften, den eviga kraften låter inte fjättra eller snöpa sig —

Nu hördes han inte längre. Larmet var övermäktigt. Nu voro handgripligheterna inte långt borta. Örtengren och Hällvik vinkade åt honom att stiga ner, och han lydde, ännu skälvande av upphetsning och med händerna knutna.

Han satte sig på bänken hos Örtengren, men bakom honom började platserna så småningom utrymmas.

När ordförandeklubban förmådde göra sig gällande, begärde en mängd talare ordet.

Det hölls dock nu inte längre tal, avgavs endast korta, upprörda vota.

Uteslutning, avsättning, uteslutning, avsättning, så lydde refrängen.

Endast en hade en avvikande mening. Hall igenkände f. d. sträjkbrytaren hos Ströms, en smula onykter som vanligt, men envis och talträngd.

— Jag tycker bra om Hall, sade han — Hall är en dunderkarl, jag tycker om hans tidning, jag stämmer för, att vi behålla Hall.

På hans uttalande följde förbittrat jubel. Skratt och ironiska rop avlöste varandra. Lynnena höllo på att brusa upp på nytt.

— Hör på sträjkbrytaren! Hör på den! Ja, dom har Hallen alltid hållit sig väl med! Sträjkbrytarredaktören! Gulingen! Bort med en sådan redaktör! Avsättning! Uteslutning! Avsättning! Alla röster mot en — »den ende, individen» det är sträjkbrytaren det — hahaha!

Denna sista episod berörde Hall rätt obehagligt. Reaktionen efter uppsvallningen, bondångern efter att ha blottat sitt innersta, harmen över att ha gett sina fiender förtroenden, allt bidrog till ett rent fysiskt illamående, som band honom vid bänken och samtidigt lät honom längta ut, härifrån, hem, till vilan, sömnen, glömskan. Han kände sig trött som efter en brottning med en jätte — en brottning, som räckt i sex månader. Nu kom reaktionen, och lät honom hisna över det oerhörda han försökt. Själen bar liksom märken efter ett järngrepp, en kramning.

I detsamma hördes en sluddrig röst bakom honom ropa upp ordföranden. Det klack till i det överansträngda hjärtat. Fanatikern — Adrian — skulle han kanske säga upp bekantskapen?

Det blev jämförelsevis stilla i salen, när Adrian började tala. Han var en gärna hörd debattör. Han var ibland rolig, alltid frihusig — en smula rolighet kunde behövas ovanpå den här förargelsen!

— Jag vet knappt, om jag skall skratta eller gråta, sade Adrian, medan man nästan kunde höra hans åtbörder och spasmer, — när jag nu tänker tillbaka på det här mötet. Här har nu i ett sträck talats, talats, talats och ändå inte sagts ett enda förnuftigt ord.

Ett sorl av skratt i alla tonarter svarade honom. Även till massan kom reaktionen, och raseriets reaktion heter humor.

— Hör, hör, ropade några, nu börjar Adrian!

— Jag kommer just ihåg ett diktarspråk, fortfor han, en maning — förstår ni — som egentligen inte angår någon av er häromkring — för den är ställd till de store männen, banbrytarna, siarna, förkämparna, till alla dem, som göra eller vilja något nytt och stort. Maningen lyder så: Tag upp stenarna man kastar på er och gör bildstoder av dem! Men i kväll har jag hört något, som — ja, sablar anamma, jag kunde spotta min egen klass i synen, när jag tänker på, vad jag hört!

— Hör, hör — nu spottar han igen — haha!

— Ja, när vår lektor — vår annars så kloke lektor — när han nyss stod och talade och dräpte till Hall med Antonssons hjälp och ni allesamman hjälptes åt — för det gjorde ni, era sablar, fy tusan — så tänkte jag: men de där — de där — min klass, samhällseliten, framtiden, proletärerna, di tar ju sina dödas ärestoder och kastar som stenar på de levande — ackurat som borgarklassen, era jäklar.

— Ja, ni kan gärna säga, att det är skillnad på Hall och Antonsson — och det är det också, och Hall skulle väl inte ens vilja göra, vad Antonsson

gjorde, om det blev krävt av honom. Men ett par likheter finns där ändå. Hall har gjort er en stor tjänst: han har arbetat upp er tidning och ränsat den från odågor — det kommer nog redaktör Hällvik till pass! Han har skapat Framåt för andra gången, liksom Antonsson skapade Framåt den första gången. Och en likhet till finns — vänta nu, era — var inte så otåliga — har jag suttit och hört på e r a dumheter i fyra timmar, så kan ni gärna höra på m i n a i fem minuter. En likhet, säger jag, och det är den, att Antonsson, er store Antonsson, han, som nu har sin byst därborta i vrån, er Antonsson, säger jag, talade och skrev ackurat likadant mot Doffelsträjken en gång som Hall emot Gyllichsträjken. Och liksom ni galnats mot Hall, era fjantar — och det är honom väl unnandes, för han är som blånor för en gnista — så galnades ni då mot Antonsson — som för rästen var ackurat lika hetsig, för han pryglade om er med sin knölpåk, gjorde han, och det gjorde han rätt i, sablar anamma —

En och annan mumlade något i sitt skägg. Ett och annat lågmält skratt flög upp. Annars var allt stilla.

— Men en olikhet är där också, och den nämnde jag för rästen. Antonsson är lyckligen död, där har ni ställt hans byst, och den kan ni inte slå ihjäl, men Hall, stackarn — ja, där sitter han borta på bänken — blek och mager, gött honom har ni då åtminstone inte — där sitter han borta och ser sig om efter ett hål att smita ut genom med livet — ackurat sådan är skillnaden —

En del arbetare räckte på sig för att kontrollera Adrians skildring. Men flertalet sutto och stirrade rätt framför sig — i begrundan kanske av allt de hört och sagt.

Adrians spasmer blevo mot slutet allt häftigare, och vid de sista orden, varunder han nästan hunnit fram till Hall, liknade grimaserna vinkar och nickar, vilka Hall emellertid inte förstod eller — ville förstå. Han kände ännu inte barbarerna ens till hälvten. Eller kanske brydde han sig inte om att begagna sig av deras lynne av skarpa motsatser, tvära omslag, starka, plötsliga stämningar. Adrian menade kanske — Örtengren trodde sig förstå honom, men Örtengren hade just stoppat in fickspegeln han fingrat på under de fyra timmarna, Örtengren brydde sig inte häller om att förstå. Adrian menade att —: nu är den behagliga tiden, nu äro läjonen som lamm, en rask kupp, ett käckt, men finurligt tal eller ett inställsamt à la Lunde, och segern är vunnen, och både Nylén och Hällvik få slicka sig om munnen efter det, som är och förblir ditt — ditt — unge tok — idealist — vekhjärta —

Men Hall förstod inte, ville inte förstå — han steg upp och skakade stum hand med Adrian, Örtengren och Hällvik och lämnade hastigt salen, medan arbetarna i led och flock vände sig om efter honom, när han passerade i gången — ända tills dörren väste emot honom och föll igen efter honom med en suck.

En av dem, som halvt spärrade hans väg, viskade ännu i sista stunden ivrigt: vänta lite, vänta lite!

Först då kände sig kungamakaren riktigt trygg. Han skubbade sig sakta en smula närmare Hällvik på styrelsebänken, men kom sig inte i första rappet för att säga någonting.

Det var nu alldeles tyst i salen.

XXV.

Kandidat Hall stod framför sin bokhylla och drömde.

Det var första maj, och det gick inte så lätt som annars att arbeta. Ute var det spelande vårdag, det upphaspade fönstret sjöng och gnolade i det svaga draget, solen målade två breda ljusromboider på skrivbordet och mattan och smekte med fina strålefingrar de uppstaplade bokbanden och packorna av tätt beskrivna småblad. Bland pappershögarna doftade en violbukett i en smal vit vas, och från väggarna tittade gammaldags historieansikten genom mörka ramar ner på den unge historikern.

Genom hans grubbel höjde sig, likt solpelarn genom rummet, en känsla av lättnad, frihet, välgörande ansvarslöshet som på en feriedag — som aldrig på någon feriedag. Han ägde ju nu den obestridda rätt, som massan velat förmena honom, rätten att vara sig själv, att i sitt arbete uttrycka sin personlighet.

Han hade åter gripit sig an med sitt historieverk — påbörjat för åratal sedan — hade plockat ner luntor och dokument från vinden, dammat av bokhyllorna, ordnat sina excerpt och befann sig i träget

och ljuvligt arbete. Han fann, att han redan före avbrottet haft mera undangjort, än han förmodat. Nu växte boken av sig själv — nästan som ett träd han planterat; han behövde endast ideligen vattna det med nytt material. Varje dag bar han en dryg packe böcker uppför sina otaliga trappor, varje dag sköt plantan nya skott, nya knoppar och kvistar. Till sist skulle den ha vuxit sig stor och härdig nog att kunna planteras om ute i vetenskapens trädgård. Och då skulle den vara hans, hans alster och inte bara de tiotusen vattnande dropparnas.

Ungefär en vecka efter sitt avsked mottog Hall följande brev:

Benägne Herr Hall!

Tidningsstyrelsen vill endast bara blott fråga, om Hall åter ville ingå i redaksjonen. Nylén skall bli riksdagsman och passar nog inte längre, och vi har fått en bra redaktör, Hällvik från Morgondagen, och vi har ingen annan att tillgå till utrikesavdelningen än Hall, och därför så välkommen!

Vänligen

Anders Bärg
tidningen Framåts ordf.

Hall sände omgående ett artigt, men nekande svar. Han satte för stort värde på sin frihet. Men han undrade inte längre över denna rättframhet, som den vanlige pensionerade majoren skulle kallat oförskämdhet.

Vad var Hall? Vad var Bärg? Vad var den bäste, den rikaste, som en gång tjänat Bärgs tidsrörelse? Nummer i ledet voro de, menige i den

oräkneliga skaran, barn, lydiga eller självrådiga, åt den oerhörda nation, som en viljeakt lika mycket som en ekonomisk kris höllo på att skapa, invånare, med eller mot sin vilja, i den världsfamnande jämlikhetsskogen. Arbetarrörelsen var hela världen, var historiens mening och fulländning, var Gud — för att tala med Wide den hade all makt och all rätt. Den förfogade över alla efter gottfinnande, alla voro dess undersåter, skapelser, värktyg. Man skickade efter Hall, och Hall kom. Man skickade bort honom, och han gick. Man skickade än en gång efter honom och väntade naturligtvis, att han skulle komma.

När nu Hall inte kom, hörde han till dem, som »tröttnat», »avfallit», »gått över», blivit »förrädare» o. s. v. Att man kunde bli sin egen utan förräderi mot någon eller något, passade inte med kollektivistisk uppfattning. Den enskilde tillhörde inte sig själv, utan antingen det ena eller det andra partiet. Han var med nödvändighet lem i en klass, soldat i en här, och hans människovärde bestämdes uteslutande av, på vilkendera sidan han stod.

Alla partier tänkte mer eller mindre på detta sätt. Men intet annat än massans förnekade, att det kunde finnas närmare frändskaper än det politiska partiets och även bittrare fiendskaper. Här ute i den borgerliga världen, den värld, som skulle föreställa hans Hellas och Rom, hur fjärran från honom tänkte och vandrade inte människorna, hur lika barbarerna voro de inte i sin partiegoism, sin pänningträldom, sitt avguderi av frasen! Och därinne i barbarskogen, hur präktiga människor mindes

han inte: Hällvik med det varma hjärtat och den vänfasta handen, även om intetdera sviktade, när det gällde övertygelsen, klassen, målet! Hällvik, den nyvalde redaktören, den borne klasshövdingen, född ur klassens eget blod, uppväxt i dess andliga dräkt, sammanvuxen med dess idéer, käck, klok, malmedveten — och ändå så öppet mänsklig! Hällvik stod redan över sin klass — kanske var det därför han börjat få svårigheter med kungamakaren! Kungamakaren började dock bli gammal, och Hällvik hade annan rygg än en spinkig akademiker. Vidare Adrian, hur i grunden vid och varm var han inte, bohêmepoeten, fast hans klass' lidanden gjutit en hatets skorpa kring hans rikedom! Även Flod, vilken intrassant ung klassrepresentant! Och Rosa, den vackra sömmerskan, som skulle övergett sin rike fästman och nu knutit en förbindelse med en ung arbetare! En underlig, halvbegripen gåta!

Bruset i det stora trädet, på avstånd susade det som en vänlig viskning, en lågmält sång om drömmar och minnen och om förhoppningar, som fallit till jorden och kanske skulle gro och slå rot till bättre träd och bättre frukter. Det tycktes honom, som om han ännu fanns med därinne, som om han lämnat en del av sig själv och sitt hjärta där — —

Också »En arbeterska» hade han lämnat efter sig — gud vet, vad hon tänkte om honom — inte en brevrad hade skvallrat om hennes tankar, sedan han lämnade Framat. Kanske just därför hade han inte för en dag kunnat låta bli att tänka på henne. Med Rosa ville hennes fina, nästan förnäma fysio-

nomi inte längre passa samman. Att denna gråa klassrörelse likt en skrovlig mussla skulle gömma på en sådan pärla! Var det möjligt, värkligt — var det en mystifikation? Han hade grubblat, hade läst hennes brev om och om igen, prövat och jämfört handstilar och ibland trott sig på spåren, men inte vågat tro, inte vågat hoppas tanken ut.

Över hennes gåta välvde sig det stora trädet, dess sus blev till musik vid minnet, avlägsen, vårlig musik — —

Tyst, var det lärkan, eller — nej, det var värkligen musik. En orkester, som närmade sig. Naturligtvis — majdemonstrationen. Den måste ju fram här genom huvudgatan, arbetarnas majpromenad för att fira den nya grönskan i deras drömmars skog.

Hall stod redan i vårhatt och sommarrock nere på trottoaren. Han måste se tåget passera, hälsa det, nicka åt gamla vänner och i tanken skyldra för fanorna.

Där nalkades den första sextetten och de första fanorna och skarorna bakom dem, led efter led, förening efter förening, en oändlig, svartnande kolonn, avbruten av glimmande mässingsinstrument, av fanor, fanor, blodröda, sommarblåa, vintervita, men mäst blodröda —

Tåget brusade förbi, smattrande musik, smälllande dukar, tusentals trampande fötter — tramp, tramp — tusentals, tusentals — hör, hör — massans väldiga härskara — tramp, tramp, tramp — — och så mycket nyfikna på trottoarerna, så mycket sorl och skratt, och så mycket och så litet respekt för de fruktades intåg!

Hall måste kämpa om platsen på gångbanan. Ah, förlat — en dam! Elsebet — fröken Ström!

Det var ett återseende. Just sådan han sett henne på läktaren i Folkets Hus häromdagen. Två par ögon strömmade över av fröjd — hon hade de härligaste, gatfulla, mörka stjärneögon — mörka, men inte sydlänskt brännande — liksom daggiga, lika två daggiga nordiska vårnätter, bruna av rägnmoln, men med stjärnor på djupet. Att han kunnat finna någonting annat vackert, sedan han sett in i sådana ögon! Fast det hade han häller inte, han hade aldrig sett dem förrän i dag!

Elsebet och han pratade med varandra, alldeles som i gamla dar — gamla, gamla dar — men han hörde inte ett ord av vad de pratade, han var djupt inne i sig själv och tänkte och undrade och märkte inte, att både hon och han sakta drevo bort mot trottoarhörnet, just där skarorna svängde runt. Han märkte det inte, förr än han anropades av Hällviks röst och såg hans breda, gemytliga hand vinka: God dag på dig, bror! Och där stegade Adrian och kunde naturligtvis inte hålla takten, även han vinkade och sken upp under sina spasmer. Och Örtengren nickade ivrigt och Flod dito, och Rosa log trumpet, och Hall rodnade och strök av sig hatten.

— Vem var det, den där vackra, underbart vackra flickan, frågade Elsebet beundrande.

— Hon — det — det var — en — en arbeterska, sade Hall, som grubblade på, om Gyllichs efterträdare alltså hette Flod.

— Nå, än ni själv då, går ni inte med, frågade Elsebet utan spår till gäckeri.

Hall såg på henne med en genomträngande blick.

— Jag tror inte min arbetarhänförelse var så alldeles äkta — och inte häller min arbeterska —

Elsebet rodnade djupt under hans blick.

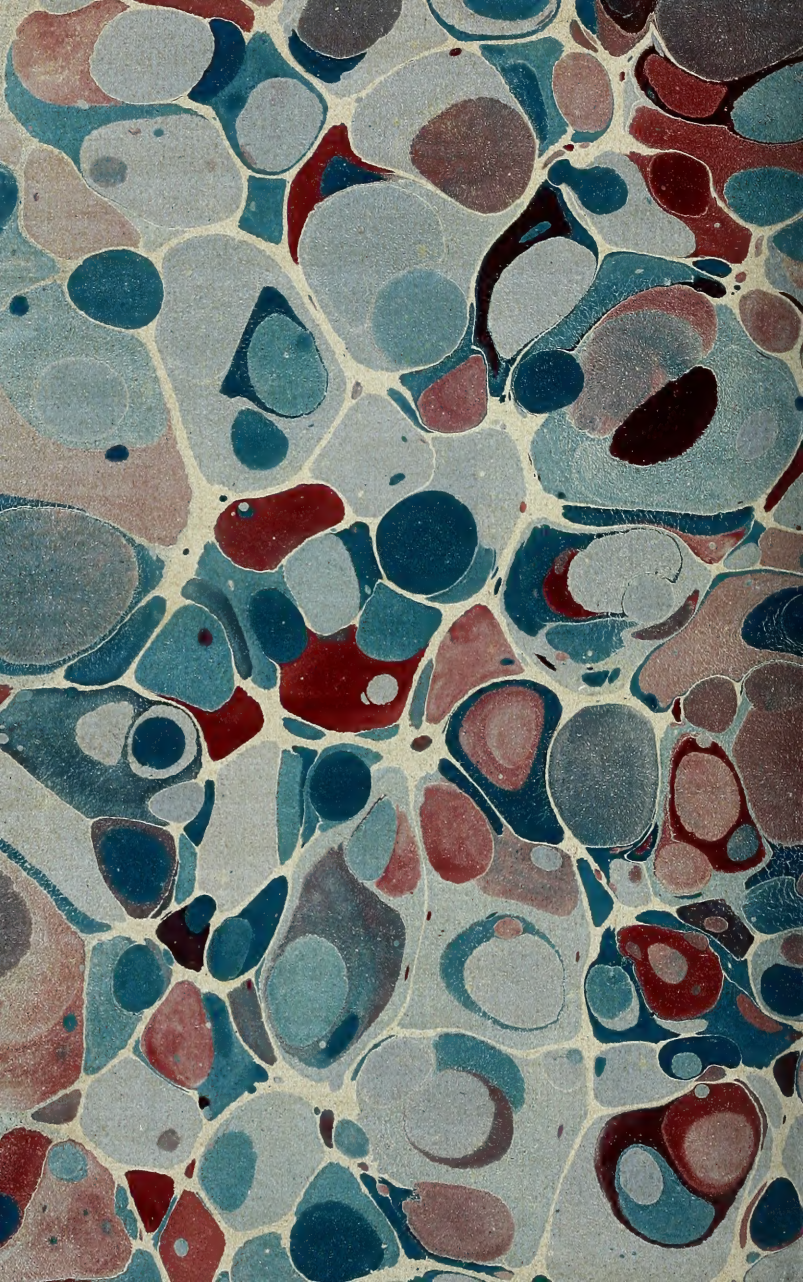
— Varför inte det? Arbetar ni inte själv? Jag tycker man kan se det på er. Och vad mig beträffar, tror ni jag fått min examen för inte? Man kan väl vara en arbeterska, fast man inte står på fabrik. Och så kan man vara människa och förstå dem, som äro en olika, men ändå bara, bara äro människor.

I detsamma gav någon — kanske var det hon Halls armbåge en skicklig knuff, så att han plötsligt stod nere på gatan. Elsebet själv kom en smula ångerfull efter.

— Om nu en arbeterska ber för dem, sade hon, och hennes ögon voro omöjliga att stå mot.

En röd duk, som bars förbi, fläktade och smällde tätt över dem.

Hall vinkade. Ett led öppnade sig beredvilligt, och de båda överklassbarnen försvunno i den breda, böljande kolonnen. Musiken rungade, fanorna lyste, röda, blåa och vita, likt brokiga, nyutslagna blommor — det fläktade och vajade, människoträdet bredde sig över dem, det oerhörda stamträdet, som vuxit i millioner och växer i millioner år. Och de två voro blott två knoppar, som nyss sprungit ut i en vårens stund och nu växte tätt bredvid varandra, syskon till varandra och syskon till alla, alla, alla människor.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 07 06 15 016 6